

T. C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Ana Bilim Dalı
Klasik Arkeoloji Bilim Dalı

Doktora Tezi

ANADOLU'DA ROMA DÖNEMİ TAKLARI

ve

TAK BİÇİMLİ KENT KAPILARI

Hüseyin Murat ÖZGEN

2502020021

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Halûk ABBASOĞLU

İstanbul 2009

Yazar/Author : Hüseyin Murat ÖZGEN

Konu/Subject : Anadolu’da Roma Dönemi Takları ve Tak Biçimli Kent Kapıları /
Roman Arches and Arch Formed City Gates in Asia Minor

ÖZ

Bu çalışmayla hedeflenen, Anadolu’da günümüze ulaşan Roma taklarının, güncel arazi incelemeleriyle bir başlık altında derlenmesi, mimari analizlerle yapısal karakterlerinin belirlenmesi, kent ile ilişkilerinin irdelenmesi ve yapıma nedenlerinin ardındaki sosyal içeriğin açığa çıkarılmasıdır. Bu amaçla çalışmamızda, Roma’da zafer geleneklerinin bir parçası olarak ortaya çıkan ve Roma’nın gücünü vurgulayan bir propaganda aracı olarak tüm imparatorluk dahilinde tercih nedeni olan takların, yerel karakterinin yanı sıra Antik Yunan kültür özelliklerini de bünyesinde barındıran Anadolu’da, hangi anlamda ve ne işlevde tercih edildiği diğer coğrafyalardaki örnekleriyle karşılaştırılarak ortaya konmuştur.

ABSTRACT

The aim of this thesis can be summarized as gathering the preserved Roman arches in Asia Minor* together by actual field observations, interpreting their constructions by architectural analysis, examining their relations with the city pattern and exposing the social content behind the reason why they were built. The arches were originated from the triumphal customs in Rome - preferred in the wide spread geography of the Empire – for emphasizing the power of Rome as an instrument of the publicity. Nevertheless, in comparison with the examples of the other provinces, the reason in the sense and the function at the preference of the arches in Asia Minor (where the characteristics of the cultures of the Ancient Greek and the Hellenistic Period had also been sheltered) is analyzed.

---

* Independent from its provincial border, the term “Asia Minor” here, is used to express a general frame to comprise the lands of Anatolia.

ÖNSÖZ

Roma'ya özgü bir yapı tipi olan takların Anadolu'da günümüze ulaşan örneklerinin yorumlandığı bu çalışmanın arazi kısmı, 2004-2008 yılları arasında, ilgili ören yerlerinde yapılan incelemelerle tamamlanmıştır.

“Anadolu'da Roma Dönemi Takları ve Tak Biçimli Kent Kapıları” başlıklı bu çalışma, üç ana kısımdan oluşmaktadır. İlk bölümde, sonraki bölümlerde ele alınan Anadolu dahilindeki takların İmparatorluk bütünündeki konumunun daha net bir çerçeveye oturtulması için, Roma'da zafer geleneği ve takların şekillenışı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölüm, koruna gelen Anadolu taklarının yapılan arazi incelemelerine ve ilgili literatüre dayanılarak derlendiği bölümdür. Ele alınan yapıların değerlendirildiği üçüncü bölümde, yapıların mimari analizleri, kentle ilişkileri ve yapım nedenleri başlıklar halinde ele alınmıştır.

Bir yapı tipinin Anadolu genelindeki tüm örneklerini ele almak amacıyla olan bu tez konusunu, 2004 yılında, hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Halûk Abbasoğlu'nun önerisi ve yönlendirmesinden cesaretle üstlenmiş bulunmaktayım. Tez boyunca sağladığı imkanların yanı sıra, lisans eğitimimden bu yana süregelen ilgisi ve her türlü manevi desteğine minnettarım.

Yine onun sayesinde, daha önce Perge Kazıları'nda birlikte çalışma fırsatı bulduğum ve tez kapsamında 2008 – 2009 yıllarında DAAD (Deutscher Akademischer Austausch Dienst) bursuyla bir yıl bulduğum Giessen Justus Liebig Universität'te, zaman ayırarak ilgisini esirgemeyen Prof. Dr. Wolfram Martini'ye ve birçoğuyla Perge Kazıları vasıtasıyla öğrenciliğimin ilk yıllarından bu yana tanış olduğum tüm bölüm mensuplarına, misafirperver yaklaşımlarından ve destekler tutumlarından dolayı şükran borçluyum.

Yine, Giessen Justus Liebig Universität'te bulduğum zaman sürecindeki çalışmalarımı değerlendirip, Roma Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde beni misafir eden ve sunum yapma imkanı vererek konuya ilişkin fikirleriyle çalışmama katkıda bulunan Prof. Dr. Henner von Hessberg'e teşekkür ederim.

Tezimin her aşamasında, önerileriyle desteklerini esirgemeyen, tartışmalarıyla fikirlerini paylaşan hocalarım Prof. Dr. İnci Delemen ve Prof. Dr. Vedat Çelgin'e minnettarım. Gerek arkeoloji eğitimime başladığım yıllardan bu yana

öğrencisi olduğum İstanbul Üniversitesi Arkeoloji Bölümü, gerekse 2000 yılından bu yana kadrosuna dahil olduğum Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü mensubu hocalarım ve arkadaşlarım, çalışmamdaki desteklerini her an hissettirmişlerdir. Bölüm içi sunumlarda, tartışma ve fikirleriyle çalışmama katkıda bulunan Prof. Dr. Christine Özgan, Prof. Dr. Neşe Atik, Doç. Dr. Oya Yağız, Doç. Dr. Arzu Öztürk ve Yard. Doç. Dr. Zeynep Koçel Erdem'e teşekkürü borç bilirim.

Arazi incelemelerim sırasında, ilgili kentlerde kendi çalışmalarını sürdürürken, tez konum dahilinde de ilgilerini esirgemeyip yardımcı olan, fikirleriyle katkıda bulunan, başta Prof. Dr. Hamdi Sayar, Prof. Dr. Francesco D'Andrea, Dr. Detlev Wannagat olmak üzere tüm kazı ve araştırma başkanlarıyla, müze müdürlüklerine teşekkürlerimi sunarım. Yine arazi incelemelerindeki destek ve katkılarından dolayı dostlarım ve meslektaşlarım, Dr. Kenan Eren, Burcu Buldu, Murat Özyıldırım (M.A.), Manuela Tiersch'e ve düzenleme aşamasındaki yardımlarıyla Özel Teraman Çınar (M.A.), B. Ayça Polat (M.A.) ile Filiz Dönmez Öztürk'e (M.A.) ve Serap Alper'e (M.A.) teşekkürleri borç bilirim.

Gerekli izinler konusundaki ilgileriyle T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne, çalışmamın arazi kısmını bursla destekleyen ve enstitü arşivinden faydalanmamı sağlayan Suna – İnan Kıracı Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'ne ve yine maddi desteklerinden ötürü Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Araştırma Fonu Başkanlığı'na teşekkür ederim.

Son olarak, her daim maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, sevgimi ve saygımı uzun yıllar gösterme fırsatım olmasını dilediğim aileme teşekkür ederim.

Hüseyin Murat ÖZGEN
İstanbul, Ağustos 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
LEVHALAR LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xxiii
GİRİŞ	1
I. ROMA'DA ZAFER GELENEĞİ ve TAKLARIN ŞEKİLLENİŞİ.....	6
A. ZAFER GELENEĞİ : Triumphus	6
B. TAK TANIMI, ORTAYA ÇIKIŞI ve ŞEKİLLENİŞİ.....	8
II. ANADOLU'DA GÜNÜMÜZE ULAŞAN ÖRNEKLER.....	16
A. Bithynia : Nikaia.....	16
1. İstanbul Kapı	17
2. Lefke Kapı	18
B. Phrygia	23
1. Hierapolis	23
a. Kuzey Frontinus Kapısı.....	23
b. Güney Frontinus Kapısı	25
2. Laodikeia Ephesos Kapısı	26
C. Ionia : Ephesos	27
1. Magnesia Kapısı	27
2. Mazeus-Mithridates Kapısı	28
D. Karia : Mylasa Baltalı Kapı	30
E. Lykia.....	31
1. Ksanthos	31
a. Vespasianus Kapısı	31
b. Dipylon.....	33
2. Patara Mettius Modestus Takı	34
3. Phaselis Hadrianus Takı	37

F. Pisidia	39
1. Ariassos Takı.....	39
2. Pisidia Antiokheiası.....	42
a. Propylon	42
b. Batı Kapısı.....	47
G. Pamphylia	49
1. Attaleia : Hadrianus Kapısı	49
2. Perge.....	53
a. Demetrios - Apollonios Takı.....	53
b. Hadrianus Takı.....	57
3. Side Takı.....	60
H. Isaura : Isaura Vetus (Palaia Isaura)	62
1. Hadrianus Takı	62
2. Severus Alexander Takı	63
I. Kilikia.....	64
1. Anazarbos (Anavarza) Takı.....	64
2. Diokaesareia Kent Kapısı.....	67
3. Sağlıklı Takı	69
4. Sarıseki Takı.....	70
III. DEĞERLENDİRME.....	72
A. Mimari Analiz ve Tipoloji	73
B. Kentle İlişkisi	78
1. Kent Kapısı Niteliğindekiiler	79
a. Surlarla Birleşik Konumlananlar.....	79
b. Kente Giriş Niteliğinde Bağımsız Konumlananlar	82
2. Kent İçinde Konumlananlar	84
3. Kent Dışında Konumlananlar	86
C. Yapım Nedenleri	87
SONUÇ.....	91
KAYNAKÇA.....	95
ÖZGEÇMİŞ	108
LEVHALAR.....	112

LEVHALAR LİSTESİ*

- Lev.1, Tab. 1/2 :** Graef, Frothingham, Kähler ve İdil'in, ilgili literatürde Anadolu kapsamında değindikleri taklar için tarafımdan hazırlanan karşılaştırmalı liste (İsmi geçen araştırmacılar için bkz. Kaynakça)
- Lev.2, Tab. 2/2 :** Graef, Frothingham, Kähler ve İdil'in, ilgili literatürde Anadolu kapsamında değindikleri taklar için tarafımdan hazırlanan karşılaştırmalı liste (İsmi geçen araştırmacılar için bkz. Kaynakça) (devamı)
- Lev. 3, Res. 1 :** Arcus Argentariorum, Forum Boarium - Roma
- Lev. 3, Res. 2 :** Rimini Augustus Takı
- Lev. 4, Res. 1 :** Augustus (Parth) Takı betimli denarius,
Kaynak : Mattingly 1923, s. 77-8
- Lev. 4, Çiz. 1 :** Augustus (Parth) Takı rekonstrüksiyonu,
Kaynak : Mac Donald 1986, s. 83.
- Lev. 5, Res. 1 :** Titus Takı, Forum Romanum - Roma
- Lev. 5, Res. 2 :** Titus Takı, güney ayak iç panel detayı
- Lev. 6, Res. 1 :** Titus Takı, kuzey ayak iç panel detayı
- Lev. 6, Res. 2 :** Traian Takı, Beneventum
- Lev. 7, Res. 1 :** Traian Takı, Beneventum, saçaklık detayı
- Lev. 7, Res. 2 :** Septimius Severus Takı, Forum Romanum - Roma
- Lev. 8, Res. 1 :** Constantinus Takı, Roma
- Lev. 8, Res. 2 :** Constantinus Takı, Roma, güney cephe, batı kemer üstü detay
- Lev. 9, Plan 1 :** Nikaia kent planı, Kaynak: Bekker-Nielsen 2008 s. 49. Fig. 8 orijinali üzerinden, tarafımdan Türkçeleştirme ve düzenleme yapılmıştır.
- Lev. 9, Res. 1 :** İstanbul Kapı, Nikaia, güney cephe genel görünüm

---

* Kaynağı belirtilmeyen resimler kendi arşivimden olup, kullanılan ölçek 5'er cm. dilimli 20 cm.'liktir.

- Lev. 10, Res. 1 :** İstanbul Kapı, Nikaia, güney cephe
- Lev. 10, Çiz. 1 :** İstanbul Kapı, Nikaia, güney cephe rölövesi, Kaynak : Schneider-Karnapp 1938 üzerine Bekker-Nielsen 2008 s. 57.
- Lev. 11, Çiz. 1:** Lefke Kapı, Nikaia, batı cephe rekonstrüksiyonu, Kaynak : Şahin 1978
- Lev. 11, Res. 1 :** Lefke Kapı, Nikaia, batı cephe genel görünüm
- Lev. 12, Res. 1 :** Lefke Kapı, Nikaia, batı cephe
- Lev. 12, Res. 2 :** Lefke Kapı, Nikaia, doğu cephe, friz detayı
- Lev. 13, Plan 1 :** Hierapolis kent planı. Kaynak : D'Andria, 2003, s. 44-45 üzerine tarafımdan düzenleme yapılmıştır
- Lev. 13, Res. 1 :** Kuzey Frontinus Kapısı, Hierapolis, güneydoğudan genel görünüm
- Lev. 14, Res. 1 :** Kuzey Frontinus Kapısı, Hierapolis, kuzeydoğudan görünüm
- Lev. 14, Res. 2 :** Kuzey Frontinus Kapısı, Hierapolis, kuzey cephe, friz yazıtı detay
- Lev. 15, Res. 1 :** Kuzey Frontinus Kapısı, Hierapolis, yapının kuzeyindeki alandan alınlık parçası
- Lev. 15, Res. 2 :** Kuzey Frontinus Kapısı, Hierapolis, yapının batısında konumlanan Flavius Zeuxis'in mezar anıtının cephe görünümü
- Lev. 16, Res. 1 :** Hierapolis, Kuzey Nekropolisi'nden mezar anıtı
- Lev. 16, Res. 2 :** Güney Frontinus Kapısı, Hierapolis, güneydoğudan görünüm.
- Lev. 17, Plan 1 :** Laodikeia kent planı. Kaynak : Traversari 2000, Tav. 22 üzerine tarafımdan düzenleme yapılmıştır.
- Lev. 17, Res. 1 :** Ephesos Kapısı, Laodikeia, batıdan genel görünüm
- Lev. 18, Plan 1 :** Ephesos Kapısı, Laodikeia, zemin vaziyet planı. Kaynak : Traversari 2000, s. 108 üzerine tarafımdan düzenleme yapılmıştır
- Lev. 18, Çiz. 1 :** Ephesos Kapısı, Laodikeia, rekonstrüksiyon çizimi. Kaynak : Traversari 2000, s. 113

- Lev. 19, Çiz. 1 :** Ephesos Kapısı, Laodikeia, Dor frizi bloğunun çizimi. Kaynak : Traversari 2000, s. 112
- Lev. 19, Res. 1 :** Ephesos Kapısı, Laodikeia, yapının batı önüne düşmüş vaziyetteki friz bloğu
- Lev. 20, Plan 1 :** Ephesos kent planı. Kaynak : Thür, 1989, plan 1 üzerine tarafimdan düzenleme yapılmıştır.
- Lev. 20, Plan 2 :** Ephesos kent planı. Kaynak : Sokolicek, <http://www.oeai.at/ausland/magtor.html>, 30.08.2009 üzerine tarafimdan düzenleme yapılmıştır.
- Lev. 21, Res. 1 :** Magnesia Kapısı, Ephesos, doğudan görünüm
- Lev. 21, Res. 2 :** Magnesia Kapısı, Ephesos, *laserscan* fotoğrafı. Kaynak : Sokolicek 2009, Abb 3. (Kalasek R., TU Wien)
- Lev. 22, Plan 1 :** Magnesia Kapısı, Ephesos, evre planı. Kaynak : Sokolicek 2009, Abb. 7 (Leung, A. – Sokolicek, A.)
- Lev. 22, Plan 2 :** Magnesia Kapısı, Ephesos, taş planı. Kaynak : Sokolicek, 2009, Abb 4. (Leung, A.)
- Lev. 23, Çiz. 1 :** Magnesia Kapısı, Ephesos, kesit – cephe çizimi. Kaynak : Sokolicek, 2009, Abb 4. (Demirli, M. - Thuswaldner, B. - Sokolicek A.)
- Lev. 23, Res. 1 :** Magnesia Kapısı, Ephesos, doğu cephede, orta ve güney geçişi ayıran ayakta kullanılan alçak kabartma
- Lev. 24, Plan 1 :** Ephesos Kenti planı detay. Kaynak : Thür 1989, Taf. 1 üzerine tarafimdan düzenleme
- Lev. 24, Res. 1 :** Mazeus – Mithridates Kapısı ve çevre alanı kazısı, Ephesos. Kaynak : Hueber 1989, s. 123
- Lev. 25, Res. 1 :** Mazeus – Mithridates Kapısı ve çevre alanı kazısı. Ephesos Kaynak : Hueber 1989, s. 126
- Lev. 25, Res. 2 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, güney cephe.
- Lev. 26, Plan 1 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, cephe, kesit ve zemin planı. Kaynak : Hueber 1989, s. 125
- Lev. 26, Res. 1 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, doğu kanat içi, nişler.

- Lev. 27, Res. 1 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, güney cephe, doğu kanat
- Lev. 27, Res. 2 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, güney cephe, doğu kanat, saçaklık ve attika, detay
- Lev. 28, Res. 1 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, güney cephe, saçaklık tacı
- Lev. 28, Res. 2 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, güney cephe, batı kanat attika yazıtı
- Lev. 29, Res. 1 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, güney cephe, orta kanat attika yazıtı
- Lev. 29, Res. 2 :** Mazeus – Mithridates Kapısı, Ephesos, güney cephe, doğu kanat attika yazıtı
- Lev. 30, Plan 1 :** Mylasa Kent Planı. Kaynak : Bean 200, s. 24 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 30, Res. 1 :** Baltalı Kapı, Mylasa, güney cephe
- Lev. 31, Res. 1 :** Baltalı Kapı, Mylasa, kuzey cephe
- Lev. 31, Res. 2 :** Baltalı Kapı, Mylasa, güney cephe, pilaster başlığı
- Lev. 32, Res. 1 :** Baltalı Kapı, Mylasa, güney cephe, impost başlığı
- Lev. 32, Res. 2 :** Baltalı Kapı, Mylasa, kuzey cephe, arkhivolt blokları ve kilit taşı üzerindeki labırs betimi
- Lev. 33, Plan 1 :** Ksanthos kent planı, Courtils 2003, s. 8 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 33, Res. 1 :** Vespasianus Kapısı, Ksanthos, güneyden genel görünüm
- Lev. 34, Res. 1 :** Vespasianus Kapısı, Ksanthos, güney cephe
- Lev. 34, Res. 2 :** Vespasianus Kapısı, Ksanthos, güney cephe, saçaklık
- Lev. 35, Res. 1 :** Vespasianus Kapısı, Ksanthos, güney cephe, arkhitrav ve friz.
- Lev. 35, Çiz. 1 :** Vespasianus Kapısı, Ksanthos, güney cephe, friz kbartmaları çizimi. Kaynak : Fellows 1840, s. 176

- Lev. 35, Res. 2 :** Dipylon, Ksanthos, ayaklar, doğudan görünüm
- Lev. 36, Res. 1 :** Dipylon, Ksanthos, yapıya ait tasnif edilmiş mimari bloklar
- Lev. 36, Res. 2 :** Dipylon, Ksanthos, kasetli mimari blok
- Lev. 37, Plan 1 :** Patara Kenti planı. Kaynak : Işık 2000, s. 172 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 37, Res. 1 :** Patara Takı, güneyden görünüm
- Lev. 38, Res. 1 :** Patara Takı, güney cephe, yazıtlı konsol
- Lev. 38, Res. 2 :** Patara Takı, güney cephe, orta ve batı kemer arası niş ve konsollar
- Lev. 39, Res. 1 :** Patara Takı, güney cephe, orta kemer üzerinde yer alan geçişli niş
- Lev. 39, Res. 2 :** Patara Takı, güney cephe, friz ve yazıtlı geison
- Lev. 40, Res. 1 :** Patara Takı, batı ayak ve yapıya batıdan birleşik mekan, güneydoğudan
- Lev. 40, Res. 2 :** Patara Takı, yapıya batıdan birleşik mekan, güneybatıdan
- Lev. 41, Plan 1 :** Phaselis Kenti planı, Schläger – Knoblauch, 1968-73 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 42, Res. 1 :** Phaselis Liman Caddesi ve Hadrianus Takı ayakları, kuzeydoğudan
- Lev. 42, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Phaselis, plinθοi ve kaideler
- Lev. 42, Çiz. 1 :** Hadrianus Takı, Phaselis, zemin taş plan çizimi. Kaynak : Schäfer, 1981, s. 89 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 43, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Phaselis, güney ayak.
- Lev. 43, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Phaselis, aslan ayaklı kaide detayı
- Lev. 44, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Phaselis, pilaster başlığı
- Lev. 44, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Phaselis, çanak betimli pilaster kaidesi
- Lev. 45, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Phaselis, salkım betimli pilaster bloğu

- Lev. 45, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Phaselis, Ion pilaster başlığı
- Lev. 46, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Phaselis, arkhivolt bloğu
- Lev. 46, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Phaselis, arkhitrav bloğu
- Lev. 47, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Phaselis, yazıtlı arkhitrav bloğu
- Lev. 47, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Phaselis, sarmal dal betimli friz
- Lev. 48, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Phaselis, geison bloğu
- Lev. 48, Plan 1 :** Ariassos Kent Planı. Kaynak : Mitchell 1991 s. 162 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 49, Res. 1 :** Ariassos Takı, doğu cephe genel görünüm
- Lev. 49, Res. 2 :** Ariassos Takı, batı cephe genel görünüm
- Lev. 50, Plan 1 :** Ariassos Takı, zemin planı. Kaynak : Doruk 1997, s. 259 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 50, Res. 1 :** Ariassos Takı, doğu cephe, güney ayak
- Lev. 51, Res. 1 :** Ariassos Takı, güneybatıdan görünüm, yapı üzerinde günümüze ulaşan postamentler
- Lev. 51, Çiz 1 :** Ariassos Takı, Saçaklık üstü vaziyet planı. Kaynak : Horsley – Mitchell 200, s. 118 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 52, Plan 1 :** Pisidia Antiokheiası Kenti planı, Mitchell - Waelkens1998, s. 92 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 52, Plan 2 :** Pisidia Antiokheiası Augustus Kutsal Alanı planı (1924). Kaynak : Rubin 2008, Fig. 9
- Lev. 53, Res. 1 :** Propylon, Pisidia Antiokheiası, Propylon basamaklarının 1924 kazılarındaki görünümü, kuzeyden. Kaynak : Rubin 2008, Fig. 10
- Lev. 53, Res. 2 :** Propylon, Pisidia Antiokheiası, Propylon basamaklarının günümüz görünümü, kuzeyden
- Lev. 54, Çiz. 1 :** Propylon, Pisidia Antiokheiası, Propoyon rekonstrüksiyonu. Kaynak : Robinson 1926 (Woodbridge), Fig. 31

- Lev. 54, Çiz. 2 :** Propylon, Pisidia Antiokheiası, Woodbridge'in kesit ve zemin plan çizimi, 1971. Kaynak : Rubin 2008, Fig. 6
- Lev. 55, Plan. 1 :** Augustus Kutsal Alanı ve çevresinin şematik zemin planı, Pisidia Antiokheiası. Kaynak : Mitchell – Waelkens 1998, Fig. 31
- Lev. 55, Res. 1 :** Propylona ait yarım sütun gövde parçası, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 56, Res. 1 :** Propylona ait geison bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 56, Res. 2 :** Propylona ait silah kabatmalı friz bloğu parçası, Pisidia Antiokheiası – Yalvaç Müzesi
- Lev. 57, Res. 1 :** Propylona ait oğlak burcu betimli friz bloğu parçası, Pisidia Antiokheiası – Yalvaç Müzesi
- Lev. 57, Res. 2 :** Propylona ait figürlü kemer üstü dolgu panel bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 58, Res. 1 :** Propylona ait figürlü kemer üstü dolgu panel bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 58, Res. 2 :** Propylona ait figürlü kemer üstü dolgu panel bloğu, Pisidia Antiokheiası – Yalvaç Müzesi
- Lev. 59, Res. 1 :** Propylona ait figürlü kemer üstü dolgu panel bloğu, Pisidia Antiokheiası – Yalvaç Müzesi
- Lev. 59, Res. 2 :** Propylona ait figürlü kemer üstü dolgu panel bloğu, Pisidia Antiokheiası – Yalvaç Müzesi
- Lev. 60, Çiz. 1 :** Propylon, Pisidia Antiokheiası, Woodbridge'in 1971 restitüsyonu, 1971. Kaynak : Rubin 2008, Fig. 7
- Lev. 60, Res. 1 :** Propylona ait torso , Pisidia Antiokheiası – Yalvaç Müzesi
- Lev. 61, Res. 1 :** Propylona ait yazıtlı arkhitrav bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 61, Çiz. 1 :** Batı Kapısı Taş planı, Pisidia Antiokheiası. Kaynak : Mitchell – Waelkens 1998, Fig. 19a
- Lev. 62, Res. 2 :** Batı Kapısı, Pisidia Antiokheiası, ayakların kuzeydoğudan görünümü

- Lev. 62, Res. 2 :** Batı Kapısı Taş planı, Pisidia Antiokheiası, ayakların kuzeybatıdan görünümü
- Lev. 63, Çiz. 1 :** Batı Kapısı rekonstrüksiyonu, Pisidia Antiokheiası. Kaynak : Robinson 1926 (Woodbridge), Fig. 1
- Lev. 63, Res. 1 :** Batı Kapısına ait niş blokları, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 64, Res. 1 :** Batı Kapısına ait arkhevolt blokları, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 64, Res. 2 :** Batı Kapısına ait pilaster başlığı, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 65, Res. 1 :** Batı Kapısına ait bezemeli pilaster bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 65, Res. 2 :** Batı Kapısına ait bezemeli pilaster bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 66, Res. 1 :** Batı Kapısına ait bezemeli kemer üstü dolgu bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 66, Res. 2 :** Batı Kapısına ait bezemeli kemer üstü dolgu bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 67, Res. 1 :** Batı Kapısına ait bezemeli kemer üstü dolgu bloğu, Pisidia Antiokheiası – Yalvaç Müzesi
- Lev. 67, Res. 2 :** Batı Kapısına ait bezemeli kemer üstü dolgu bloğu, Pisidia Antiokheiası – Yalvaç Müzesi
- Lev. 68, Res. 1 :** Batı Kapısına ait yazıtlı arkhitrav blokları, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 68, Res. 2 :** Batı Kapısına ait bezemeli friz bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 69, Res. 1 :** Batı Kapısına ait bezemeli friz bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 69, Res. 2 :** Batı Kapısına ait bezemeli friz bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 70, Res. 1 :** Batı Kapısına ait bezemeli friz bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 70, Res. 2 :** Batı Kapısına ait bezemeli friz bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 71, Res. 1 :** Batı Kapısına ait sima bloğu, Pisidia Antiokheiası
- Lev. 71, Plan 1 :** Attaleia Kenti planı. Kaynak : Lanckoronski 2005, Res. 4 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 72, Plan 1 :** Hadrianus Kapısı ve kulelerin planı, Attaleia. Kaynak : Okatan 2004, Lev. 4

- Lev. 72, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, doğudan genel görünüm
- Lev. 73, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, doğu cephe
- Lev. 73, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Attaleia, tonoz kasetleri
- Lev. 74, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, kompozit sütun başlığı
- Lev. 74, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Attaleia, arkhivolt blokları
- Lev. 75, Çiz. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, saçaklık çizimi. Kaynak : Lanckoronski 2005 Lev. 7
- Lev. 75, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, doğu cephe, saçaklık
- Lev. 76, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, arkhitrav soffit bezemesi
- Lev. 76, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Attaleia, doğu cephe 1882 yılı görünümü. Kaynak : Okatan 2004, Lev. 35 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 77, Çiz. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, doğu cephe gravürü. Kaynak : Lanckoronski 2005, Lev. 5 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 77, Çiz. 2 :** Hadrianus Takı, Attaleia, doğu cephe kısmi restitüsyonu. Kaynak : Lanckoronski 2005, Res. 8 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 78, Plan 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, üst kat (?) stylobatının çizimi. Kaynak : Lanckoronski 2005, Res. 12 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 78, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, doğu cephenin 20. yy. başındaki görünümü. Kaynak : Suna İnan Kıraç Vakfı Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'nün fotoğraf arşivi.
- Lev. 79, Res. 1 :** Hadrianus Takı, Attaleia, güney kulenin yapıya bakan cephesi
- Lev. 79, Res. 2 :** Hadrianus Takı, Attaleia, yapının simasından aslan başlı çörten
- Lev. 80, Plan 1 :** Perge Kenti planı. Kaynak : Özdizbay 2008 Lev. 3 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 81, Plan. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı ve çevresini gösterir Perge kavşak planı. Kaynak : İzmirligil 1986, Lev. II üzerine tarafımdan düzenleme

- Lev. 81, Res. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı ve çevresi, Perge
- Lev. 82, Res. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı ayakları, Perge
- Lev. 82, Çiz. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, batı cephe restitüsyonu.
Kaynak : İnan 1989, Abb. 1
- Lev. 83, Çiz. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, batı cephe restitüsyonu.
Kaynak : İnan 1989, Abb. 2
- Lev. 83, Res. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, pilaster başlığı
- Lev. 84, Res. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, kesik alınlık blokları
- Lev. 84, Res. 2 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, yazıtlı kemer üstü dolgu blokları
- Lev. 85, Res. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, arkhitrav blokları
- Lev. 85, Res. 2 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, triglyph - metop frizi blokları
- Lev. 86, Res. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, köşelerde yer alan $\frac{3}{4}$ bağımlı Ion sütun ve başlığı.
- Lev. 86, Res. 2 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, arkhitrav blokları
- Lev. 87, Res. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, geison blokları
- Lev. 87, Res. 2 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, kenet delikleri
- Lev. 88, Res. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, duvarcı markası
- Lev. 88, Çiz. 1 :** Demetrios – Apollonios Takı, Perge, taş kotlama sistemi.
Kaynak : İzmirli 1986, Lev. VIa üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 89, Plan 1 :** Perge Kenti, güney kesiminin planı (A. Şakar, Ü. İzmirli, G. Saraçlar). Kaynak : Bulurlu1999, Çiz. 2 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 89, Plan 2 :** Mansel'in "Hellenistik Kapı" planı, Perge. Kaynak : Bulurlu1999, Çiz. 3.1
- Lev. 90, Plan 2 :** Hadrianus Takı ve çevresi, güneyden, Perge

- Lev. 90, Çiz. 1 :** Hadrianus Takı rekonstrüksiyonu, Perge. Kaynak : Bulgurlu 1999, Çiz. 72
- Lev. 91, Plan 1 :** Hadrianus Takı planı, Perge. Kaynak : Bulgurlu 1999, Çiz. 70
- Lev. 91, Res. 1 :** Hadrianus Takı, batı ayağı, Perge
- Lev. 92, Res. 1 :** Hadrianus Takı, kuzey cepheden bağımsız sütun kaidesi ve ayak, Perge
- Lev. 92, Res. 2 :** Hadrianus Takı, birinci kata ait arkhivolt bloğu, Perge
- Lev. 93, Res. 1 :** Hadrianus Takı, birinci kata ait arkhivolt bloğu kasetleri, Perge
- Lev. 93, Res. 2 :** Hadrianus Takı, sarmal dal bezemeli friz bloğu, Perge
- Lev. 94, Res. 1 :** Hadrianus Takı, konsollu geison bloğu, Perge
- Lev. 94, Res. 2 :** Hadrianus Takı, kesik alınlık bloğu, Perge
- Lev. 95, Res. 1 :** Hadrianus Takı, yazıtlı heykel kaidesi, Perge
- Lev. 95, Res. 2 :** Hadrianus Takı, tabula ansatalı blok, Perge
- Lev. 96, Plan. 1 :** Side Kenti plan detayı. Kaynak : Mansel 1963 ek plan üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 96, Plan 2 :** Takın planı ve cephe rölevesi, Side. Kaynak : Mansel 1978 Res. 20 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 97, Res. 1 :** Takın doğu cephesini kemer açıklığı dolgusunun yıkımından önceki durumu, Side. Kaynak : Mansel 1978, Res. 18
- Lev. 97, Res. 2 :** Takın doğu cephesi görünümü, Side
- Lev. 98, Res. 1 :** Takın batı cephesi görünümü, Side
- Lev. 98, Res. 2 :** Takın batı cephesi, güney ayakta yer alan profilli mermer kaplamalar, Side
- Lev. 99, Res. 1 :** Takın batı cephesi, kuzey impost (üzengilik) bloğu, Side
- Lev. 99, Res. 2 :** Tetrapolitler tarafından Lollianos ve karısı için dikilen heykel kaidelerinden biri. Kaynak : Mansel 1978, Res. 22
- Lev. 100, Plan 1 :** Isaura Vetus planı. Kaynak : Temizsoy – Uysal – Mertek 1984, Plan 1 üzerine tarafımdan düzenleme

- Lev. 100, Res 1 :** Hadrianus Takı, güney cephe, Isaura Vetus
- Lev. 101, Çiz.1 :** Hadrianus Takı rekonstrüksiyonu (Knoll), Isaura Vetus. Kaynak : Verzone 1959, Fig. 14
- Lev. 101, Res 1 :** Hadrianus Takı, güney cephe, batı ayak, Isaura Vetus
- Lev. 102, Çiz. 1 :** Hadrianus Takı, zemin ve kesit planı (Knoll) , Isaura Vetus. Kaynak : Verzone 1959, Fig. 11
- Lev. 102, Res 1 :** Hadrianus Takı, kuzey cephe, Isaura Vetus
- Lev. 103, Res 1 :** Hadrianus Takı, yazıtlı arkhitrav bloğu, Isaura Vetus
- Lev. 103, Res 2 :** Hadrianus Takı, geison bloğu, Isaura Vetus
- Lev. 104, Res 1 :** Hadrianus Takı, güney cephe, kemer kilit bloğu üzerindeki betim, Isaura Vetus
- Lev. 104, Res 2 :** Severus Alexander Takı, ayaklar, Isaura Vetus
- Lev. 105, Res 1 :** Severus Alexander Takı, batı ayak duvar örgüsü, Isaura Vetus
- Lev. 105, Çiz 1 :** Severus Alexander Takı, zemin ve kesit planı (Knoll), Isaura Vetus. Kaynak : Verzone 1959, Fig. 16
- Lev. 106, Çiz 1 :** Severus Alexander Takı rekonstrüksiyonu (Knoll), Isaura Vetus. Kaynak : Swoboda, Keil, Knoll 1935, s. 125
- Lev. 106, Çiz 2 :** Marcus Aurelius Takı rekonstrüksiyonu (Knoll), Isaura Vetus. Kaynak : Verzone 1959, Fig. 15
- Lev. 107, Res. 1 :** Marcus Aurelius Takı yakınında bulunan postament, Isaura Vetus. Kaynak : Temizsoy – Uysal – Mertek 1984, Resim 13-14
- Lev. 107, Plan 1 :** Anazarbos Kenti planı. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 2 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 108, Plan 1 :** Kent Kapısı ve Tak'ın zemin planı, Anazarbos. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 6 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 108, Res 1 :** Takın batı kemeri yıkılmadan önceki görünümü, güney cephe, Anazarbos. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 9 üzerine tarafımdan düzenleme

- Lev. 109, Res. 1 :** Takın batı kemeri (kente giriş yönünde) yıkılmadan önceki görünümü, kuzey cephe, Anazarbos. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 10 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 109, Res. 2 :** Tak, güney cephe, Anazarbos
- Lev. 110, Çiz. 1 :** Takın güney cephe restitüsyonu, Anazarbos. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 11
- Lev. 110, Çiz. 2 :** Takın zemin planı, Anazarbos. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 12
- Lev. 111, Res. 1 :** Tak, kuzeybatıdan görünüm, Anazarbos
- Lev. 111, Res. 2 :** Tak, güney cephe doğu tonoz ve doğu kanat , Anazarbos
- Lev. 112, Çiz. 1 :** Tak, kesit planı, Anazarbos. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 28
- Lev. 112, Res. 1 :** Tak, güney cephe, orta ve doğu geçişler arası saçaklık bölümü, Anazarbos
- Lev. 113, Res. 1 :** Takın önünde yer alan yarım alınlık bloğu, Anazarbos
- Lev. 113, Çiz. 1 :** Takın restitüsyonu, güney cephe, Anazarbos. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 21
- Lev. 114, Çiz. 1 :** Takın rekonstrüksiyon teklifi (Gough), güney cephe, Anazarbos. Kaynak : Gough 1952, Fig. 3 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 114, Çiz. 2 :** Takın saçaklık çizimi, Anazarbos. Kaynak : Verzone 1957, Fig. 17
- Lev. 115, Res. 1 :** Takın güney cephe saçaklığı, Anazarbos
- Lev. 115, Çiz. 1 :** Takın güney cephe friz detay çizimi ve saçaklık kesit çizimi, Anazarbos. Kaynak : Gough 1952, Fig. 4 – 5 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 116, Res. 1 :** Takın güney cephe saçaklık blokları, Anazarbos
- Lev. 116, Res. 2 :** Takın kuzey cephe görünümü, Anazarbos
- Lev. 117, Res. 1 :** Takın kuzey cephesinden niş ve konsol, Anazarbos

- Lev. 117, Res. 2 :** Takın güney cephe önüne düşmüş vaziyette yapının ikinci kat saçaklığına ait olması muhtemel geison bloğu, Anazarbos
- Lev. 118, Plan 1 :** Diokaesareia Kenti planı. Kaynak : Keil – Wilhelm 1931, Taf. 22 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 118, Res. 1 :** Kent Kapısı, güneyden, Diokaesareia
- Lev. 119, Plan 1 :** Kent Kapısı güney cephe restitüsyonu, Diokaesareia. Kaynak : Keil – Wilhelm 1931, s. 78 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 119, Res. 1 :** Kent Kapısı, güney cepheden konsol, Diokaesareia
- Lev. 120, Res. 1 :** Kent Kapısı, güney cephe, arkhivolt blokları ve yan geçişlerin saçaklık birleşimi, Diokaesareia
- Lev. 120, Res. 2 :** Kent Kapısı, güney cephe, batı kanat, Diokaesareia
- Lev. 121, Res. 1 :** Kent Kapısı, güney cephe, orta kemer üstü saçaklık ve üzerinde günümüze ulaşan postamentler, Diokaesareia
- Lev. 121, Res. 2 :** Kent Kapısı, kuzey cepheden yazıtlı bloklar, Diokaesareia
- Lev. 122, Res. 1 :** Antik yol ve tak, Sağlıklı
- Lev. 122, Res. 2 :** Sağlıklı Takı, yakın zamanlı tahribattan önceki durum. Kaynak : Frothingham 1915, Fig. 1.
- Lev. 123, Res. 1 :** Sağlıklı Takı, kuzeybatıdan görünüm, onarım sonrası
- Lev. 123, Çiz. 1 :** Sağlıklı takı kuzeybatı cephe rölövesi
- Lev. 124, Res. 1 :** Sağlıklı Takı, kuzeybatı cephe, impost (üzengilik) bloğu
- Lev. 124, Çiz. 1 :** Sarıseki Takı, 1840 gravür çizimi. Kaynak : Barlett – Allom 1840, s. 40 üzerine tarafımdan düzenleme
- Lev. 125, Res. 1 :** Sarıseki Takı, güneyden görünüm
- Lev. 125, Res. 2 :** Sarıseki Takı, günümüze ulaşan ayak, batıdan görünüm
- Lev. 126, Res. 1 :** Sarıseki Takı, köşe pilaster kaidesi
- Lev. 126, Res. 2 :** Sarıseki Takı, ayağın batıdan görünümü
- Lev. 127, Har. 1 :** Sarıseki Takı'nın yer aldığı Kodrigai'nin konumu. Kaynak : Talbert 2000, s. 67 üzerine tarafımdan düzenleme

- Lev. 127, Res. 1 :** Limyra'da Gaius Caesar Kenotaphı'nın doğusunda tasnif edilen mimarı parçalar arasında yer alan, kesik alınlık kemer birleşim bloğu
- Lev. 128, Res. 1 :** Sütunlu Cadde üzerinde yer alan, kesik alınlık ve kemerin birleştiği üst yapıya sahip geçiş yapısı, Limyra
- Lev. 128, Res. 2 :** Yivli Minare Camii Avlusu'ndan arkhivolt bloğu detayı, Attaleia.

KISALTMALAR LİSTESİ*

Adı geçen eser	: a.g.e.
Aşağıda	: aş.
Aynı eser	: a.e.
Aynı yer	: a.y.
Bakınız	: bkz.
Çeviren	: çev.
Çizim	: çiz.
Derinlik	: der.
Dipnot	: dn.
Karşılaştırınız	: karş.
Karsı görüş	: k.g.
Katalog no.	: Kat.no.
Levha	: Lev.
Örneğin	: örn.
Resim	: Res.
Tablo	: Tab.
Sayfa/sayfalar	: s.
Uzunluk	: uz.
Ve diğerleri	: v.d.
Yayına hazırlayan	: haz.
Yukarıda	: yuk.
Yükseklik	: yük.

---

* Süreli ve seri yayınların kısaltmalarında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün belirlediği liste kullanılmıştır. "List of abbreviations for journals, series, lexica and frequently cited works", (Çevrimiçi) http://www.dainst.org/medien/de/richtlinien_abbreviations_english.html, Ağustos 2008

GİRİŞ

Amaç

Plinius'un "*Novicium Inventum*" (yeni buluş) olarak nitelendirdiği taklar¹, bu sıfatı yalnızca yeni bir mimari form olarak değil, aynı zamanda merkezi gücün simgesel temsilinin yeni bir dışavurumu olarak da taşımaktadır. Çok yönlü yapısal karakterleri, işlevsel ve sembolik kullanımlarıyla, Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde tercih nedeni olan takların, Anadolu dahilinde, yapısal karakterlerini de etkileyen farklı bir anlam üstlendikleri daha önceki sınırlı çalışmalarda vurgulanmıştır. Ancak, Anadolu taklarını bu amaç doğrultusunda detaylıca ele alan bir çalışma gerçekleştirilmemiştir.

Roma'nın gücünü yansıtan, simgesel bir yaklaşımla bir propoganda aracı olarak ele alınan yapı tipleri arasında taklar, en başta gelen örneklerdendir. Roma'ya özgü bu yapı tipinin ortaya çıkış nedenleri ve ona şekil veren durumlar, dönemin zafer anlayışı ve geleneklerinde aranmıştır. Durum böyleyken, uzun zaman sürecinden geçerek Eski Yunan ve Hellenistik Dönem'in kültür özelliklerini de bünyesinde barındıran Anadolu dahilindeki tak yapılarının inşasının arkasındaki sosyal içerik, bu yapıları batı örneklerinden ayıran yapısal karakter özellikleri ve de bu coğrafya dahilindeki diğer birçok yapıda da gözlemlenebilen biçimsel doğu – batı sentezi, çalışmamızın sorgulayacağı ana fikir olmaktadır.

Bu amacın yanısıra tespit edilen tüm Anadolu tak yapılarının bir başlık altında derlendiği, arazi çalışmaları ile güncellenen detaylı bir içeriğe sahip olan çalışmamızın, bu bağlamdaki eksikğin kapatılması amacına hizmet edeceği de düşünülmüştür.

---

¹ Plinius, Secundus Gaius, **Naturalis Historia**, XXXIV, 12, 27.

Kapsam

Çalışmamıza dahil edilecek yapıların tespitine yardımcı olacak nitelikte, Anadolu'da yer alan tak yapılarının daha önceki araştırmacılar tarafından ne şekilde ve ne kapsamda ele alındığını daha açık bir şekilde ortaya koymak amacı ile karşılaştırmalı bir liste hazırlanmıştır (Bkz. Lev. 1, Tab. 1/2 ve Lev. 2, Tab. 2/2).

Bu bağlamda İdil² ve Güven'in³, Anadolu'da yer alan taklar üzerine değerlendirmede buldukları makaleleri haricinde, önceki tüm araştırmacılar konuyu genel olarak ele almış ve İmparatorluk'un yayılım gösterdiği tüm coğrafyalardan örnekler sunmuşlardır. Bu araştırmacılar, çalışmamız kapsamında incelediğimiz yapı türünü, yalnız tak biçimsel şeması olarak değil, kemerli anıtsal kapıları da içine alan bir çerçevede değerlendirmişlerdir. Bunlardan bazıları bu farklı coğrafyaları kapsayan listeler sunmuştur.

Genel anlamda bu tipte yapılar için liste sunan araştırmacılar arasında Frothingham⁴, 1904'te yayımlanan "A Revised List of Roman Memorial and Triumphal Arches" başlıklı makalesinde, kendisinden 15 yıl önce Graef'in⁵ sunduğu ve bu bağlamda ilk girişim olan listeyi yorumlamış ve karşılaştırmalı olarak yeniden ele almıştır. Frothingham'ın bu girişiminde, liste dahilindeki yapı örnekleri nicelik olarak Graef'e kıyasla oldukça genişlemiştir. Zira Graef, listesine Anadolu kapsamında yalnızca 5 yerleşimdeki örnekleri dahil etmişken, Frothingham sayıyı 26'ya çıkarmıştır (Bkz. Lev. 1, Tab. 1/2 ve Lev. 2, Tab. 2/2). Araştırmacılar, listelerine, günümüze ulaşmayan ve varlıkları dolaylı olarak antik literatür, nümizmatik ve epigrafik veriler ışığında tespit edilen örnekleri de dahil etmişlerdir. 1908 yılında Curtis⁶ ve 1958 yılında Pallottino⁷ liste sunmuşlarsa da 1939 yılında,

---

² İdil, V., "Anadolu'da Roma İmparatorluk Devri Zafer Anıtları", **Jale İnan Armağanı**, İstanbul, 1989, s. 351- 359.

³ Güven, S., "Anadolu'da Roma Takları", T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı **IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1987, s. 103-109.

⁴ Frothingham, A. L., "A Revised List of Roman Memorial and Triumphal Arches", **American Journal of Archaeology**, VIII, 1904, s. 1-34.

⁵ Graef, B., "Triumph- und Ehrenbogen", **Denkmäler des klassischen Altertums**, vol. III, 1889, s. 1865.

⁶ Curtis C.,D., "Roman Monumental Arches", **American School of Classical Studies in Rome, Supplemental Papers 2**, 1908, s. 26-83.

⁷ Pallottino, M., "Arco onorario e trionfale", **Enciclopediae dell'arte antica I**, 1958, s. 595-598.

Heinz Kähler'in, *Paulys Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft* dahilinde yayımlanan "Triumphbogen (Ehrenbogen)" başlıklı makalesi⁸ halen Roma Takları üzerine yapılan ciddi araştırmaların başlangıç noktası niteliğindedir. Kähler bu çalışmada, günümüze ulaşan veya ancak sikke, yazıt ve antik kaynaklar vasıtasıyla varlıkları bilinen tak yapılarının listesini sunmuştur. Buna göre, yedinci sırada ele aldığı *Kleinasien* başlığı altında, Pisidia Antiokheiası, Ephesos, Isauria ve Diokaesareia'da birden fazla olmak üzere, tak yapılarının yer aldığı 28 antik yerleşimden söz etmektedir (Bkz. Lev. 1, Tab. 1/2 ve Lev. 2, Tab. 2/2) .

Ancak, hızlı gelişim sürecindeki arkeolojik çalışmalar, çoğunluğu antik literatür ve dolaylı verilere dayanan tüm bu listelerde yer alan bazı yerleşimlerin lokalizasyonunu kesin bir biçimde değiştirdiği gibi, bunlara eklenmesi gereken birçok yeni yapının da varlığını ortaya çıkarmıştır.

Anadolu taklarını ayrı bir içerik ile bağımsız olarak ele alan İdil, 1989'da yayımladığı "Anadolu'da Roma İmparatorluk Devri Zafer Takları" başlıklı makalesinde takların bir listesini sunmamış; ancak, halen ayakta olan veya kalıntısı günümüze ulaşan yapıları esas alarak birçoğunun yalnızca ismini sunduğu toplam 23 yerleşimdeki yapılara değinmiştir⁹ (Bkz. Lev. 1, Tab. 1/2 ve Lev. 2, Tab. 2/2).

Tüm bu derlemelerde, konunun objesi durumundaki taklar örneklendirilirken mimari yapı tipi olarak net bir kapsam tercih edilmemiş, konu daha genel bir mimari içerikle ele alınmıştır. Ortak bileşeni anıtsallığı ve kemeri olan hemen tüm geçişler bu derlemelerin içine belirli bir standart gözetilmeksizin dahil edilmiştir. Güncel olanların da bir kısmı dahil olmak üzere, özellikle derlemelerin güncelliğini yitirmiş literatüre dayalı olması ve araştırmacıların araziye dayalı incelemelerden uzak çalışmaları değinilen birçok yapı için farklı değerlendirmelere yol açarken, tak mimarisi için çok önemli örnekler durumundaki birçok yapıya da hiç değinilmemiştir. Sonuçta bu tarz öncü çalışmalarda literatürün taranması, sonraki araştırmacılar için kolaylık sağlamakta, ancak kapsamı net olmayan listelere dayalı tündengelim çabaları, güncel çalışmalarla zaman zaman örtüşmemektedir. Buna karşılık, tek yapılar üzerinde yoğunlaşan araştırmacılar ise, münferit mimari

⁸ Kähler, H., "Triumphbogen (Ehrenbogen)", *Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft* VII.A,1, 1939, s. 373-493.

⁹ İdil, a.g.e.

çalışmaları ile oldukça sistematik bir tarzda ele aldıkları yapı tipleri vasıtasıyla bazı kapsamlı tümevarım çalışmaları da gerçekleştirmişlerdir.

Durum böyleyken, çalışmamız kapsamında ele alınacak yapıların niceliği - bir anlamda kataloğun kapsamını belirleyecek durum - ele alınacak yapı tipi tanımının Anadolu için daha net bir çerçeveye oturtulması ile netlik kazanmıştır. Suna Güven, Anadolu taklarına genel bir bakışla değindiği çalışmasında şöyle demektedir; “Anadolu’da Roma tak örneklerinin büyük bir çoğunluğunun sentezden geçerek orijinal bir üslup oluşturduğunu, hatta önemli giriş kapılarına tak özelliği verilerek yapı ve işlev değişikliğine uğradıklarını görüyoruz”¹⁰.

Bu durum da göz önünde bulundurulduğunda, çalışmamızın kapsamına Anadolu’da, Roma’ya özgü salt imparatorluk propagandasına hizmet eder karakterdeki birkaç zafer takı da dahil olmak üzere, çoğunluğunu işlevi dolayısıyla “onursal” tak olarak da adlandırabileceğimiz ve bu bağlamda daha eskiye dayanan bir geleneği barındırır tarzda günümüze ulaşan yapıların tümü girmektedir.

Yöntem

Çalışmamızın ön aşaması olarak Anadolu’da günümüze ulaşan veya diğer arkeolojik veriler vasıtasıyla kayda geçen tak yapılarının ve bu yapılar üzerinde daha önce yapılmış olan çalışmaların tespitine dönük bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir.

Sonrasında, çalışmamızın kapsamını belirttiğimiz kısımda değindiğimiz hususlarla ele alınacak yapılar kesinleştirilip, 2004-2007 yılları arasında yaz dönemlerinde, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı - Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü’nün izni ve ilgili ören yerlerinde çalışmalarını sürdüren kazı ve yüzey araştırması başkanlarının bilgisi dahilinde arazi incelemeleri gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda, ziyaret edilen ilgili yerleşimlerin birçoğunda çalışmalarını sürdüren ekipler ve müzelerle temasa geçilmiş, konu üzerinde görüş ve önerileri alınmıştır.

Program dahilinde incelenen yapıların detaylı siyah - beyaz ve dijital fotoğrafları ölçekli olarak çekilmiş olup, daha önce rölevesi yapılmamış örnekler için

---

¹⁰ Güven, **a.g.e.**, s.103.

basit ölçüm çalışmaları neticesinde gerekli görülen arazi çizimleri yapılmış, literatürde yer alan planların karşılaştırmaları ve kontrolleri gerçekleştirilmiştir. Böylece, Anadolu takları için güncel bir katalog çalışması oluşturulmuştur. Çalışmamızın ikinci bölümünde her yapı örneği için mimari, mimari bezemeler, mimariye bağlı plastik ve yazıtlar, bir katalog niteliğinde bütün olarak ele alınmaktadır.

Bunun yanı sıra, analogi çalışması için gerekli görülen Anadolu dışındaki tak örneklerinin literatür taraması yapılmış olup, Roma ve İtalya dahilindeki başlıca örnekler ziyaret edilerek incelenmiş ve fotoğraflanmıştır.

Tüm bu aşamaların neticesinde, Anadolu tak yapılarında baskın olan yapısal karakter belirtilmiş, gerek genelde gerekse özelde, başta İmparatorluk'un batısındaki örnekler olmak üzere, diğer bölgelerdeki tak yapılarıyla karşılaştırılarak ortaya çıkan farklar ve benzerlikler irdelenmiştir. Çalışmanın devamında esas olarak amaçta da belirtilen hususlara dönük genel değerlendirmeler yapılmıştır.

I. ROMA'DA ZAFER GELENEĞİ ve TAKLARIN ŞEKİLLENİŞİ

A. ZAFER GELENEĞİ: Triumphus

Muzaffer komutanın bir alay eşliğinde Roma'ya girerek belirli bir rotadan Capitolinus'daki Iuppiter Tapınağı'na ilerlediği Etrüsk kökenli zafer alayına verilen ad olarak, Eski Yunan dilindeki “*Θριαμβος*” teriminden türeyen ve onun Latince karşılığı olan “*triumphus*” kelimesinin kökeni üzerine farklı görüşler mevcuttur. Bu terimler ve birbirleri ile ilişkileri üzerine yapılan etimolojik incelemelerde, kimi zaman birbirleri ile örtüşemeyecek nitelikte tezler sunulmuştur.

Bu kapsamda öne sürülen tezlerden ilki, “*Θριαμβος*” teriminin bir Hint – Avrupa diline ait olduğu görüşü ile yola çıkan Sommer'e aittir¹¹. Sommer, “*Θρι-*”nin “*Θρι-*”, “*-αμβος*”un ise Sanskritçe safha (alm. “*Glied*”) anlamına gelen “*anga*” kelimesi ile ilişkili olduğunu öne sürer. Ona göre, ortaya çıkan bileşenin anlamı üç adımlık dans (alm. “*Tanz im Dreischritt*”) olmaktadır. Yüzyılın başlarında öne sürülen bu tez, sonraki araştırmacılar tarafından tam olarak kabul görmemiştir. Bu kapsamda Versnel, Roma *Triumphusu*'nun kökeni, gelişimi ve anlamı üzerine 1970'te yayımladığı ve önceki incelemelerin bir sentezini sunduğu araştırmasında “*Θριαμβος*”un, bir *epiclesis* ve bir şarkı adı olarak, bir hitap durumundaki “*Θριαμβε*”den türediğini ileri sürer¹². Bu hitabı, kimi zaman Dionysos ile eşleştirilen, Dionysos alayı ile ilişkili bir tanrının *epiphanesi* olarak nitelendirir ve antik literatüre dayanarak, bu terimi sözü geçen bu tanrıya tapınımın kökenlerini konumlandığı Eski Yunan öncesi Anadolu'ya, özellikle de Frigler ve Lidyalılar'a dayandırır.

Dilbilimcilerin ve diğer araştırmacıların uzun süre üzerinde tartıştığı ve ana hatları ile görüşbirliğine vardıkları bu durumu kısaca özetleyecek olursak; Eski Yunan öncesi bir dilden türeyen hitap, Eski Yunan dilinde “*Θριαμβε*”, Latince'de “*triumpe*” halini almıştır¹³. Her iki durumda da, bir tanrıya veya tanrılara seslenme ve onları kendilerini göstermeye çağırma anlamındadır ve Etruria, Eski Yunan

¹¹ Sommer, F., **Griechische Lautstudien**, J. Trübner, Straszbourg, , 1905, s. 59 ; Versnel, H., S., **Triumphus - An Inquiry into the Origin, Development and Meaning of the Roman Triumph**, E. J. Brill, Leiden, 1970, s. 17.

¹² Versnel, **a.g.e.**, s. 38.

¹³ **A.e.**, s. 55.

dilinde “*Θριαμβε*” ve Latince “*triumpe*”yi birleştiren bağ olmuştur¹⁴. Eski Yunan öncesine ait bir kelimenin, Etrüskler ve Eski Yunanlar tarafından birbirinden bağımsız olarak alınmış olması muhtemeldir¹⁵.

Tarihçi Orosius’a göre, Roma’nın kuruluşundan Vespasianus’a kadar geçen zaman sürecinde en az 320 *triumphus* kutlanmıştır¹⁶. Daha sonraki dönemlerde gittikçe daha seyrek zaman aralıklarıyla düzenlenen resmi *triumphus*ların sonuncusu M.S. 403’te Honorius için yapılmıştır¹⁷. Roma’nın tüm tarihine, Roma’nın gücünü, yayılım ve egemenliğini ve askerlerinin cesaretini temsil eden bu tören geleneği damgasını vurmuştur. Esas olarak *triumphus*, Roma’nın büyüklüğünü karakterize etse de, diğer taraftan muzaffer komutanın ve de *Optimus Maximus* olarak adlandırılıp Roma İmparatorluğu’nun refahı ve sürekliliğini sağladığına inanılan baş tanrının lütfunu simgelemektedir. Versnel’e göre, başka hiçbir Roma töreninde, tanrı ve insan, birbirlerine *triumphus*da olduğu kadar yaklaşmamaktadırlar¹⁸. Ona göre bu yaklaşma yalnızca, zafer sahibinin *Iuppiter Optimus Maximus*’a merasimle sunum yaptığı Capitolum’a yönelen *triumphus* alayından değil; aynı zamanda zafer sahibinin kendisinin de tanrıların katına yükseldiği kabul edilen bir statüye sahip olmasından kaynaklanmaktadır.

Antik yazarlara dayanarak törenin resmi şöyle çizmektedir; “Zafer sahibi ya da bir başka deyişle muzaffer komutan şehre *io triumphe* tezahuratları arasında *Porta Triumphalis* arasından, dört at tarafından çekilen zafer arabası üzerinde ayakta durarak girer. Birlikte *ornatus iovis* olarak adlandırılan mor bir toga ve palmet motifleri işlenmiş bir tunika giymektedir ve elinde bir kartalın taçlandığı asayı taşımaktadır. Yüzü kırmızıya boyanmıştır. *Iuppiter*’in kendisi, zafer sahibinde vücut bularak ‘Roma’ya törensel girişini yapmakta görüntüsünü vermektedir”¹⁹.

Livius 45.39.10’da “*deiis quoque... non solum hominibus debetur triumphus*” derken *triumphus*un tanrılar ve aynı zamanda insanlar için bir “*honos*” olduğunu bildirmektedir²⁰. Tacitus’un *Historia* 4, 58, 6’daki; “*Iuppiter optime maxime, quem...*

¹⁴ A.y.

¹⁵ A.y.

¹⁶ Orosius, Paulus, **Historiarum Adversus Paganos Libri VII**, VII, 8, 9

¹⁷ Ehlers, W., “Triumphus”, **RE** VII.A,1, 1939, s. 500.

¹⁸ Versnel, a.g.e., s. 1.

¹⁹ A.y.

²⁰ Titus Livius, **Ab urbe condita**, 45,39,10.

tot triumphis coluimus” sözünden de anlaşılacağı üzere²¹, *Iuppiter*’e özel bir saygı ifadesi olan *triumphus*, Livius’un 30. 15. 12’deki “*neque magnificentius quicquam triumpho apud Romanos...esse*” sözlerinde Roma vatandaşlarına da onun tarafından yapılacak en yüksek onurlandırmanın simgesi olarak belirtilmektedir²².

B. TAK TANIMI, ORTAYA ÇIKIŞI ve ŞEKİLLENİŞİ

Taklar için yapılan tanımlar farklı bakış açılarıyla birlikte çeşitlenmektedir. Curl “Bir olayı ya da bir kişiyi, genellikle de askeri bir zaferi kutlamak amacı ile ve sıklıkla bir quadrigayı taşıyan vaziyette inşa edilen kemer” ifadesini kullanmıştır²³.

Daha yapısal bir tanımla tercih eden İdil, *RE*’de yer alan Kähler’in tanımını esas alarak “en basit anlamı ile dört köşeli iki sütunun taşıdığı kemerli yapılar olmakla birlikte, araştırmacılar tarafından bir ya da birkaç sütun ayağını birleştiren kemerli ve üzerinde çoğunlukla heykel veya heykeller grubu bulunan, kimi zaman kabartmalarla bezenen, çoğunlukla kentin ana yollarından birinin üzerine inşa edilen, altından yayaların ve araçların geçtiği, üzerlerinde de yapıma nedenleri bir yazıtlarla belirtilmiş olan yapılar olarak tanımlanmaktadır” demektedir²⁴.

Heintze, *zafer takı* yerine *anıtısal tak* veya *kemer* kelimesini kullanmayı tercih etmiş ve “İmparatorluk Roması’nın önemli bir karakteristiği halini alan, kemer ve duvar yapı öğelerinin birleşerek oluşturduğu özel bir anıt tipidir” demiştir²⁵.

En çarpıcı, bir anlamda yeni bir ideolojinin mimariye yansımalarını açık bir dille ifade eden tanım Plinius’a aittir. Plinius’un NH XXXIV, 12, 27’de²⁶ “*Novicium Inventum*” (yeni buluş) olarak nitelendirdiği taklar, onun bu sözlerindeki sıfatı yalnızca yeni bir mimari form olarak değil, aynı zamanda merkezi gücün simgesel temsilinin de yeni bir dışavurumu olarak taşımaktadır.

Plinius’un deyişiyle bu yeni buluşun, üzerinde durduğumuz diğer tanımlardan da anlaşıldığı üzere, vazgeçilmezi kemer olmuştur. İncelenen yapı türü için kemer, terimsel olarak kalıplaşmış durumdadır. Bu kalıplaşmanın en iyi ispatı ve yapı tipi için bir istisnanın temsili, *Arcus Argentariorum* olarak bilinen, Roma’da, Forum

²¹ Cornelius Tacitus, *Historia* 4,58,6.

²² Livius, *a.g.e.*, 30,15,12.

²³ Curl, J., S., *Classical Architecture*, Anova Boks, Londra, 1992, s.219.

²⁴ İdil, *a.g.e.*, s. 351.

Kähler, *a.g.e.*, s. 373.

²⁵ Heintze, von H., *Roman Art*, St Martins, Londra, 1990, p. 30.

²⁶ Plinius, *a.g.e.*, XXXIV, 12, 27

Boarium'da bulunan ve bugün St. George Kilisesi'ne bitişik durumda günümüze ulaşan Argentarii Takı'nda görülmektedir (Bkz. Lev. 3, Res. 1). Bir onurlandırma yapısı durumundaki tak, yazıtından anlaşıldığı üzere Romalı bankerler ve hayvan tüccarları tarafından M.S. 204'te Septimius Severus'a ithaf edilmiştir²⁷. Bu yapı, ele alınan tüm örneklerden farklı olarak, kemer (*arcus*) olarak adlandırılmasına karşın, geçişi düz bir mimari öge durumundaki *lento* ile sağlamaktadır. Bu duruma rağmen, çağdaş araştırmacılar tarafından da refere edildiği üzere, literatürdeki yerini, incelenen yapı tipinin kemer vazgeçilmezliğini vurgular tarzda “Arcus Argentariorum” olarak alması ilginç bir durumdur.

Kemerin takların yapısal karakterindeki önemi, söz konusu yapının bir geçiş yapısı olarak şekillenmesinden kaynaklanmaktadır. Diğerleri arasında kemer, Roma mimarisinde en sık görülen öge durumundadır. Çok yönlü yapısal karakteri, işlevsel ve sembolik kullanımıyla, tüm İmparatorluk sınırları içerisinde tercih nedeni olmuştur. Kullanım alanları arasında akla ilk gelenler, aslında çoğunun onursal olmasına karşın sıklıkla “zafer takı” olarak adlandırılan taklar olmaksızın da, diğer birçok kemer çeşiti de, bu bağımsız kullanımın yanı sıra, yapıların parçası olarak hemen her çeşit mimaride yerini almıştır.

Kemerin mekansal anlamda en basit tanımı Mac Donald'ın da değindiği üzere “iki alan veya mekan arasında kapalı olmamasına karşın bir ayırım yaratan geçit ve geçiş mekanizması”²⁸ şeklindedir. Mac Donald, geçiş mimarisi kapsamında ele aldığı kemerleri işlevsel açıdan tanımlarken şöyle demektedir; “Esas olarak duvardaki bir açıklıktır. Açıklığın aksı bir yönlendirme sunar. Kemer düzeni, ötesindeki berisindekinden farklı olduğu bir durum, şimdiki ile az sonraki arasında zıtlık öneren bir geçiş sunar, fark ortaya koyar”²⁹. İşte Mac Donald'ın mekansal anlamda bu işlevsel tanımı, burada bizim için, çıkış noktası Roma'da belli prosedürlere sahip zafer törenleri olan tak yapılarının kemer vazgeçilmezinin nedenini ortaya koyar.

Zira, iki alan veya yer arasındaki kesin ayırım, ötesindeki berisindekinden farklı olduğu durum ve şimdi ile az sonra arasındaki zıtlık; muzaffer komutanın, antik kaynaklarda geçen zafer takı olan *Porta Triumphalis* arasından geçişi ile vücut

²⁷ Sear, F., **Roman Architecture**, Cornell University Press, Londra, 1998, s. 43.

²⁸ Mac Donald, W., L., **The Architecture of the Roman Empire**, Vol. II, Yale University Press, New Haven, 1986, s. 75.

²⁹ A.y.

bulmaktadır. Roma'ya törensel girişini bu geçiş yapısının altından yapan muzaffer komutan, kutsanmış, payelendirilmiş ve hatta Iuppiter'in kendisinde vücut bulmasıyla tanrılaştırılmış, böylelikle onurların en büyüğüne sahip olmuştur.

Geçiş ögesi olarak tanımladığımız tak yapıları, yine bu bağlamda yarattıkları geçiş aksı ile, simgesel de olsa, trafiği yönlendiren bir mekansal organizasyon işlevine de sahiptir. Genellikle uzaktan da dikkati çekecek bir konuma sahip olan bu anıtsal yapı tipi, Roma mimarisinin gücü simgeleyen önemli öğelerindedir.

Bu simgesel, iri ayaklar üzerinde yükselen masif yapılar, görsel açıdan yarattıkları hantallığı kırmak amacıyla çeşitli dekoratif bezemeler ve heykellerle bezenmiştir. Bu halleriyle serbestçe geçilebilen bölgesel bir ayırım yaratan tak yapıları, kent kapıları ve kapalı kamu alanlarına girişlerdeki anlamlarını bağımsız tiplerine de yansıtmışlardır. Bu kaygı ile tasarlanan yapılar kentsel örgüye, aksiyaliteye ve de görsel açıdan yerleşim panoramasına uygun bir şekilde tasarlanmışlardır.

Ortaya çıkışını, zafer geleneklerinin bir parçası halinde, bağımsız bir yapı tipi olarak ele alabileceğimiz takların, günümüze ulaşan erken örneklerinden de anlaşılacağı üzere kent duvarlarıyla ilişkisinin varlığı, bu durumun, yapı türünün gelişiminin her evresi için geçerli olduğunu ispatlamaktadır.

Nitekim, bu durumun, yani Roma taklarının kent kapıları (*portae*) ile ilişkisini vurgular tarzın ve de aynı zamanda yapı tipinin günümüze ulaşan en erken örneklerinden biri, tez kapsamında analoji çalışması için ziyaret edilen İtalya'da Rimini Kenti'nde yer alan Augustus Takı'dır (Bkz. Lev. 3, Res 2). Augustus Takı, Via Flaminia ile Via Aemilia'nın birleştiği Rimini'de, Augustus onuruna ve yazıtından anlaşıldığı üzere Via Flaminia ve diğer sık kullanım gören İtalya dahilindeki yolların yeniden yapılması anısına, eski kent kapısının yerine M.Ö. 27 yılında yapılmıştır³⁰. Tuğla örgülü kent duvarları arasında dekoratif bağlamda, öne taşan alınlık formlu saçaklığı taşır şekilde betimlenmiş iki pilasterle çerçevelenmiş bir geçiş yapısıdır. Bağımsız örneklerinde göreceğimiz yazıtlı attikayı temsil eden bölümün üzerinde mazgal dişleri, surlarla olan ilişkinin neticesidir.

---

³⁰ Ward-Perkins, J.B., **Roman Imperial Architecture**, Yale University Press, New Haven, 1981, s. 47.

Numizmatik veriler ve antik kaynaklar vasıtasıyla edinilen bilgilere dayanarak Roma’da, imparatorluğun erken döneminde inşa edilen örneklerden, bilinen klasik tak tipinden öte, farklı tercihlerin de varlığını bilmekteyiz. Roma’da Forum Romanum içerisinde yer aldığı bilinen, günümüze ancak temelleri ulaşan Augustus Takı bu bağlamda iyi bir örnektir.

Cassius Dio, bize Crassus’un M.Ö. 53’te Parthlar’a olan yenilgisi sonucunda bıraktığı standartların, Augustus’tan korkan Phraates tarafından M.Ö. 20’de savaş esirleri ile birlikte iade edildiğini ve Augustus’un da bu durumu Parthlara karşı kazanılmış bir zafer olarak ilan ettiğini bildirmektedir. Standartların Capitoline Tepesi’nde Mars Ultor’a inşa edilecek bir tapınağa adanmasını emrettiğini ve bunun ötesinde kendisinin bir takla onurlandırılıp şehre atlı olarak girdiğini bildirmektedir³¹.

M.Ö17/15’e tarihlenen bir denarius üzerinde söz konusu tak, orta geçiş üzerinde quadrigalı zafer sahibi ve iki yanında ona standartları sunan Parth figürleri ile betimlenmiştir³² (Bkz. Lev. 4, Res. 1). Forum Romanum’a inşa edilen bu takım, aslında Augustus’un M.Ö. 31’deki Actium’da Antonius ve Kleopatra’ya karşı zaferi üzerine M.Ö. 29’da inşa edilen önceki takım yerine, ondan alınan parçalarla inşa edildiği düşünülmektedir.³³ Bulunan parçalarla rekonstrüksiyonu yapılan bu tak, ortada kemerli, üç geçişe sahiptir (Bkz. Lev. 4, Çiz. 1). Orta geçiş yine olağan şekilde korinth başlıklı iki pilasterle çerçevelenmiş ve saçaklık üzerinde attika taşımaktadır. Yan geçişler dor düzeninde olup, klasik tak mimarisinin ötesinde, arkhitrav üzerinde orta kemerin kilit taşı hizasına dek yükselen birer üçgen alınlık taşımaktadırlar. Bütün olarak verdiği izlenim imparatorluğun alçak - yüksek – alçak simetrikli kompozisyon anlayışının bir örneğidir.

Tak yapıları, ortaya çıkışlarındaki ana fikir olan onurlandırma işlevlerini fasat dekorasyonlarında vurgulamışlardır. Rölyefler ve yazıtlarıyla belirli tarihi olaylara göndermelerin yapıldığı, “Zafer Takı” deyişini doğrudan taşıyan günümüze ulaşan örnekler arasında, yine Roma’da, Forum Romanum’un girişinde yer alan Titus Takı,

³¹ Cassius Dio, **Roman History** LIV.8, LOEB Classical Library - vol. VI, Londra, 1917, s. 303.

³² Gruen, E. S., “The Expansion of the Empire Under Augustus”, **The Cambridge Ancient History**, Volume X, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s. 192.

³³ Sear, **a.g.e.**, s. 43.

klasik Roma zafer takı mimari şemasının ilk örneği olarak gösterilmektedir³⁴ (Bkz. Lev. 5, Res. 1).

İmparator Vespasianus'un, oğlu Titus ile birlikte, Roma'ya karşı ayaklanan Yahudileri yenmesi ve M.S. 71'de bu zaferi kutlamaları nedeni ile Titus, Circus Maximus'un girişinde bir zafer takı inşa ettirmiştir. Kalıntıları kazılar sonucunda bulunmuştur. Daha sonra İmparator Domitianus, kardeşi Titus için Forum Romanum'da tek geçitli bu mermer kaplama takı inşa ettirmiştir. Yaklaşık M.S. 90 yılında tamamlanmış olan Titus Takı, Roma'da Flaviuslar mimarisinin başlıca yapıtlarından biri olmuştur. Kemerin her iki yanındaki birer adet yarım sütun, üzerinde sunu yazıtının bulunduğu bir attikayı taşımaktadır. Takın dış köşelerindeki sütunlar dörtte üç sütun olarak yapının ayaklarına eklenmişlerdir ve dikey görünüşe bir canlılık vermektedirler. Yatay görünüş ise attikanın altındaki saçaklık kısmı ile vurgulanmıştır. Sütun başlıkları, tak mimarisinde kullanılan kompozit düzenin erken örneğidir³⁵. Simgesel, iri ayaklar üzerinde yükselen masif yapı, görsel açıdan yarattığı hantallığı kırmak amacıyla çeşitli dekoratif bezemeler, heykeller ve kabartmalarla bezenmiştir.

Zafer takı niteliğini özünde taşıyan tüm tak yapılarında, özellikle kabartmalar aracılığıyla, tarihsel betimlemelerle zaferler vurgulanmış, imparatorlar onurlandırılmıştır. Titus Takı'nda da tonozun altında, ayakların içe bakan yüzlerinde karşılıklı iki kabartma yer almaktadır (Bkz. Lev. 5, Res. 2 ve Lev. 6, Res. 1). Birinde, M.S. 71'de düzenlenen *triumph* aralarında yedi kollu *candelabrum*un da (menorah) bulunduğu Kudüs'ten getirilen hazineler betimlenirken, diğesinde ise quadriga içerisindeki Titus'un zafer tanrıçası tarafından taçlandırılması konu edilmiştir.

Taklarda pilasterler, sütunlar, kaideler, alınlıklar, silmeler, yapıların çevreyle uyum sağlaması ve ışık – gölge oyununun bir uyum içerisinde görünüm sunması için simetrik bir dağılım içerisinde kullanılmıştır. Sıklıkla özenilmiş bir moda anlayışı içerisinde, ait olduğu dönemin üslup özelliklerini de yansıtır tarzda şekillenen taklarda, geleneksel sembolik görünümle yeni çıkan formların uyumu sağlanmıştır.

³⁴ Rumpf, A., **Yunan ve Roma Sanatı**, Çev. Jale İnan, Ankara Matbaası, İstanbul, 1949, s. 140.

³⁵ Sear, a.g.e., s. 44.

M.S. 2. yy.'dan itibaren İtalya'da görülen örnekler bize, bu mimari kompozisyon içerisinde elverdiğince kullanılan ikonografik betimlerin, tak yapılarının İmparatorluk propogandası için büyük önemde tercih edildiğini vurgular tarzdadır. M.S. 114 tarihinde Via Appia üzerinde inşa edilen Beneventum'daki tek geçişli Traian Takı, Dak seferleri ve İmparatorun başarılarını konu eden kabartmalarla işlenmiş olup, hemen hemen tüm yüzeyde boş yer bırakılmamıştır (Bkz. Lev. 6, Res. 2 ve Lev. 7, Res. 1).

Özellikle kent ve kasabalarda ana cadde ve geçişlere serbestçe yerleştirilen taklar, M.S. 2. yy'ın başlarında dikkat çeker bir artış göstermektedir. Aynı dönemde artık taklar, yalnızca onurlandırma işlevleriyle değil, kazandığı kendine özgü mimari karakterle de kent örgüsünün bir parçası niteliğinde görülmeye başlarlar³⁶. Birçoğu ana caddelere, yol kesişimlerine, terminal noktalara inşa edildiği gibi, sınır vurgular tarzda yerleşim dışı alanlarda veya köprü geçişlerinde inşa edilen örnekler de mevcuttur³⁷.

Yerleşimin mekansal kompozisyonu içerisinde konumlandırma da oldukça önemsenmiştir. Mümkün olduğunca geçişin arasından olduğu kadar, geçiş yolunun uzanan aksı ve ona yaklaşan cadde veya diğer mekanlardan da neyin görüldüğüne dikkat edilmiştir. Bilindiği üzere Romalı mimarlar, konumlandırmada, anıtları ve mimari yapıları görsel açıdan diğer yapılarla ve kent örgüsüyle ilişkili bir açığa vurma anlayışı içerisinde olmuşlardır. Bunların yanı sıra, bu anlayışa uymaksızın yerleştirilen, belirli bir manzarayı çerçeveleme gibi bir yaklaşımın sergilenmediği durumlar da mevcuttur.

Takların İmparatorluk'un merkezine yakın coğrafyalarda izlediği gelişim, dönemin sanat anlayışı ve modasını takip ettiği gibi, siyasal gelişimlerden de oldukça etkilenmiştir.

Nitekim, Geç Antoninler Dönemi'nde İmparator Marcus Aurelius (M.S. 161-180) ile Commodus (M.S. 180-192) zamanında barbarlarla yapılan savaşlar

³⁶ Durum için bkz : von Hesberg, H., "Bogenmonumente der frühen Kaiserzeit und 2. Jahrhunderts n. Chr. Vom Ehrenbogen zum Festtor", **Die römische Stadt im 2. Jahrhunderts n. Chr. Der Funktionswandel des öffentlichen Raumes, Xantener Berichte 2**, Kolloquium in Xanten vom 2. bis 4. Mai 1990, s. 277-299.

³⁷ Bölge sınırını vurgulamak için inşa edilen örnek için bkz. Çalışmamız kapsamında ele alınan Sağlıklı Takı, Sariseki Takı, ayrıca Bara'da (İspanya) yer alan "Licinius Sura" Takı (M.S. 2.yy. başı). Köprü üzerine inşa edilen örnekler için bkz. Alcantara (Portekiz) Trajan Köprüsü (M.S. 2.yy. başı) , St. Chamas (Fransa) Köprüsü (M.S. 1.yy. sonu).

nedeniyle imparatorluk sarsıntı geçirmiş ve bu nedenle Roma'da önemli yapı faaliyetleri olmamıştır. Daha sonra ilk kez Septimius Severus'un (M.S. 193-211) rakiplerini yenmesi ve gücünü yerleştirmesi ile Roma'da yeniden büyük yapı faaliyetlerinin başladığı bilinmektedir. Septimius Severus, Roma Forumu'na, o zamana dek yapılan zafer taklarının en büyüğünü yaptırır (Bkz. Lev. 7, Res. 2). Üç geçitli olan bu takta sütun gövdeleri, Anadolu'da da örneklerini gördüğümüz üzere, yapıdan bağımsız bir şekilde durmakta ve yüksek kaideleri üzerinde üstteki saçaklığa yükselmektedir. Sütunların arkasındaki duvar yüzeyinde kabartmalar devam etmektedir. Attikanın yüzeyi ise tamamen yazıtle doldurulmuştur. Tak oldukça kütleli inşa edilmiş olup Roma'daki Severus dönemi yapılarının devasallığını göstermektedir.

Takların, merkezde dönemin siyasal ve sosyal durumunu yansıtmalarının bir başka örneği, yine Roma'da Palatinus Tepesi ve Colosseum arasında inşa edilen Constantinus Takı'dır (Lev. 8., Res. 1). Constantinus Takı, günümüze ulaşan takların en büyüğü olup M.S. 312-315'te Constantinus I'in Maxentius'a karşı kazandığı savaşın onuruna dikilmiştir. Kabartmalarında, İmparator Traianus, Hadrianus ve Marcus Aurelius dönemlerinden devşirme rölyefler kullanılmıştır (Lev. 8., Res. 2). Bu yapıda, devşirme malzeme kullanımı üzerine yapılan çeşitli yorumlar arasında, Constantinus'un kendini veya senatonun Constantinus'u, barış, refah ve güven ortamı yaratan imparatorların arasında gösterme isteğinden kaynaklandığı görüşü ağır basmakla birlikte, M.S. 4. yy başında Roma'nın İmparatorluk'un merkezi konumundan uzaklaşmasının sanat atölyelerini etkilemiş olması düşüncesi de kabul görmektedir³⁸.

Merkezde, bu tarz bir şekilleniş gösteren taklar, tip ve konum olarak çeşitlenmektedir. Kent duvarlarının dışında, ana kapılara uzanan ana caddelerde yer alan bağımsız tiptekiler, kent kapıları, anıtsal kamu alanları girişleri, kent içinde yer alan caddeler ve kavşak noktaları gibi çeşitli konumlarda inşa edilmişlerdir.

---

³⁸ Künzl, E., **Der römische Triumph – Siegesfeiern im antiken Rom**, C. H. Beck, Münih, 1988, s. 63-64

1958'de Pallottino tüm kaynaklardan (bazıları yalnızca yazıt ve sikkeler üzerinde olmak kaydıyla) 364 tak derlemiştir³⁹. Ondan 50 yıl önce Curtis 79 tanesini kataloglamıştır⁴⁰.

---

³⁹ Pallottino, **a.g.e.** s 595-598.

⁴⁰ Curtis, **a.g.e.** , s. 26-83.

II. ANADOLU'DA GÜNÜMÜZE ULAŞAN ÖRNEKLER

A. *Bithynia : Nikaia*

Nikaia'da, kentin birbirine dik iki ana aksı etrafında yapılanan ızgara planlı evresiyle birlikte, kenti çevreleyen tahkimat siteminde dört ana yönde dört kapının varlığı bilinmektedir⁴¹. Bu kapılardan üçü günümüze ulaşmış olup, bunlardan planda özdeş ikisi, İstanbul Kapı ve Lefke Kapı, tezin giriş kısmında belirtilen onurlandırma hususu gözönüne alınarak tak kapsamında değerlendirilmiştir (Bkz. Lev. 9, Plan 1).

Sözkonusu kapılar yaklaşık bin yıllık bir süreç boyunca inşa faaliyetleri devam eden, birçok evreli bir tahkimat sisteminin arasındaki geçişler durumundadır. M.S. 5. yy.'a kadar olan süreç için, tahkimat siteminin dört evresinin varlığı bilinmektedir⁴². Strabon'un zamanında (M.S. erken 1. yy.) dört kapısıyla varolduğu bilinen tahkimat sistemi, Hellenistik evre durumundadır⁴³. Tahkimatın ikinci evresi olan ve günümüze ulaşan Flaviuslar evresinde, üzerindeki yazıtlarla M.S. 70'ten hemen sonraya tarihlenen ve tez kapsamına alınan Lefke Kapı ile İstanbul Kapı'nın inşa edildikleri bilinmektedir⁴⁴. Üçüncü evre, M.S. 120 yılındaki deprem sonrasında, İmparator Hadrianus dönemindeki yenileme evresi olup, bu evrede Lefke Kapı ve İstanbul Kapı üzerindeki yazıtlara, yeni bir set onurlandırma yazıtı eklenmiştir⁴⁵. M.S. 3.yy'ın sonuna doğru, dördüncü evrede, tahkimat duvarlarının yükseltildiği ve kentin batısıyla güneyine yeni kapıların eklendiği bilinmektedir⁴⁶.

⁴¹ Bekker-Nielsen, T., **Urban Life and Local Politics in Bithynia**, Aarhus University Pres, Gylling, 2008, s. 49; Ayrıca Strabon, **Geographika** XII,IV,7'de, kendi zamanında mevcut durumdaki, kentin dört kapısına değinmektedir : "Kentin çevresi yüz altmış beş stadiadır ve dörtgen şekindedir, bir düzlükte kurulmuştur ve dört kapısı vardır; caddeler dik olarak birbirini keserler, öyle ki gymnasiumun ortasına konan taştan dört kapı da görülebilir".

⁴² **A.e.**, s. 53.

⁴³ **A.y.**

⁴⁴ Şahin, S. Bithynische Studien – Bithynia İncelemeleri, **Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien**, Bd. 7., Bonn, 1978, s. 80

⁴⁵ **A.e.**, s. 86.

⁴⁶ Bekker-Nielsen, 2008, s. 53.

1. İstanbul Kapı

Nikaia'nın kuzey girişi durumundaki kapı, kullarındaki adını İstanbul yönündeki konumundan almaktadır. Kent örgüsünün cardosu durumundaki kuzey – güney doğrultulu ana aksın kuzey başında, çok evreli surlar arasında, orta kapı niteliğinde konumlanır (Bkz. Lev. 9, Plan 1).

Mevcut durumda, ayakları dolgu altında kalan yapının saçaklık seviyesinin üst hizasından başlayan örgü ve her iki yanında bulunan kuleler, geç dönem eklentisi durumunda olup, takın ilk evresi, traverten malzemesi ile geç dönem eklentileri arasından rahatça ayırt edilebilmektedir (Bkz. Lev. 9, Res. 1 ve Lev. 10 Res. 1). Dolgu içerisinde kalan ayaklar, 1935 yılında yapılan sondajlarla incelenebilmiş ve yapının planı Schneider-Karnapp tarafından 1938 yılında yayımlanabilmiştir⁴⁷ (Bkz. Lev.10, Çiz. 1).

Kapı mimari anlamda her iki cephede özdeş, tek kemerli bir geçiş yapısıdır⁴⁸. Merkezdeki kemerin her iki yanında, yapının ayaklarından hemen hemen kemer başlangıç seviyesi hizasına kadar yükselen, söve ve lentolu kapı formundaki birer açıklık yanlardan geçişe olanak vermektedir. Böylelikle tek kemerli ancak üç geçişli bir mimari bütünlük söz konusudur. Yapı, yanlarda saçaklık kısmına kadar yükselen pilasterlerle sonlanmaktadır. Her iki yandaki kapı geçişlerinin üzerinde birer niş bulunmaktadır. Yanlarda pilasterlerle çerçevelen bu nişler, merkez kemerin üst hizasına yaklaşan bir seviyede, birer kemerle sonlanmaktadır. Merkezi kemerin üst hizasında başlayan saçaklık, iki fascialı bir arkhitrav, bunun üzerinde friz ve en üstte dişkesimli kornişle sonlanmaktadır.

Hem İstanbul kapı, hem de Lefke Kapı üzerindeki yazıtlar, birçok araştırmacının ardından son olarak Şahin tarafından incelenip yayımlanmıştır⁴⁹.

Kapının her iki yüzünde, friz üzerine metal harflerle yazılmış olan yazıttan günümüze yalnızca aplikasyon delikleri kalmıştır. Daha iyi korunmuş olan kuzey

⁴⁷ Schneider – Karnapp, **Die Stadtmauer von İznik (Nicaea)**, IstForsch. Beiheft 19, 1938. s. 22.

⁴⁸ İdil'in, (1989, s. 357) kapıyı üç kemerli olarak ele alması yanılıdır.

⁴⁹ Şahin, **a.g.e.**, s. 73-96.

cephesi frizi üzerindeki deliklerin karşılığı olan harflerin saptanmasıyla yazıtın okunması mümkün olmuştur⁵⁰ :

ΤΟ ΣΕΒΑΣΤΟΤΟΝΑΥΤΟΚΡΑΤΟ
ΡΟΝΟΚΟΚΑΤΗΠΡΟ ΤΗΤΗΣ
ΕΠΑΡΧΕΙΑΣ ΝΙΚΑΙΑ

[Τ]ῷ σεβαστῷ τῶν αὐτοκρατόρων οἱ [κ]ω[ι] καὶ τῇ πρώτῃ τῆς
ἐπαρχείας Νικαί[α].

Anlaşıldığı üzere, İstanbul Kapı friz yazıtları, Lefke Kapı friz yazıtlarının ilk satırıyla özdeştir. Her iki yazıt incelendiğinde, frizler üzerinde saptanan Flaviuslar Dönemi sunu yazıtının, sonraki onarım evreleri nedeniyle, bir kısmının günümüze ulaşabildiği anlaşılmaktadır. Yazıtın içeriği, bu bağlamda bütün olarak, aşağıda Lefke Kapı başlığında ele alınacaktır.

Bunun yanı sıra, İstanbul ve Lefke Kapı yazıtlarının özdeşliğini savunan Şahin, bu kapının arkhitravı üzerinde de, Lefke Kapı arkhitravı üzerinde olduğu gibi Hadrianus Dönemi yazıtlarının olması gerektiğini, ancak onarımlar nedeniyle günümüze ulaşmadığını düşünmektedir⁵¹.

2. Lefke Kapı

Nikaia'nın doğu girişinde, Lefke yönüne bakan ve mevcut adını da bu anlamda taşıyan kapı, kent örgüsünün decumanusu durumundaki doğu – batı doğrultulu ana aksın doğu başında, yine çok evreli surlar arasında orta kapı niteliğinde konumlanır (Bkz. Lev. 9, Plan 1; Lev. 11, Çiz. 1).

İstanbul Kapı'da olduğu üzere, Lefke Kapı'nın da mevcut durumda ayakları dolgu altında kalmıştır ve yine geç dönem eklentileri arasında takım ilk evresi, traverten malzemesi ile ayırt edilebilmektedir (Bkz. Lev. 11, Res. 1 ve Lev. 12 Res.1).

⁵⁰ A.y.

⁵¹ Şahin, a.g.e., s. 87

Her iki cephesi mimari anlamda özdeş, tek kemerli bir geçiş yapısı niteliğindeki kapı, plan itibarıyla İstanbul Kapı ile de özdeştir. İstanbul Kapı’da olduğu üzere merkezdeki kemerin her iki yanında, yapının ayaklarından, hemen hemen kemer başlangıç seviyesi hizasına kadar yükselen, söve ve lentolu kapı formundaki birer açıklık yanlardan geçişe olanak vermektedir. Yine, yanlarda saçaklık kısmına kadar yükselen pilasterlerle sonlanan yapının her iki yan kapı geçişinin üzerinde birer niş bulunmaktadır. İstanbul Kapı’da olduğu üzere, pilasterlerle çerçevelenen bu nişler, merkez kemerin üst hizasına yaklaşan bir seviyede, birer kemerle sonlanmaktadır. Merkezi kemerin üst hizasında başlayan saçaklık, burada da iki fascialı bir arkhitrav, bunun üzerinde friz ve en üstte dişkesimli kornişle sonlanmaktadır.

Yapı frizleri ve arkhitravları üzerindeki yazıtların bir kısmı, 1958 yılına kadar Osmanlı Devri duvarlarının altında korunmuş olup açığa çıkarılmalarıyla bütünsel olarak yeniden incelenmişlerdir⁵².

Buna göre, kapının frizi üzerinde, İstanbul Kapı’da olduğu üzere kısmen aplikasyon delikleri yardımıyla da çözümlenebilen yazıt, (ancak İstanbul Kapı’da tek satırın korunduğuna değinilmiştir) burada hem batı, hem de doğu cephede iki satır halinde görülmektedir (Bkz. Lev. 12, Res. 2). Yazıtlar şöyledir;

Batı cephe friz yazıtı : (1958 öncesinde yalnızca altı çizili bölümler görünür durumdadır)

- 1 Τῷ σεβαστῷ τῶν αὐτοκρατόρων οἴκῳ καὶ [[τῆ πρώτῃ τῆς
ἐπαρχείας πόλει]]⁵¹ Νεικαίᾳ⁵²
- 2 Μ. Πλάνκιος Οὐᾶρος ἀνθύπατος καθιέρωσεν ἐπιμεληθέντος
[τῆς κατασκευῆ]ς Γ. Κασσίου Χρήστου.

Doğu cephe friz yazıtı :

- 1 τῷ σεβαστῷ τῶν αὐτοκρατόρων ο[ἴ]κῳ καὶ [[τῆ [π]ρώτῃ τῆς
ἐπαρχείας πόλει]]⁵¹ Νεικαίᾳ⁵²
- 2 Μ. Πλάν[κι]ο[ς] Οὐᾶρ[ος] ἀ[ν]θ[ύ]πατος] καθιέρωσεν [ἐ]π[ι]μελη-
[θ]έντος τῆς κατασκευῆς Γ. Κασσίου Χρήστου.

⁵² Şahin, a.g.e., s. 77.

Bu özdeş iki yazıtın çevirisi ise şöyledir; “G(aius) Cassius Chrestus’un çabasıyla yapımı tamamlanan (bu eseri), Prokonsül M. Plancius Varus, İmparatorların yüce evine ve eyaletin baş şehri Nikaia’ya adadı”⁵³.

Lefke Kapı için olduğu üzere İstanbul Kapı’nın da ilk sunu yazıtı durumundaki yazıt, yapının tarihlenmesini sağlamaktadır. Zira yazıtta adı geçen ve bilindiği üzere göç ederek Perge’ye yerleşen ünlü bir sülalenin ferdi olan M. Plancius Varus, İmparator Vespasianus ve İmparator Titus’un ortak yönetimi zamanında Bithynia ve Pontus eyaletlerinin prokonsülüydü⁵⁴. Bu duruma göre, bu ilk sunu yazıtıyla çağdaş her iki yapının yapım tarihi M.S. 70-79 arası olmalıdır⁵⁵.

Friz yazıtlarının yanı sıra, yapının batı cephesinde, kuzey ve güney yan geçişler üzerindeki frizlerde de birer yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtların içeriğinden anlaşıldığı üzere, yan geçişlerin üst kısmında yer alan nişlerde bulunan heykellerin Plancius Varus’a ait olması büyük olasılık taşımaktadır. Yazıtlar şöyledir;

Batı cephe, kuzey yan giriş üzerindeki friz yazıtı :

Μ. Πλάνκιον Ούάρων τὸν ἀνθύπατον καὶ
πάτρωνα τῆς πόλεως ΤΙ. Κλαύδιος Κουιντιανὸς ἑαυτοῦ[ῶ]
φίλον.

Çevirisi, “Prokonsül ve şehrin patronu M. Plancius Varus’u, dostu Ti. Claudius Quintianus (onurlandırdı)⁵⁶.” şeklindedir.

Batı cephe, güney yan giriş üzerindeki friz yazıtı :

Μ. Πλάνκιον Ούάρων ἀνθύπατον, πάτρωνα τῆς
πόλεως Γ. Κάσσιος Χρήστος τὸν ἑαυτοῦ φίλον.

Çevirisi, “Prokonsül ve şehrin patronu M. Plancius Varus’u, dostu C. Cassius Chrestus (onurlandırdı)⁵⁷.” şeklindedir.

⁵³ A.g.e. s.78.

⁵⁴ M. Plancius Varus hakkında daha detaylı bilgi için bkz. ; Houston, G. W., “M. Plancius Varus and the Events of A.D. 69-70”, **Transactions and the Proceedings of the American Philological Association**, vol. 103, s. 167-180, John Hopkins University Press, Baltimore,1972.

⁵⁵ Daha kesin tarihlleme üzerine tartışmalar için bkz, Şahin, a.g.e., s. 80 dipnot 12.

⁵⁶ Şahin, a.g.e., s.81.

Ti. Cladius Quintianus hakkında elde veri olmasa da, C. Cassius Chrestus'un, Nikaia'nın ünlü ailesi Cassius'ların bir ferdi olduğu bilinmektedir⁵⁸. Günümüze kadar korunmuş olan ve İznik Müzesi bahçesinde bulunan lahiti üzerindeki yazıttan Cassius Chrestus'un, elçilik, başrahiplik ve Augustus rahipliği gibi zengin ve saygın ailelerden gelenlere verilen görevleri üstlendiğini bilmekteyiz⁵⁹.

Lefke Kapı batı cephesi, kuzey ve güney kemer impostlarının (üzengilik) hemen altında, kemeri taşıyan payandaların üzerinde birer onur yazıtı daha bulunmaktadır. Bu yazıtlar ise şöyledir;

Batı cephe, kemerin güney payandası üzerinde (kırıklarla günümüze ulaşmıştır) :

['Αγα]θητι τὸ[χητι]•
2 [[ἡ πρώτη τῆς]]
[[ἐπαρχείας]] πο-
4 [λις] Νείκαϊα εὐ-
[χα]ρισ[τ]εῖ⁷³) [Γ]αίφ
6 ['Ιο]υλ[ί]φ Βάσσω
[ ]! [ ]λφ κα[ι]
8 [ ] τφ άν-
[θουπά] τφ ?

Çevirisi, “Uğurlu olsun; Eyaletin başşehri Nikaia, Gaius Iulius Bassus’a, [büyük ve ünlü prokonsüle ?] teşekkürlerini sunar”⁶⁰ şeklindedir.

Plinius, Gaius Iulius Bassus'un, İmparator Domitianus tarafından sürgüne gönderildikten sonra, İmparator Nerva tarafından geri çağırıldığından bahsetmektedir⁶¹. Sözkonusu kişinin, tartışmalı olarak M.S. 97-98 ya da M.S. 98-99 yıllarında Bithynia eyalet valiliği görevinde bulunduğu bilinmektedir⁶².

Batı cephe, kemerin kuzey payandası üzerinde (kırıklarla günümüze ulaşmıştır) :

⁵⁷ A.y.

⁵⁸ Tacitus, **Annales**, XVI, 33. ; Şahin a.g.e. s. 82'de ünlü tarihçi Cassius Dio'nun da bu aileden gelmiş olabileceğine değinmektedir.

⁵⁹ Şahin, a.g.e., s. 82-84.

⁶⁰ A.g.e., s. 94.

⁶¹ Plinius Caecilius Secundus, **Epistularum Libri Decem**, IV, 9, 2. : IV.9'dan öğrendiğimize göre Gaius Iulius Bassus, halka baskı yaptığı için *de repetundis* suçlamasıyla Bithynalılar tarafından mahkemeye verilmiş ve Plinius'un avukatlığında bu durumdan aklanmıştır.

⁶² Şahin, a.y.

'Αγαθ[ῆ τύχη]·
 2 [[ῆ πρῶ[τη τῆς]]
 [[ἐπαρ[χείας]] πό]-
 4 λισ Ν[εΐκαια]
 εὐ[χαριστεῖ]
 6 Γα[ίφ   ]
                   - - -

Çevirisi, “Uğurlu olsun; Eyaletin başşehri Nikaia, Gaius [filancaya] teşekkürlerini sunar”⁶³ şeklindedir.

Şahin, bu yazıtta ismi eksik olarak geçen şahsın, güney payandadaki gibi Gaius Iulius Bassus ya da batı ve doğu cephe friz yazıtlarında adı geçen, Gaius Cassius Chrestus olabileceğini; ancak kapının yapımındaki emeğinden ötürü Gaius Cassius Chrestus olmasının daha muhtemel olduğunu vurgulamaktadır⁶⁴.

Lefke Kapı üzerinde yer alan, yapının yapımı ile çağdaş, Flaviuslar Dönemi sunu ve onurlandırma yazıtlarının yanı sıra, yapının her iki cephesinde özdeş olan arkhitrav üzerinde İmparator Hadrianus için eklenmiş sunu yazıtlarını da bilmekteyiz. Batı cephesinde daha iyi korunmuş olan yazıt şöyledir (iki satır halinde olup 1958 öncesi yalnızca altı çizili bölümler görünür durumdadır);

1 Αὐτοκράτορι Καίσαρι, Θεοῦ Τραϊανοῦ Π[α]ρθικοῦ υἱῷ, Θεοῦ
Νεροῦα υἱωνῷ, Τραϊανῷ Ἀδ[ριανῷ] Σεβαστῷ
δημαρχικῆς ἐξουσίας ἡ εὐσεβεστάτη
 2 [[νεω[κό]ρος [τῶ]ν [Σεβα]στῶν]] ἀπὸ Διονύσου [καὶ Ἡρακλέ]ους,
[[πρῶ[τ]ῆ [Βι]θύν[ια]ς καὶ Πόντου, ἡ μη[τρ]ό[π]ολις δὲ
κα[τὰ τὰ κρῖματα] τῶ[ν αὐ]τοκρ[α]τ[ό]ρων καὶ] τῆς ἱερᾶς
σ[υ]νκλήτου]].

Çevirisi, “İmparator Caesar, Tanrı Traianus Parthicus’un oğlu, Tanrı Nerva’nın torunu, halkın egemenlik yetkisini kendinde taşıyan (*tribunica potestas*), Traianus Hadrianus Augustus’a, Augustusların en dindar Neokoru (imparatorluk kült ve tapınağına sahip şehir), Dionysos ve Herakles soyundan gelme, Bithynia ve

⁶³ A.g.e., s. 96.

⁶⁴ A.y.

Pontus'un birinci (şehri), imparatorların ve kutsal (Roma) Senatosu'nun kararları uyarınca ise metropol (olan Nikaia sunar)⁶⁵.

Bu arkhitrav sunu yazıtları, Anadolu'da M.S. 121 yılında gerçekleşen şiddetli deprem sonrasında İmparator Hadrianus'un, diğer birçok kent gibi Nikaia'nın inşa faaliyetlerini finansal yardımla desteklemesi ve birkaç yıl sonra M.S. 124'te kenti ziyareti ile ilişkilendirilmektedir⁶⁶.

B. Phrygia

1. Hierapolis

Phrygia Hierapolis'nde, çalışmamız kapsamına alınarak incelenen Frontinus Kapısı'nın yanı sıra, aynı kentte dolgu altında korunan ve kısmen görünür durumuyla bu kapıyla ilişkilendirilen bir kapı yapısı daha mevcut olup, bu yapı üzerindeki gözlemlere de burada yer verilmiştir. Çalışmamız kapsamında aşağıda incelenen yapılar aynı adlı sözkonusu diğer kapı yapısının varlığı nedeniyle, kentteki konumlarına göre, Kuzey Frontinus Kapısı ve Güney Frontinus (?) Kapısı başlıkları altında ele alınmıştır.

a. Kuzey Frontinus Kapısı

Kuzey Frontinus Kapısı, kentin cardosu niteliğinde hemen hemen kuzey-güney doğrultulu ana cadde olan Frontinus Caddesi'nin kuzey ucunda, kentin girişi niteliğinde konumlanmaktadır (Bkz. Lev. 13, Plan 1; Bkz. Lev. 13, Res. 1). Kapı, her iki yanında dairesel planlı birer kule ile birleşik planlanmış olsa da, birlikte oluşturduğu bu bütünün herhangi bir tahkimat sistemi ile ilişkisi yoktur. Zira, çevre yapıların dağılımına bakılarak tahkimatla belirlenen bir kent sınırının olmadığı kolayca görülebilmekte olup, bu durum kente girişin kapıyla vurgulandığını düşündürmektedir. Kapı ve kulelerin bulunduğu alan, doğuda agoranın batı stoasının temel duvarı, batıda Flavius Zeuxis'in mezar anıtını çeviren duvar ile sınırlanmıştır.

---

⁶⁵ **A.e.**, s. 85.

⁶⁶ Bu görüşü dile getiren Şahin (a.e. s.86), İmparator'un kenti ziyareti için M.S. 123 yılını öngörmektedir. Birley, aynı ziyaret için bir yıl sonrasını işaret eder; Birley A. R., "Hadrian to the Antonines", **The Cambridge Ancient History**, vol. XI, Cambridge University Press, Cambridge, 2000, s. 140.

Mevcut durumda kısmi bir restorasyon çalışmasıyla saçaklık yüksekliğine kadar, birleşik olduğu dairesel planlı kulelerle birlikte (batı kule göreceli olarak daha iyi durumdadır) günümüze ulaşmış durumdadır (Lev. 14, Res. 1). Kapının bulunduğu alanın kuzey ve batı tarafında ve çevreye dağılmış vaziyette olan pek çok mimari parça, yapılan düzenleme çalışmasıyla kapının hemen kuzeyindeki düzlüğe sıralanmış durumdadır⁶⁷.

Kapı, üç kemerli bir geçiş yapısıdır. Orta geçiş aralığı, yan geçişlere oranla daha geniş olup, orta kemer yine yan kemerlerden daha yüksektir. Yapı payandaları herhangi bir kaideyle yükseltilmemiş olup, yapı genelindeki sadeliği yansıtır tarzda, profilsiz silmeli impost (üzengilik) seviyesine kadar yükselmektedir. Bunun üzerinde yükselen kemerler üç fascialı olup, herhangi bir bezemeye sahip değildir. Aynı sadelikte tonozlar, düz satıh şeklinde bırakılmış olup kasesizdir. Kemer hizasının üstünde, kısmi restorasyon çalışmasının yapıldığı yazıtlı friz bulunmaktadır (Bkz. Lev. 14, Res. 2). Mermer friz, blokları traverten malzemeden olan yapı bütününden ayrılmaktadır. Frizin hemen üzerinde yapı mevcut durumuyla, bezemesiz bir kyma rekta formlu kornişle sonlanmaktadır.

Her iki yüzde özdeş friz yazıtları, üstte tek satır halinde Latince, altta yine tek satır halinde (ancak daha küçük bir oranda) Eski Yunanca olmak üzere çift dillidir. Parçalar halinde günümüze ulaşan yazıt, çift dilli olmasının yanı sıra her iki yüzden tamamlamalarla kolayca anlaşılabilir.

Buna göre Latince yazıt, kısmen Eski Yunanca yazıtın da yardımıyla şöyle tümlenir (Koyu karakterler, kuzey ve/veya güney cephe frizinde korunmuş bölümlerdir);

**“CAESARE AUG germaNICO PONT MAX TRIB POTES IIII COS XII P P
PORTAM ET TVrres faciundas CuPAVIT SEX IVLIVS FRONTinus”**

Yazıttan anlaşıldığı üzere, kapı ve kuleler Domitianus'un IV. *Tribunica Potestas*'lık ve XII. Konsüllük yılında (M.S. 84 veya 86) Sextius Iulius Frontinus tarafından yaptırılmıştır. Sextius Iulius Frontinus, M.S. 35-103 yılları arasında yaşamış, yüksek düzey memuriyetlerinin yanı sıra Britanya Valiliği ve konsüllük

⁶⁷ D'Andria, F., **Hierapolis**, Ege Yayınları, İstanbul, 2003, s. 71.

görevlerinde bulunmuştur. Savaş stratejileri üzerine “Stratagemata” ve su mühendisliği üzerine “De Aquis urbis Romae” olmak üzere iki eseri vardır⁶⁸. Sextius Iulius Frontinus’un, kariyerinin geç dönemlerinde kısa bir süre Asia Minor Prokonsüllüğü görevinde bulunduğu da bilinmektedir⁶⁹.

Kuzey Frontinus Kapısı’nın üst yapısının nasıl sonlandığı, ikinci katın olup olmadığı üzerine farklı görüşler mevcut olsa da, henüz bu konuda somut kanıtlar elde edilememiştir. Yapının kısmi restorasyon geçirmiş saçaklığı üzerinde, bu duruma açıklık getirecek izler aranmış; ancak, restorasyon sırasında kullanılan harçlı dolgu bunu mümkün kılmamıştır. Yapı üzerindeki incelemelerim esnasında, Prof. Dr. D’Andria’nın yönlendirmesi ile, yukarıda değinildiği üzere alan etrafında düzenlenmiş ve bu kapının üst yapısına ait olma olasılığı olan mimari parçalar da tarafımdan incelenmiştir. Bu parçalar arasında, özellikle henüz bir envanter numarası verilmemiş olan şematik kalkan betimi taşıyan üçgen alınlık formunda bir üst yapı parçası detaylıca incelenerek ölçümü yapılmıştır (Bkz. Lev.15, Res. 1). Sözkonusu parçanın taban uzunluğu 3.10 m.dir. Durum böyleyken, dikkatimi çektığı üzere, kapı ve kule yapı bütününün hemen batısında yer alan, üst yapısı günümüze ulaşmayan Flavius Zeuxis’in mezar anıtının cephe korniş uzunluğunun da 3.10 m. olarak ölçülmesi, bu parçanın kapının üst yapısına ait bir merkezi alınlık olma durumundan çok, hemen yandaki bu mezar anıtına ait olma olasılığının daha yüksek olduğunu düşündürmektedir (Bkz. Lev.15, Res. 2). Zira, sembolik kalkan betimli üçgen alınlıklı üst yapıya sahip ve plan olarak Flavius Zeuxis’in mezar anıtına benzer diğer mezarlara, kentin kuzey nekropolisinde rastlanmaktadır (Bkz. Lev. 16, Res. 1).

b. Güney Frontinus Kapısı

Kuzey Frontinus Kapısı’ndan başlayan Frontinus Caddesi’nin aksında, şehrin güney ucunda, kalker dolgu arasında kısmen görünür vaziyette günümüze ulaşan kapı, D’Andria tarafından Kuzey Frontinus Kapısı ile aynı planda ve aynı dönemde

⁶⁸Sextius Iulius Frontinus’un eserleri için bkz.; Frontinus, **Stratagems - Aqueducts of Rome**, çev. Charles E. Bennet, LOEB Classical Library 174, Harvard University Press, Londra 1997.

⁶⁹Eck, W., **Senatoren von Vespasian bis Hadrian**. Prospographiche Untersuchungen mit Einschluss der Jahres- und Provinzialfasten der Statthalter, (Vestigia 13), Verlag C. H. Beck, Münih, 1970, s. 77.

inşa edilmiş olarak nitelendirilmektedir⁷⁰ (Bkz. Lev. 12, Plan 1).

Yapı, günümüze ulaşan haliyle bir kazı çalışması yapılmaksızın fazlaca veri sunamayacak durumdadır (Bkz. Lev. 16, Res. 2). Dolgu arasında orta kemerinin kısmen, yan kemerlerinin ise kilit taşı hizası dolgu üzerinde kalabilmiş olan kapının Kuzey Frontinus Kapısı gibi üç geçişli olduğu anlaşılmaktadır. Ancak burada, orta kemer ile yan kemerlerin yükseklikleri arasındaki fark, Kuzey Frontinus Kapısı'ndaki farktan daha fazladır. Kemerler fasciasızdır. Kapının, açıkta görünür durumda, kemer hizasındaki üst yapı örgüsü, düzgün blokların arasında kullanılan daha küçük ebattaki dolgu taşlarından anlaşılacağı üzere onarım geçirmiştir. Dolgu arasından kısmen görüldüğü üzere, kapı burada da kulelerle bir bütün oluşturmaktadır; ancak, kuzey kapıdaki durumdan farklı olarak, buradaki kulelerin karesel bir planda tasarlandıkları anlaşılmaktadır.

2. Laodikeia Ephesos Kapısı

Laodikeia Kenti'nin batı kapısı niteliğindeki yapı, "Ephesos Kapısı" adını, kentin Ephesos yönündeki antik yola açılan ana batı kapısı olması nedeniyle taşımaktadır. Görünür vaziyette kent duvarlarıyla bağlantısı tespit edilememiş olsa da, kuzey ve güneyden yapıya uzanan ve yer yer takip edilebilen duvar sıraları, surlarla ilişkili olduğunu ispatlamaktadır (Bkz. Lev. 17, Plan 1; Lev. 17, Res. 1).

Herhangi bir kazı çalışması yapılmamış olan kapı, günümüze dolgu altında ulaşmış olup, yüzeyde görünür kısmı ayaktaki kemerleridir. Yapıya ait bazı mimari bloklar, kapı etrafına dağılmış durumdadır (Bkz. Lev. 18, Plan 1)

Yaklaşık kuzey – güney doğrultusunda uzanan yapı, üç geçişlidir (Bkz. Lev. 18, Çiz. 1). Orta geçiş, yan geçişlere oranla daha geniş olup, orta kemer yan kemerlerden daha yüksektir. Kemerler üç fascialıdır. Yapının batı yakınında çevreye dağılmış bloklardan, sınırlı da olsa, kapının üst yapısına dair yorumda bulunmak mümkün olmaktadır. Buna göre yapının frizi, triglyph - metop sırasından anlaşıldığı üzere, Dor düzenindedir (Bkz. Lev. 19, Çiz. 1 ; Lev. 19, Res. 1). Yüzeyden gözlemlenebildiği kadarıyla, yapının batısında, kapının kuzey ayağı ile ilişkili bir duvar sırası, batı yönünde yaklaşık 5 m. ilerlemekte ve sonrasında kuzeye

---

⁷⁰ D'Andria, a.g.e., s. 72.

yönlenmektedir (Bkz. Lev. 18, Plan 1). Bu durum, kapının, yanlarda dörtgen planlı kulelerle desteklenmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Yapının mevcut durumu ile kesin tarihlenmesi mümkün olmamakla birlikte, oranları ve dor frizinin kullanımıyla, kentin doğu ucunda konumlanan, ancak yüzeyde yalnızca mimari bloklarının bir kısmı gözlemlenebilen Suriye Kapısı ile ilişkilendirilmesi, tarihlenmeye dönük yorumlara elvermektedir. Zira, Suriye Kapısı'nın bulunan yazıt parçaları ile, Hierapolis Kenti Frontinus kapılarını yaptıran Prokonsül Sextius Iulius Frontinus tarafından⁷¹ M.S. 83-84'te yaptırıldığı bilinmekte olup, Ephesos Kapısı'nın da Suriye Kapısı ile çağdaş olduğu düşünülmektedir⁷².

C. Ionia : Ephesos

Ephesos'tan, günümüze ulaşan tak ve tak biçimli kent kapıları kapsamına, çalışmamızın kapsam bölümünde değinilen hususlar göz önüne alınarak, aşağıdaki iki yapı da dahil edilmiştir. Bunlardan Magnesia Kapısı, antik kaynaklarda adına sıkça rastlanan önemli bir yapı olmasına karşın, çalışmamız kapsamında ele aldığımız birçok örneğe kıyasla, mevcut durumda mimarisi ile konuya ilişkin yoruma götürecek veriler bakımından sınırlı olmasına rağmen, günümüze ulaşan örneklerin en erkeni niteliğinde olması sebebiyle çalışmamız kapsamında yerini almıştır.

1. Magnesia Kapısı

Ephesos'un güneybatısında, kentin bilinen dört ana kapısından biri olup,⁷³ tahkimat duvarları arasından, kentin Panayır Dağ ve Bülbül Dağ arasındaki vadide konumlanan bölümüne doğu yönünden, karadan ulaşımı sağlamaktadır. Magnesia Kapısı antik kaynaklarda Ephesos'un en büyük ve en ünlü kapısı olarak

---

⁷¹ Sextius Iulius Frontinus için bkz. tez kapsamında ele alınan Hierapolis Kuzey Frontinus Kapısı, s.24.

⁷² Traversari, G., **Laodicea di Frigia**, Rivista di Archeologia, Supplemanti 24, Giorgio Bretschneider Editore, Roma, 2000, s. 112 ; Traversari, G., 1999 "Survey at Laodikeia ad Lycum", **18. Araştırma Sonuçları Toplantısı – II**, Ankara, 2001, s. 219.

⁷³ Diğer üç ana kapı; denizden ulaşım için kullanılan Liman Kapısı ile kentin kuzey ve batısında bulunan ve yapısal karakteri ancak hipotetik olarak yorumlanabilen diğer iki kent kapısıdır. Detaylı bilgi için bkz.; G. Seiterle, "Das Hauptstadttor von Ephesos", **Antike Kunst** 25, 1982, s. 145-149

vurgulanmakta olup⁷⁴, kenti Ionia'nın iç kesimlerine bağlayan ana yollara geçit vermektedir (Bkz. Lev. 20, Plan 1; Lev. 20, Plan 2).

1869 yılında, J. T. Wood tarafından gün ışığına çıkarılan kapı, günümüze tahkimat siteminin parçası olan kuleler arasında dört ayağı ile ulaşmıştır (Bkz. Lev. 21, Res. 1; Levha 21, Res.2). Bu üç geçişli kapı üzerinde son dönem araştırmalarını üstlenen Sokolicek, yapılan sondajlarla, şehrin bu noktadaki girişine dair, M.Ö. 3. yy. başından M.S. 3. yy. sonuna dek birçok evre tespit etmiş olup, mevcut durumda kulelerin Erken Hellenistik Dönem'e, mevcut kapının ise M.Ö. 1. yy. başına tarihlenmesi gerektiğini öne sürmektedir⁷⁵ (Bkz. Lev. 22, Plan 1).

Yaklaşık doğu-batı doğrultusunda geçit veren kapıyı, kuzeyinde ve güneyinde 10x10 m.'lik kare formunda sınırlayan kuleler, birbirlerinden yaklaşık 22 m. uzaklıkta yer almaktadır (bu aynı zamanda geçiş yapısının tüm uzunluğudur). Kuleler, kapıyla birlikte girişin hemen önünde, üç taraftan savunma için elverişli vaziyette dikdörtgen formlu bir avlu yaratmıştır. Kapının günümüze ulaşan payeler arasından orta geçişi, yan geçişlere oranla daha geniştir (Bkz. Lev. 22, Plan 2; Lev. 23, Çiz. 1). Payeler üzerinde kısmen devşirme malzemeler bulunmakla birlikte, bunlar arasında doğu cephede, orta ve güney geçişi ayıran ayakta kullanılan, üzerinde alçak kabartma tekniğinde betimlenen kanatlı bir tanrıça betimi olan blok dikkat çekicidir (Lev. 23, Res. 1). Yapının üst örgüsünün nasıl şekillendiği henüz bilinmemektedir⁷⁶.

2. Mazeus-Mithridates Kapısı

Literatürde Mazeus-Mithridates Kapısı adıyla anılan yapı, Tetragonos Agorası'nın doğu portikosunun güneyinde yer almakta olup, tak görünümünde agoranın güney kapısıdır. Kuretler Caddesi ile Mermer Cadde'nin kesiştiği kavşakta yer alan ve Celsusus Kütüphanesi ile anıtsal sunak tarafından çevrelenen avlunun kuzeyinde konumlanır (Bkz. Levha 20, Plan 1; Levha 24, Plan 1).

⁷⁴ Pausanias, 7.2.9.

⁷⁵ Sokolicek, A., **Das Magnesische Tor in Ephesos**, Forum Archaeologiae 51/VI/2009, s. 3, (çevrimiçi <http://farch.net>)

⁷⁶ Avusturya Arkeoloji Enstitüsü, 2007 yılında A. Sokolicek yürütücülüğünde bu bölgede yeni bir çalışma başlatmış olup, günümüze ulaşan kapının yapısal karakterinin şekillenmesi üzerine de çalışmalar devam ettirilmektedir.

1903 yılı kazılarında ortaya çıkarılan yapı⁷⁷, restorasyon çalışmaları neticesinde güney cephesi tamamen olmak üzere, tüm yüksekliğiyle yeniden ayağa kaldırılmıştır (Bkz. Lev. 24, Res. 1; Lev. 25, Res. 1; Lev 25, Res. 2). Yazıtları vasıtasıyla kesin tarihlenmesi yapılabilmüş olan Mazeus-Mithridates Kapısı, neredeyse tümü günümüze ulaşmış yapısal bütünü ve mimari süslemeleriyle, özellikle Augustus Dönemi'ne tarihlenebilecek birçok yapı için araştırmacılar tarafından başlıca analogi örneği durumda refere edilmektedir⁷⁸.

Yapı, agoraya birbirine eş genişlik ve yükseltideki üç kemerli açıklıkla geçiş vermektedir (Bkz. Lev. 26, Plan 1). Güney cephede orta geçiş, Roma mimarisinde sıklıkla uygulanan bir tarz olan A,B,A simetrik cephe sistemine uygun düşecek tarzda, cephe profilinden geri çekilmiş, böylece kanatlar vurgulanarak yapı, klasik tak şemasından ayrıştırılmıştır. Buna ek olarak, tonozlar arası geçişe elveren açıklıklarla yapının uzunlamasına, adeta neflere ayrılmış durumu, yine bilinen tak örneklerinden ayrılan bir sıradışılık göstermektedir. Bu durumda yan tonozların içlerinde yaratılan kompozisyona, ikisi doğu ikisi batıda olmak üzere, heykeller için dört niş eklenmiş durumdadır (Bkz. Lev. 26, Res. 1).

Kaidesiz ayaklar üzerinde yükselen yapının kemerleri üç fascialıdır. Yan geçişler pilasterlerle çevrelenmiş olup, kemer hizasının hemen üzerinde üç fascialı bir arkhitrav yer alır (Bkz. Lev. 27, Res. 1). Bunun hemen üzerinde, Augustus Dönemi mimarisinin tipik özelliklerini yansıtır tarzda şekillenen sarmal dal motifli friz bulunmakta olup, friz arasında yer yer figürler bulunmaktadır. Dış kesimi, inci dizisi, Ion kymationu, düz silme ve bunun üstünde konumlanan floral betimler arasında aslan başlı çörtenlerle bezeli korniş bölümünün yukarısında, alçak bir podyum üstünde yükselen ve tak mimarisinin bir ögesi olan attika yer almaktadır (Bkz. Lev. 27, Res. 2). Attika tacı, örgü motifi, Ion kymationu ve en üstte lotus - palmet dizisiyle bezelidir.

⁷⁷ Detaylı bilgi için bakınız; Heberdey, R., **Vorläufige Berichte über die Grabungen von Ephesus**, ÖJh 7 Beiblatt, 1904.

⁷⁸ Yapı ve tarihlenmesi üzerine detay için bkz. Alzinger, **Augusteische Architektur in Ephesos**, SoSchrÖAI 16, Viyana, 1974, s. 9-16. ; Anadolu dahilinde mimari bezemeleri açısından analogik göndermeler için bkz., Vandeput, L., **The Architectural Decoration in Roman Asia Minor**, Studies in Mediterranean Archeology I, Brepols, Leuven, 1997, s. 131,148, 151, 154, 155, 178.

Güney cephede yazıtlı attika, orta geçişi cephe profilinden geri çekilmiş olan yapının mimarisine uygun olarak üç bölümdedir. Sağ ve sol geçişlerin üzerine gelen bölümlerin yazıtları Latince olup, son iki satır devam eder şekilde ve birbirini bütünler tarzda tasarlanmıştır. Orta yazıt ise bağımsız olarak Eski Yunanca'dır. Tüm kapının kesin tarihlenmesine elveren attika yazıtı şöyledir⁷⁹ (Güney cephe):

Sol kanat: (Bkz. Lev. 28, Res. 2)

1. IMP(eratori)-CAESARI-DIVI-F(ilio)-AVGVSTO-PONTIFICI
2. MAXIMO-CO(n)S(uli)-XII-TRIBVNIC(ia)-POTEST(ate)-XX-ET
3. LIVIAE CAESARIS AVGVSTI
4. MAZEVS ET

Sağ kanat: (Bkz. Lev. 29, Res. 2)

1. M-AGRIPPAE-L(ucii)-F(ilio)-CO(n)S(uli)-TERT(ium)-IMB(eratori)-
TRIBVNIC(ia)
2. POTEST(ate)-VI-ET
3. IVLIAE CAESARIS AVGVSTI FIL(iae)
4. MITHRIDATES-PATRONIS

Orta bölüm: (Bkz. Lev. 29, Res. 1)

Μαζ[αῖο]ς καὶ Μιθριδάτης
τοῦ πα[τρ]ωσι καὶ τῶι δῆ[μωι].

Sözkonusu yazıtlarla yapının, Agrippa'nın azat ettiği iki kölesi Mazeus ve Mithridates tarafından İmparator Augustus ile karısı Livia ve damadı Agrippa ile kızı Iulia'nın onuruna inşa edildiği anlaşılacakla birlikte, yapım tarihinin M.Ö. 4/3 olduğu anlaşılmaktadır.

⁷⁹ Alzinger, W., **Die Ruinen von Ephesos**, Verlag A. F. Koska, Berlin, 1972, s. 83.

D. Karia: Mylasa Baltalı Kapı

Mylasa'da kent örgüsü içerisinde günümüze ulaşan Roma Dönemi yapılarından biri olan Baltalı Kapı (Bkz. Lev. 30, Plan 1), mevcut durumuyla kente doğudan gelen ve M.S. 2. yy.'a tarihlenen su kemerinin arasından bir geçiş niteliğinde⁸⁰ olup kemer üst seviyesine kadar korunmuştur (Bkz. Lev. 30, Res. 1).

Hemen hemen kuzey-güney doğrultusunda geçit veren kapı, birbirinden 4,22 m. mesafedeki iki ayak üzerinde yükselen, 1,56 m. derinliğe sahip üç fascialı bir kemerle geçiş vermektedir. Geçiş, yanlarda, kuzey cephede her iki yanda, güney cephede yalnızca batı yanda günümüze ulaşan ve kemer üst hizasına kadar yükselen pilasterlerle çevrelenmiştir (Bkz. Lev. 31, Res. 1). Yapı bütünü bezeme açısından oldukça sade olup, dil ve akanthus motifi bezemeli bu pilaster başlıkları ile (Bkz. Lev. 31, Res. 2) impost (üzengilik) başlıkları (Bkz. Lev. 32, Res. 1) stil özellikleriyle yapının tarihlendirilmesine elvermektedir. Bean, yapıyı milattan az önceye tarihlendirmekte ise de bu, tarihleme açısından doğru bir durum sergilememektedir⁸¹. Mylasa Gümüşkesen Anıtı ile bezeme bağlamında paralellikler gösteren yapı, böylece M.S. 2. yy.'a, biraz daha net bir ifadeyle Hadrianus Dönemi'ne tarihlendirilmektedir⁸². Zira akanthus yaprakları ile dil motifinden oluşan kompozisyonun en yaygın kullanımı Hadrianus Dönemi ve hemen sonrasında görülmektedir⁸³.

Yapının kuzey cephesinde, kemer kilit taşı üzerinde bir *labrys* (çifte balta) betimi yer almakta olup, kapı mevcut adını da buradan almaktadır (Bkz. Lev. 32, Res. 2). Yapı için kent cephesi olan kuzey cephede bu betimin yer alması, Labraunda Zeus Kutsal Alanı'na ve oradan da Alinda'ya giden kutsal yolun, kent dokusunu Baltalı Kapı'dan terk etmesiyle ilişkili olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir⁸⁴.

⁸⁰ Rumscheid, F., "Milas 1994", **Araştırma Sonuçları Toplantısı XIII-I**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1995, s. 89.

⁸¹ Bean, G., **Eskiçağ'da Menderes'in Ötesi**, Arion Yayınevi, İstanbul, 2000, s. 23.

⁸² Mimari bezemeler vasıtasıyla Hadrianus Dönemi'ne tarihlendirilen yapılar için bkz. Thür, H., **Das Hadrianstor in Ephesos**, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana, 1989, s. 107-108.

⁸³ Baldıran, A. – Gider, A., **Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesi'nin Mimari**

Uygulamaları, Selçuk Üniversitesi Sosyoloji Bilimler Enstitüsü Dergisi 20, Konya, 2008, s. 119.

⁸⁴ Mylasa - Labraunda ve Alinda kutsal yolu için bkz. Rumscheid 1995, s. 89-90.

E. Lykia

1. Ksanthos

a. Vespasianus Kapısı

Teraslar üzerindeki konumuyla Ksanthos Kenti'ni yamaçlarda çevreleyen tahkimat sistemi ile ilişkili güney kapısı durumundaki yapı, kentin güney yamacından yukarıya, kuzeybatıya geçiş verir tarzda konumlanmaktadır (Bkz. Lev. 33, Plan 1; Lev. 33, Res. 1). Kapının günümüze ulaşan durumundan iki evresi kolayca ayırt edilebilmekte olup, yapı bütününün güneyinde gözlemlenen kısmen polygonal bloklardan oluşan duvar sistemine sahip kare planlı kuleler Hellenistik Dönem'e tarihlenir⁸⁵. Bu kulelerin hemen arkasında, kuzeybatısına bitişik durumda konumlanan tek kemerli geçiş yapısı Vespasianus Kapısı olarak adlandırılan Roma Dönemi kapısıdır (Bkz. Lev. 34, Res. 1). Henüz herhangi bir kazı çalışması yapılmamış olduğu için, üst yapısı hakkında bilgi sahibi olamadığımız Hellenistik Dönem kuleleriyle, Vespasianus Kapısı'nın nasıl bir ilişki içerisinde olduğunu net bir şekilde anlamak, görünür vaziyette mümkün olamamaktadır. Zira kulelerin kapıya bakan yöndeki alçak duvar sıraları, devşirme malzemelerle kuzeye yönlendirilerek girişi daraltır vaziyette kapıya yaslanmaktadır. Kapı, bloklarının bir kısmı yerinde korunmuş olan saçaklık seviyesine dek ayakta.

Fasciasız bloklardan oluşan kemerin üzerinde, güney cephede yazıtlı arkhitrav, onun üzerinde ise yapının Dor düzenini yansıtan triglyph – metop frizi yer almaktadır. Kapı en üstte, bir kısmı in situ olarak korunmuş olan korniş bloklarıyla sonlanmaktadır (Bkz. Lev. 34, Res. 2).

Güney cephede, kemer kilit hizasının üstüne denk gelen metop üzerinde, oldukça tahrip olmuş durumdaki alçak kabartma betim (Bkz. Lev. 35, Res. 1), Fellows'un inceleme gezisi sırasında tespit ettiği⁸⁶ ve günümüze ulaşmayan diğer iki metop kabartmasıyla bir grup oluşturan Apollon, Artemis ve Leto üçlüsünden geriye kalan Artemis büstü alçak kabartmasıdır (Bkz. Lev. 35, Çiz. 1). Nitekim Hellenistik

⁸⁵ Sağdaki kule üzerinde yer alan yazıttan, M.Ö. 2. yy. başında Seleukos Kralı III. Antiokhos'un Ksanthos Kenti'ni Leto, Apollon ve Artemis'e adadığı anlaşılmaktadır, detaylı bilgi için bkz. : des Courtils, J., Nouvelles données sur le rempart de Xanthos, **Revue des études anciennes** 96, Talence, 1994, s.285 vd.

⁸⁶ Fellows, C., **An account of discoveries in Lycia**, J. Murray, Londra 1840, s. 176.

Dönem kuleleri üzerinde bulunan yazıttan da kentin kendilerine adandığı anlaşılan Apollon, Artemis ve Leto üçlüsünün⁸⁷ buradaki betimsel tasviri, Courtils tarafından kente bu noktadan giren yolun Letoon Kutsal Alanı'ndan gelmesiyle ilişkilendirilmektedir⁸⁸.

Güney cephede, tek blok halinde korunmuş olan arkhitrav üzerindeki yazıt ise şöyledir⁸⁹:

.....
*ὁ δῆμος δια Σεξστοῦ Μαρκίου Πρεῖσκου π[ρες]βευτοῦ αὐ[του]
ἐπιμεληθεὶς [?] τὸ ἔργον.*

Bu in situ yazıt, Fellows'un, yapının önünde bulunduğunu bildirdiği, ancak günümüze ulaşmayan aşağıdaki yazıtla içerik olarak bütünleşmektedir⁹⁰ :

*Αὐτοκράτορα Καίσαρα [?] Οὐ-
εσπασιανόν, Σεβαστόν, τὸν σω-
τήρα καὶ εὐεργετὴν τοῦ κόσμου
Ξανθίων ἢ βουλῆ καὶ ὁ δῆμος
δια [?] Σεξστοῦ Μαρκίου [Πρεί]σκου
πρεσβευτοῦ αὐτοῦ, ἀντιστρατηγοῦ.*

Böylelikle ithafın, Ksanthos halkının her iki yazıtta da ismi geçen Sextus Marcus Priscus tarafından İmparator Vespasianus'u onurlandırması üzerine şekillendiği anlaşılmaktadır. Sextus Marcus Priscus'un M.S. 68-69 yıllarında Lykia Valisi olduğu bilindiği için yapı bu yıllara tarihlenmektedir⁹¹.

b. Dipylon

Kentin cardo ve decumanusunda yoğunlaşan 1998-2000 yılı kazılarıyla, bu iki caddenin kesişiminde, decumanusun doğu sonunda, yaklaşık doğu-batı doğrultusunda geçit verir nitelikte varlığı saptanan bir başka tak yapısı daha ortaya

⁸⁷ Courtils, 1994, s.285 vd.

⁸⁸ a.y. ; des Courtils, J, **Ksanthos ve Letoon Rehberi**, Ege Yayınları, İstanbul 2003, s. 79.

⁸⁹ Fellows, a.g.e., s. 409.

⁹⁰ Fellows, a.g.e., s. 409-410.

⁹¹ Cavalier, L., **Architecture romaine d'Asie mineure, Les monuments de Xanthos et leur ornementation**, Bordeaux, 2005, s. 28-29; Courtils 2003, s. 78.

çıkarılmıştır⁹² (Bkz. Lev. 33, Plan 1). Yapının in situ durumunda, yalnızca devşirme bloklardan inşa edilen kaideleri günümüze ulaşmıştır (Bkz. Lev. 35, Res. 2). Ancak, mevcut durumda korunan bu kaideler üzerine oturan üç ayak, iki geçişe elvermekte olup, bu durumyla yapı, Anadolu dahilindeki takların hemen hepsinin tek geçişli veya üç geçişli olduğu göz önüne alındığında, bir dipylon olarak ayrıcalıklı bir durum sergilemektedir.

Yapıda kullanılan bloklar, kazı ekibi tarafından yapının doğusunda tasnif edilmiştir⁹³ (Bkz. Lev. 36, Res. 1). Birçoğu devşirme olduğu gözlemlenen ve çoğunluğu arkhivolt bloklarına ait kasetli parçalardan oluşan blokların işçiliğinin oldukça vasat nitelikte olduğu gözlemlenmektedir (Bkz. Lev. 36, Res.2). Yapıya ait bloklar arasında, birtakım yazıtlar ele geçmiş olup, bunlar arasında İmparator Valens ve İmparator Valentianus'a (II) ait ithaf yazıtının ışığında yapının M.S. 4. yy.'da 375 dolaylarında inşa edilmiş olması gerektiği düşünülmektedir⁹⁴.

2. Patara Mettius Modestus Takı

Mettius Modestus Takı, Patara Kenti'nin kuzeyinde, Tepecik Akropolisi'nin güneydoğusunda, kente kuzeyden yaklaşımda Patara'nın en iyi korunmuş yapılarından biri olarak konumlanmaktadır. Takın hemen kuzey ve kuzeydoğu alanı nekropolis durumundadır. Bir başka deyişle yapı, Polis – Akropolis - Nekropolis kavşağında yer almaktadır (Bkz. Lev. 37, Plan 1).

Yapı, düşen birkaç bloğu haricinde, hemen hemen tüm öğeleriyle, 19 m. uzunluk, 2.50 m. genişlik ve 10 m. yüksekliğiyle doğu-batı düzleminde uzanmaktadır (Bkz. Lev. 37, Res. 1). Dört ayak üzerinde yükselen yapı üç geçişli olup, orta geçişinin genişliği ve yüksekliği yan geçişlere oranla daha fazladır. Yapının bezeme açısından sadeliği kemerlere de yansımış, tüm kemerler fasciasız halde tasarlanmıştır. Her iki cephede kemerlerin yastık taşlarının üst hizasına denk gelen

⁹² des Courtils, J., "1999 Ksanthos Kazı Çalışmaları", **XXII. Kazı Sonuçları Toplantısı – II**, Ankara, 2001, s. 75 : Yapı burada ilk olarak tripylon (üç geçişli olarak nitelendirilmiş ancak iki geçişli olduğu devam eden kampanyalarda anlaşılmıştır; des Courtils, J., "Ksanthos Kazısı 200 yılı Çalışmaları", **XXIII. Kazı Sonuçları Toplantısı – I**, Ankara, 2002, s. 435; des Courtils, J., "Ksanthos 2002 Yılı Kazı Kampanyası", **XXV. Kazı Sonuçları Toplantısı – II**, Ankara, 2004, s. 253.

⁹³ Courtils 2002, s. 435.

⁹⁴ A.y. ; Courtils 2003, s. 83.

yükseltide, kemerler arasında ikişer ve yan kemerlerin dışa bakan yanlarında da birer olmak üzere, altışar konsol yer almakta olup, bunların bazıları yazıtlıdır (Bkz. Lev. 38, Res. 1). Her iki cephede, orta kemer ile yan kemerlerin arasında yer alan konsolların üst hizasında, yapının frizine dek yükselen ve hatta profilli çerçevesiyle friz düzleminin içine taşan dikdörtgen formlu iki niş yer almaktadır (Bkz. Lev. 38, Res. 2). Bu iki nişin orta hizasında, orta kemer üzerinde, yapının kornişine dek uzanan kare formlu açıklık, yapının tüm derinliğince bir geçiş yaratmıştır (Bkz. Lev. 39, Res. 1). Friz, dor düzeninde, triglyph – metop sırasıyla bezenmiş olup, bunun üzerinde sade profilli ve güney cephesinde üzerinde yazıtı olan (Bkz. Lev. 39, Res. 2), bütünleşik durumda geison ve sima blokları yer almaktadır.

Takın, kentin kuzeyinde, nekropolis alanından kente geçişi sembolize eden konumu belirgindir. Ancak bir ana cadde üzerinde yer alma olasılığıyla, cadde tabanını bulmak için açılan sondajlarda, bu duruma ait herhangi bir ipucu elde edilememiştir⁹⁵. Buna karşılık yapı, bağımsız bir tak niteliğinde de değildir. Zira güney cephede, doğu ayağın alt sıralarının görünür vaziyette doğuya doğru uzandığı gözlemlenebilmekte, bu doğrultunun devamında bugünkü haliyle bir teras duvarı niteliğinde, düzgün blok işçiliği gösteren bir duvar sırası bulunmaktadır. Yapının batı tarafında ise, batı ayağın her iki yüzünden de anlaşıldığı üzere, yapıyla çağdaş, dikdörtgen planlı bir mekan bulunmaktadır (Bkz. Lev. 40, Res. 1). Bu mekanın daha batısında, Akropolis'e yönelen geç dönem duvarları dikkat çekmektedir. Oldukça farklı bir izlenim uyandıran bu duruma ek olarak yapının batı yan yüzünde, işçiliğiyle yapının ilk evresiyle çağdaş olduğu kolayca ayırt edilebilen bir su oluğu, yanbaşındaki dikdörtgen planlı yapıya doğru uzanmış durumdadır (Bkz. Lev. 40, Res. 2). Durum kazı ekibinin 1988 ve 1989 yılı çalışmalarıyla daha da netlik kazanmıştır⁹⁶. Nitekim, yapılan kazılarda, batı ilişikteki mekanın, tabanı kalın bir kireç tabakasıyla kaplanmış 3.15 m.'ye 5.75 m. ölçülerinde bir su deposu olduğu anlaşılmıştır⁹⁷. Bunun yanı sıra, yukarıda değinilen, kemer üstü seviyesine eş yükseltideki yapının batı yanındaki su oluğunun iç kısmının temizlenmesiyle,

⁹⁵ Işık, F. – Karaosmanoğlu, M., "Patara 1989", **XII. Kazı Sonuçları Toplantısı – II**, 1991, Ankara, s. 34.

⁹⁶ Işık, F. – Yılmaz, H., "Patara", **XI. Kazı Sonuçları Toplantısı - II**, Ankara, 1990, s. 6-8 s.;

Işık, F. – Karaosmanoğlu, M. ag.e. s. 33-35.

⁹⁷ Işık, F. – Karaosmanoğlu, M., **a.g.e.**, s. 33.

künklerin bu yükseltide takım üst yapısına gömülü olarak kemerlerin hemen üstünden geçirildiği anlaşılmıştır⁹⁸. Böylelikle bu tak yapısının aynı zamanda, yapının batı bitişiğindeki su deposuyla, bir su sisteminin sonlandığı nokta olduğu açıkça belli olmuştur.

Yukarıda da değinildiği üzere yapının saçaklığında, güney cephede geison üzerindeki tek satırlı yazıt ile toplam 12 konsolun 8'inin üzerindeki yazıtlar günümüze ulaşmıştır.

Güney cephe geison yazıtı:⁹⁹

| ..... | Παταρέων τῆς μητροπόλεως τοῦ Λυκίων ἔθνους ὁ δῆμος.

Kuzey cephe, doğudan başlayarak, aşağıda sıra numarası verilen konsolların yazıtları :¹⁰⁰

- 2 Μ[έττι]ον Μοδέστ[ον,] | τον θεῖον Μεττίου | Μοδέστου ἡγεμόνος, | Λυκίων τὸ κοινόν.
- 3 [Γ(άιον)] Μέττιον Ῥοῦφον, τὸν | πατέρα Μεττίου Μοδέστου, | Παταρέων ἢ μητρόπολις | τοῦ Λυκίων ἔθνους.
- 4 Μέττιον [Μοδέστον, τον θεῖ]|ον Μεττίου Μο[δέστ]ου, | Παταρέων ἢ μητρόπολις | τοῦ Λυκίων ἔθνους.
- 5 [Ῥων?]ράταν .ου...[ου?], | [τὴν μητέ]ρα Με[τ]τίου | Μοδέστου | [τ]οῦ ἡγεμόνος, | Λυκίων τὸ κοινόν.
- 6 [Μέτ]τιον Ῥοῦφον, | [τὸν] πατέρα Με[τ]τ[ί]ου Μοδέστου ἡγε|μόνος, Λυκίων | τὸ κοινόν.

Güney cephe, batıdan başlayarak aşağıda sıra numarası verilen konsolların yazıtları :¹⁰¹

- 1 [Μέττιον Μοδέστον, τὸν ἢ][γ]εμόνα [Λυκίας Παμφυ]λίας, Πα[τ]α[ρ]έων [ἢ μη][τρ]όπολις | τ]ο[ῦ] Λ[υκίων] | ἔθνους τὸν εὐεργέ|την.
- 2 .....|α.....ον, | Παταρέων τῆς μητρο|πόλεως τοῦ Λυκίων | ἔθνους ὁ δῆμος.
- 4 .....| Μεττίου Μοδέστο[υ], | Λυκίων τὸ κοινόν.

Güney cephede korunmuş durumdaki corona yazıtından, yapının Lykia Metropolisini Patara halkı tarafından yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Bu haliyle yapının tarihlendirilmesi için elde kanıt yokken, konsol yazıtları buna imkan vermektedir. Konsollar, üzerlerinde taşıdıkları varsayılan büstlerle, Lykia ve Pamphylia Eyaleti Valisi Mettius Modestus ve onun aile bireylerini, kendisinin yanı sıra yazıtlarda ayırt edilebildiği kadarıyla, babası Mettius Rufus, amcası Mettius Modestus'u

⁹⁸ A.e, s. 34.

⁹⁹ Kalinka, E., *Tituli Asiae Minoris* II-1, Viyana, 1920, s. 41.

¹⁰⁰ A.y. (Konsol numaraları tezdeki anlatıma göre uyarlanmıştır)

¹⁰¹ A.y.

onurlandırmaktadır¹⁰². C. Trebonius Procolus Mettius Modestus M.S. 99-102 yılları arasında, değinildiği üzere Lykia ve Pamphylia Eyaleti Valisi'dir ve böylelikle yapı bu tarihler arasına tarihlenmektedir¹⁰³.

Yapının tarihlenmesi üzerine ayrı bir görüş mevcuttur. Bowersock, yazıtta belirtilen Mettius Modestus'un C. Trebonius Procolus Mettius Modestus olamayacağını, ondan daha sonra İmparator Hadrianus zamanında valilik görevinde bulunan aynı adlı kişi olabileceğini savunmakta olup, yapıyı Hadrianus'un ziyaretleriyle de ilişkilendirerek M.S. 131'e tarihlenmektedir¹⁰⁴. Bu görüşünün ardında yatan neden ise, eyalet metropolisliği ünvanının Syria Eyaleti'nde olduğu üzere, ancak İmparator Hadrianus'un döneminde birden fazla şehre verilmeye başlandığı görüşü ve M.S. 102 civarında Ksanthos'un halihazırda Lykia Metropolisi ünvanını taşımış olması durumudur. Burrel ise, birden fazla metropollük durumunun Syria Eyaleti'nde Hadrianus Dönemi'nde uygulanmakla beraber, diğer eyaletler için de aynı durumun geçerli olduğunu söylemenin açık bir ispatı bulunmadığını belirtmektedir¹⁰⁵. Nitekim 1988-89 kazı çalışmalarında, yapının orta geçişinde gün yüzüne çıkan ve İmparator Traian ile ilişkilendirilen yazıt vasıtasıyla da yapı, kazı ekibi tarafından da C. Trebonius Procolus Mettius Modestus'un valiliği dönemine, M.S. 100 dolaylarına tarihlenmektedir¹⁰⁶.

3. Phaselis Hadrianus Takı

Phaselis Kenti'nin Güney Limanı'nın kente açılan kapısı niteliğindeki tak, kentin güneybatı – kuzeydoğu doğrultulu liman caddesinin güney başında, liman düzlüğünden caddenin kotuna yükselen basamaklarının hemen üzerinde konumlanmaktadır (Bkz. Lev. 41, Plan 1; Lev. 41, Res. 1).

---

¹⁰² Schorndorfer, S., **Öffentliche Bauten hadrianischer Zeit in Kleinasien**, Lit Verlag, Münster, 1997, s. 192.

¹⁰³ Burrel, B., **Neokoroi : Greek Cities and Roman Emperors**, Leiden, 2004, s. 254; Işık, F. – Karaosmanoğlu, M., **a.g.e.**, s. 33-34; Işık, F., **Patara**, Antalya, 2000, s. 82.

¹⁰⁴ Bowersock, G. W., "Hadrian and Metropolis", *Bonner Historia-Augusta-Colloquium* 1982-83, Bonn, 1985, s. 82-86.; aynı görüş için bkz. Schorndorfer, **a.g.e.**, s. 192.

¹⁰⁵ Burrel, **a.g.e.**, s. 254.

¹⁰⁶ Işık, F. – Karaosmanoğlu, M., **a.g.e.**, s. 33-34; Işık, F., 2000, s. 82.

Yalnızca yapıyı taşıyan iki ayağın oturduğu plinthoi ve üzerindeki kaideleri in situ durumuyla günümüze ulaşan taka ait parçalar, 1982-1984 yıllarında gerçekleştirilen çalışmayla, yapının güneybatısına istiflenmiş durumdadır¹⁰⁷.

İki ayak üzerinde yükselen tek geçişli yapının ayaklar arasındaki kapı açıklığı 4.1 m.'dir (Bkz. Lev. 42, Res.1; Lev. 42 Plan1). Ayakların oturduğu her iki plinthoi'un da güneye bakan iç ve dış köşeleri ile liman caddesine bakan iç köşeleri aslan ayağı formunda bitmektedir (Bkz. Lev. 43, Res.1; Lev. 43 Res. 2). Yüksekliği 0.45 m. olan bu plinthoi'dan sonra bunun üzerine, cephede 0.1 m., kapı içinde batıda 0.35 m. ve doğuda 0.38 m. içeriden başlayan profilli kaideler gelmektedir. Belirli bir düzen oluşturmada istiflenmiş mimari parçalardan anlaşıldığı üzere, yapı ayaklarının köşelerinde pilasterler yer almakta olup bunların üzerine, içe bakan tarafta kemerin de oturduğu, pilaster başlıkları gelmektedir. Bu başlıkların bezemesi, tüm gövde boyunca da devamlılığı sağlayacak şekilde sürdürülen inci dizisi, Ion ve Lesbos kymationundan oluşmaktadır (Bkz. Lev. 44, Res. 1). Ayakların dış köşelerinde, buradaki pilasterlerin devamı niteliğinde, tüm boylarınca üzüm salkımları ve asma yapraklarına yer verilen ve bir çanaktan çıkan kıvrımlı asma dalı bezemesiyle süslü başka pilasterler gelmekte (Bkz. Lev. 44, Res. 2; Lev. 45, Res. 1), bu pilasterlerin başlıkları ise Ion düzenindedir (Bkz. Lev. 45, Res. 2).

Takın kemer blokları üç fascialı olup, fasciae arası inci dizisi mevcuttur (Bkz. Lev. 46, Res. 1). Tonoz bloklarının altları ise, göbeklerinde farklı rozet betimleri olan kasetlerle bezenmiştir. Kemer üst seviyesinin ve köşelerdeki Ion başlıklı pilasterlerin üzerine, üç fascialı yazıtlı arkhitrav gelmektedir (Bkz. Lev. 46, Res. 2; Lev. 47, Res. 1). Arkhitravda fasciae arası inci dizisi ile bezeli olup arkhitrav tacında Lesbos ve Ion kymationu ile yine inci dizisine yer verilmiştir. Bunun üzerine, inci dizisi ve Ion kymationu ile taçlanan, sarmal dal motifli friz gelmektedir (Lev. 47, Res. 2). Yapı yukarıda, tacında lotus – palmet dizisi yer alan dişli geison bloklarıyla sonlanmaktadır (Bkz. Lev. 48, Res. 1).

Takın güney cephesinde yer alan arkhitrav yazıtı şu şekildedir¹⁰⁸ :

¹⁰⁷ Bayburtluoğlu, C., "Phaselis Kazısı Raporu", **VII. Kazı Sonuçları Toplantısı** - I, 20-24 Mayıs 1985, Ankara, 1986 s. 373-374.

¹⁰⁸ (ed.) Pleket, H. W. – Stroud, R. S., **Supplementum Epigraphicum Graecum**, vol. XXXI - 1981, J.C. Gieben Publisher, Amsterdam, 1984, s. 338 ve yazıt no 1299.

Αὐτοκράτορι θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱοῦ, θεοῦ] Νέρουαι υἱωνῶι, Τραι[α]νῶι Ἀδριανῶι Καίσαρι Ὀλυμπίωι | Σεβαστῶι ἀρχιερεῖ μεγίστωι δημαρχικῆ[ς ἐξουσίας τὸ] ιε', ὑπάτωι τὸ γ', πατρὶ πατ[ρίδ]ος, τῶι σωτήρι καὶ εὐεργέτη τοῦ σύμ[παντος κόσμ]ου] Φασηλιτ[ῶν ἢ β]ρουλή καὶ ὁ δῆμος.

Böylelikle, “Phaselis Senatosu ve Halkı (bu anıtı), ebedi Nerva'nın torunu ebedi Traianus Parthicus'un oğlu, en büyük baş rahip, 15. kez *tribunicia potestas* sahibi, 3. kez konsül, vatanın babası, tüm evrenin kurtarıcısı ve euergetesi, İmparator Traianus Hadrianus Caesar Olympios Augustus'a ziyaret nedeni ile bu anıtı (diktiler)” şeklinde ithaf yazıtı ile takın, İmparator Hadrianus'un 15. tribunluk yılı olan M.S. 131'de, kenti ziyareti nedeniyle dikildiği anlaşılmaktadır¹⁰⁹.

Schäfer yapıyı, zengin mimari bezemeleri vasıtasıyla, Isaura Vetus (Hadrianus) Takı'na, “pilaster, kaset ve attikası” ile de Attaleia Hadrianus Takı'na benzetmektedir¹¹⁰. Ancak çalışmamız kapsamında da yer verilen Isaura Vetus Kenti takları, görüleceği üzere zengin bezemeden oldukça uzak şekillenmiş durumdadır. Diğer taraftan yine görüleceği üzere, Attaleia Hadrianus Takı ile bezemede benzerlikler söz konusu ise de, Antalya'daki örnekte pilaster kullanımı mevcut olmayıp, yapının cephesi önde bağımsız sütunlar üzerine taşmaktadır. Bunun yanı sıra, her iki yapıda da attika kullanımı mevcut olmayıp, kastedilenin saçaklık olduğu düşünülebilir.

F. Pisidia

1. Ariassos Takı

Ariassos Kenti'nin en iyi korunmuş yapılarından biri olan tak, kuzeydoğu – güneybatı doğrultusundaki vadiden yükselerek kentin içlerine sokulan antik yolun kuzeydoğu başında, herhangi bir tahkimat sisteminden bağımsız olarak konumlanmakta ve kuzeydoğu – güneybatı yönünde geçiş vermektedir (Bkz. Lev. 48, Plan 1; Lev. 49, Res. 1).

Vadiden gelen erozyon, yapının üzerinde konumlandığı caddeyi ve takın ayaklarını kısmen örtmüştür. Buna karşın tak, saçaklık seviyesine kadar iyi korunmuş durumdadır (Lev. 49, Res. 2).

¹⁰⁹ A.y.

¹¹⁰ Schäfer, J., **Phaselis**, Istanbul Mitteilungen - Beiheft 24, Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen, 1981, s. 89 ve dipnot 43.

Dört ayak üzerinde yükselen üç geçişli yapı, tam simetrik bir mimariye sahiptir (Lev. 50, Plan 1). Orta kemer, yan kemerlere oranla daha geniş ve yüksektir. Yapının dış ayakları, yanlarda her iki cepheye doğru öne çıkan kanatlar oluşturmaktadır (Bkz. Lev. 50, Res. 1). Takın ayaklarını kaideler taşımakta olup, bunlardan ortada yer alan ikisi dış cepheye (güneybatıya), yanlardakiler ise aksi yöne uzantı yapacak şekilde yerleştirilmişlerdir. Ayaklardan kemere geçişte yer alan impost (üzengilik) bloğu, kyma rekta profilli olup, bunlarla aynı seviyede, kenar ayaklarının cephelerinde birer konsol yer almaktadır. Daha üst seviyede de, orta ayakların dikey aksında, kemerler arasında yer alan konsollar mevcuttur. Böylelikle yapının her iki cephesine, muhtemelen heykeller taşıyan dörder konsol yerleştirilmiş durumdadır. Kemerler, içten dışa genişleyen üç sade fascia ile bezenmiştir. Orta kemer üst hizasının hemen üzerinde, alttaki daha dar iki fascialı arkhitrav bulunurken bunun da üzerinde, yapı bütününde genel olduğu üzere, bezemesiz profillere sahip saçaklık yer almaktadır.

Yapı üzerine detaylı incelemelerde bulunan Doruk, klasik bir tak şemasından etkilenerek, takın bir kısmı düşmüş durumdaki arkhitrav ve saçaklık bloklarını, attika blokları olarak yorumlamaktadır¹¹¹. Yapıyı yalnızca aşağıdan gözleme fırsatı olduğu anlaşılan Doruk'u bu yoruma götüren nedenlerden biri de, saçaklık üzerinde in situ olarak korunan üç bloğu (Bkz. Lev. 51, Res. 1), varsaydığı attikanın orta örgüsüne ait bloklar olarak değerlendirmesidir¹¹². Ancak, yapının attikası yoktur. Saçaklık üzerinde yer alan bahsi geçen bloklar, üçü halen aralıklı olarak saçaklığın üzerinde in situ durumunda ve biri yapının önüne düşmüş vaziyetteki dört postamenttir (Bkz. Lev. 51, Çiz. 1).

Doruk, yapı üzerinde veya yapıyla ilişkili hiçbir yazıt bulunmadığını bildirmekle birlikte¹¹³ yapıyı, plan ve cephe görünüşü ile mimari elemanlarının profillerinden yola çıkarak, Hierapolis Frontinus Kapısı ve Patara Takı ile ilişkilendirerek, tarihlendirme için de bu iki yapının arasında bir dönemi, M.S. 1. yy.

---

¹¹¹ Doruk, S., "Ariassos Takı", **Anadolu XXIII**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1997, s. 259.

¹¹² **A.e.**, s. 261.

¹¹³ **A.e.**, s. 263.

sonlarını önermektedir¹¹⁴. Ancak bunun doğru olamayacağı ve yapıya ait yukarıda değinilen postamentlerin hepsinin yazıtlı olduğu, yapı üzerine yapılan daha önceki incelemelerden beri bilinmektedir¹¹⁵. Bunlardan, yalnızca saçaklık üzerinde in situ durumundaki kuzey postamentin fazlaca aşınmış ve kırılmış yazıtı değerlendirilememiştir. Diğer üç postamentin Eski Yunanca yazıtları, Mitchell ve Horsley tarafından aşağıdaki şekilde çözümlenmiştir¹¹⁶;

Yapı önüne düşmüş vaziyetteki postamentin yazıtı¹¹⁷:

θεὸν [Σεουῆρον]
ἢ βουλ[ῆ καὶ ὁ δῆμος]
ἐκ χρ[ημάτων]
Διοτε[ίμου Σάμου]

Kısmen korunan bu postament yazıtında onurlandırılan İmparator'un ismi, ancak diğer postamentlerle birlikte bir değerlendirmeye Severus olarak yorumlanmakta olup, onurlandırmanın diğer postamentlerde tam olarak korunduğu üzere, Samos oğlu Diotimos tarafından finansa edildiği anlaşılmaktadır¹¹⁸.

Saçaklık üzerinde günümüze ulaşan, güney postamentin yazıtı¹¹⁹:

]ΘΕΟΝ, ΟΙ[. . . .]
μέγαν ἢ βουλή καὶ
ὁ δῆμος ἐκ χρημά-
των Διοτίμου Σάμου

Samos oğlu Diotimos adı bu yazıtta net olarak okunmaktadır. Onurlandırılan İmparator'un ise Caracalla olduğu, yazıtta geçen sıfatından yorumlanmaktadır¹²⁰.

Saçaklık üzerinde günümüze ulaşan, orta postamentin yazıtı¹²¹:

¹¹⁴ **A.e.**, s. 264 – 265. ; aynı öneri İdil tarafından yapılmakla birlikte (İdil, **a.g.e.** s.357) yapı üzerindeki postamentler kendi görüşüyle attikanın iç dolgusu veya ikinci katın ipuçları olarak yorumlanmıştır.

¹¹⁵ Mitchell, S., "Ariassos 1990", **Anatolian Studies** XLI, The British Institute of Archaeology at Ankara, Londra 1991, s. 162.

¹¹⁶ **A.e.**; ve daha detaylıca Horsley, G. H. R. – Mitchell, S., **The Inscriptions of Central Pisidia**, Dr. Rudolph Habelt GmbH, Bonn, 2000, s. 118-122.

¹¹⁷ Horsley – Mitchell, **a.g.e.**, s. 120.

¹¹⁸ **A.y.**

¹¹⁹ **A.y.**

¹²⁰ **A.y.** ; ayrıca Mitchell, 1991, s. 162.

¹²¹ Horsley – Mitchell, **a.g.e.**, s. 121.

Αὐτοκράτορα Καίσα. Μ. Α[ύρ.]
Σεουήρον [[Ἀλέξανδρον]]
Σεβ. ἢ [β]ουλῆ καὶ ὁ δῆμος
ἐ[κ χρη]μάτων Διοτίμου
(vac) Σάμου

Yine finanse eden kişinin adı net olarak Samos oğlu Diotimos olarak anlaşılmaktadır. Postament İmparator Severus Alexander’i onurlandırmakta ise de Alexander adı *damnatio memoriae* uygulaması ile yazıttan silinmiştir¹²².

Değınilen son yazıtta, imparatorun tanrısal sıfatını taşıyaması, bu üç postament ve üzerinde günümüze ulaşmayan heykel programıyla yapılan onurlandırmanın, İmparator Severus Alexander’in idaresi zamanına, M.S. 222 – 235 yılları arasına denk geldiğine işeret etmektedir. Horsley ve Mitchell, bu onurlandırma programını ve dolayısıyla yapıyı, Severus Alexander’in Anadolu’dan geçerek ve lojistik destek alarak gerçekleştirdiği doğu zaferi ile ilişkilendirip M.S. 231-233 gibi daha kesin bir tarihlemeye yer vermektedirler¹²³.

Yazıtlarda ismi geçen Samos oğlu Diotimos’un, Ariassos’ta M.S. 3. yy.’ın ikinci çeyreğinde söz sahibi bir kişilik olduğu ve bulunan bir yazıttan kente, geliri gymnasiumun yağ ihtiyacını karşılamak üzere kullanılmak üzere, bir arazi bağışladığı bilinmektedir¹²⁴. Kendisi de kentte, yazıtıyla M.S. 236-242 arasına tarihlenen bir heykelle onurlandırılmıştır¹²⁵.

2. Pisidia Antiokheiası

a. Propylon

Pisidia Antiokheia’sında, *cardo maximus*’tan ayrılarak doğuya uzanan Tiberius Alanı’ndan, doğuda Augustus Tapınağı’nın bulunduğu Augustus Kutsal Alanı’na geçişte konumlanan tak, bu kutsal alana giriş niteliğinden dolayı propylon olarak adlandırılmaktadır (Bkz. Lev. 52, Plan 1; Lev. 52, Plan 2).

¹²² A.y.

¹²³ A.g.e., s. 121-122.

¹²⁴ Mitchell, 1991, s. 62.

¹²⁵ A.y.

Günümüze temelleri ulaşan tak yapısı ve çevresindeki kazılar, 1914 yılında propylonu tespit eden Ramsay tarafından başlatılmıştır¹²⁶. Aralıklarla, farklı ekipler tarafından sürdürülen kazılar neticesinde, yerel halkın kendi ihtiyaçları doğrultusunda devşirme kullanımlarından geriye kalan mimari parçaların çok azı arazide görülebilirken, büyük çoğunluğu Yalvaç Müzesi'nde korunmaktadır (Bkz. Lev. 53, Res. 1; Lev. 53, Res. 2).

Ramsay'ın ardından yapılan kazıları yürüten Robinson, yapının heykel ve mimariye bağlı heykeltraşlığını değerlendirdiği "Roman Sculptures from Colonia Caesarea (Pisidian Antioch)" adlı makalesinde, kendi ekibinden Woodbridge'in halen birçok araştırmacı tarafından kabul gören, propylonun batı cephe rekonstrüksiyonuna da yer verip değerlendirmiştir¹²⁷ (Bkz. Lev. 54, Çiz. 1). Propylon, Tiberius Alanı'ndan yükselen ve bu alanı Augustus Kutsal Alanı'na bağlayan on iki basamağın üzerinde, üç kemerli geçişe elvermektedir. Woodbridge zemin planında, yapının ayaklarını, tonozlar arası geçişe elverecek şekilde, dört payenin herbirini doğu ve batıda birbirinden aralıklı olarak ikiye bölerken (Bkz. Lev. 54, Çiz. 2), Taşlıalan yapı üzerinde güncel bir çalışmayla, dört payeyi de monolith olarak yorumlamıştır¹²⁸ (Bkz. Lev. 55, Plan 1).

Yapıda orta kemer yandakilere oranla daha geniş ve yüksektir. Batı cephenin fasat mimarisinde geçişlerin yanında, cepheye bağlı, korinth başlıklı yarım sütunlar yer almaktadır (Bkz. Lev. 54, Çiz. 1; Lev. 55, Res. 1). Cephe böylelikle, dört sütunla hareket kazanmakta olup, üst yapı yarım sütunlar üzerine taşacak şekilde profillenmektedir. Woodbridge, aynı durumu doğu cephesi için de önermektedir (Bkz. Lev. 54, Çiz. 2). Üst yapıda üç fascialı bir arkhitrav ve onun üzerinde friz yer almakta olup, yapı, bunların üzerinde saçaklık, konsollu geison ve sima ile sonlanmaktadır (Bkz. Lev. 56, Res. 1).

Pisidia Antiokheiası Propylonu, Anadolu'da korunan tak örnekleri arasında zengin kabartmalarıyla ayrıcalıklı bir konumdadır. Yapının her iki cephesi de İmparator Augustus'un kara ve deniz zaferlerini kutlayan rölyeflerle donatılmıştır.

¹²⁶ Propylonun kazı ve araştırma tarihçesi için bkz. Mitchell, S. – Waelkens, M., **Pisidian Antioch**, Duckworth with The Classical Press of Wales, Londra, 1998, s. 19-35.

¹²⁷ Robinson, D. M., "Roman Sculptures from Colonia Caesarea (Pisidian Antioch)", **The Art Bulletin** IX-1, New York University Press, New York, 1926, s. 20. Fig. 31.

¹²⁸ Mitchell, S. – Waelkens, M., a.g.e., s. 146.

Frizde, silah ve ganimetlerin yanı sıra Augustus'un burcunu simgeleyen oğlak burcu betimine yer verilmiştir (Bkz. Lev. 56, Res. 2; Lev. 57, Res. 1). Bir zafer betimi olmasa da, oğlak betimi, Augustus'un gücünün yıldızlar tarafından da öngörüldüğü şeklinde yorumlanmaktadır¹²⁹.

Yapının her iki cephesinin kemer üstü dolguları, esirler (Bkz. Lev. 57, Res. 2; Lev. 58, Res. 1), kanatlı figürler (Bkz. Lev. 58, Res. 2; Lev. 59, Res. 1) ve zafer tanrıçası (Bkz. Lev. 59, Res. 2) rölyefleriyle bezenmiş, zaferler vurgulanmıştır. Kemer üstü dolgularında kullanılan bu figürlerin konumlandırılmasında farklı görüşler mevcuttur. Robinson'un, 1926'da yayımladığı makalesinde, Woodbridge'in varsayımsal batı cephe rekonstrüksiyonuna yer vermesi¹³⁰ (Bkz. Lev. 54, Çiz. 1) ve sonraki araştırmacıların bu rekonstrüksiyonda yer alan figürlerin konumlarını doğru kabullenmesi, bazı karışıklıklara yol açmıştır¹³¹. Ancak, Robinson makalesinde, Woodbridge'in çiziminde yer alan figürlerin, batı ve doğu cephede ele geçen parçalarla oluşturulan bir temsil olduğunu ve figürlerin konumları açısından bir iddia taşımadığını da belirtmektedir¹³². Sözkonusu çizimde, Woodbridge doğu yüze ait olan iki zafer tanrıçasını batıya yerleştirmiştir. Robinson sözkonusu makalesinde figürlerin konumları için oldukça kesin yorumlarda bulunmuştur. Altı batı, altı doğu cephede olmak üzere toplam on iki adet olması gereken kemer üstü dolgu figüründen ancak altı tanesi kazılarla ele geçmiştir: bir zafer tanrıçası, üç kanatlı figür ve iki esir. Robinson, rölyefleri buluntu konumuna göre değerlendirerek, iki esiri batı cephede orta kemer üzerine, iki kanatlı figürü güney kemer üzerine, diğer kanatlı figürü de kuzey kemer üzerine konumlandırmış zafer tanrıçasının doğu yüzde yer alması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum 1971'de Woodbridge tarafından güncellenen bir rekonstrüksiyon çizimine de yansıtılmıştır (Bkz. Lev. 60, Çiz. 1).

¹²⁹ Oğlak burcu özellikle gemma ve kameolarda Augustus ile ilişkilendirilen birçok sembolen biri durumunda olup en bilenen örnek Gemma Augustea'de, Augustus'un başının üzerinde, bir yıldızın veya güneşin üstünde betimlenendir. Augustus ideolojisinde astrolojinin önemi için, bkz. : Barton, T., "Augustus and Capricorn: Astrological Polyvalency and Imperial Rhetoric", **Journal of Roman Studies** 85, 1995, s. 33-51; Zanker, P., **The Power of Images in the Age of Augustus**, Ann Arbor, 1988, 84 ve 231.

¹³⁰ Robinson, 1926a, s. 20.

¹³¹ Taşlıalan, Woodbridge'in çiziminden etkilenecek, her iki yan geçişin üzerinde birer zafer tanrıçası betimine yer vermektedir, Taşlıalan, M., "Pisidia Antiocheia'sı 1992 Yılı Çalışmaları", **IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, 1994, s.251-253, 264; ayrıca Stierlin, H., **Klienasiatisches Griechenland: Klassische Kunst und Kultur von Pergamon bis Nemrud Dag**, Stuttgart, 1986, s. 175.

¹³² Robinson, 1926a., s.21.

Propylonun doğu cephesinin şekillenışı, batı cephesi kadar net anlaşılammıştır. Zira her bir kemerin üst dolgusuna karşılıklı yerleştirilen ve böylelikle her cephede sözkonusu altı figürün yer aldığı öngörüsüne karşın, doğu cephesi için yukarıda değinilen tek figür zafer tanrıçası olarak ele geçmiştir. Bu noktada genel mimarisi ve bezemesiyle, İmparator Hadrianus Dönemi'nde, Propoylon'u model olarak şekillendiğı düşünölen ve kemer üstü dolgu rölyefleri nicelik ve nitelik olarak daha iyi bir şekilde korunmuş olan kentin batı kapısı, ipucu sunmaktadır¹³³. Rose bu noktada, Batı Kapısı'nda kemer üstü dolguda betimlenen standard taşıyan figürlerin, Propylon'un ikonografik şemasına uygunluğunu da göz önüne alarak, Propylon'un doğu cephesinde, orta kemer üzerinde karşılıklı standard taşıyan iki figür, yan kemerlerin üzerinde de zafer tanrıçalarının yer alması gerektiğini savunmaktadır¹³⁴.

Diğer taraftan Taşlıalan, Propylon'un Augustus Kutsal Alanı'na bakan doğu cephesinin yarım sütunlar üstüne taşmaksızın düz, frizsiz ve de orta kemerin üst dolgusunda bulunması gerektiğini öne sürdüğü kanatlı figürler hariç, kemer üstlerinin de rölyefsiz olduğunu öne sürmektedir¹³⁵. Ancak, yukarıda sözü geçen ve buluntu durumuna göre bu yüze ait olması gereken zafer tanrıçasının varlığı, kemer üstü dolgusu olmayan blokların tespit edilemeyişi ve de açık bir şekilde Propylon'u model alan kentin Batı Kapısı'nın her iki yüzde bezenişi, bu durumun pek de mümkün olamayacağını düşündürmektedir.

Yapının üzerinde, Zafer Tanrıçası, Augustus ve İmparatorluk ailesinin diğer üyelerine ait, yaklaşık 2 m. yüksekliğine varan ve günümüze parçalar halinde ulaşan bir dizi heykel bulunmaktaydı¹³⁶. Günümüze ulaşan durumlarıyla tüm heykel programının kesin bir rekonstrüksiyonunu önermek mümkün olmasa da, bunlar arasında bir parça, daha net yorumlara götürür durumdadır. Robinson 1924'teki kazılarda, başsız, boyunsuz ve de sağ kolu eksik durumda bir torso parçasını Propylon basamaklarının kuzeyinde bulmuştur¹³⁷ (Bkz. Lev. 60, Res. 1). Manto

---

¹³³ A.e., s.51.

¹³⁴ Rose, C. B., "The Parthians in Augustan Rome", **American Journal of Archaeology** 109, 2005, s.26-27.

¹³⁵ Taşlıalan, a.g.e., 251-253.

¹³⁶ Söz konusu heykel buluntuları için bkz. : Robinson, 1926a, s. 41-45.

¹³⁷ Robinson, 1926a., s. 42; Taşlıalan bu heykeli Asklepios olarak yorumlamaktadır, bkz., Taşlıalan, a.g.e., s. 252.

giyimli figürün sağ göğsü Zeus ve Iuppiter betimlerine uygun bir şekilde çıplaktır. Propylon'un adanmasına uygun olarak bu figürle Augustus'un temsil edilmesi de olasıdır. Zira, bir paralel örnekte, Nikomedia'da Neokoros Tapınağı'nda Augustus'un ünlü kült heykelinin yerel Zeus imgesiyle betimlendiğini bilmekteyiz¹³⁸. Bu durumun burada da varolması, hem Zeus'un (ya da Iuppiter'in) Roma idaresini tasdik ettiğini, hem de Roma İmparatorluğu'nun gücünün, Zeus'un gücüne özdeş olduğunu dile getirir bir propoganda anlayışına yer verilmesi anlamına gelebilir.

Nitekim, bu durum yapının taşıdığı Res Gestae'nin Latince kopyasında kendini açıkça göstermektedir. 1913 ve 1924'te, Ramsay ve Robinson'un kazılarında küçük parçalar halinde Tiberius Alanı'na dağılmış vaziyette ele geçen yazıt parçaları¹³⁹ üzerindeki çekiç ve keski izleri, Res Gestae'nin M.S. 4. yy.'da bilinçli bir şekilde tahrip edildiğini göstermektedir¹⁴⁰. Yazıtın Propylon'da konumlanması üzerine farklı iki görüş mevcuttur. Woodbridge ve Robinson, Res Gestae için en mantıklı yerin, Propylon'un merdivenlerinin üzerine inşa edilen dört kaidenin üzeri olduğunu öne sürmektedirler¹⁴¹. Ramsay ve von Premerstein ise, Res Gestae'yi Propylon'un merkezi geçişinin yan duvarlarına yerleştirmekte olup¹⁴², bu ikinci görüş, Mitchell ve Waelkens¹⁴³, Tuchelt¹⁴⁴ ve de Taşlıalan¹⁴⁵ tarafından da kabul görmüştür.

¹³⁸ Burrell, B., **Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors**, Leiden, 2004, s.147-151; ayrıca, batı eyaletlerinde Augustus'un imparatorluk kültü dahilinde Iuppiter imajıyla betimlendiği bilinmektedir, örn. bkz. Abellinum'da yer alan küçük sunak, Gradel, I., **Emperor Worship and Roman Religion**, Oxford, 2002, s. 94-95; ayrıca, Zeus'un Hellenistik Dönem'de Pisidia'da tapınım gördüğü bilinmektedir, bkz. Waelkens, M., "Sagalassos. Religious Life in a Pisidian Town during the Hellenistic and Early Imperial period", **Les Syncrétismes Religieux dans le Monde Méditerranéen Antique**, Brüksel, 1999, s. 199-201.

¹³⁹ Ramsay, W. M., "Studies in the Roman province of Galatia VII: Pisidia; VIII: Map of Yalowajd; IX: Inscriptions of Antioch of Phrygia towards Pisidia (Colonia Caesarea)", **Journal of Roman Studies** 16, s.108-113.

¹⁴⁰ Robinson, D. M., "Greek and Latin Inscriptions from Asia Minor", **Transactions and Proceedings of the American Philological Association** 57, 1926, s. 196 vd.

¹⁴¹ A.e., s. 218.

¹⁴² Ramsay W. M. - A. von Premerstein, **Das Monumentum Antiochenum**, Berlin, 1927, s. 13-16.

¹⁴³ Mitchell - Waelkens, a.g.e., s. 146.

¹⁴⁴ Tuchelt, K., "Bermerkugen zum Tempelbezirk von Antiochia ad Pisidiam", **Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel**, Leipzig, 1983, s. 514.

¹⁴⁵ Taşlıalan, a.g.e., s. 251-253.

Robinson'un kazılarında ele geçen, batı cepheye ait günümüze ulaşan arkhitrav parçaları, üzerlerinde bulunan aplikasyon delikleri vasıtasıyla, yapının ithaf yazıtını çözmeye olanak tanımıştır¹⁴⁶ (Bkz. Lev. 61, Res. 1). Buna göre altı parça halinde ele geçen yazıt aşağıdaki biçimde çözümlenmiştir¹⁴⁷ :

IMP • CAES[ARI • DI]VI • [F • A]VGVSTO • PONTI[F]ICI • M[AXIM]JO
COS • X[III • TRIB]VN[ICIAE] POTESTATIS • XXII • [IM]P • XIII • P[• P •]

Yazıttan anlaşıldığı üzere Propylon, Augustus'un M.S. 2 yılında *pater patriae* unvanını almasından hemen sonra inşa edilmiştir¹⁴⁸.

b. Batı Kapısı

Kentin batısında, surlar arasından geçit veren anıtsal şehir kapısı, üç geçişli bir tak formundadır (Bkz. Lev. 52, Plan 1). Yapının kazısı 1924 yılında Robinson ve ekibi tarafından yapılmış olup¹⁴⁹ günümüze yapının, batı taraf haricinde kaideleri in-situ olarak ulaşmıştır (Bkz. Lev. 61, Çiz. 1; Lev. 62, Res. 1; Lev. 62, Res. 2). Üst yapıya ait mimari blokların çoğunluğu, kapının yanına tasnif edilmiş durumdadır.

Robinson, Propylon'da olduğu üzere, Batı Kapısı için de Woodbridge'in ele geçen mimari parçalarla, yapının her iki cephesi için tasarladığı rekonstrüksiyon çizimlerine yer vermiş¹⁵⁰ ve bu teklif sonraki araştırmacılar tarafından da genel hatlarıyla kabul görmüştür¹⁵¹ (Bkz. Lev. 63, Çiz. 1).

Buna göre kapı, kaidelerle yükseltilmiştir. Kenarlarında korinth başlıklı pilasterlerle bezeli ayaklar, bu şekilde kemer başlangıç hizasına dek yükselmektedir. Her iki cephe ayaklarında, pilasterler arasında heykeller için tasarlandığı anlaşılan nişler bulunmaktadır (Bkz. Lev. 63, Res. 1). Kemerler üç fascialı olup, fasciae korinth başlıklı pilasterler üzerinde de devamlılık arz etmektedir (Bkz. Lev. 64, Res. 1). Kemer üstü dolgular Propylon'u andırır tarzda figürlerle bezenmiş olup, yapının

¹⁴⁶ Yazıt ilk olarak Drew-Bear tarafından yayımlanmıştır, bkz. : Drew-Bear, T. , "Pisidia Antiokheiası'nın Parlak Dönemlerini Yansıtan Yazıtlar", **XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, 1994, s.17, Lev. 1.

¹⁴⁷ Mitchell – Waelkens, **a.g.e.**, s. 147.

¹⁴⁸ **A.y.**

¹⁴⁹ Robinson, 1926a, s. 51-56. ; aynı eserde Robinson yapının heykeltraşlık eserlerini detaylıca ele almıştır.

¹⁵⁰ **A.e.**, Fig. 1 ve Fig. 67.

¹⁵¹ Yapı üzerine incelemelerde bulunan Mitchell ve Waelkens da, Woodbridge'in rekonstrüksiyonu onaylamaktadırlar, bkz. : Mitchell – Waelkens, **a.g.e.**, s. 96.

kenarlarında ve orta ayakların aksında figürlerin yer aldığı bu kemer üstü dolgu panelleri, yine korinth başlıklı pilasterlerle sınırlandırılmıştır (Lev. 64, Res. 2). Kenarlardaki pilasterler akanthus motifi ile bezeliyken (Bkz. Lev. 65, Res. 1), orta ayakların aksındakiler thyrsus motifi ile süslenmiştir (Bkz. Lev. 65, Res. 2). Yan kemerlerin üzerinde, ortada bucranium tarafından desteklenen girlandların ucunu tutan zafer tanrıçaları ve kanatlı figürler bulunurken (Bkz. Lev. 66, Res. 1; Lev. 66, Res. 2), orta kemer üzerinde, merkezde tropaeumun her iki yanında, diz çöker pozisyonları Propylon'daki esir figürlerini anımsatan, standard taşıyan figürler yer almaktadır (Bkz. Lev. 67, Res. 1; Lev. 67, Res. 2). Bunların üzerinde yer alan arkhitrav, yapının yazıtını taşımaktadır (Lev. 68, Res. 1). Frizde akanthus ve palmet dizisi (Bkz. Lev. 68, Res. 2), tritonlar (Bkz. Lev. 69, Res.1), hippocampuslar (Bkz. Lev. 69, Res 2) ile kalkanlar (Bkz. Lev. 70, Res. 1), kılıç kınları, kemerler, oktanlıklar ve mızrakları içeren silah betimleriyle birleştirilmiştir (Bkz. Lev. 70, Res. 2) . Frizin üzerine konsollu korniş ve aslan başlı çörttenlerle bezeli sima gelmektedir (Lev. 71, Res. 1).

Kapının friz yazıtları, yapının tarihlenmesini de etkileyecek şekilde farklı görüşlerle yorumlanmıştır. Robinson'un kazı ekibinin notları ve fotoğraflarının daha detaylıca değerlendirilmesi neticesinde, günümüze aplikasyon delikleri ile ulaşan yazıtlar aşağıdaki şekilde netlik kazanmıştır¹⁵² :

Dış (güney) cephe;

IMP. CAESARI [divi Nervae nep.] DIVI [Traiani fil. Traiano
H]ADRIANO AU[g. pont. max. trib. p]ot. XIII cos. III P.P. ET SABINAE AU[g. --]
COL[onia --]

İç (kuzey) cephe;

C. IVL. ASP(er) PANSINI[an]VS IIvir V TRIB[unus militum -- --] D(e) S(ua)
P(ecunia) F(ecit) ET ORNAVIT

Kuzey cephe yazıtında ismi geçen C. Iulius Asper, Robinson tarafından Asia Eyaleti Prokonsülü olarak teşhis edilmiş ve yapı ilk olarak böylelikle M.S. 212 'ye tarihlenmiştir¹⁵³. Ancak, durumun böyle olmadığı, adı geçen şahsın önemli

¹⁵² A.e., s. 99.

¹⁵³ Robinson, 1926a., s. 45-46.

görevlerde bulunmuş Antiokheia'nın tanınmış Pansinianus ailesinden gelen Iulius Asper olduğu ve kazı arşivleri üzerinde Byrne tarafından yapılan daha detaylı çalışmalarla, güney cephe yazıtından anlaşıldığı üzere yapının İmparator Hadrianus ve Sabina'ya M.S. 129 yılında adanmış olduğu anlaşılmıştır¹⁵⁴. Zira, sözkonusu yılda Hadrianus'un Anadolu'nun iç kesimlerine olan ziyareti bilinmektedir¹⁵⁵. Yapı, kuzey cephe yazıtından anlaşıldığı üzere M.S. 2. yy. sonunda C. Iulius Asper Pansinianus tarafından finanse edilerek yenilenmiş olup, kapının mimari bezemeleri üzerinde yapılan çalışmalarda da, bu durumu destekler nitelikte, iki cephe blokları arasında stil farklılıkları gözlemlenmiştir¹⁵⁶.

G. Pamphylia

1. Attaleia: Hadrianus Kapısı

Attaleia kentinin günümüze ulaşan tek kapısı olan Hadrianus Takı, kentin doğu surları arasında konumlanmakta olup, sur sistemine ait iki kule yapısı arasından geçiş vermektedir (Bkz. Lev. 71, Plan 1; Lev. 72, Plan 1).

Bizans Dönemi'nde savunma amacıyla perdelenen ve surların bir parçası olarak görünürlüğünü büyük ölçüde yitiren kapı, 19. yy.'dan itibaren çeşitli seyyahların ilgisini çekmiştir¹⁵⁷. Takım restorasyonu 1958 yılında Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü kararıyla Arkeolog M. Akok ve Y. Mimar M. Ayaşlıoğlu tarafından gerçekleştirilmiştir¹⁵⁸. Bu restorasyon çalışmasıyla, özgünlüğünü büyük ölçüde korumuş olarak tek katlı mimarisiyle günümüzdeki görünümüne ulaşmıştır (Bkz. Lev. 72, Res. 1; Lev. 73, Res. 1).

Hemen hemen, kuzeydoğu - güneybatı doğrultusunda geçit veren tak, dört ayak üzerinde yükselen kasetli üç tonoz taşımaktadır (Bkz. Lev. 73, Res. 2). Yapı tümüyle simetrik. Üç kemer de birbirine eş genişlikte ve yüksekliktedir.

¹⁵⁴ Mitchell – Waelkens, **a.g.e.**, s. 98-99.

¹⁵⁵ **A.e.**, s. 99 ve dipnot 21.

¹⁵⁶ **A.y.**

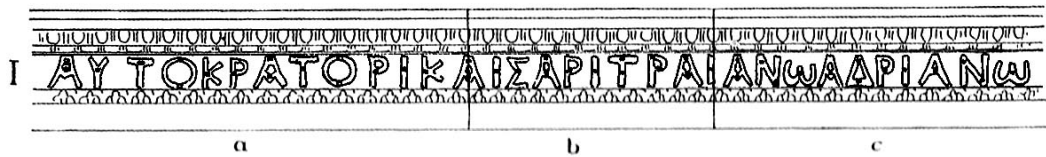
¹⁵⁷ Yapıyı ilk kez F. Beaufort tespit etmiştir, bkz. Beaufort, **Karamanya**, Çev.: Ali Neyzi – Doğan Türker, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2003, s. 126 vd.; K. G. von Lanckoronski için bkz. **Pamphylia ve Pisida Kentleri**, Çev.: Dr. Selma Bulgurlu Gün, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2005, s. 20 vd.

¹⁵⁸ Akok, M., "Antalya Şehri İçindeki Hadriyan Kapısının Mimari Kuruluşu ve Restorasyonu", **Türk Arkeoloji Dergisi** XIX-1, 1970, s. 33-55.

Alçak birer podyum ve profilli kaideler üzerinde yükselen ayakların her iki cephede orta akslarının önünde, 1.05 m. mesafede, her cephede dörder sütunu ve Attika-Ion tipi kaidesini taşıyan postamentler yer almaktadır. Böylelikle, her iki cephenin mimarisi, öne taşan bağımsız sütunlarla şekillenmektedir. Saçaklık seviyesinde öne uzanan arkhitravları taşıyan sütunların başlıkları kompozit düzendedir (Bkz. Lev. 74, Res. 1). Yapının üç fascialı kemer bloklarında, fasciae aralarında inci dizisi yer almakta olup, arkhivolt tacı olarak da, inci dizisi, Ion kymationu ve dönüşümlü olarak yerleştirilen açık ve kapalı palmet motiflerinin oluşturduğu kuşak yer alır (Bkz. Lev. 74, Res. 2).

Yapının saçaklık kısmı ise, sırasıyla, iki fascialı arkhitrav, sarmal dallı friz ve onun üzerindeki dişli geison ve aslan başlı çörtlenli simadan oluşur (Bkz. Lev. 75, Çiz. 1; Lev. 75, Res. 1). Arkhitravda, fasciae Lesbos kymationu ile birbirlerinden ayrılmışlardır. Kemer bloklarındaki gibi, arkhitrav tacında da, inci dizisi, Ion kymationu ve dönüşümlü olarak yerleştirilen açık ve kapalı palmetlerin oluşturduğu kuşak yer almaktadır. Friz ve dişli geison tacında Ion kymationu kullanılmıştır. Simada aslan başlı çörtlenler arasında, yine dönüşümlü olarak açık ve kapalı palmet motifleri tercih edilmiştir. Cepheden bağımsız sütunların başlıkları üzerine uzanan arkhitravlar, yapının genelindeki bezeme düzenini korurken, alt yüzlerinde soffit bezemeleri yer almaktadır (Bkz. Lev. 76, Res. 1).

Takın doğu cephesinde arkhitravın üst fasciasının, her kemerin üzerine gelecek şekilde üç parça halinde tek satırlık yazıtından geriye, yapı üzerindeki aplikasyon delikleri kalmış olup, bunlardan ancak güney kemer üzerine denk gelen aplikasyon delikleri yazıt hakkında yoruma götürecektir şekilde korunmuştur. Batı cephenin orijinal yazıtlı arkhitrav bloklarına ulaşılmış değildir. Buna göre, doğu cephe güney kemerin üst hizasına denk gelen, ilk olarak Lanckoronski'nin tespit ettiği ve kısmen harflerine ulaştığı, tamamlamalarla anlaşılabilen ve İmparator Hadrianus'a sunu yazıtı olduğu basitçe görülen yazıt şöyledir¹⁵⁹:

¹⁵⁹ Lanckoronski, **a.g.e.**, s. 156'dan doğrudan alıntıdır.

Takın eldeki verilerle kesin tarihlenmesi yapılamasa da, İmparator Hadrianus'un Attaleia Kenti'ne gerçekleştirmesi beklenen M.S. 121-123 yılındaki ilk seyahati için yapıldığı görüşü ağır basmaktadır¹⁶⁰.

Attaleia Hadrianus Takı'nın ikinci katının var olup olmadığı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Beaufort, 1812 yılındaki ziyaretinde, duvarlarla kapatılmış durumdaki takı görebildiği kadarıyla şöyle tarif etmektedir; *"Kenti çevreleyen surların bir bölümünde, kulelerden ikisinin arasında eskiden bir açıklık bulunduğunu gözlemledik. Şimdi duvarla kapatılmış olduğu halde, burada bir zamanlar görkemli bir girişin yer aldığı anlaşılmaktadır. Üst sırası Korinth üslubunda olan ondört sütunun kalıntıları hala ortaldadır. Daha büyük boyutlu dördü ise, kulelerin dış yüzüyle bir hizada ayakta durmaktadır; onların üst kısımlarında şimdilerde yanlış yerlere konmuş, ters çevrilmiş durumda bazı yazıtlı iri taşlar bulunmakta; bunların da özgün konumlarında iken tüm cephe boyunca kesintisiz uzandığı anlaşılmaktadır. Onları aramıza hendek ile dış duvar girdiği için, ancak bir cep dürbünü yardımıyla çözümlerebildik"*.¹⁶¹

Attaleia kent kapıları üzerine yakın zamanda bir yüksek lisans tezi hazırlayan F. Okatan, Beaufort'tan yaklaşık 70 yıl sonra Lanckoronski'nin ekibinin ziyareti öncesi, 1882 yılında F. Von Luschan tarafından çekilen bir fotoğrafa dikkat çekmektedir¹⁶². Fotoğrafta, tak cephesini kapatan duvarın kaldırıldığı, takın üzerinde özellikle kuzey tarafta bir moloz yığını görülebilmektedir. Bunun yanı sıra, saçaklık üzerinde, Güney kuleye yakın konumlanan bir postament ve onun hemen kuzeyinde yatay konumlanan bir sütun parçası ayırt edilebilmektedir (Lev. 76, Res. 2). Lanckoronski'nin 1882-85 yıllarındaki incelemeleriyle gerçekleştirdiği yayınında, Niemann tarafından basılan gravürde de aynı postament ve sütun parçası belirgindir¹⁶³ (Bkz. Lev. 77, Çiz. 1). Aynı yayında, Niemann'ın tak üzerine yaptığı kısmi restitüsyonda, sözkonusu sütun, ikinci postament olarak çizilmiş olup¹⁶⁴ (Bkz. Lev. 77, Çiz. 2), Lanckoronski de üst kat stylobatında yer verdiği bu durumu in situ

¹⁶⁰ Şahin, S., **Die Inschriften von Pergé I**, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien 54, 1999, s. 145 vd.

¹⁶¹ Beaufort, **a.g.e.**, 126.

¹⁶² Okatan, F., **Attaleia Kent Kapıları**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya, 2004, s.31 ve Lev.35.

¹⁶³ Lanckoronski, **a.g.e.**, metin dışı resim V.

¹⁶⁴ **A.e.**, s. 20 ve metin içi res. 8.

olarak değerlendirmekte ve ikinci katın varlığının kanıtı olarak sunmaktadır¹⁶⁵ (Bkz. Lev. 78, Plan 1). Ancak durum, Okatan'ın da belirttiği ve eldeki fotoğraflardan da anlaşıldığı üzere böyle değildir¹⁶⁶. Beaufort'un o dönemde surlar arasında, hendeğin arkasından dürbünle inceleyebildiği takın üzerinde gözlemlenen mimari parçalar, muhtemelen Bizans döneminde, iki kule arası geçişi kapatmak için örülen moloz dolgudaki devşirme malzemelerden kalanlar olmalıdır. Nitekim 20. yy. başlarına ait bir fotoğrafta, 1882 yılında takın üzerinde ayırt edilebilen ve ikinci postament olarak düşünülen sütun parçası, takın hemen önüne düşmüş vaziyette görülmektedir¹⁶⁷ (Bkz. Lev. 78, Res. 1).

İkinci katın varlığını düşündüren diğer bir neden, Beaufort'un, yukarıda değindiğim sözlerinde, saçaklığın üzerinde gözlemlendiğini bildirdiği ancak günümüze ulaşmayan yazıt parçalarıdır. Şahin, yalnızca yazılı aktarımlarla¹⁶⁸ günümüze ulaşan bu yazıt üzerine yaptığı incelemede, yazıtın üst kata ait ikinci sunu yazıtı olması gerektiğini bildirmekte ve takın İmparator Hadrianus'un, kente beklenen ancak yapılamayan ilk ziyareti için inşa edilip, ikinci katın ise M.S. 131'deki ikinci doğu gezisinden dönüşünde gerçekleşen ziyareti için, sözkonusu yazıtla birlikte eklendiği görüşündedir¹⁶⁹. Şahin, mevcut kopyalardan, yazıtı şu şekilde tamamlamıştır¹⁷⁰;

[Αὐτοκράτορι Καίσα]ρι, Θεοῦ Τραιανοῦ Παρθικοῦ υἱῶ, [Θεοῦ Νερούα υἱωνῶ]
[Τραιανῶ 'Αδριανῶ Σεβα]στῶ, 'Ολυμπίῳ, ἀρχι[ερ]εῖ μεγίστῳ, δημορχικῆς [ἐξουσίας τὸ ἐ'],
ὑπάτῳ τὸ [γ', πατρὶ πατρίδος], σωτήρι τῆς οἰκουμένης ἡ βουλή καὶ [ὁ δῆμος]

Yapının varsayımsal ikinci katına dair görüşler böyleyken, Okatan, yapı üzerine olan ölçüm ve incelemelerinde, savunulan ikinci katın varlığı için arkeolojik bir veri bulunmadığını, bahsi geçen ve saçaklık üzerinde korunan postamentlerin ölçüleri itibariyle statik açıdan birinci katın taşıyabileceği bir üst örgüye ait olamayacağını öne sürmektedir. Yapının saçak üstü zemininde, orijinal bloklar

¹⁶⁵ **A.e.**, s. 23-24 ve metin içi res. 12.

¹⁶⁶ Yapının ikinci kat tartışması için bkz. Okatan, **a.g.e.**, s. 30-40.

¹⁶⁷ Suna İnan Kıracı Vakfı Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü'nün fotoğraf arşivinde çalışmam için yardımlarını esirgemeyen Sayın Kayhan Dörtlük'e teşekkürlerimi sunarım.

¹⁶⁸ Günümüze ulaşmayan yazıtın Beaufort'tan bağımsız bir şekilde, 1848'de Le Bas, 1852'de Falkener ve 1870'de Le Bas ile Waddington tarafından hazırlanmış kopyaları mevcuttur, bkz. Okatan, **a.g.e.**, s. 28.

¹⁶⁹ Şahin 1999, s.124 dipnot 58 ; Şahin, yazıtta geçen "Olympios" unvanı nedeniyle, yazıtı M.S. 129'dan sonraya tarihlemektedir, bkz. **a.y.**

¹⁷⁰ **A.e.**, s.123 dipnot 62.

üzerinde yaptığı incelemelerde yapının anathyrosisten yoksun, kaba murç işçiliği ile ikinci katın statik gerekliliğine uygun olmadığını, hiçbir blokta kenet, dübel gibi teknik bağlayıcılarla karşılaşmadığını bildirmektedir¹⁷¹. Buna ek olarak, Şahin'in, sözkonusu varlığı bildirilen yazıtların kopyalarından yola çıkarak varsaydığı, sütunlar üzerinde yükselen ikinci bir kat görüşüne de katılmamaktadır. Yazıt için öngörülen ebatlarda attika şeklinde bir plinthenin, bu katın üzerine yerleştirilmesinin henüz inşa aşamasında statik sorunlar yaratacağını, bu anlamda varsayılan yazıtın ancak doğrudan ilk katın üzerine oturtulabileceğine, ancak bunun da birinci katın yazıtıyla uygun bir kompozisyon yaratmayacağına, böyle bir durumun gereksiz olacağına değinmektedir¹⁷².

Bu konuda, son olarak, yapı incelemesi sırasında dikkatimi çeken ve duruma katkısı olacağını düşündüğüm iki hususa değinmek isterim. Takla birleştirilmiş kulelerin, Güney Kule'deki yazıt vasıtasıyla Hadrianus Dönemi'ne tarihlendiği bilinmekte olup¹⁷³, kuzeydeki kulenin üst yapısı sonraki dönemlerde onarım görmüştür. Orijinal durumunu koruyan, güney kulenin takın varsayılan ikinci katına bakan yüzündeki bloklar, bosajları ile bırakılmış, traşlanmamış durumdadır (Bkz. Lev. 79, Res. 1). Bu durum, kulenin ve takın varsayımsal ikinci katının bütünlüğü için uygun bir durum arz etmemektedir.

Diğer husus ise, yapının saçaklık kısmında korunmuş olan aslan başlı çörtlenlerin, dekoratif amaçlarının yanı sıra, açılmış kanallarıyla işlevsel olduğunun tespitidir (Bkz. Lev. 79, Res. 2). Çörtlenlerin işlevsel olması, yapının tek kat ile sonlanması gerektiği görüşünü kuvvetlendirmektedir.

2. Perge

a. Demetrios - Apollonios Taki

Pamphylia'da, Perge'nin hemen hemen kuzey – güney ve doğu – batı doğrultusunda uzanan iki ana caddesinin (cardo ve decumanus) kesişim yerinde, bu

---

¹⁷¹ Okatan, **a.g.e.**, s.. 37.

¹⁷² **A.y.**, s. 39.

¹⁷³ Kulenin yazıtı için bkz. Bosch, E. – Atlan, S., "Antalya Kitabeleri", **Bellekten XI**, 1947, s. 123.

kavşak noktasından decumanusun doğuya uzanan hattına geçiş sunar durumda konumlanmaktadır (Bkz. Lev. 80, Plan 1; Lev. 81, Plan 1; Lev. 81, Res. 1).

Yapı malzemesi etüdüleri, özgün yapı malzemesinin yoğun özellik gösteren bir traverten olduğunu göstermiştir¹⁷⁴. Yapının yerli yerinde günümüze ulaşan kısmı ayaklarıdır (Bkz. Lev. 82, Res. 1). Yapının kazısı ve ön araştırması 1973-1974 yıllarında Ord. Prof. Dr. Arif Müfit Mansel başkanlığında yapılmış¹⁷⁵ ve bu durum neticesinde yapı elemanları %90 oranında bulunmuştur. 1975'ten başlayarak Prof. Dr. Jale İnan yönetiminde yapının mimarisi ve onarım projesi üzerine birtakım çalışmalar sürdürülmüştür¹⁷⁶. Başlatılan onarım çalışmaları sırasında yapı elemanları, yapı yakınında düzenlenen alan üzerinde tasnif edilmiştir. Onarım ve ayağa kaldırma çalışmaları statik kaygılar ve maddi olanaksızlıklar nedeniyle kaide seviyesinde bırakılmış durumdadır.

Demetrios - Apollonios Takı, alçak birer podyum üzerinde iki alçak kaide tarafından taşınan iki ayağın üzerinde yükselen tek geçişli bir tak yapısıdır (Bkz. Lev. 82, Çiz. 1; Lev 83, Çiz. 1). Yapı, 8.45 m. genişliğinde, 1.48 m. derinliğinde ve 11.27 m. yüksekliğindedir. Ayaklar, başlıkları ve Attika – Ion tarzı kaideleri, iç ve dış yanlarda ikişer yarım pilaster (Bkz. Lev. 83, Res. 1) ile birlikte tasarlanmıştır. Bunun üstünde yer alan arkhitrav ve frizin üzerine, her iki yanda kesik alınlık gelmektedir (Bkz. Lev. 84, Res. 1). Hemen bunun üzerine oturan kemerle birlikte oluşturulan, kesik alınlık ve kemer birleşimi kompozisyonu, yapının baskın karakterini sunmaktadır. Kemer hizasının üzerinde ise, her iki yüzde yazıtın yer aldığı bölüm, bir attika izlenimi vermektedir (Bkz. Lev. 84, Res. 2).

Anıt, esas olarak iki mimari düzen sunmaktadır. Ayakların üzerinde yer alan arkhitrav (Bkz. Lev. 85, Res. 1) ve metop – triglif frizi (Bkz. Lev. 85, Res. 2) kemer hizasına kadar Dor düzenini yansıtmaktadır. Bunun üzerinde ise her iki kenarda 1/4 bağımlı Ion sütunu (Bkz. Lev. 86, Res. 1), bunun üzerinde üç fascialı bir arkhitrav (Bkz. Lev. 86, Res. 2) ve üst kısmı profilli düz bir friz ile dış kesimli simadan (Bkz.

¹⁷⁴ Bu konuda daha detaylı bilgi için bkz. İzmirligil, Ü., "Perge Demetrios Apollonios Takı", **IX. Türk Tarih Kongresi** (Bildiri Özetleri), 1. Cilt, 1986, s. 515-516.

¹⁷⁵ Arif M. Mansel, "Perge Kazısı 1973 Çalışmaları", **Belleten** 38, 1974, s. 542; "1974 Perge Kazısı", **Belleten** 39-2, 1975, s. 551; M.J., Mellink, "Archaeology in Asia Minor – Perge", **AJA** 1975 (3), s. 210.

¹⁷⁶ Bkz., İzmirligil, 1986 ; İnan, J., "Der Demetrios– und Apolloniosbogen in Perge", **IstMitt** 39, 1989, s.237 vd.

Lev. 87, Res. 1) oluşan saçaklık kısmı Ion tarzında tasarlanmıştır. Böylece yapıya iki katlı bir görünüm kazandırılmıştır.

Tüm yapı, ardaşık olarak kalın ve ince 22 taş sırasından oluşmaktadır. Sıralar birbirlerine yatayda kenetle bağlanmaktadır (Bkz. Lev. 87, Res. 2). Yapının restitüsyonu için yapılan çalışmalar sırasında, taşlar üzerinde yer alan taşçı markalarının analizinden yararlanılmıştır¹⁷⁷ (Bkz. Lev. 88, Res. 1; Lev. 88, Çiz. 1).

Yapının attika izlenimi veren kemer üstü ile saçaklık arasında kalan bölümünün her iki yüzünde yedişer satır halinde Eski Yunanca yazıt bulunmaktadır¹⁷⁸. Aşağıda gösterildiği gibi, her iki yüzdeki yazıtın ilk iki satırı farklı olmakla birlikte son beş satır özdeştir;

Doğu cephe¹⁷⁹:

	Θε[ῶι Σεβασ]τῶι		[Θ]εῶι Σεβασ[τ]ῶι
2	Οὐεσ[πασιανῶι]	[[Αὐτοκράτορι Καίσαρι Δομιτιανῶι]]	Τίτωι [Ο[ ]]]
	[[Σεβαστῶι ἀρχιερεῖ μεγίστωι δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ .]]		
4	[[αὐτοκράτορι τὸ ὑπάτωι τὸ πατρὶ πατρίδος σωτῆρι τοῦ κόσμου]]		
	ιερεὺς τῆς Ἀρτέμιδος καὶ δημιουργὸς καὶ γυμνασίαρχος νέων τε καὶ γεραιῶν καὶ παίδων		
6	Δημήτριος Ἀπολλωνίου Ἐπικύδρου εὐσεβῆς φιλόκαισαρ καὶ φιλόπατρις πανάρετος υἱὸς τῆς πόλεως καὶ Ἀπολλώνιος Ἀπολλωνίου Ἐπικύδρου ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκ τῶν ἰδίων [κα]τασκευάσαντες ἀνέ[θηκα]ν καθιερούντων		
8	Γαίου Καριστανίου Φρόντωνος πρεσβευτοῦ	ἀντιστρατήγου τοῦ [Αὐ]τοκράτορος [[Δομιτιανοῦ]]	καὶ ἐπιτρόπου τοῦ Σεβαστοῦ
	[Λουκίου Οὐειήνου Λόγγου]		

Batı cephe¹⁸⁰:

	Σεβαστῆι	Σωτῆρι Παμφύλωι	Σωτείραι ἀσύλωι	εὐ[σεβεῖ φιλοκαίσα]ρι
2	Εὐνομίαι	ἐπηκόωι Ἀπόλλωνι	Περγαίαι Ἀρτέμιδι	[ἱερ[ῶι νεωκόρ]ωι] Πέργηι
	ιερεὺς τῆς Ἀρτέμιδος καὶ δημιουργὸς [κ]αὶ γυμνασίαρχος νέων [τ]ε καὶ γεραιῶν καὶ παίδων			
4	Δημήτριος Ἀπολλωνίου Ἐπικύδρου εὐσεβῆς φιλόκαισαρ καὶ φιλόπατρις πανάρετος υἱὸς τῆς πόλεως καὶ Ἀπολλώνιος [Ἀ]πολλωνίου Ἐπικύδρου ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐκ τῶν ἰδίων κατ[ασκ]ευάσαντες ἀνέθηκαν καθιερούντων			
6	Γαίου Καριστανίου Φρόντωνος πρεσβευτοῦ	ἀντιστρατήγου	τοῦ Αὐτοκράτορος [Δομιτιανοῦ]	καὶ ἐπιτρόπου τοῦ Σεβαστοῦ
	Λουκίου Οὐειηνοῦ Λόγγου			

Doğu cephe tercümesi¹⁸¹:

¹⁷⁷ İzmirilgil, a.g.e. s. 515.

¹⁷⁸ Yazıtlar için bkz. Şahin, S., **Die Inschriften von Pergé I**, Inschriften Griechischer Städte aus Kleinasien, Band 54, Dr. Rudolph Habelt GMBH, Bonn, 1999, s. 72-80.

¹⁷⁹ Şahin 1999, s. 76.

¹⁸⁰ A.y.

Di[vus Augustus]
Ves[pasianus'a]

Divus Augustus
Titus [[Vespasianus'a]]?

[[İmparator Caesar Domitianus, Augustus'a, pontifex maximus, tribunicia potestas, İmparatorluğunun.....inci yılı, Consul, vatanın babası, dünyanın hamisine]]

Artemis rahibi ve demiourgos; hem genç hem yetişkin hem de çocukların gymnasiarkhosu, Epikyros'un oğlu Apollonios oğlu Demetrios, sadık imparator sever ve vatansever, erdemi bütün insan, kent'in oğlu; ve kardeşi Epikyros'un oğlu Apollonios oğlu Apollonios, (bu anıtı) yaptırdılar. Gaius Caristianus Fronto, İmparator [[Domitianus'un]] legatus ve propraetoru, [Lucius Vi]enus Longus, Augustus'un procuratoru (yapıyı) kutsayıp vakfettiler.

Batı cephe tercümesi¹⁸²:

İmparatorluk 'a özgü Kurtarıcı ve Duaları işiten Kurtarıcı ve Asylos' Dindar ,
imparator seven

Hukuk Düzeni'ne Apollon Pamphylos'a Artemis Pergaia 'ya
Kutsal neokoros] kenti Perge'ye

Artemis rahibi ve demiourgos; hem genç hem yetişkin hem de çocukların gymnasiarkhosu, Epikyros'un oğlu Apollonios oğlu Demetrios, sadık imparator sever ve vatansever, erdemi bütün insan, kent'in oğlu; ve kardeşi Epikyros'un oğlu Apollonios oğlu Apollonios, (bu anıtı) yaptırdılar. Gaius Caristianus Fronto, İmparator [[Domitianus'un]] legatus ve propraetoru, [Lucius Vi]enus Longus, Augustus'un procuratoru (yapıyı) kutsayıp vakfettiler.

Doğu cephe yazıtlarında, sol üstte Divus Vespasianus, sağ üstte Divus Titus adları varken, bunların hemen altında ortada daha büyük harflerle İmparator Domitianus'un adının yer aldığı, ancak damnatio memoriae uygulaması sonucunda,

¹⁸¹ Özdzibay, A., **Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2008, s. 368.

¹⁸² A.y.

imparatorun isminin silindiği anlaşılmaktadır¹⁸³. Doğu cephedeki bu satırlardan yapının adandığı imparatorlar anlaşılırken, batı cephede ilk iki satırda ise buna ek olarak yapının adandığı yerel tanrılar ve personifikasyonlar ayırt edilmektedir.

Her iki cephede özdeş olan yazıtın geri kalanında ise takı yaptıran şahısların Pergeli bir ailenin mensubu Apollonios oğlu Demetrios ve Apollonios kardeşler olduğu öğrenilmekle beraber, Demetrios'un üstlendiği önemli görevler ve onur unvanları sıralanmıştır. Devamında *Lycia et Pamphylia* Eyaleti *legatus Augusti pro praetoru* Gaius Caristianus Fronto ve aynı eyaletin finans procuratoru Lucius Vienus Longus'un anıtı kutsayıp vakfettikleri belirtilmiş, yapının kesin tarihlenmesi de bu satırlardan anlaşılmıştır¹⁸⁴.

Gaius Caristianus Fronto'nun *Lycia et Pamphylia* Eyaleti'nin *legatus Augusti pro praetore* görevine Titus'un 13 Eylül 81'de, ölümünden hemen önce atandığı¹⁸⁵, Lucius Vienus Longus'un ise M.S. 80-84 yılları arasında eyalette *procurator Augusti* görevini yürütmüş olduğu bilinmektedir¹⁸⁶. Buna göre tak, M.S. 81-84 yılları arasına tarihlenmektedir.

b. Hadrianus Takı

Perge'nin, cardosu durumundaki kuzey-güney doğrultulu sütunlu caddenin güney başında yer alan tak, dairesel planlı kulelerle birleşik oval avlunun hemen kuzeyinde, bu kuleler ve avluyla bir bütün oluşturur şekilde konumlanmaktadır (Bkz. Lev. 80, Plan 1; Lev. 89, Plan 1; Lev, 89, Plan 2). Kuzey- güney doğrultusunda geçiş vermektedir.

Yapının in situ olarak günümüze ulaşan ayakları haricinde, üst yapıya ait mimari parçalar yapı çevresinde tasnif edilmiş durumdadır (Lev. 90, Res. 1). Bulgurlu, mevcut mimari parçalar vasıtasıyla, tak yapısını da kapsar durumdaki

---

¹⁸³ Şahin 1999, s.72.

¹⁸⁴ İnan 1989, s. 237 vd.

¹⁸⁵ Özdizbay, 2008, s. 50 ve dipnot 61; Halfmann, H., "Die Senatoren aus den Kleinasiatischen Provinzen des römischen Reiches vom 1 bis 3. Jahrhundert (Asia, Pontus-Bithynia, Lycia-Pamphylia, Galatia, Cappadocia, Cilicia)", *Atti del Colloquio Internazionale su Epigrafia e Ordine Senatorio* 2, **Tituli** 5, Roma 14-20 Maggio 1981, Edizioni di Storia e Letteratura, Roma, 1982, s. 645.

¹⁸⁶ Özdizbay, a.g.e. , s. 50 ve dipnot 62 ; Şahin, S., "Studien zu den Inschriften von Perge II: Der Gesandte Apollonios und seine Familie", *EpigrAnat* 25, 1995, s. 9.

”Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri” başlıklı doktora tezinde, takın rekonstrüksiyonunu sunmuştur¹⁸⁷ (Bkz. Lev. 90, Çiz. 1).

Dört ayak üzerinde yükselen tak, ortadaki daha geniş olmak üzere üç geçişli (Bkz. Lev. 91, Plan 1) ve iki katlıdır. Orta kemer yan kemerlerden daha yüksektir. Her iki cephe de simetrik, öne taşan formda, tabernakelli bir mimariye sahiptir. Doğu ve batı ayaklar üzerinde yükselen tabernakellerin her iki cephedeki bağımsız ikişer sütunun kaideleri, bu ayaklarla bütünlük içerisinde yapının her iki yanında birer kanat oluşturmaktadır (Bkz. Lev. 91, Res. 1). Bu sütunların aksında, her iki cephede, orta ayakların hizasına denk gelen bağımsız sütunların kaideleri ise, orta ayaklardan bağımsız olarak, önlerinde durmaktadır (Bkz. Lev. 92, Res. 1). Doğu ve batı ayaklar, yapının merkezine bakan cephelerinde dikdörtgen, dışa bakan cephelerinde ise yarım daire formunda nişler taşımaktadır. Yapının kaideleri üzerinde her iki cephede gözlemlenen ve yapının ilk evresiyle çağdaş tasarlanmış kare formlu oyuklar dikkat çekici olup, bu konuya çalışmamızın değerlendirme bölümünde ayrıca değinilmektedir.

Yapının üç fascialı arkhivolt bloklarında, fascia aralarında inci dizisi yer almaktadır. Arkhivolt tacı olarak da inci dizisi, ion kymationu ve dönüşümlü olarak yerleştirilen açık ve kapalı palmet motiflerinin oluşturduğu kuşak bulunmaktadır (Bkz. Lev. 92, Res. 2). Arkhivolt blokları, alt yüzlerinde kasetlerle bezenmiştir (Lev. 93, Res. 1).

Birinci katta, her iki yüzde, yapının cephesini hareketlendiren öne taşan gövdeden bağımsız korinth başlıklı sütunlar, öne çıkan profillerle saçaklık hizasında yapıyla bütünleşmektedir. Birinci katın arkhitravı, inci dizileriyle birbirinden ayrılmış üç fasciaya ve arkhitrav tacına sahiptir. Arkhitrav tacı, inci dizisi, anthemion ve düz bir silmeden oluşmaktadır. Arkhitravlarının üzerinde, sarmal dal frizi yer almakta (Bkz. Lev. 93, Res. 2), bunu konsollu geison izlemektedir (Bkz. Lev. 94, Res. 1). Konsollar arasında rozet, yaprak ya da çiçek motifleriyle bezenmiş kasetler bulunmaktadır. Geisonun tacı, Ion kymationu, düz bir silme, anthemion ve son olarak düz bir bitim silmesinden oluşmaktadır. İkinci katta, genel olarak birinci katın

---

¹⁸⁷ Bulgurlu, S., **Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1999, s. 141 vd., çiz. 72.; ayrıca A. M. Mansel’in birinci kat için yayımlanmamış bir rekonstrüksiyon denemesi bulunmaktadır, bkz.: a.e., s. 141 ve çiz 71.

bağımsız sütunlu, simetrik, aedikulalı cephe mimarisine uyulmuştur. Bu katta kemerler eş yükseltidedir. Yapı her iki cephede, merkezde kesik alınlık olmak üzere, yapının kenarlarında ikinci kat aedikulalarının üzerinde kesik alınlık köşeleri ile sonlanmaktadır (Bkz. Lev. 94, Res. 2).

Takın, bulunan heykel kaideleri, heykeller ve iki ayrı tabula ansataya ait parçalarla zengin bir tasvir programının olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Lev. 95, Res. 1; Lev. 95, Res. 2). Tespit edilen heykel kaidelerinin Latince ve Eski Yunanca özdeş yazıtlarıyla şu tanrı ve kişi heykellerine ait oldukları anlaşılmaktadır¹⁸⁸: Artemis Pergaia, Tykhe, Divus Augustus, Divus Nerva, Divus Traianus, Hadrianus, Traianus'un kızkardeşi Marciana, Traianus'un eşi Plotina, Traianus'un yeğeni, Hadrianus'un eşinin annesi Diva Matidia, Hadrianus'un eşi Sabina. Takla ilişkilendirilen heykel ve heykel parçaları ise şunlardır¹⁸⁹: Tykhe, Zırhlı Hadrianus, Sabina, Marcus Aurelius'un eşi Genç Faustina, Marcus Aurelius ve Genç Faustina'nın kızı Lucilla, başsız giyimli kadın, Hermes başı, çıplak erkek bacağı, çıplak kadın torsosu, çıplak çocuk torsosu, balık başı, kız başı, kadın başı, İsis, kaide ve elbise kıvrımlarıyla iki ayak, kadın başı parçası, sağ ayak ve kaide, sağ ve sol ayak ile kaide, çıplak erkek heykeli, sağ ayak ve kaide, boyun ve omuz, takın ana cephesindeki dış köşelere ait ve akroter işlevli olduğu düşünülen dört adet Nike.

Takın batı geçişindeki parçalar arasında, belirli blokları günümüze ulaşan yazıtlı tabula ansatalardan biri Latince, diğeri ise Eski Yunanca'dır¹⁹⁰. Bulgurlu'nun tespitlerine göre, tabula ansatalar, Latince güney, Eski Yunanca kuzey cephede olmak üzere, ikinci katta orta kemerin üzerinde yer almaktadırlar¹⁹¹. Şahin'in tamamlayarak Plancia Magna'nın takı vatana ithaf ettiğini bildirdiği tabula ansatalar şöyledir¹⁹²;

¹⁸⁸ Şahin 1999, s. 119; Bulgurlu, **a.g.e.**, s.181-187; Özdizbay, **a.g.e.** s. 104.

¹⁸⁹ Bulgurlu, **a.g.e.**, s. 188-195; Özdizbay, **a.y.**

¹⁹⁰ Şahin 1999, s. 119-124; Bulgurlu **a.g.e.**, s. 180-181; Özdizbay, **a.g.e.** s. 103.

¹⁹¹ Bulgurlu, **a.g.e.**, 180; aynı görüş için, Şahin 1999, s. 120.

¹⁹² **A.e.**, s. 119.

Tabula ansatalarda, Hadrianus'a bir ithafın bulunmaması neticesinde, Şahin, takın yanbaşıında, üzerinde dört harf bulunan kireç taşından bir yazıtlı arkhitrav bloğunu, serbest olarak tamamlamış ve Hadrianus'a ithaf yazıtı olarak yorumlamıştır¹⁹³. Ancak Bulgurlu, ölçüleri ve malzemesiyle bu parçanın taka ait olamayacağını belirtmektedir¹⁹⁴.

Takın tarihlendirilmesi heykel kaidelerinin yazıtlarında yer alan Divus/Diva sıfatlarının vasıtasıyla gerçekleştirilebilmiştir. Buna göre, Plotina ve Sabina, tak inşa edilirken henüz hayattadır. Plotina M.S. 123'te, Diva olarak anılan Matidia M.S. 119'da ölmüştür. Bu durumda takın yapımının, M.S. 119-123 yılları arasında tamamlanmış olması gerekmekte olup, buna ek olarak Şahin'in, İmparator Hadrianus'un isminin geçtiği heykel kaidesinde, tribunicia potestası V olarak tümlemesi, takı kesin olarak M.S. 121'e tarihlendirmektedir¹⁹⁵.

3. Side Takı

Kentin doğusundaki kara surlarının arasından geçit veren ana kapıdan güneybatı yönüne uzanan sütunlu ana cadde, tiyatronun kuzeyinde dik açıyla kuzeye ve devamında da tekrar batıya yönelmektedir. Yapı, ana caddenin yön değiştirdiği bu konumda bulunmaktadır (Bkz. Lev. 96, Plan 1). Takın hemen güneyinde, yazıtıyla İmparator Vespasianus Dönemi'ne, M.S. 71'e tarihlenen, mevcut

¹⁹³ Şahin 1999, s. 125.

¹⁹⁴ Bulgurlu, a.g.e., s. 181; aynı görüş için bkz. Mittag, P. F., "Zu I. V. Perge 87 und der Widmung des marmornen Bogens in Perge", *EpigrAnat* 34, 2002, s. 165-169.

¹⁹⁵ Şahin 1999, s.129; ayrıca bkz. Bulgurlu, a.g.e., s.196; Özdizbay, a.g.e., s. 106.

konumuna başka bir yerden nakledildiği ve çeşme yapısı olarak kullanım gördüğü bilinen Vespasianus Anıtı yer almaktadır¹⁹⁶ (Bkz. Lev. 96, Plan 2).

Günümüze yaklaşık 13,45 m. yükseklikte korunagelmiş olan yapının (yakın zaman içindekiler de dahil olmak üzere) sonraki dönemlerde yapılan değişikliklerle, ilk durumundan oldukça farklılaştığı anlaşılmaktadır. Tek kemerli takım özgün orta açıklığı 8,60 m. genişlik ve 11,90 m. yükseklikindedir. M.S. 4. yy.'da bu noktadan geçirilen sura dahil edilen yapının kemer açıklığı, harç, devşirme bloklar ve sütun gövdelerinin kullanımıyla kapatılmış olup, 2,65 m. genişlikte ve 4 m. yükseklikte bir kapı açılmıştır (Bkz. Lev. 97, Res. 1). Bu evrede iki tarafı yazıtlı bir mermer söve bloğu, kapının lentosu olarak kullanılmış, lentonun üzerine sivri kemere yaklaşan formda bir hafifletme kemeri oturtulmuştur (Bkz. Lev. 96, Plan 2). Ancak yakın zaman içerisinde artan trafiğe olanak sağlamak amacıyla, bu iç dolgu ve sonraki evre kapısı da yıkılarak, geçiş genişletilmiştir (Bkz. Lev. 97, Res. 2; Lev. 98, Res. 1).

Konglomera cinsi bloklardan inşa edilmiş olan takım, her iki cephede görüldüğü üzere alçak birer platform üzerinde yükseltilmiş olan kaidelerinin, kısmen günümüze ulaşan mermer levhalarla kaplanmış vaziyette olması (Bkz. Lev. 98, Res. 2), cephenin de mermer levhalarla kaplanmış olması gerektiğini düşündürmektedir. Yapının astragal ve kavetto profilli impost (üzengilik) blokları da mermer olup, yapının ilk evresinden günümüze ulaşmış ender profilli mimari öğelerdendir (Bkz. Lev. 99, Res. 1).

Yapıyla doğrudan ilişkili herhangi bir yazıt bulunmamakla birlikte, takım günümüze ulaşan durumuyla da gerek mimari şeması, gerekse tarihlenmesi üzerine veriler oldukça sınırlıdır. Ancak, Mansel takım yakınlarında bulunan yazıtlı üç heykel kaidesi vasıtasıyla yapı üzerine bazı yorumlar getirmiştir. Söz konusu yazıtlar, heykellerin Tetrapolitler (dört atlı arabalılar) tarafından dikildiğini belirtmektedir¹⁹⁷ (Bkz. Lev. 99, Res. 2). Tetrapolitler, kentin çeşitli yerlerinde bulunan ve M.S. 3. yy.'ın ilk çeyreğine tarihlenen yazıtlardan anlaşıldığı üzere, Megalopylitler (büyük kapılılar), Bomitler (sunaklılar) ve "Büyük Fabrika Mahallesi" sakinleri gibi adını

¹⁹⁶ Vespasianus anıtı için bkz. Mansel, A. M., **Side**, TTK Basımevi, Ankara, 1978, s. 114-120.

¹⁹⁷ Mansel 1978, s. 32-34; Mansel, A. M., **Die Ruinen von Side**, Walter de Gruyter & Co., Berlin, 1963, s. 24-25.

kentin bir yapısından alan ve tespit edildiği kadarıyla Side dahilinde sayısı dört olan mahallelerin sakinlerindedir¹⁹⁸.

Durum böyleyken Mansel, Tetrapolitler'in adlarını, buradaki tak yapısının üzerinde yer almış olması muhtemel bir dört atlı araba heykelinden almış olabileceklerini bildirmektedir¹⁹⁹.

M.S. 4. yy.'daki yeni düzenlemeyle, takı da içine alır şekilde inşa edilen tahkimat sistemi, yapıya, hemen yanı başındaki çeşme yapısıyla birlikte, surlarla deniz arasında kalan kentin ana kapısı kimliğini kazandırmıştır.

*H. Isaura: Isaura Vetus (Palatia Isaura)*²⁰⁰

1. Hadrianus Takı

Yerleşimin güney kapısından içeri, hemen hemen kuzeybatı yönüne uzanan caddenin devamında konumlanan yapı, günümüze kemerinin üst hizasına dek ulaşabilmiştir (Bkz. Lev. 100, Plan 1; Lev. 100, Res. 1; Lev. 101, Çiz. 1).

İki ayak üzerinde tek geçişli olarak yükselen takın ayaklarının örgüsünün, ilk bakışta şehir surlarının duvar örgüsünü andırır tarzda, ardışık olarak yüksek-alçak sıra sistemi ile, alçak sıraların da sıra-atkı taşı sisteminde inşa edilmiş oldukları dikkat çekmektedir (Lev. 101, Res. 1). Takın cephe genişliği 5.72 m., derinliği ise 3.7 m.'dir (Lev. 102, Çiz. 1). Yapının güney cephesi daha iyi korunmuş olup, kuzey cephe olasılıkla daha geç bir dönemde, muhtemelen bir yapıyla ilişkilendirilerek değişikliğe uğramıştır (Lev. 102, Res. 1). İki alçak kaide üzerinde yükselen ayaklar, güney cepheden anlaşıldığı kadarıyla üç fascialı bir kemer taşımakta olup, söz

¹⁹⁸ **A.y.** ; ayrıca Mansel (1978 s. 34) bu durumu Yunan şehir devletlerinin phylelere ayrılmış durumuna benzetmektedir.

¹⁹⁹ Mansel 1978, s. 33.

²⁰⁰ Zengibar Kalesi olarak da bilinen Isaura Vetus Kentin'de üç takın varlığı bilinirken, bunlardan biri temel seviyesinde olmak üzere, yukarıda yer verilen ikisi görünür durumda günümüze ulaşmıştır. Swoboda - Keil - Knoll'un incelemelerinde temel seviyesinde korunan üçüncü tak, 1984 tarihinde kentte incelemelerini yayımlayan Karaman Müzesi uzmanları tarafından da tespit edilememiştir. Aynı şekilde sözkonusu kalıntılar kentteki incelemelerim sırasında tarafından da gözlemlenebilmiş değildir. Ancak Swoboda - Keil - Knoll, gözlemlerine dayanarak bir restitüsyon önermiş olup (Bkz. Lev. 106, Çiz. 2), yapı yakınında bulunduğu bildirilen bir postamentle tek geçişli söz konusu tak Marcus Aurelius Dönemi'ne tarihlendirilmiştir (Bkz. Lev. 107, Res. 1). Bkz. Swoboda H., - Keil, J. - Knoll, F., **Denkmäler aus Lykonien Pamphylien und Isaurien**, Verlag Rudolph M. Rohrer, Prag, 1935, s. 125-126 ve yazıt no 147; Temizsoy, İ., Uysal, M. V., Mertek, K., **Karaman Müzesi Yıllığı 2**, Konya, 1994, s. 18.

konusu fasciae her iki yanda, profilli impost (üzengilik) üzerinde yer alan yastık taşı ve hemen onun üzerindeki kemer bloklarında işlenmeden bırakılmıştır. Bunun üzerinde, günümüzde yapı önüne düşmüş vaziyette bulunan bloklardan anlaşıldığı üzere, en azından tek cephesi yazıtlı üç fascialı arkhitrav yer almaktadır (Lev. 103, Res. 1). Yapı, yine önüne düşen bloklardan anlaşıldığı üzere, dış kesimli geisonla bütünleşik, bezemesiz geison tacı ve sima ile sonlanmaktadır (Lev. 103, Res. 2) .

Arkhitrav yazıtı şöyledir²⁰¹ :

*Αὐτοκράτορι Καίσαρι θεῶι Ἀδριανῶι Σεβαστῶι, θεοῦ
Τραϊανοῦ υἱῶ, θεοῦ Νέρουα υἱωνῶι,
Ἰσαυρέων ἡ βουλὴ καὶ ὁ δῆμος.*

Böylelikle yazıttan, takım, Isaura halkı ve meclisi tarafından İmparator Hadrianus 'a ithaf edildiği anlaşılmaktadır.

Güney cephede kilit taşının üzerinde yer alan haç kabartması (Lev. 104, Res. 1), fasciaenin traşlanmasıyla şekillenmiş bir Bizans eklentisi olup, bu yönde kuzeye geçişin devamında bir kilise ve bazilika kalıntısı mevcuttur²⁰² .

2. Severus Alexander Takı

Isaura Vetus'ta yer alan diğer bir tak yapısı, Hadrianus Takı'nın güneyinde, kentün güney kapısından, hemen hemen kuzeybatı istikametine uzanan caddenin devamında konumlanmaktadır (Lev. 100, Plan 1). Günümüze ancak, alçak kaidesi üzerinde birkaç blok sırası halinde korunan ayakları ulaşabilmiştir (Lev. 104, Res. 2).

Mevcut durumdan anlaşıldığı üzere, bu takım da duvar örgüsü, Hadrianus Takı'nı anımsatır tarzda, ardışık olarak yüksek-alçak sıra sistemi ve sıra-atkı taşı örgüsü düzenindedir (Lev. 105, Res. 1). Yine tek geçişli bir örnek durumundaki

²⁰¹ Sterrett, S., The Wolfe Expedition to Asia Minor, **Papers of the American School of Classical Studies at Athens**, vol. III, Boston, 1888, s. 113.

²⁰² Sterrett'in a.y.'de kilit taşı üzerindeki ve muhtemelen kabartma şeklinde betimlenen haç motifini, yanılısamayla yapının orijinal evresiyle ilişkilendirmesi mevcut yazıtla çelişki oluşturmaktadır.

takın, 5.03 m. genişliğinde, 3.40 m. derinliğinde, yaklaşık kuzey-batıya geçit verir tarzda konumlandığı anlaşılmaktadır (Lev. 105, Çiz. 1).

Yapının çevresinde, takın üst yapısının nasıl şekillendiğini aydınlatacak tarzda mimari öğeler saptanamamış olsa da, bölgede incelemeler yapan ve incelemelerini 1935 yılında yayımlayan, Swoboda – Keil – Knoll, o dönem için daha iyi korunmuş olan takın bir restitüsyonuna yer vermişlerdir²⁰³ (Lev. 106, Çiz. 1). Buna göre, takın şekillenışı, yukarıda değinilen Hadrianus Takı'na büyük ölçüde benzemektedir. Öneriye göre, ayaklar, üç fascialı bir kemer taşımakta olup, bunun üzerinde, üç fascialı arkhitrav yer almaktadır. Yapı, dış kesimli geison, geison tacı ve sima ile sonlanmaktadır.

Swoboda – Keil – Knoll, yapı çevresinde bulunduğunu belirttikleri yazıtla yapıyı, İmparator Severus Alexander dönemine (M.S. 225-235) tarihlemektedirler²⁰⁴. Kent üzerine incelemelerinde, yapıyı tarihlerken, aynı yayını refere eden Verzone, yanılısamayla takın İmparator Septimius Severus'a atfedildiğini bildirmiştir²⁰⁵. Aynı yanılıgı, Temizsoy – Uysal – Mertek tarafından da tekrarlanmıştır²⁰⁶.

I. Kilikia

1. Anazarbos (Anavarza) Takı

Kilikia'nın başlıca şehirlerinden Anazarbos antik kentinin ana aksını teşkil eden kuzey-güney doğrultulu ana caddenin (cardo'nun) güney başında, kente giriş niteliğinde, ancak tahkimat sisteminden bağımsız konumlanmakta olan, Alakapı olarak da adlandırılan bir tak yapısı yer almaktadır (Lev. 107, Plan 1; Lev. 108, Plan 1).

Yakın bir zamana kadar ilk katı, orta ve yan geçişleriyle korunmuş olan üç geçişli yapının (Bkz. Lev. 108, Res. 1; Lev 109, Res. 1), batı geçişi tamamen çökmüş

²⁰³ Swoboda, Keil, Knoll, **a.g.e.**, s. 129-130.

²⁰⁴ **A.e.**, s. 130 ve yazıt no 150.

²⁰⁵ Verzone, P., "Isaura Vetus (Palaia Isaura)", **Palladio** – Rivista di Storia dell'Architettura I-II, Cenova, 1959, s. 9 (ayrı basım).

²⁰⁶ Temizsoy, Uysal, Mertek, **a.g.e.**, s. 18.

olup günümüze orta ve yan tonozlu geçişleri ayakta olarak ulaştırmıştır²⁰⁷ (Bkz. Lev. 109, Res. 2).

Takın cephe mimarisine bakıldığında, yan geçişlerden oldukça geniş ve yüksek olan orta geçişin, bu durumuyla vurgulu olduğu göze çarpmaktadır (Bkz. Lev. 110, Çiz. 1; Lev. 110, Çiz 2). Anadolu dahilindeki diğer tak örneklerinde bu durum kısmen görülse de, burada orta geçiş kemerinin, yan geçiş kemerlerinin sonlandığı seviyeden başlaması, bu vurguyu arttırmış durumdadır. Geçişlerin, yapının tüm uzunluğunun aksı boyunca geçişe elveren bir iç tonozla birleştirilmesi ve böylelikle yapının içten, bir yanından girilip diğer tarafına geçişe izin veren durumu da sıradışı bir durum sergilemektedir (Bkz. Lev. 111, Res. 1). Yapının daha iyi anlaşılır durumda günümüze ulaşan güney cephesi, takın şehir dışına bakan cephesi olup, anlaşıldığı üzere kuzey cepheden farklı bir mimari sergilemektedir. Güney cephede, takın her iki yanından, bir başka deyişle cephenin doğu ve batı ucunda buradaki ayakların sonlandığı noktadan öne profil yapan kanatlar, bu cephede sığ bir ön alan yaratmaktadır (Bkz. Lev. 111, Res. 2). Aynı cephe, gerek korunmuş durumdaki fasattan, gerekse öne düşen mimari elemanlardan anlaşıldığı üzere Korinth başlıklı bağımsız sütunlar üzerine öne taşan bir mimari kompozisyon sergilemektedir (Bkz. Lev. 112, Çiz. 1; Lev. 112, Res. 1). Orta geçişin her iki yanında oluşturulmuş aedikulalı mimari ile dört, yan girişlerin kanatlara bakan tarafında birer olmak üzere cephede kaideler üzerinde altı bağımsız sütun, saçaklığa kadar yükselmektedir. Aedikulaların üst yapısının nasıl sonlandığı üzerine farklı görüşler varken, yan geçişlerin kanatlara bakan bitişiğinde konumlanan bağımsız sütunlar ile Korinth paye başlıklı pilasterlerle bezeli kanat duvarlarının üstü, birer yarım alınlık ile sonlanmaktadır²⁰⁸ (Bkz. Lev. 113, Res. 1; Lev. 113, Çiz. 1; Lev. 114, Çiz. 1). Kısmen çevreye dağılmış vaziyetteki mimari parçaların da yardımıyla, yapının güney cephesinde, üst yapıda saçaklığın orta kemer arkivoltunu da dahil

---

²⁰⁷ Verzone'nin yapı üzerine incelemelerini gerçekleştirdiği yıllarda yapının batı tonuzu da korunmaktaydı, bkz : Verzone, P., "Anazarbus", **Palladio** – Rivista di Storia dell'Architettura I, Cenova, 1957, s.15, fig. 10.

²⁰⁸ Yarım alınlığa ait mimari parçalar yapı önünde tespit edilmiş olup, aedikulaların üstünde varolduğu düşünülen alınlıklara ait parçalar tarafımdan gözlemlenememiştir. Verzone, cephe mimarisi teklifinde aedikulaların üzerinde alınlığa yer vermezken, Gough mevcut parçalar üzerindeki gözlemiyle aedikulaların üzerinde alınlık olması gerektiği yorumuna varmıştır : bkz. Verzone, **a.g.e.**, s. 15 fig. 11 ve s. 21 fig. 21.; Gough, M., "Anazarbus", **Anatolian Studies** II - 1952, Londra, 1952, s. 110 fig. 3 ve s. 111.

ederek devamlılık göstermekte olduğu anlaşılmaktadır. Yapı bu durumuyla da Anadolu dahilinde günümüze ulaşan taklar arasında ayrıcalıklı bir durum sergilemektedir.

Yapıda arkhitrav ve friz tek bloktan oluşmaktadır (Bkz. Lev. 114, Çiz. 2; Lev. 115, Res. 1). Üç fascialı arkhitravın fasciae ayrımları sade astragal profili ile geçilmiştir. Bunun üzerine gelen arkhitrav tacı, aşağıdan yukarıya, boncuk dizisi – ion kymationu – kıvrık dal/yaprak dizisi bezelidir. Arkhitrav tacı üzerine gelen friz, akanthuslu sarmal dal bezemeli olup spiraller arası çiçeklerle süslenmiştir. Sıradışı olan, friz arasında bazı boşluklara küçük figürlerin yerleştirilmiş olmasıdır. Geyikler, atlar gibi hayvanların yanı sıra, bir boğa ve aslanlar arasında elinde mızrak tutan figür gibi ufak kompozisyonlara da yer verilmiştir (Bkz. Lev. 115, Çiz. 1). Friz tacı boncuk dizisi ve ion kymationu ile sonlandırılmıştır.

Arkhitrav ve friz gibi geison ve sima da tek bloktan işlenmiştir. In situ ve düşmüş durumdaki bloklardan anlaşıldığı üzere yapıda düz ve konsollu olmak üzere iki farklı geison tipi kullanılmıştır (Bkz. Lev. 116, Res. 1). Düz geisonda, dişkesimi – ion kymationu – oluk/dil motifi yer alırken, geison tacında boncuk dizi, simada ise açık-kapalı palmet dizisi ve aslan başlı çörtlenler mevcuttur. Konsollu geisonda, dişkesimi ve lesbos kymationu üzerinde, akanthus yaprağı biçimli, çevresi ve araları ion kymationu ile bezeli olan konsolların aralarında rozet betimi yer almaktadır. Bunun üzeri oluk/dil motifiyle bezeli olup, geison tacı boncuk dizisi, sima ise düz ve ters akanthus yapraklı anthemion ile bezelidir.

Yapının kuzey cephesinin fasatı güney cephe kadar iyi korunamamış olup, güney cephedeki gibi aedikulalı mimari ya da cepheyi öne taşıran bağımsız sütunlar için herhangi bir ipucu bulunmamaktadır (Bkz. Lev. 116, Res. 2). Durum böyleyken, güney cepheden farklı olarak, orta geçişin her iki yanında akanthus yaprağı, oluk/dil motifi ve açık-kapalı palmet dizisi ile bezeli konsollar üzerinde, yapı fasatında tasarlanan birer niş mevcuttur (Bkz. Lev. 117, Res. 1).

Orta kemerin üst seviyesinde her iki cephede de fasat blokları korunamadığı için takın üst yapısının nasıl şekillendiği belirsizdir. Ancak yapının önüne düşen bloklar arasında, oran olarak bezemeleri daha iri tasarlanmış ve daha derin oyulmuş birkaç korniş bloğu göze çarpmaktadır (Bkz. Lev. 117, Res. 2). Bu durumlarıyla

belirli bir mesafeden görülmek için tasarlandıkları da göz önüne alınarak, bunların yapıyı taçlandıran kornişe ait olabileceği düşünülebilir²⁰⁹.

Yapının kesin tarihlenmesini eldeki verilerle yapmak olanaksız olsa da, mimari bezemeler aracılığıyla çeşitli yorumlara ulaşılmıştır. Buna göre Verzzone, yapının M.S. 2. yy.'ın üçüncü çeyreğine, Antoninus Pius veya Marcus Aurelius Dönemi'ne tarihlenebileceğini belirtmektedir²¹⁰. Buna karşın Gough, cepheden bağımsız sütunlar üzerine taşan tak mimarisinin M.S. 2. yy.'da görülmeye başladığını vurgulamakta ve sarmal dallı frizde, akanthus yaprakları arasında işlenen hayvan ve figürlerin Severuslar Dönemi özelliği olduğu görüşüyle yapıyı bu döneme, yani M.S. 2. yy.'ın sonu ile 3. yy.'ın 2. çeyreği başları arasına tarihlemektedir²¹¹. "Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi" başlıklı doktora tezi kapsamında, yakın zamanda Anazarbos Takı mimari bezemelerini de inceleyen Türkmen ise, bu tarih aralığını biraz daha kısaltarak, yapının mimari bezemelerinin motif ve işleniş açısından benzerleriyle uyumlu olarak Severuslar Dönemi başlangıcına tarihlenebileceğini belirtmektedir²¹².

2. Diokaesareia Kent Kapısı

Diokaesareia'nın kuzeybatısında, kentin hemen hemen doğu-batı doğrultusundaki ana caddesini dik kesen kuzey-güney doğrultulu caddenin kuzey başında, kentin bu yöndeki ana girişi niteliğinde konumlanmaktadır (Bkz. Lev. 118, Plan 1; Lev. 118, Res. 1). Mevcut durumda yapı, bağımsız nitelikte gözükmekteyse de, kapının her iki yanına doğru, doğudan ve batıdan devam eden tahkimat sisteminin varlığı bilinmektedir.

Yapı saçaklığıyla birlikte tüm yüksekliğiyle günümüze ulaşmıştır. Alçak kaideler üzerinde yükselen dört ayak üzerinde üç geçişe elveren kapının tüm genişliği 30 m., derinliği ise 1.75 m.'dir (Bkz. Lev. 119, Çiz. 1). Yapının derinliğindeki bu sıklık, incelenen diğer taklar arasında az rastlanır bir durumdur.

²⁰⁹ Nitekim Gough, yapı önüne düşmüş vaziyetteki aynı bloğu, benzer şekilde yorumlamıştır, bkz. Gough, **a.g.e.**, s. 112-113.

²¹⁰ Verzzone, **a.g.e.**, s. 22.

²¹¹ Gough, **a.g.e.**, s.113.

²¹² Türkmen, M., "Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi", İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s. 58.

Yan geçişler yaklaşık 2.5 m. genişlikteyken, orta geçişin 6 m.'yi geçen genişliği vurgulu bir fark yaratmaktadır. Bunun yanısıra orta kemer yüksekliği 10,6 m. iken, yan kemerlerin yüksekliği ancak 6 m.'yi bulmaktadır. Orta geçişin bu vurgulu durumu, üst yapıda da kendini göstermiş, yan geçişlerin üst yapısı, orta geçişten daha alçak sonlanmıştır. Buna göre simetrik bir alçak – yüksek - alçak cephe düzenlemesinden bahsetmek mümkündür.

Kapının iki cephesinde de orta geçişin her iki yanında yer alan ve impost (üzengilik) seviyesine dek yükselen pilasterlerin yan geçişlerin kemer üstü seviyesine denk düşen hizasında, muhtemelen heykel taşımış olan akanthus yaprağı bezemeli birer konsol bulunmaktadır (Lev. 120, Çiz 1; Lev. 119, Res. 1).

Kapının ilk bakışta dikkat çeken özelliği orta kemerin şekillenişinin vurgulu planlanmasıdır. Yan geçişlerin kemerleri olağan şekilde birer arkivolt bloğu sırasıyla yapılırken, orta geçişin kemeri, birbiri üzerine oturan üç arkivolt bloğu sırasıyla şekillenmiştir (Bkz. Lev. 120, Res. 1). Bunlardan en içteki arkivolt blokları üç fascialı olup, kapının her iki yanındaki pilasterlerin üzerinde yer alan impost üzerine oturmaktadır. Bunun üzerine oturan ikinci arkivolt sırası astragal silmesi, üzerinde Ion kymationu ve bunun üzerinde de sıradışı olarak dış kesimi ile bezenmiştir. Üçüncü arkivolt sırası, konsollu geison formundadır. Orta kemerin, ikinci ve üçüncü arkivolt bloklarının bu bezemesi, yapının kuzey cephesinden net bir şekilde anlaşıldığı üzere, yan geçişlerin üst yapısındaki saçaklıkta bir devamlılık göstermekte, tüm yapı boyunca sürmektedir (Bkz. Lev. 120, Res. 2). Yan geçişler bu saçaklıkla sonlanırken, adeta bir attika görünümünü anımsatan orta geçişin daha yüksek üst yapısı, bezemesiz profilli bir kornişle sonlanmakta olup, bunun üzerinde yer alan üç postament dikkat çekmektedir (Bkz. Lev. 121, Res 1).

Yapıyı tarihleyecek herhangi bir yazıt saptanamamışken, kapının kuzey cephesinde, orta geçişin sağ ayağı üzerinde, göz hizasında iki bloğa işlenen, beş satırlık itinasız bir kazıma yazıt göze çarpmaktadır (Bkz. Lev. 121, Res. 2). Yazıt şu şekildedir²¹³ :

---

²¹³ Keil, J. – Wilhelm A., **Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien** (Monumenta Asiae Minoris Antiqua – III), Manchester University Press, Manchester, 1931, s.71.

ΕΠΙΤΗΣ ΕΥΤΥΧΕΣΤΑΤΗΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣΑΤΩ ΕΣΠΟΤΩΝ ΠΡΟΙΟΥΤΩΝΕΡΓΩΝ
ΝΗΣΦΛ'ΑΡΚΑΔΙΟΥΚΕΦΛ'ΟΝ(ΡΙΟΥΤΩΝΕΡΓΩΝ) ΟΥΓ'ΤΟΤΠΑΝΕΡΓΩΝ
ΤΟΥΥ ΤΗΣΔΙΟΚΕΣΑΡΕΙΝ ΕΓΘΕΜΕΛΙΟΥΕ ΚΑΤΕΣΚΕΥΕΤΕ
ΑΡΧΟ ΤΟΣΤΟΥΛΑΝΠΡΟΜΑΞ ΙΟΤΑΤΟΥΚΟΜΗΤΟΕΤΡ
ΚΗΔΟΥΚΩΝ ΦΛ'ΑΛΕΟΝΤ

'Επί τῆς εὐτυχεστά[τ]ης βασιλείας τῶ[ν δ]εσποτῶν [τῆς οἰκουμέ-
νης Φλ(αβίου) Ἀρκαδίου κὲ Φλ(αβίου) Ὀνορίου τῶν ἐ[ωνίων]
Αὐγ(ούστων) τὸ πᾶν ἔργον
τὸ ὑ[πὲρ τιμ]ῆς Διοκ[εσαρ]έων ἐγ θεμελίου ἐ[πι]κατεσκευ[ά]σθ[η]
ἀρχο[ν]τος τοῦ λαυπρ(οτάτου) [κῆ θαν]μασιοτάτου κόμητος πρ[ώτου τάγ]μ(ατος)
κῆ δου[κὸς Ἰσαυρίας] Φλ(αβίου) Λεοντ[ίου].

Yazıttan yapının İmparator Arcadius (M.S. 395-408) ile Honorius (M.S. 395-423) (2. satır) döneminde, bir deprem sonrası onarım gördüğü anlaşılmakta olup, bu durum iki cephe arasında gözlemlenen farklılıklara da açıklık getirmektedir.

Orta kemer arkhiolt bloklarının bezemesinin, yan geçişlerin üst yapısındaki saçaklılıkla bütünlük oluşturur tarzda tüm yapı boyunca devamlılık göstermesi, incelenen diğer Anadolu örnekleri arasında Severuslar Dönemi'ne tarihlenen Anavarza Takı'nda gözlemlenmiştir. Nitekim Türkmen de yapı üzerinde yaptığı incelemelerinde, konsol bezemelerinin birebir benzerini bulmak mümkün olmasa da, matkabın kullanım tarzının Orta Severuslar Dönemi'ne işaret ettiğini bildirmektedir²¹⁴.

3. Sağlıklı Takı

Çalışma kapsamına Sağlıklı Takı adı altında dahil edilen yapı, Tarsus'un yaklaşık 16 km. kuzeyinde, Sağlıklı Köyü'nün (eski adı Bayramlı) kuzeyindeki sırt üzerinde, uzaktan kolayca algılanabilen bir konumda günümüze ulaşmıştır. Yapı, herhangi bir kentsel örgüye dahil olmayarak, kuzeybatı – güneydoğu doğrultusunda uzanan bir antik yol üzerinde yükselmektedir (Bkz. Lev. 122, Res. 1). Yakın zamanda tahrip edildiği köy halkından öğrenilen takım kemeri, tahribatının neticesinde onarım görmüştür (Bkz., tahribat öncesi Lev. 122, Res. 2; onarım sonrası Lev. 123, Res. 1).

²¹⁴ Türkmen, a.g.e., s. 50.

Kaidesiz iki ayak üzerinde yükselen tek kemeri taşıyan yapının kemer yüksekliği, günümüze ulaşan durumuyla, herhangi bir profilli mimari öğeden yoksun şekilde yapının tümü boyunca düz duvar niteliğindeki ayakların seviyesini aşar durumdadır (Bkz. Lev. 123, Çiz. 1). Takın tüm genişliği 8.80 m. iken derinliği yalnızca 1 m. olup, kemer açıklığı antik yolun genişliğine uygun şekilde 4,1 m.'dir. Yapının profilli tek mimari öğesi kemerin oturduğu, ardaşık astragal silmeleriyle bezeli impost bloğudur (Bkz. Lev. 124, Res. 1).

Herhangi bir yazıt taşımayan ve de tarihlemeye elveren mimari bezemesi bulunmayan yapının kesin tarihlemesinin yapılması mümkün olmasa da, üzerinde bulunduğu antik yolun inşa faaliyetinden yola çıkarak, bölge tarihiyle ilişkilendirir şekilde yorum getirmek mümkündür. Nitekim yapı, Frothingham tarafından sınır takları kapsamında değerlendirilmiştir²¹⁵. Ona göre yapı, Tarsus'tan Kilikia'nın kuzey kapılarına giden Roma anayolunun üzerinde, Tarsus territoriumunun özel sınırına işaret etmiş olmalıdır. Bu görüşle Frothingham yapıyı, M.S. 74 yılında Kilikia Eyaleti'nin sınırlarını yeniden çizen İmparator Vespasianus'un dönemi ile (M.S. 69-79) ilişkilendirmenin mümkün olabileceğini dile getirmektedir²¹⁶. Ancak kendisinin de belirttiği üzere, eldeki verilerle kesin bir yargıda bulunmanın olanağı yoktur.

4. Sarıseki Takı

Tezin giriş bölümünde değindiğimiz Kähler'in taklar listesinde yer verdiği (Bkz. Lev. 1, Tablo 1/2 Merke(s) Kalesi) ve "*Amanos Dağları'nın batı yamacında, Alexandreia'nın (İskenderun'un) kuzeyinde, tek geçişli bir takın kalıntıları durmaktadır. Planına bakıldığında iki basamak üzerinde yükselen yapı, dört kenarında pilasterlerle tasarlanmıştır. Bunlarla geçişin arasında sokeller üzerinde yarım sütunların yer alması olasıdır*"²¹⁷ cümleleri ile değindiği tak, çalışmamız kapsamında Payas'ın güneyinde, Merkez Kalesi olarak adlandırılan kale yakınında, bugünkü Sarıseki Beldesi'nde bulunmaktadır.

²¹⁵ Frothingham, A.,L., "The Roman Territorial Arch", **American Journal of Archaeology** - XIX, 1915, s.155-174.

²¹⁶ **A.e.**, s. 169.

²¹⁷ Kähler 1939, s. 456 vd.

Herhangi bir yerleşimden bağımsız konumlanan takın günümüze ulaşan durumu, Par W. H. Bartlett – Thomas Allom tarafından 1840 yılında Paris’te yayımlanan “Syrie et Dans L’Asie Mineure” adlı seyahat kitabında yer alan gravürdeki betimle karşılaştırıldığında, gravürün çiziminden yıllar sonra inşa edilen demiryolu için açılan yarma faaliyetlerinin yapı üzerinde yarattığı tahribat belli olmaktadır²¹⁸ (Bkz. Lev. 124, Çiz. 1; Lev. 125 Res. 1; Lev. 125, Res. 2).

Tak günümüze tek ayağı ile ulaşmış olup, temizlik çalışması yapılmaksızın getirilecek yorumlar oldukça sınırlı kalmaktadır. Yaklaşık 3,5 m.’ye 4,5 m. ölçülerindeki ayağın, köşelerde kaideler üzerinde yükselen pilasterler ile çevrelenmiş olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Lev. 126, Res. 1; Lev. 126, Res. 2).

Frothingham, halk arasında “Yunus Sütunu” olarak adlandırılan bu yapının, Roma İmparatorluğu Dönemi’nde Kilikia ve Syria Eyaletleri arasındaki sınırı belirten ve antik kaynaklarda “Kilikia Kapısı” olarak adlandırılan tak olması gerektiğini öne sürer²¹⁹. Bu yapıyı, bugün askeri bölge sınırları dahilinde yer alan, yakınındaki Merkez Kalesi’nin duvarında devşirme olarak kullanılan bir kaide üzerinde bulunan ve Roma İmparatoru Septimius Severus Dönemi’ne tarihlenen yazıt ile ilişkilendirmekte ve yazıtı şu şekilde bildirmektedir²²⁰;

ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΑΚΑΙΣΑΡΑΑ [ΕΥΚΛΙΟΥ
ΣΕΠΤΙΜΙΟΝ[Ε]ΟΥΗΡΟ[Υ · ΚΤΛ.

Durum böyleyken, Frothingham, yapının İmparator Septimius Severus’un M.S. 194’te Issos Ovası’nda Pescennius Niger’e karşı kazandığı zaferine ithaf edilmiş olması ihtimali ile, Septimius Severus’un bölge sınırını belirlediği M.S. 2. yy. sonu 3. yy. başına tarihlenmesi gerektiği görüşündedir²²¹.

Ramsay, nümizmatik verilere dayanarak²²², Tarsus halkının, Kilikia Eyaleti sınırında, adını bir takın üzerinde taşıdığı Septimius Severus’un quadrigası dolayısıyla alarak “Kodrigai” olarak adlandırılan yerde yıllık şenklikler

²¹⁸ Barlett, P., W., H. – Allom, T., **Syrie et Dans L’Asie Mineure**, Fisher Fils & Co., Paris, 1840, s. 40.

²¹⁹ Frothingham, A. L., “The Roman Territorial Arch”, **American Journal of Archaeology** XIX, 1915, s.155-174.

²²⁰ **A.e.**, s. 168.

²²¹ **A.e.**, s. 169.

²²² Kodrigai lejandlı Septimius Severus Dönemi Sikkeleri için bkz. (ed.) Vecchi, I., **Sylloge Nummorum Graecorum – Switzerland 1, Levante – Cilicia**, Credit Suisse Berne Numismatic Department, Berne, 1986, Kat. No 1025.

düzenlediklerini bildirir²²³. Ancak Ramsay Kodrigai'ı, çalışmamız kapsamında da değindiğimiz Sağlıklı Takı dolayısıyla bugünkü Sağlıklı'ya (eski adı ile Bayramlı) lokalize etmektedir.

Sağlıklı Takı'nın yapısal karakterinin, yukarıda incelediğimiz kadarıyla böyle bir amaç için uygun düşmeyeceği açıktır. Durum böyleyken, birçok diğer araştırmacı gibi, Frothingham da, benzer görüşle Kodrigai'ı burada incelediğimiz tak yapısının konumlandığı Sarıseki'ye lokalize etmektedir²²⁴ (Bkz. Lev. 127, Har. 1).

III. DEĞERLENDİRME

Değerlendirme bölümünün başında, hem bölüm içerisinde sunulacak verilerin elde edildiği yapıların bütünsel bir gösterimine yer vermek, hem de giriş bölümünde değinilen ve Lev. 1 - 2'de sunulan önceki araştırmacıların tablolarıyla karşılaştırmaya olanak sağlamak amacıyla aşağıda, Anadolu dahilinde arazi incelemeleri yapıp, çalışmamız kapsamında ele alınan yapıların kısa açıklamalı bir listesi sunulmaktadır;

---

²²³ Ramsay, W. M., "Asiana", **Bulletin Correspondance Hellenique** - 1898, Paris, 1898 s. 237-239.

²²⁴ Fronthingham, 1915, s. 168-169 ; R. J. A. Talbert editörlüğünde 2000'de yayınlanan Barrington Atlas of the Greek and Roman World'de de Sarıseki'nin konumlandığı mevkii antik Kodrigai olarak belirtilmiştir, bkz. ; (ed.) Talbert, R., J., A., **Barrington Atlas of the Greek and Roman World**, Princeton University Press, Oxford, 2000, s. 67.

ADI	KENTİ	BÖLGESİ	TARİHLEMESİ	KONUMU	GEÇİŞ SAYISI	KAT SAYISI	
1	İSTANBUL KAPİ	NIKAIA	BITHYNIA	M.S. 70-79	KENT KAPISI	TEK	TEK
2	LEFKE KAPİ	NIKAIA	BITHYNIA	M.S. 70-79	KENT KAPISI	TEK	TEK
3	KUZZEY FRONTINUS KAPISI	HIERAPOLIS	PHRYGIA	M.S. 84-86	KENT KAPISI NİTELİKLİ	ÜÇ	?
4	GÜNEY FRONTINUS KAPISI	HIERAPOLIS	PHRYGIA	M.S. 84-87	KENT KAPISI NİTELİKLİ	ÜÇ	?
5	EPHESOS KAPISI	LAODIKEIA	PHRYGIA	M.S. 83-84 (?)	KENT KAPISI	ÜÇ	?
6	MAGNESIA KAPISI	EPHESOS	IONIA	M.Ö. 1. YY. BAŞI	KENT KAPISI	ÜÇ	?
7	MAZEUS - MITHRIDATES KAPISI	EPHESOS	IONIA	M.Ö. 43	KENT DAHLİ	ÜÇ	TEK
8	BALTALI KAPİ	MYLASA	KARIA	M.S. 2.YY İLK YARISI	KENT KAPISI	TEK	TEK
9	VESPASIANUS KAPISI	KSANTHOS	LYKIA	M.S. 68-69	KENT KAPISI	TEK	TEK
10	DIPYLON	KSANTHOS	LYKIA	M.S. 375	KENT DAHLİ	İKİ	?
11	METIUS - MODESTUS TAKI	PATARA	LYKIA	M.S. 99-102	KENT KAPISI NİTELİKLİ	ÜÇ	TEK
12	HADRIANUS TAKI	PHASELIS	LYKIA	M.S. 131	KENT KAPISI NİTELİKLİ	TEK	TEK
13	ARIASSOS TAKI	ARIASSOS	PISIDIA	M.S. 222-235	KENT KAPISI NİTELİKLİ	ÜÇ	TEK
14	PROPYLON	PISIDIA ANTIOKHEIASI	PISIDIA	M.S. 2	KENT DAHLİ	ÜÇ	TEK
15	BATI KAPISI	PISIDIA ANTIOKHEIASI	PISIDIA	M.S. 129	KENT KAPISI	ÜÇ	TEK
16	HADRIANUS KAPISI	ATTALEIA	PAMPHYLIA	M.S. 121-123	KENT KAPISI	ÜÇ	?
17	DEMETRIOS - APOLLONIOS TAKI	PERGE	PAMPHYLIA	M.S. 81-84	KENT DAHLİ	TEK	TEK
18	HADRIANUS TAKI	PERGE	PAMPHYLIA	M.S. 119-123	KENT DAHLİ	ÜÇ	İKİ
19	SIDE TAKI	SIDE	PAMPHYLIA	M.S. 3. YY İLK ÇEYREĞİ (?)	KENT DAHLİ	TEK	TEK
20	HADRIANUS TAKI	ISAURA VETUS	ISAURA	M.S. 121-131	KENT DAHLİ	TEK	TEK
21	SEVERUS ALEXANDER TAKI	ISAURA VETUS	ISAURA	M.S. 225-235	KENT DAHLİ	TEK	TEK
22	ANAZARBOS TAKI	ANAZARBOS	KILIKIA	M.S. 193-211	KENT KAPISI NİTELİKLİ	ÜÇ	İKİ
23	KENT KAPISI	DIOKAESAREIA	KILIKIA	M.S. 211-222	KENT KAPISI	ÜÇ	TEK
24	SAĞLIKLI TAKI	SAĞLIKLI	KILIKIA	M.S. 69-79 (?)	YERLEŞİM DIŞI	TEK	TEK
25	SARISEKI TAKI	SARISEKI - KODRIGAI	KILIKIA	M.S. 194-211	YERLEŞİM DIŞI	TEK	?

A. Mimari Analiz ve Tipoloji

Taklar için 1939'da genel bir tipolojik yaklaşım sunan Kähler, Roma İmparatorluğu'nun batı örnekleri için "*Typen des Ehrenbogens in der Westhälfte des Römischen Reiches*" başlığı altında bir tablo düzenlemiştir²²⁵. 24 farklı tipin sunulduğu tabloda ayırım kriterleri geçiş sayısı, geçişlerin birbirlerine oranı, fasat mimarisinde bağımlı ve bağımsız sütun kullanımı ve niş - aedikula tercihleri

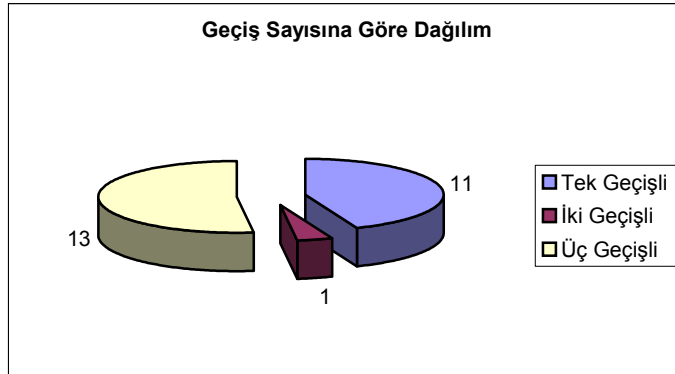
²²⁵ Kähler, a.g.e., s. 486.

olmuştur. Kähler'in bu tipolojideki örneklerinin hepsi, Anadolu örneklerinde revaçta olmayan tarzda attikalı olup, alınlıklı üst yapıya sahip olanları tipolojisine dahil etmemiştir.

Ancak ortaya çıkışından itibaren tüm gelişimi sürecinde, bu süreçten bağımsız olarak da, çok yönlü bir yapısal karaktere sahip takların yalnızca belirli unsurlarının ele alınarak, bu tarzda yapı türünün genelini kapsar kesin sınıflandırmalara dahil edilmesi, sonraki araştırmacılar tarafından tercih edilmemiştir. Bu bağlamda, çalışmamız kapsamında incelenen yapıların da, genel yapısal karakterleri ve fasat mimarileri açısından çok yönlü olarak ele alınan bir tipolojik incelemeyle yorumlanması uygun görülmüştür.

Geçiş Sayısına Göre Dağılım

Anadolu taklarının, kataloğa dahil ettiğimiz günümüze ulaşan örneklerinin geçiş sayısına göre genel dağılımı, aşağıda grafikte sunulmaktadır. Toplam 25 örneğin 11 adedinin tek, 13'ünün ise üç geçişli olduğunu görmekteyiz. Bu anlamda tek geçişli örneklerle üç geçişli örnekler arasında neredeyse eşit bir dağılımın söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Üç geçişli örneklerin, bir kısmı kent duvarlarıyla bütünleşmiş olarak (Attaleia Hadrianus Kapısı s. 49 gibi), bir kısmı kentin girişinde ve bazen ana aks başlangıcında yer alan avluları bütünler tarzda (Hierapolis Frontinus Kapısı s. 23, Perge Hadrianus Takı s. 57 gibi) ve ender olan bir kısmı da kent örgüsü dahilinde belirli alanların girişinde (Ephesos Mazeus Mithridates Kapısı s. 28, Pisidia

Antiokheiası Propylonu s. 42 gibi) konumlanmaktadır. İncelenen yapıların genelinde görüldüğü üzere, üç geçişli takların çoğunluğu kent duvarlarıyla birleşik veya bağımsız olarak kente giriş mahiyetinde konumlanmışlardır. Tek geçişli örneklerin dağılımına baktığımızda yine benzer bir durum gözlenmekle beraber, sayısal bir yaklaşımla, Anadolu’da tak yapıları arasında kent girişlerinde tercih edilen formun üç geçişli tak yapıları olduğunu söylemek doğru olacaktır.

İki geçişli tak yapılarına ise, tüm Akdeniz Havzası’nda nadiren rastlanmaktadır. İdil, genel anlamda ele aldığı zafer takları ile ilgili makalesinde “Anadolu’da iki kemerli örneğe rastlanılmamıştır. Çok az örneği bulunan bu tip batıya özgüdür” demektedir²²⁶, 1998-2000 yılları arasında yapılan kazılarda, Anadolu’da yer alan iki geçişli tek örnek durumundaki yapı, Ksanthos’ta ortaya çıkarılan dipylon (s. 33) olmuştur. Bu duruma karşın, katalogda yer alan bu yapı için, özellikle üzerinde durulması gereken husus, söz konusu yapının tamamen devşirme bloklarla inşa edilerek, M.S. 4. yy.’ın ikinci yarısı gibi geç bir döneme tarihlenmesidir²²⁷.

Üst Yapı Tercihleri (Attika – Saçaklık- Alınlık)

Geçiş yapısı olarak takların vazgeçilmezi olan kemerin yanısıra, klasik bir tak yapısının öngörülen diğer bir ögesi, üstyapıda her iki cephede yazıtlara yer veren ve üzerinde çoğunlukla heykel veya heykel grupları taşıyan attika bölümüdür. Birçok araştırmacı tarafından yapı türünün mimari şemasını tamamladığı ilk klasik örnek olarak nitelendirilen, Roma’da Forum Romanum’un girişinde yer alan Titus Takı’nda (s. 12) ve Roma’da korunan başlıca diğer tak yapılarında (Septimius Severus Takı s. 14, Constantinus Takı s.14 gibi) baskın öğelerden olan attika, aslında yapı türünün ilk örneklerinde - özellikle de kent kapısı niteliğinde konumlananlar arasında - bir zorunluluk değildir. Buna, araştırmacıların çoğunun yapı türünün erken örneği olarak ele aldığı Rimini Takı’nın (s. 10) alınlıklı mimari şeması güzel bir örnektir (Bkz. Lev. II Res. 2). Yine Forum Romanum’da yer alan ve nümizmatik verilerle mimari şeması bilinen Augustus’un Parth Takı (s. 11) (Bkz. Lev. III, Res.

²²⁶ İdil, a.g.e., s. 354.

²²⁷ Courtills 2003, s. 83.

2), imparatorluk mimarisinin genel bir yansıması olan A,B,A düzenli, simetrik fasat anlayışının bir örneği olarak; alınlık, attika, alınlık şeklinde bir üst yapıya sahip olup, gerek alınlık gerekse attika tercihinin bir arada kullanıldığı durum için önemli bir örnektir.

Anadolu’da yer alan tak yapılarında Attika kullanımını tercih edilmemiştir. Bu durumun istisna bir örneği olarak Ephessos Mazeus Mithridates Kapısı (s. 28), orta geçişin fasattan geri çekilmesiyle de farklı, üç bölümlü bir attika tipi sunmaktadır. Örneklerin çoğunda, saçaklıkla sonlanan bir üst yapı tercih edilmiştir. Nikaia Kapıları (s. 16), Hierapolis Frontinus Takı²²⁸ (s. 23), Patara Mettius Modestus Takı (s. 34), Ksanthos Vespasianus Kapısı (s. 31), Ariassos Takı (s. 39), Pisida Antiokheiası Takları (s. 42), Attaleia Hadrianus Takı (s. 49), Isaura Vetus Takları (s.62), Diokaesareia Kent Kapısı (s. 67) bu durumun örnekleridir. Yazıtlar attika yerine, genellikle saçaklığın alt hizasındaki silmelerde (çoğunlukla arkhitrav ve frizde) yer almakta olup, incelenen yapıların bir kısmının aplikasyon delikleri ile taşıdığı bilinen heykeller, yine attika yerine saçaklık üzerinde yer almaktadır. Ariassos’taki örnekte (s. 39) üçü saçaklık üzerinde, biri yapının önüne düşmüş vaziyetteki postamentlerden de anlaşılacağı üzere, heykellerin saçaklık üzerinde yükseltilmesi durumu da sözkonusudur²²⁹.

Daha önce değinildiği üzere İmparatorluk’un merkezinde ve eyaletlerde yapı türünün ortaya çıkışının erken dönemlerinden beri gözlemlenebilen (üçgen) alınlıklı üst yapı, Anadolu’da da karşımıza çıkmaktadır. Merkezde bir tam, yanlarda iki kesik alınlıkla sonlanan Perge Hadrianus Takı (s. 57) veya bir sahne binasının cephe mimarisini fasatında andırır tarzda yine alınlık, segment ve kesik alınlık kullanımının simetrik bir ardışıklık içerisinde olduğu Anazarbos Takı (s. 64) gibi.

Fasat Mimari

²²⁸ Hierapolis Frontinus Takı (Batı) için yapılan incelemelerde, yapı çevresinde üst yapıya ait olduğu düşünülen alınlık parçaları incelenmiş; fakat, bu parçaların yapının güney yakınında yer alan mezar yapısına ait olduğu ölçüleri ve benzer mezar yapısı örnekleriyle tespit edilmiştir. Detaylı bilgi için bkz. s. 23.

²²⁹ Ariassos Takı’nda, yapı üzerindeki kaidelerin, öne sürüldüğü üzere attika dolgu blokları olmayıp, heykel taşıyan postament oldukları, taşıdıkları yazıtlar ve de üzerlerindeki aplikasyon delikleriyle net bir şekilde bellidir. Detaylı bilgi için bkz. s. 39.

Genel olarak Anadolu taklarının günümüze ulaşan örneklerinin, İtalya’da ve kısmen batı eyaletlerindeki imparatoru ve imparatorluğu yücelten tasvir programı dahilinde zengin plastik öğelerin kullanıldığı bol kabartmalı propaganda örneklerine oranla, daha sade bir bezeme anlayışı içerisinde yapıldıklarını söylemek doğru olacaktır. Cephedeki bu sadelik, pilasterlerle, köşelerde bağımlı sütunlarla, yarım sütunlarla, M.S. 2. yy. başlarından itibaren fasattan bağımsız öne taşan sütunlarla ve de aedikula kullanımına yer veren mimariyle kırılmaya çalışılmıştır. Kaideler üzerinde yükselip saçaklık kısmında öne taşan profillerle yapıyla bütünleşen bu bağımsız sütunlu cephe mimarisine, Attaleia ve Perge’deki Hadrianus Takları (s. 49, s. 57) iyi birer örnek durumundadır. Anazarbos Takı (s. 64) ise Severuslar Dönemi’nden aynı durumun başka bir örneği durumundadır. Perge Hadrianus Takı’nda olduğu üzere, Anazarbos Takı’nda da benzer şekilde cephe mimarisinin sadeliği, bağımsız sütunlar ve alınlıklı üst yapıyla birlikte, aedikulae ile de kırılmıştır.

Anadolu takları içerisinde bahsi geçen tüm bu tipolojiden birçok açıdan ayrılan örnek durumundaki Perge Demetrios - Apollonios Takı (s. 53), farklı bir durum sergilemektedir. Dor üzerinde Ion düzeninde iki katlı bir cephe görünümü ve attika izlenimi uyandıran üst yapısının yanı sıra, yapıyı ayrıcalıklı örnek durumuna sokan kesik alınlık ve kemer birleşimi, Domitianus Dönemi’ne ait bu yapının gerek Anadolu gerekse İmparatorluk’un diğer coğrafyaları içerisinde benzersiz durumunu vurgular bir durum sergilemektedir. Kesik alınlık, doğu eyaletlerinde revaçta olan bir mimari öğe durumunda olsa da,²³⁰ kemerle birleşimi doğu-batı sentezini vurgular nitelikte tekil olarak kabul görmektedir. Ancak, kemer ve kesik alınlık birleşiminin kullanıldığı bir başka yapının parçalarına, analogi çalışması için yapılan incelemeler sırasında Limyra’da, Gaius Caesar Kenotaphı’nın doğusunda, zeminde tasnif edilen çeşitli mimari parçalar içerisinde, bir geçiş yapısına ait bloklar arasında rastlanılmıştır (Bkz. Lev. 127, Res. 1). Yalnız buradaki geçiş yapısının, sözkonusu parçanın ait olduğu düşünülen ve sütunlu caddede konumlanan in situ kaidesi göz

---

²³⁰ İnan, barok mimarinin bir unsuru olan kesik alınlığın Anadolu’da en erken örneğinin burada görüldüğüne değinmektedir : İnan, “Demetrios-und Apollonios-Bogen in Perge”, **XI. International Congress of Classical Archaeology**, London, 3-9 September 1978, s. 244.

önüne alındığında, sütunlar üzerinde yükselen bir mimariye sahip olduğu anlaşılmaktadır (Bkz. Lev. 128, Res. 1).

Anadolu taklarını kronolojik bir bakışla, belirli bir genel tipolojik gelişime dahil etmek, daha önce takların çok yönlü genel tipolojisi üzerine değindiğimiz hususlardan ötürü mümkün görünmese de, fasat öğelerinin belirli unsurlarının zamansal süreç içerisinde görülmeye başlandığını gözlemlemek mümkündür.

Bu bağlamda, Augustus Dönemi'nden Hadrianus Dönemi'ne dek tarihlenebilen yapılarda, genel olarak araştırmacıların atıfta bulunduğu “batı örneklerine kıyasla sade görünüm” şemasının, pilasterler, bağımlı sütunlar, nişler gibi fasat aksındaki uygulamalarla aşıldığı gözlemlenmektedir. Ephesos Mazeus - Mithridates Kapısı (s. 28) ile başatabileceğimiz bu sürece ait yapıların en iyi örnekleri, Pisidia Antiokheiası Propylonu (s. 42), Perge Demetrios Apollonios Takı (s. 53), Nikaia Kapıları (s. 16), Hierapolis Kuzey Frontinus Kapısı (s. 23) ve Patara Mettius –Modestus Takı'dır (s. 34). Hadrianus Dönemi'nden itibaren ise, bağımsız sütunlar ve aedikulae kullanımlarıyla yapı fasatlarından öne taşmalarla birlikte, cephe hareketlenmeleri sağlanmıştır. Attaleia (s. 49) ve de özellikle Perge (s. 37) Hadrianus Takları bu durmun en iyi örnekleridir. Severuslar döneminde gözlemlenen durum ise, bunlara ek olarak, orta geçişin daha vurgulu ve yüksek planlanarak saçaklık bezemelerinin arkhivoltlar üzerinde devamlılığının sağlanması gibi barok etkili mimari uygulamalardır. Anazarbos Takı (s. 64) ve Diokaesareia Kent Kapısı (s. 67) ise bu durumun en iyi temsilcileridir.

Burada özellikle vurgulama gereği duyduğum husus, bazı araştırmacıların “cephe mimarisinde sadelik” gözleminden yola çıkarak yapılar üzerinde yanlış analogik değerlendirmelerde bulduklarıdır²³¹. Sözkonusu “sadelik” yalnızca dönemsal bir hususun yansıması olamayacağı gibi, yapının planlandığı kentin diğer temsil yapılarıyla da yansıttığı statüsü ve buna bağlı olarak yapı finansmanına ayırabileceği miktar gibi birçok başka nedene de bağlı olabilir. Örneğin, Isaura Vetus (s. 62) gibi ikincil bir kentte yer alan Hadrianus Takı'nın, aynı dönemin birincil

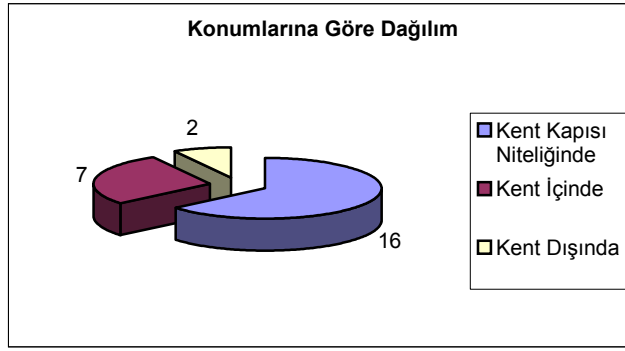
---

²³¹ Bu durum için en iyi örnek Ariassos Takı'nın tarihlenmesi üzerine yapılan yorumlardır. Sözkonusu tak, postament yazıtlarıyla kesin olarak M.S. 222-235'e tarihlenirken, yalnızca fasat mimarisini ele alan İdil ve ayrıca Doruk, yapıyı “sadelikten” yola çıkarak, Hierapolis Frontinus Takı ve Patara Mettius-Modestus Takı ile ilişkilendirmekte ve yanlış olarak M.S. 1.yy. sonuna tarihlenmektedirler. Detaylı bilgi için bkz. s.39.

kentlerindeki örnekleriyle kıyaslanamayacak nitelikte sade olması şaşırtıcı olmayan bir durumdur.

B. Kentle İlişkisi

Tüm imparatorluk coğrafyasında takların kent örgüsü içerisinde ve dışarısında konumlanma durumları üzerine genel bilgiler çalışmamızın birinci bölümünde verilmiş olup, aşağıda, Anadolu taklarının kent ile ilişkisi ele alınarak, çalışmamız kapsamında yapılan gözlemler irdelenmektedir.

Yukarıda sunulan grafikte görüldüğü üzere, Anadolu dahilinde incelenen 25 yapının büyük çoğunluğunu teşkil eden 16 adet tak, kent kapısı işleviyle konumlanmaktadır. Buna karşılık 7 yapı kent dahilinde konumlanırken, 2 tanesi ise kent dışında konumlanmaktadır.

1. Kent Kapısı Niteliğindeki

Kent kapısı işleviyle konumlanan takların bir kısmı, kent duvarları arasından bir geçiş niteliğinde, onlarla birleşik konumlanırken, bir kısmı ise kent duvarları ile direkt ilişki içerisinde olmayıp, yine de kentin girişi niteliğinde, girişten içerilere uzanan ana aksların başlangıcını vurgular şekilde konumlanmaktadır. Bu noktada kent kapısı niteliğindeki takları, surlarla birleşik konumlananlar ve şehre giriş niteliğinde bağımsız konumlananlar olmak üzere iki başlık altında ele alabiliriz.

a. Surlarla Birleşik Konumlananlar

İncelen yapı türünün, merkezdeki gelişimine bakılınca, kısa zamanda benimsenen bu yapı tipinin, kent kapılarında da tercih edilen form olmaya başladığı ve özellikle Augustus Dönemi'nde genel anlamda kemerli kent kapılarının, zafer takı olarak bilinen yapı tipiyle bütünleşerek tercihsel bir değişime gidildiği görülmektedir.²³² Anadolu için de söz konusu durum erken örneklerden itibaren aynı durum paralelinde gerçekleşmiştir.

Ksanthos Vespasianus Kapısı (s. 31), Nikaia Kapıları (s. 16), Attaleia Hadrianus Kapısı (s. 49), Mylasa Baltalı Kapı (s. 30), Pisidia Antiokheiası Batı Kapısı (s. 47), Diokaisereia Kent Kapısı (s. 67), Laodikeia Ephesos Kapısı (s. 26) Anadolu'da kent surlarıyla birleşik olarak günümüze ulaşmış tak yapılarındandır. Bu örnekler, konumları ve şehre doğrudan giriş işlevleri göz önüne alınarak literatürde de "kapı" olarak adlandırılmışlardır.

Roma mimarisinde genel eğilim olarak birçok yapıda gözlemlenen ve gücün, saygınlığın dışavurumu olarak çözümlenen temsil kaygısı, kent girişlerinde tak görünümlü bu kemerli ana kapıların tercihinde kuşkusuz büyük önem taşımaktadır. Zafer geçitleri olarak ortaya çıkan ve antik kaynaklarda *Porta Triumphalis* olarak karşılaşılan ve *triumphus* geleneğinin en önemli parçası olan bu mimari içeriğin, surlarla birleşik vaziyette kent girişlerinde de temsil edilmesi fikri, İmparatorluğun diğer coğrafyalarında olduğu üzere Anadolu'da da kabul görmüştür.

Bu genel anlamın yanı sıra, kent kapısı olarak konumlanan bu tak biçimli kapıların, hem konumlanması hem de şekillenişinde rol oynayan kuşkusuz birçok faktör bulunmaktadır.

Bunlar arasında, şehrin girişi gibi kenti temsil eden baskın bir noktada bulunan bu yapıların, kentin ve çevresinin süregelen kült yapısıyla da ilişkili ipuçları vermesi önemli bir durumdur.

Bu durumun bir örneği, Ksanthos'ta yer alan ve kentin güney kapısı olarak tanımlanan Vespasianus Kapısı'nda (s. 31) görülmektedir. Arkhitrav üzerinde günümüze kısmen ulaşan yazıtından anlaşılacağı üzere, Roma'nın Lykia Valisi Sextus Marcus Priscus tarafından M.S. 68-69 yıllarında İmparator Vespasianus

---

²³² İtalya dahilinde korunan konu durum için başlıca örnek için bkz. Rimini'deki Augustus Takı (s. 10) (M.Ö. 27)

onuruna dikildiği bilinmektedir.²³³ Anadolu'da benzer yapı örneklerinde sıklıkla rastlanıldığı üzere, yerel elitlerin (burada valinin) İmparator'u onurlandırdığı durumun tipik bir örneğidir. Ne var ki bu durumun yanı sıra, kente bu kapıdan giren yolun Letoon Kutsal Alanı'ndan geldiği ve kentin bu anlamda Leto, Apollon ve Artemis üçlü kültü ile ilişkisi de göz önüne alınırsa, bir anlamda kentin ve çevre alanının yerel kültürleri ile olan bağlarının bir yansımasının bu kapıda görülmesi şaşırtıcı değildir. Dor düzenindeki saçaklığında, geçişin üzerine denk gelecek tarzda alçak kabartma şeklinde, günümüze oldukça tahrip olmuş halde ulaşan bezemeli metoplar (orta metop in situ olarak korunmuştur) Artemis Leto ve Apollon'un büst betimlerini taşımaktadır.

Aslında Letoon Kutsal Alanı'ndan gelen yolun kente girdiği noktadaki bu kapıda, yerel kültürün kent kapısına yansıtılması durumuna, kapının önceki evresinin kalıntıları arasında, ilk evre kapısının sağ dikmesi üzerinde yer alan bir yazıtta da rastlanılmaktadır. M.Ö. 2. yy. başında III. Antiokhos'un, Ksanthos Kenti'ni Leto, Apollon ve Artemis'e adadığını bildiren bu yazıt²³⁴, aynı hususun daha erken bir kanıtı durumundadır.

Kent kapısı olarak kullanım gören taklara yerel kültürün yansıtılmasının bir başka örneğine, Karia Bölgesi'nde Mylasa'da yer alan ve M.S. 2. yy.'ın ilk yarısına tarihlenen Baltalı Kapı'da (s. 30) rastlanılmaktadır. Yapının kente bakan iç yüzünde, kemer taşı üzerinde alçak kabartma ile betimlenen labyris betimi, Zeus Labraundos Kültü'nün bir temsilidir.

Kent kapısı niteliğindeki takların konumları, çevre kentlerle olan bağlantılarla ilgili ipuçları da sunmaktadır. Örneğin, Attaleia'nın günümüze ulaşan tek kapısı olan Hadrianus Kapısı (s. 49), kentin güneydoğusuna, tam olarak Perge'ye doğru yönelmiştir. Bu bakış açısıyla yaklaşarak, kent ve limanı içeriye, Pisidia ve Lykia'ya bağlayan kuzeyden gelen ve varlığı bilinen yollar düşünüldüğünde, Attaleia'nın bir başka kapısının, bir kuzey kapısının olması gerektiği akla gelmektedir.

Nitekim, Attaleia'da, Yivli Minare Camisi'nin avlusunda korunan bazı mimari parçalar, bu kuzey kapısının varlığını düşündürmektedir. Bu parçaların

²³³ J. Des Courtils, Nouvelles données sur le rempart de Xanthos, **REA** 96, 1994, s 285-298.

²³⁴ a.g.e.

esasen Perge'deki Hadrianus Takı'na (s. 57) ait olabileceğini ve yakın zaman içerisinde Attaleia'ya taşınmış olmaları ihtimaline işaret eden Bulgurlu'nun görüşü²³⁵ karşısında Okatan'ın karşıt görüşü²³⁶, söz konusu mimari parçaların, büyük olasılıkla günümüze ulaşmayan Attaleia'nın muhtemel kuzey kapısına ait olması gerektiği şeklindedir.

Bu görüşlerin ardından çalışmamız kapsamında Yivli Minare Camii avlusunda yer alan söz konusu mimari parçalar incelenmiştir. Çoğunluğu arkhivolt blokları olan parçalar üzerine yapılan incelemelerde, bunlarla Perge'deki Hadrianus Takı parçaları arasında, Okatan'ın da belirttiği detay farklılıkları gözlemlenmiş olsa da, bunların aynı yapıda (Perge Hadrianus Takı), muhtemelen farklı katlar arasında gözlemlenebilen işçilik farkları olması ihtimali de düşünülebilir. Bunun yanı sıra Okatan'ın söz konusu parçaların Perge'den gelmiş olamayacağı görüşü üzerine öne sürdüğü farklılıklar arasında, birkaç hususun yeniden gözden geçirilmesi gerektiği incelemeler sırasında gerekli görülmüştür²³⁷. Diğer taraftan kentin yukarıda da değinilen nedenlerle, Okatan'ın da öne sürdüğü üzere bir Kuzey Kapısı'nın olması, oldukça kuvvetli bir ihtimaldir.

Yukarıda değinilen örnekler, kent kapılarının taklarla bütünleşmesinin birer temsili olsa da, tak içeriğindeki zafer anlamını dışa vurur vaziyette, bir anlamda tam olarak zafer takı kimliğini koruyarak surlarla birleşik vaziyette kent kapısı niteliğini üstlenen tek örnek Pisidia Antiokheiası Batı Kapısı'dır (s. 47). İkonografisinde zafer öğelerini taşıyan kabartmalarıyla, bir anlamda aynı kentteki Propylon'u (s. 42) model olarak bu şemayı kent kapısına taşımış durumdadır.

b. Kente Giriş Niteliğinde Bağımsız Konumlananlar

²³⁵ Bulgurlu, S., **Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri**, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1999, s. 143 vd.

²³⁶ Okatan, F., **Attaleia Kent Kapıları**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 51 vd.

²³⁷ Okatan'ın, Yivli Minare Camii avlusundaki arkhivolt bloklarında yer alan (açık-kapalı) palmet dizisi üzerine yaptığı yorum, açık palmet motiflerinin merkez üç yaprağının tek bir kökten çıkarken, Perge'de durumun her bir yaprağın ayrı ayrı betimlendiği şeklindedir. Ancak, Yivli Minare Camii avlusundaki arkhivolt blokları arasında da, Perge'deki gibi, bahsi geçen şekilde betimlenmiş palmet dizili bloklar saptanmıştır (Bkz. Lev. 128, Res. 2).

Kent surlarından bağımsız bir şekilde, ancak kentin ana aksının başlangıcında konumlanarak, kente giriş niteliğinde günümüze ulaşan tak yapıları: Hierapolis Frontinus kapıları (s. 23), Patara Mettius Modestus Takı (s. 34), Ariassos Takı (s.39), Perge Hadrianus Takı (s.57), Phaselis Hadrianus Takı (s. 37) ve Anazarbos Takı'dır (s. 64).

Kente girişle birlikte, ana caddelerin başlangıcında, onurlandırma kaygısı göz önüne alınarak en uygun yerde konumlanan bu taklar, ana aks üzerinde bir başlangıcı veya bir sonlanmayı işaret etmektedirler. Phrygia Hierapolisi'nde (s. 23), biri kısmen toprak altında olmak üzere, şehrin ana aksının her iki ucunda korunmuş olan Frontinus kapıları, bu durumun güzel birer örneğidir. Biri dairesel, diğeri ise kare planlı kuleler arasında konumlanan kapılar, şehrin aks üzerinde başlangıcını ve sonunu işaretler durumdadır.

Patara'da, Mettius Modestus Takı da (s. 34), Patara Kenti için aynı durumu vurgularken, burada kentsel örgü açısından farklı durum, takım yanında konumlanan su kulesiyle birlikte kent ihtiyacını sağlayan su sisteminin bir parçası olarak kullanılmış olmasıdır. Diğer bir deyişle kemerli bu yapı, içinden geçirilen künk sitemiyle bir çeşit aquaduktus işlevinde kullanım görmüştür. Bu durum, aslında bir temsil yapısı olan tak için sıra dışı bir durum sergilemektedir.

Pisidia'da Ariassos Takı ise (s. 39) kentin vadiye yayılmış topoğrafyasına uygun olarak, yerleşimin eğimdeki başlangıcını işaret eder durumda konumlanmaktadır. Gerek tak ile çağdaş tahkimat sisteminin olmayışı, gerekse tüm vadi boyunca sıra dışı olarak kent içerilerine sokulan mezar yapıları ile kentin yayılım sınırını anlamının kolay olmadığı bir örgü göz önüne alındığında, takım konumu bu anlamda belirleyici bir önem kazanmaktadır.

Perge'de, kentin M.S. 2. yy. örgüsünün ana aksı olan sütunlu caddenin başlangıcında konumlanan Hadrianus Takı (s. 57), dairesel planlı kuleler ve oval avlunun birleşerek oluşturduğu bir temsil alanının sonunda, kente geleni karşılayan bu yapı bütününden, kente geçişi bildirir bir pozisyondadır. Burada dikkati çeken bir husus, genel anlamda takların bir geçiş mekanizması olmasına karşın, yapının ayaklarında karşılaşılan ve yapıyla eş zamanlı tasarlanmış aplikasyon deliklerinden kolayca anlaşılacağı üzere, yapının geçişleri, trafiğe kapalı bir durum sergilemektedir. Böylelikle yapı, konumuyla, gördüğümüz diğer örneklerdeki kentle

olan ilişki modeline uysa da, işlevsel olarak kent girişinde bir temsil avlusunu sonlandıran kapalı bir alan yaratmaktadır.

Perge'deki Hadrianus Takı'nın konumuyla, tak yapılarının planlanmasıyla ilgili bize sunduğu bir başka durum, bu yapıların kemerleri arsından görünen manzaranın - görüş açısının - önemsendiği ve bu durumun planlamada önemli bir unsur teşkil ettiğidir. Zira buradaki örneğin merkez geçiş doğrultusunun orta aksının uzantısı, son araştırmalarda Akropolis üzerinde yer alan kutsal alanı konumlandırmak için öne sürülen ipuçlarından biri olmuştur²³⁸.

Ana caddelerin başlangıçlarında onurlandırma motifi olarak tak tercihinin başka bir örneği, bir liman kenti olan Phaselis'te görülmektedir. Liman Caddesi'nin başlangıcında yer alan tek geçişli Hadrianus Takı (s. 37), limandan gelen ziyaretçileri altından geçirirken, basamağıyla da ana caddeye yükseltmektedir.

2. Kent İçinde Konumlananlar

Anadolu'da günümüze ulaşan takların 7'si kent dahilinde konumlanmaktadır. Bu takların kent örgüsü içerisinde üstlendikleri anlam çerçevesinde konumlarının planlanmasında, kentin süregelen çağdaş trafik şeması, kavşak noktaları veya kültürel anlam taşıyan özel alanlara girişlerin tasarlanması gibi dikkate alınan birçok durum söz konusudur.

Ephesos Mazeus-Mithridates Takı (s. 28), Pisidia Antiokheias Propylonu (s. 42), Perge Demetrios - Apollonios Takı (s. 53), Isaura Vetus Takları (s. 62,63) ve Side Takı (s. 60), Anadolu'da kent dahilinde günümüze ulaşan tak örneklerindedir.

Anadolu için en erkene tarihlenen tak yapılarından Ephesos Mazeus - Mithridates Takı, bilindiği üzere Hellenistik Dönem'e tarihlenen Tetragonos Agora'nın kapısı durumundadır. Bir tak yapısından beklendiği üzere ana cadde üzerinde veya iki ana caddenin kesişim noktasına konumlanmış durumda değildir. Durumu daha net bir çerçeveye oturtmak için, Augustus Dönemi yapısı olan bu takı, çevresinde korunmuş durumdaki M.S. 3. yy. yapılarından soyutlayarak kent

---

²³⁸ Martini, W., "Zur Lage des Artemis-Heiligtums von Perge", **Fahri Işık'a Armağan - Anadolu'da Doğdu**, Ege Yayınları, İstanbul, 2004, s. 485.

topoğrafyasına baktığımızda, Kuretler Caddesi'nin, topoğrafyanın da gerekliliği olarak limana doğru uzanmakta olduğunu ve takın da tam olarak bu caddenin limana doğru uzanan farazi aksının uzantısı üzerinde konumlandığını görebiliriz.

Nitekim, Tetragonos Agora ve çevresinde, kentin erken tarihi için yapılan güncel araştırmalara baktığımızda, arkaik döneme dek inen tarihlemesiyle, bu alana eğimden yaklaşır, daha sonra yapının konumlandığı alandan hemen sonra ikiye ayrılan yol parkuru saptanmış durumdadır.²³⁹ Dolayısıyla, limana doğru ilerleyen, bir başka deyişle de limandan gelen, kentin erken dönemi trafiğinin, Mermerler Caddesi doğrultusundaki yapılaşmadan önce farklı bir durum sergilediği varsayıldığında, bir geçiş yapısı olan takın konumu ayrı bir anlam kazanmaktadır.

Takların kent örgüsü içerisinde üstlendikleri anlama dair diğer bir örnek Pisidia Antiokheiası Propylonu'dur (s. 42). Çalışmamızın ilk bölümünde, takların temel anlamda iki farklı alanı birbirinden ayırdığına değinmiştik. Pisidia Antiokheiası Propylonu, bu durumu gözler önüne seren açık bir örnektir. Tiberius Alanı'ndan Augustus Alanı'na geçiş yapısı olarak konumlanan bu tak, kesin olarak iki alanı birbirinden ayırmaktadır. Tiberius Alanı'ndan yükselen basamaklarla, hemen bu basamakların sonunda konumlanan üç geçişli takın altından geçen herhangi bir ziyaretçi, bu geçişle birlikte ayrı bir alana geldiğini açık bir şekilde algılıyor olmalıdır. Tiberius Alanı'nın üst kotunda bulunan bu alanın merkezinde, bilindiği üzere Augustus Tapınağı konumlanmaktadır. Kuşkusuz, Augustus'un Tapınağı'na geçişte, onun zaferlerini onurlandıran bir mimarinin tercih edilmesi, gerek mekansal gerekse ikonografik içeriğe her anlamda oldukça uygun düşmektedir.

Kent örgüsü dahilinde konumlanan diğer bir yapı Perge'de yer alan Demetrios - Apollonios Takı'dır (s. 53). Kent planına bakıldığında, takın konumuyla farklı bir durum sergilediği görülmektedir. Yapı, ana cadde üzerinde, bir caddenin başlangıç veya sonunda değil, iki ana caddenin kesişim noktasında²⁴⁰, kentin doğu-batı aksındaki erken dönem ana caddesinin kuzey-güney doğrultulu ana caddesi ile bulunduğu konumda, doğu-batı aksının bu kavşak noktasından doğuya uzanan

²³⁹ P. Scherrer - E. Trinkl, **Die Tetragonos Agora in Ephesos**. Grabungsergebnisse von archaischer bis in byzantinische Zeit - ein Überblick. Befunde und Funde klassischer Zeit., FiE XIII 2 , 2006

²⁴⁰ Bu tip iki ana cadde kesişimlerinde özellikle İmparatorluk'un doğu eyaletlerinde tetrapylon tarzı quadrifrons yapılar tercih edilmiştir. Örn. Palmyra.

kısımının başlangıcında yer alır. Kentin erken gelişim evresi içerisinde, doğuda Kestros Nehri üzerinde yer alan ve kent için büyük önem taşımış olması gereken limandan yaklaşım göz önüne alındığında, takın üzerinde konumlandığı doğu-batı aksının önemi açığa çıkmaktadır.

Bu noktada takın yazıtlarının planlanması da bir başka açıdan bazı fikirler vermektedir. Takın ilk iki satırı hariç, her iki cephesindeki yazıt özdeş olmakla birlikte, İmparator Domitianus'un adı doğu cephede, yani liman tarafından gelirken görülen cephede yer almaktadır. Birçok örnekte gördüğümüz üzere takın, yine geçiş yapısı olarak alanda farklılığı vurgulaması durumu düşünüldüğünde, akla M.S. 1. yy. içerisinde doğu-batı doğrultulu bu caddede yönlendirdiği trafikle, yapının batısında bu yapıyla da vurgulanan kendi dönemi için önemli bir alanı mı işaret ettiği sorusu gelmektedir. Yapıyla çağdaş M.S. 1. yy. kent örgüsüne bakıldığında, takın üzerinde yer aldığı dekumanusun devamında, bu dönem yapılarının (kesin tarihlenen Palaestra gibi) varlığı bilinmektedir.²⁴¹

3. Kent Dışında Konumlananlar

İmparatorluğun diğer eyaletlerinde, kırsal alanda sınır vurgular tarzda, yerleşim dışı ana yollar üzerine ve köprü geçişlerine inşa edilmiş örneklere rastlanıldığına ilk bölümde değinilmiştir.²⁴² Anadolu'da ise kent dışında, herhangi bir yerleşimden bağımsız halde günümüze ulaşan taklar; Sağlıklı ve Sarıseki taklarıdır.

Sağlıklı Takı (s. 69), Tarsus'tan Kilikia'nın kuzey sınırına giden Roma anayolunun üzerinde, Tarsus territoriumunun özel sınırına işaret etmektedir.²⁴³. Değindiğimiz üzere, Frothingham, yapıyı Kilikia Eyaleti'nin sınırlarını çizen İmparator Vespasianus'un dönemi ile (M.S. 69-79) ilişkilendirmenin mümkün olabileceğini dile getirmektedir²⁴⁴. Söz konusu yapı, büyük olasılıkla Tarsus'tan

²⁴¹ Özdzibay, a.g.e., s. 46.

²⁴² Bölge sınırını vurgulamak için inşa edilen örnek için bkz. Bara'da (İspanya) yer alan "Licinius Sura" Takı (M.S. 2.yy. başı), köprü üzerine inşa edilen örnekler için bkz. Alcantara (Portekiz) Trajan Köprüsü (M.S. 2.yy. başı) , St. Chamas (Fransa) Köprüsü (M.S. 1.yy. sonu).

²⁴³ Frothingham, A.,L., "The Roman Territorial Arch", **American Journal of Archaeology** XIX, 1915, s.155-174.

²⁴⁴ A.e, s. 169.

kuzeye giden anayol ile birlikte tasarlanarak Kilikia'nın bu bölümdeki kuzey sınırına işaret eder durumdadır.

Yine Kilikia dahilindeki bir başka sınır takı, Sarıseki Beldesi'nde incelenen ve günümüze tek ayağı ile ulaşmış olan Sarıseki Takı'dır (s. 70). Frothingham'ın da değindiği üzere Kilikia ve Syria Eyaletleri arasındaki sınırı belirtir vaziyette, antik kaynaklarda Kilikia Kapısı olarak adlandırılan tak olması oldukça muhtemel bu yapının, Septimius Severus'un M.S. 194'te Issos Ovası'nda Pescennius Niger'e karşı kazandığı zafere ithaf edildiği düşünülmektedir²⁴⁵. Örneğini bu takta gördüğümüz üzere, konu kapsamında dikkate değer bir husus, sınır takı niteliğindeki bu yapının, aynı zamanda bir zaferin kazanıldığı coğrafyayı işaret ederek, tarihsel bir önemi olan söz konusu yeri vurgulaması durumudur.

C. Yapım Nedenleri

İncelediğimiz yapı tipinin Roma'da ortaya çıkışının nedenleri ve arkasındaki sosyal içerik, çalışmamızın birinci bölümünde ele alınmış, buna göre imparatorluk propagandasının bir aracı olarak zafer ve onurlandırma kavramlarıyla şekillenen takların merkezde yüklendikleri anlam vurgulanmıştı. Kazanılan savaşlar, barışın sağlanması, ülke sınırlarının genişletilmesi, seferdeki imparatorun Roma'ya dönüşü gibi birbiriyle ilişkili siyasal olayların imparatoru ve imparatorluğu yücelten bir ideolojiyle kutlanması ve kutsanması çerçevesindeki bu anlam karşısında, Anadolu dahilindeki örneklerde farklı bir durumun varlığının söz konusu olduğunu, buradaki takların çoğunun yapım nedenlerinin, belirtilen bu sebeplerden ayrıştığını söylemek doğru olacaktır.

Anadolu'da incelenen takların yapım nedenlerini iki ana bakış açısı altında toparlamak, konuya yaklaşım açısından daha bütünleyici olacaktır. Bunlardan ilki, aslen yapı tipinin, Roma'da ortaya çıkışının nedenleriyle de özdeşleşen bir İmparatorluk ideolojisi ve propagandasıdır. Bu birincil bakışla yaklaşıldığında, tüm Akdeniz Havzası'na yayılım göstermiş, farklı milletleri bünyesinde barındıran bir imparatorluğun, imparatoru ve kurulu düzeni onurlandıran, gücünü simgeleyen her

---

²⁴⁵ A.e. s. 162.

türlü aracın kullanımını desteklemesi ve bu sayede mevcut düzeni kollaması oldukça anlaşılır bir durumdur²⁴⁶.

İmparatorun veya başka bir deyişle imparatorluğun otoriter imajının, kamu binalarında, forumlarda, tiyatrolarda ve diğer buluşma noktalarındaki temsilinin, yerel yöneticilerin kendi iradelerinin de kabul görmesini kuvvetlendiren ve yerel otoriteyi bir anlamda destekleyen bir durum teşkil etmesi, yine aynı açıdan imparatorluk ideolojisini bütünler durumdadır²⁴⁷.

Duruma ikincil bir bakış açısı, imparatorluk ideolojisiyle merkezden eyalete olan bu dinamiğin tersi yönünde, eyaletlerin ve kentlerin merkeze olan bakışları ve beklentileri yönünde olmalıdır. İmparatorluk dahilinde kentlerin birbirleriyle rekabeti, bu durumda önemli bir rol oynamaktadır. Bir kentin eyalet içerisinde birincil veya ikincil rol üstlenmesi, temsilcilerinin o eyalet içerisinde imparatorluk kültürü programında ne derecede rol aldıklarıyla doğrudan ilintilidir²⁴⁸. Bu anlamda şehirlerin imparatorluk kültürünün bir parçası olmak amacıyla imparatora tapınak inşa ederek neokoros unvanı almak için, Roma'dan ısrarla izin istedikleri ve bu konuda birbirleriyle yarıştıkları bilinmekte olup, neokoros unvanının sıradanlaştığı dönemlerde de kentler, ikincisi, üçüncüsü ve hatta dördüncüsünü taşımak için istekte bulunmaktaydılar²⁴⁹. Anlaşıldığı üzere kentin, diğer kentlerle rekabet içerisinde girdiği bu onurlandırma yarışının güdümü, imtiyaz sahibi olma arzusunundandır. Bu çerçevede, çalışmamız dahilinde ele alınan Anadolu takları da aynı amaca dönük anlam taşımaktadırlar.

Nikaia kapıları (İstanbul Kapı ve Lefke Kapı) (s. 16) bize kentin rejime bağlılığını, yazıtlarında gösteren güzel birer örnektir. Burada taklar, Bithynia Valisi M. Plancius Varus'un adamasıyla, İmparator Vespasianus'u onurlandırırken, "Eyaletin birincil şehri, Nikaia" deyişiyle de, kentin bir anlamda reklamı yapılmaktadır²⁵⁰.

---

²⁴⁶ Bu bağlamdaki imparatorluk ideolojisi için bkz. Ando, C., **Imperial Ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire**, University of California Press, 2000 (özellikle s. 19-49).

²⁴⁷ Lendon, J. E., **Empire of Honor**, Oxford University Press, 2001, s.19.

²⁴⁸ Merkelbach, R. , "Der Rangstreit der Städte Asiens und die Rede des Aelius Arsitides über die Eintracht", **ZPE** 32, 1978, s. 290 – 292.

²⁴⁹ Lendon, **a.g.e.**, s.171.

²⁵⁰ Şahin, S., "Katalog der Antiker Inschriften des Museums von İznik (Nikaia)" **Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien**, 9, s. 25-28.

Ele aldığımız tak yapılarının bir kısmının (Perge, Patara ve Ephesos örnekleri) adanmasında, yerel soylu ailelerin büyük katkılarının varlığını bilmekteyiz. Zanker, kentlerde başta gelen sülalelerin, soylu ve varlıklı ailelerin, imparatorluk kültürüne en fazla katkısı ve bundan da en fazla yararı olanlar olduğuna değinmektedir.²⁵¹ Araştırmacılar tarafından elitler olarak da anılan aristokrat sınıfının, birçok kez kentin imar faaliyetlerinin finansmanını sağladıkları bilinmektedir. Euergesia²⁵² dahilinde değerlendirilebilecek bu durumun arkasında yatan nedenlerden biri de, imparatorluk propogandasının üstlenilmesinden ziyade, kuşkusuz, bu propogandanın ya da ideolojinin kullanılarak, söz konusu kesimin kendini payelendirmesi, imparatorun ve imparatorluğun nezirinde payelenmesi vasıtasıyla nüfuzunu kuvvetlendirmesi olmalıdır. Az önce değindiğimiz, kentler arası rekabet göz önüne alındığında, bu tarz faaliyetlerin kent için önemi ve dolayısıyla bu faaliyeti üstlenen kesimin kent nüfusu üzerindeki etkisi daha net anlaşılmaktadır.

Augustus Dönemi'nden itibaren kentlerin, imar faaliyetleri için sıklıkla İmparatorluk'tan yardım istediği bilinmektedir. Gereken finansman genellikle geçici olarak vergiden muaf tutularak sağlanmakta olup, ayrıca mimari ve mühendislik bağlamında İmparatorluk'tan gereken teknik destek alınmaktadır.²⁵³ Bir anlamda, takların da dahil olduğu onurlandırma amaçlı yapı faaliyetleri, sürümde olan sikkelerde imparator ve ailesinin portrelerinin güncellenmesi gibi imparatorluğa olan bağlılığın yansıtıldığı hususlar, bu yardımların ve imtiyazların karşılığı olarak kendini göstermektedir.

Görüldüğü üzere, ilk bakış açısıyla, merkezden taşraya, imparatorluğun ideolojisine hizmet eden propoganda anlayışı, eyaletlerde başta yerel yöneticiler ve kentlerdeki soylu aileler tarafından “imtiyaz” kaygısıyla kabul görüp, ikincil bir bakış açısıyla, incelediğimiz yapı tipinin imarıyla da hizmet edilen, onurlandırmaya dönük, taşradan merkeze bir geri dönüşümle de bütünlenmektedir.

Yapım nedeni göz önüne alındığında, Anadolu taklarının büyük çoğunluğunda, takların ortaya çıkışı ve merkezde şekillenişinden öte gözlemlenen bu

²⁵¹ Zanker, P., **The Power Images in the Age of Augustus**, University of Michigan Press, Ann Arbor, 1988, s. 332.

²⁵² Anadolu'da Euergesia ve Euergetesler için bkz. : Quass, F., **Die Honorationschicht in den Städten des griechischen Osten**, Franz Steiner Verlag, Stuttgart, 1993.

²⁵³ Ando, C., **Imperial Ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire**, University of California Press, 2000, s. 307.

durumun günümüze ulaşan istisnası Pisidia Antiokheiası örnekleridir (s. 42). Diğer kentlerde korunan takların ikonografilerinde açık bir şekilde yer vermediği zafer kaygılı bir tasvir programı, Pisidia Antiokheiası Propylonu'nda ve Batı Kapısında, tüm heybetiyle kendini göstermektedir. Yarı plastik öğelerle betimlendiğini gördüğümüz savaş motifleri; silahlar, standard taşıyan ve esir alınan figürler, savaşla ilişkili tanrıça betimleri, ilki Augustus'un zaferlerini, ikincisi ise aynı şemayı kullanarak Hadrianus'u onurlandırır tarzda her iki yapıda da yerlerini almıştır²⁵⁴. İki yapı da, Roma merkez örneklerinde gördüğümüz salt propaganda amaçlı, gücü vurgular tarzda kurgulanmıştır. Yanlızca, Augustus Propylonu'nda, elleri arkasında bağlı, diz çökmüş Pisidalılar'ı simgeleyen figürlere kıyasla, iki yüzyıl sonraya tarihlenen Batı Kapısı'nda başı yukarıda kemer altından geçenleri selamlayan Parth figürlerinin rahat durumu, Güven tarafından romanizasyon sürecinin bir nüans farkı olarak yorumlanmaktadır²⁵⁵.

Her durumda Pisidia Antiokheiası örnekleri, ikonografisiyle, Anadolu'da incelediğimiz hemen hepsinin hellenizasyon sürecinden geçmiş kentlerdeki örneklerden ayrı, zafer propogandası amacını üstlenen bir durum sergilemektedir. Bu durumun nedeni kentin karakteriyle doğrudan ilintili olmalıdır. Zira, V. Gal Lejyonu tarafından kurulan Antiokheia, Roma merkezle doğrudan ilişkili bir lejyon kenti niteliğindedir. Bu nitelik antik kaynaklar ve yazıtların yanı sıra, kentin castrum tarzındaki planından da rahatça anlaşılabilir.

---

²⁵⁴ Bu yapıların plastik öğeleri için bkz: Robinson, **a.g.e.**

²⁵⁵ Güven, **a.g.e.**, s. 104.

SONUÇ

İlgili literatürün taranmasının yanı sıra, güncel arazi incelemeleriyle elde edilen verilerin neticesinde şekillenerek tezin değerlendirme bölümünde sunulan mimari analizler ve gözlemlerden sonra, bu çalışmayla yapısal karakterleri göz önüne serilen tak ve tak biçimli kent kapılarının, Anadolu'da hem yapısal ve hem de işlevsel açıdan üstlendiği anlam, net ifadelerle aşağıda belirtilmektedir.

Taklar, Roma'da, belirli törensel geleneklerin bir aracı şeklinde ortaya çıkmış ve imparatorluk ideolojisini doğrudan yansıtmaları nedeniyle de kısa zaman içerisinde sıklıkla tercih edilen bir form olarak kabul görmüştür. Bu kabul görüşü, yapı tipinin kullanımını kısa zamanda, kökeninde barındırdığı imparatorluk ideolojisinin yanı sıra, kendini şekillendiren geleneklerin ötesine, ortaya çıkışında üstlendiği yalın zafer içeriğinin dışına çekmiştir. Böylelikle bu yapı tipi, kent örgüsü dahilinde temsil yapısı olarak birçok noktada tercih edilirken, birçok kent de kapısına form olarak bu mimari tipi yansıtmıştır.

İncelenen yapı türünün, merkezdeki gelişimine bakılınca, kısa zamanda benimsenen bu yapı tipinin, kent kapılarında da böylelikle tercih edilen form olmaya başladığı ve genel anlamda kemerli kent kapılarının, zafer takı olarak bilinen yapı tipiyle bütünleşerek tercihsel bir değişime gidildiği görülmektedir. Anadolu için de söz konusu durum, erken örneklerden itibaren aynı olup, Anadolu dahilinde incelenen takların büyük çoğunluğu da, görüldüğü üzere kent kapısı işleviyle konumlanmaktadır.

Roma mimarisinde genel eğilim olarak birçok yapıda gözlemlenen ve gücün, saygınlığın dışavurumu olarak çözümlenen temsil kaygısı, kent girişlerinde tak görünümlü bu kemerli ana kapıların tercihinde kuşkusuz büyük önem taşımaktadır. Bu genel anlamın yanı sıra, kent kapısı olarak konumlanan bu tak biçimli kapıların, hem konumlanması hem de şekillenmesinde rol oynayan farklı hususlar vardır. Bunlar arasında, şehrin girişi gibi kenti temsil eden baskın bir noktada bulunan bu yapıların, kentin ve çevresinin süregelen kült yapısıyla da ilişkili ipuçları vermesi önemli bir durumdur. Bir diğer husus, kent kapısı niteliğindeki takların konumlarının çevre

kentlerle olan bağlantılarla ilgili ipuçları sunmasıdır. Kente girişle birlikte, ana caddelerin başlangıcında, onurlandırma kaygısı göz önüne alınarak en uygun yerde konumlanan bu taklar, ana aks üzerinde bir başlangıcı veya bir sonlanmayı işaret etmektedirler.

İncelenen takların konum ve planlarıyla ilgili bize sunduğu bir başka durum, bu yapıların kemerleri arsından görünen manzaranın - görüş açısının - önemsendiği ve bu durumun planlamada önemli bir unsur teşkil ettiğidir.

Kent dahilinde konumlanan takların kent örgüsü içerisinde üstlendikleri anlam çerçevesinde konumlarının planlanmasında da, kentün süregelen çağdaş trafik şeması, kavşak noktaları veya kültüsel anlam taşıyan özel alanlara girişlerin tasarlanması gibi dikkate alınan birçok durum söz konusudur.

Kent ve örgüsüyle doğrudan ilişkili bu takların yanı sıra, imparatorluğun diğer eyaletlerinde, kırsal alanda sınır vurgular tarzda, yerleşim dışı ana yollar üzerine ve köprü geçişlerine inşa edilmiş örneklere paralel olarak, Anadolu'da kent dışında, herhangi bir yerleşimden bağımsız halde günümüze ulaşan taklar da tespit edilmiş ve incelenmiştir.

Takların merkezde ve batı eyaletlerinde, imparatorluk propagandasının bir aracı olarak zafer ve onurlandırma kavramlarıyla şekillendikleri bilinmektedir. Kazanılan savaşlar, barışın sağlanması, ülke sınırlarının genişletilmesi, seferdeki imparatorun Roma'ya dönüşü gibi birbiriyle ilişkili siyasal olayların imparatoru ve imparatorluğu yücelten bir ideolojiyle kutlanması ve kutsanması çerçevesindeki bu anlam karşısında, Anadolu dahilindeki örneklerde farklı bir durumun varlığının söz konusu olduğunu söylemek aşağıda belirtilen hususlar göz önüne alındığında doğru olacaktır.

Akdeniz Havzası'na yayılım göstermiş, farklı milletleri bünyesinde barındıran bir imparatorluğun, imparatoru ve kurulu düzeni onurlandıran, gücünü simgeleyen her türlü aracın kullanımını desteklemesi ve bu sayede mevcut düzeni kollaması oldukça anlaşılır bir durumdur. İmparatorun veya başka bir deyişle imparatorluğun otoriter imajının, kamu binalarında, forumlarda, tiyatrolarda ve diğer buluşma noktalarındaki temsilinin, yerel yöneticilerin kendi iradelerinin de kabul görmesini kuvvetlendiren ve yerel otoriteyi bir anlamda destekleyen bir durum teşkil

etmesi, yine aynı açıdan imparatorluk ideolojisini bütünler durumdadır. Bu durum kuşkusuz Roma idaresindeki Anadolu için de geçerlidir.

Ancak duruma ikincil bir bakış açısı, imparatorluk ideolojisiyle merkezden eyalete olan bu dinamiğin tersi yönünde, eyaletlerin ve kentlerin merkeze olan bakışları ve beklentileri yönünde olmalıdır. Kuşkusuz onurlandırma, giriş bölümünde de yer verdiğimiz hususlarla, genel anlamda zafer propagandasının mutlak bir parçasıdır. Ancak Anadolu taklarında yansıtılan imparatorluk ideolojisinin tek yönlü - merkezden eyalete doğru olan - güdümünün yanısıra, yapı tipinin benimsenme nedeninin ardındaki tercihin, başka bir bakışla eyaletten merkeze doğru da sorgulanabileceğini görmekteyiz. Romanizasyon sürecinde pay sahibi olmuş yerel elitler ve yönetici sınıfın, imparatoru ve imparatorluğu bu tak yapılarıyla onurlandırarak imtiyaz elde ettiklerini, statülerini güçlendirdiklerini ve kentlerini bu yapılarla donatarak, halihazırda süregelen kentler arası rekabeti desteklediklerini görmekteyiz.

Taklar, özellikle de yazıtlarında kentin rejime bağlılığını gösterip, imparatorları onurlandırırken, kentin de bir anlamda reklamını yapmaktadırlar. Kent halkının da, imparatorluk huzurunda payelenme ve yeni unvanlar alarak ayrıcalık kazanma arzusu, bu durumu daha da kuvvetlendirmekte olup, ele aldığımız takların büyük çoğunluğu bu amaç doğrultusunda inşa edilmiştir. Takların yapımı, Anadolu'da, anlaşıldığı üzere, hem merkezi yönetimi, hem yerel elit ve yöneticileri, hem de halkı onurlandıran ve onurlandırmanın ötesinde imtiyazlar getiren bir inşa faaliyetidir.

Kentlerin, imar faaliyetleri için sıklıkla İmparatorluk'tan yardım istediği bilinmektedir. Genelde geçici olarak vergiden muaf tutularak sağlanan finansman ile mimari ve mühendislik alanında İmparatorluk'tan gelen teknik destek, yardım ve imtiyazlar, karşılığını takların da dahil olduğu onurlandırma amaçlı yapı faaliyetleri, olarak kendini göstermektedir.

Böylelikle Anadolu'da hemen hemen tüm taklarda gözlemlenen durum - kent karakterinden ötürü Roma'yla doğrudan ilişki içerisindeki koloni kenti Pisidia Antiokheiası örnekleri hariç - İmparatorluk'un güce dayalı zafer propagandasından öte, onurlandırma amacıyla tasarlanmış olmalarıdır. Pisidia Antiokheiası Propylonu

ve Batı Kapısı, doğrudan Roma örnekleriyle benzeşen istisna durumlarıyla, incelenen diğer Anadolu örneklerinden gerek yapısal gerek işlevsel açıdan net olarak ayrı tutulabilmektedir. Bu taklar, Anadolu için tak kavramının nasıl kabul gördüğü üzerine yapılan yorumlar için de, oldukça önemli bir karşılaştırma örneği olarak günümüze ulaşmışlardır.

Böylece, imparatorluğun merkezinde daha net gözlemlenebildiği üzere, propoganda aracı olarak zafer bezemeleriyle donatılıp merkezi otoritenin gücünü sembolize eden tak şeması, Anadolu'da bu yalın ideolojiden sıyrılarak daha bağımsız şekillenen bir halde karşımıza çıkmaktadır. Bir anlamda kentin temsilini üstlenen bu yapılar, gördüğümüz birçok örnekte olduğu üzere, kentin süregelen yerel kültürlerinin izlerini de yazıtlarına ve hatta bazen ikonografilerine yansıtmiş durumdadırlar.

İmparatorluk merkezindeki bol kabartmalı propaganda örneklerinden değindiğimiz hususlarla bağımsızlaşan Anadolu takları, bu durumun sağladığı sadeliği, sıklıkla pilaster kullanımları, cephe nişleri gibi fasatlarına bağlı mimari uyarlamalarla değerlendirirken, zamanla bağımsız sütunlar, aedikulae uygulamaları gibi fasattan taşıp bağımsızlaşan bir mimari tarza yönelmişlerdir. Pamphylia ve de özellikle Severuslar Dönemi'nde Kilikia dahilindeki daha geç dönem örneklerinde ise, diğer birçok yapı tipinde de gözlemlenen doğu (Suriye) etkili barok mimarinin yansımaları gözlemlenebilmektedir. Böylelikle, diğer birçok yapı tipi için geçerli olan doğu – batı sentezinden söz etmek, Anadolu takları için de mümkün görünmektedir.

KAYNAKÇA*

Antik Kaynaklar :

Cassius Dio : **Roman History** LIV.8, LOEB Classical Library, vol. VI, Londra, 1917.

Frontinus, Sextius Iulius : **Stratagems - Aqueducts of Rome**, çev. Charles E. Bennet, LOEB Classical Library 174, Harvard University Press, Londra 1997.

Livius, Titus: **Ad Urbe Condita Libri**, (Çevrimiçi), <http://www.thelatinlibrary.com/liv.html>, 29.08.2009

Orosius, Paulus : **Historiarum Adversus Paganos Libri VII** – The Seven Boks of History Against the Pagans, Çev. I. W. Raymond , Columbia University Press, New York, 1936.

Pausanias : **Description of Greece** III, Books 6-8.21, Çev. H.S. Jones, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1933.

Plinius : **Naturalis Historia : Natural History**, Çev. H. Rackham, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Londra, 1938.

Plinius Caecilius Secundus : **Epistularum Libri Decem**, (Çevrimiçi), <http://www.thelatinlibrary.com/pliny.html>, 29.08.2009

---

* Süreli ve seri yayınların kısaltmalarında Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün belirlediği liste kullanılmıştır. "List of abbreviations for journals, series, lexica and frequently cited works", (Çevrimiçi) http://www.dainst.org/medien/de/richtlinien_abbreviations_english.html, Ağustos 2008

Strabon : **Geographika: Antik Anadolu Coğrafyası :**
Geographika XII-XIII-XIV, Çev.: Adnan Pekman,
İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993.

Tacitus, Cornelius: **Annales**, (Çevrimiçi),
<http://www.thelatinlibrary.com/tac.html>, 29.08.2009

Tacitus, Cornelius: **Historiae**, (Çevrimiçi),
<http://www.thelatinlibrary.com/tac.html>, 29.08.2009

Modern Kaynaklar:

Akok, M.,: 1970 “Antalya Şehri İçindeki Harian Kapısının Mimari Kuruluşu ve Restorasyonu”, **Türk Arkeoloji Dergisi** XIX – I, Ankara, s. 33-50.

Alzinger, W.: 1972 **Die Ruinen von Ephesos**, Verlag A.F. Koska, Berlin.

Alzinger, W. : 1974 **Augusteische Architektur in Ephesos**, SoSchrÖAI 16, Viyana.

Ando, C.,: 2000 **Imperial Ideology and Provincial Loyalty in the Roman Empire**, University of California Press, Londra.

Aran, B., : 1971 **Anadolu’da Roma Devri Mimarisi**, İstanbul.

Baldıran, A. – Gider, A.: 2008 **Mimari Bloklar Işığında Isauria Bölgesi’nin Mimari Uygulamaları**, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 20, Konya.

- Barlett, P., W., H. – Allom, T. : 1840 **Syrie et Dans L'Asie Mineure**, Fisher Fils & Co., Paris.
- Barton, T.: 1995 “Augustus and Capricorn: Astrological Polyvalency and Imperial Rhetoric”, **Journal of Roman Studies** 85, s. 33-51.
- Bayburtluoğlu, C. : 1986 “Phaselis Kazısı Raporu”, **VII. Kazı Sonuçları Toplantısı - I**, 20-24 Mayıs 1985, Ankara, s. 373-387.
- Bean, G. : 2000 **Eskiçağ'da Menderes'in Ötesi**, çev. P. Kurtođlu, Arion Yayınevi, İstanbul.
- Beaufort, F. : (1818) **Karamanya**, çev. Ali Neyzi – Doğan Türker, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2003.
- Bekker-Nielsen, T.: 2008 **Urban Life and Local Politics in Bithynia**, Aarhus University Press, Gylling.
- Birley A.R.: 2000 “Hadrian to the Antonines”, **The Cambridge Ancient History**, vol. XI, Cambridge University Press, Cambridge, s. 132-194.
- Bosch, E. – Atlan, S. :1947 “Antalya Kitabeleri”, **Bellekten** XI, s. 87-125.
- Bowersock, G. W. : 1985 “Hadrian and Metropolis”, *Bonner Historia-Augusta-Colloquium* 1982-83, Bonn, s. 75-88.

- Bulgurlu, S. : 1999 **Perge Kenti Hellenistik Güney Kapısı ve Evreleri**, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Burrell, B. : 2004 **Neokoroi: Greek Cities and Roman Emperors**, Leiden.
- Cavalier, L. : 2005 **Architecture romaine d'Asie mineure, Les monuments de Xanthos et leur ornementation**, Bordeaux.
- des Courtils, J. : 1994 "Nouvelles données sur le rempart de Xanthos", **Revue des études anciennes** 96, Talence, s. 285-298.
- des Courtils, J. : 2001 "1999 Ksanthos Kazı Çalışmaları", **XXII. Kazı Sonuçları Toplantısı – II**, Ankara, s. 75-78.
- des Courtils, J. : 2002 "Ksanthos Kazısı 200 yılı Çalışmaları", **XXIII. Kazı Sonuçları Toplantısı – I**, Ankara, s. 435-437.
- des Courtils, J. : 2003 **Ksanthos ve Letoon Rehberi**, Ege Yayınları, İstanbul.
- des Courtils, J. : 2004 "Ksanthos 2002 Yılı Kazı Kampanyası", **XXV. Kazı Sonuçları Toplantısı – II**, Ankara, s. 253-258.
- Curl, J., S. : 1992 **Classical Architecture**, Anova Boks, Londra.
- Curtis C.,D. : 1908 "Roman Monumental Arches", **American School of Classical Studies in Rome, Supplemental Papers** 2, s. 26-83.
- D'Andria, F. : 2003 **Hierapolis**, Ege Yayınları, İstanbul.

- Doruk, S. : 1997 “Ariassos Takı”, **Anadolu XXIII**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, s. 251-270.
- Drew-Bear, T. : 1994 “Pisidia Antiokheias’ının Parlak Dönemlerini Yansıtan Yazıtlar”, **XII. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, s. 13-17.
- Eck, W. : 1970 **Senatoren von Vespasian bis Hadrian**. Prosopographische Untersuchungen mit Einschluss der Jahres- und Provinzialfasten der Statthalter, (Vestigia 13), Verlag C. H. Beck, Münih.
- Ehlers, W. : 1939 “Triumphus”, **RE VII.A,1**, s. 493-511.
- Fellows, C. : 1840 **An account of discoveries in Lycia**, J. Murray, Londra.
- Frothingham, A. L. : 1904 "A Revised List of Roman Memorial and Triumphal Arches", **American Journal of Archaeology**, VIII, s. 1-34.
- Frothingham, A.,L., :1915 “The Roman Territorial Arch”, **AJA XIX**, 1915, s. 155-174.
- Gough, M. : 1952 “Anazarbus”, **Anatolian Studies II - 1952**, Londra, s. 85 – 150.
- Gradel, I. : 2002 **Emperor Worship and Roman Religion**, Oxford.
- Graef, B. : 1889 "Triumph- und Ehrenbogen", **Denkmäler des klassischen Altertums**, vol. III, s. 1865.
- Gruen, E. S., 2005 : “The Expansion of the Empire Under Augustus”, **The Cambridge Ancient History**, vol. X,

- Cambridge University Press, Cambridge, s. 147-197.
- Güven, S. : 1987 “Anadolu’da Roma Taklari”, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı **IV. Araştırma Sonuçları Toplantısı**, Ankara, s. 103-109.
- Halfmann, H. : 1982 “Die Senatoren aus den kleinasiatischen Provinzen des römischen Reiches vom 1 bis 3. Jahrhundert (Asia, Pontus-Bithynia, Lycia-Pamphylia, Galatia, Cappadocia, Cilicia)”, **Atti del Colloquio Internazionale su Epigrafia e Ordine Senatorio 2, Tituli 5**, Roma 14-20 Maggio 1981, Edizioni di Storia e Letteratura, Roma, s. 603-650.
- Heberdey, R. : 1904 **Vorläufige Berichte über die Grabungen von Ephesus**, ÖJh 7 Beiblatt.
- Heintze, von H.: 1990 **Roman Art**, St Martins, Londra.
- Von Hesberg, H.: 1990 “Bogenmonumente der frühen Kaiserzeit und 2. Jahrhunderts n. Chr. Vom Ehrenbogen zum Festtor”, **Die römische Stadt im 2. Jahrhunderts n. Chr. Der Funktionswandel des öffentlichen Raumes, Xantener Berichte 2**, Kolloquium in Xanten vom 2. bis 4. Mai 1990, s. 277-299.
- Horsley, G. H. R. – Mitchell, S. : 2000 **The Inscriptions of Central Pisidia**, Dr. Rudolph Habelt GMBH, Bonn, s. 118-122.
- Houston, G. W.:1972 “M. Plancius Varus and the Events of A.D. 69-70”, **Transactions and the Proceedings of the American Philological Association** vol. 103, John Hopkins University Press, Baltimore, s. 167-180.

- Hueber, F. : 1989 “Bauforschung und Restaurierung am Unteren Embolos in Ephesos“, **Österreichische Zeitschrift für Kunst U. Denkmalpflege** – XLIII, Heft ¾ , Viyana, s. 120 – 143.
- Işık, F. – Yılmaz, H. : 1990 “Patara”, **XI. Kazı Sonuçları Toplantısı - II**, Ankara, s. 1-23.
- Işık, F. – Karaosmanoğlu, M. : 1991 “Patara 1989”, **XII. Kazı Sonuçları Toplantısı - II**, 1991, Ankara, s. 29-57.
- Işık, F. : 2000 **Patara**, Orkun & Ozan Medya Hizmetleri, Antalya.
- İdil, V. : 1989 “Anadolu’da Roma İmparatorluk Devri Zafer Takları”, **Jale İnan Armağanı**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, s. 351-362.
- İnan, J. : 1989 “Der Demetrios – und Apolloniosbogen in Perge”, **IstMitt** 39, s. 237-244.
- İzmirligil, Ü.:1986 “Perge Demetrios Apollonios Taki” , **IX. Türk Tarih Kongresi (Bildiri Özetleri)**, 1. Cilt, 1986.
- Kähler, H. : 1939 “Triumphbogen (Ehrenbogen)”, **Realencyclopädie Der Classischen Altertumswissenschaft** VII.A.1, J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung, Stuttgart, s. 373-493.
- Kalinka, E.: 1920 **Tituli Asiae Minoris** II-1, Viyana.
- Keil, J. – Wilhelm A. : 1931 **Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien - (Monumenta Asiae Minoris Antiqua – III)**, Manchester University Press, Manchester.
- Künzl, E. : 1988 **Der römische Triumph – Siegesfeiern im antiken Rom**, C. H. Beck, Münih.

- von Lanckoronski, K. G. : 1890   **Pamphylia ve Pisida Kentleri**, çev. Dr. Selma Bulgurlu Gün, Suna-İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, İstanbul, 2005.
- Lendon, J. E. : 2001   **Empire of Honor**, Oxford University Press, Londra.
- Mac Donald, W., L.: 1986 **The Architecture of the Roman Empire**, Vol. II, Yale University Press, New Haven.
- Mansel, A. M.: 1963   **Die Ruinen von Side**, Walter de Gruyter & Co., Berlin.
- Mansel, A. M.: 1971   “Perge’de Yapılan Kazılar”, Atatürk Konferansları IV-1970, Ankara.
- Mansel, A. M. : 1974   “Perge Kazısı 1973 Çalışmaları”, **Belleten 38**, 1974, s. 541-543.
- Mansel, A. M. : 1975   “1974 Perge Kazısı”, **Belleten 39-2**, 1975, s. 551-553.
- Mansel, A. M. : 1978   **Side**, TTK Basımevi, Ankara.
- Mattingly , H. : 1923   **Coins of the Roman Empire in the British Museum (BMCRE)**, Vol. I, Londra.
- Mellink, M. J. : 1975   “Archaeology in Asia Minor – Perge”, **AJA** 1975 (3), s. 210.
- Merkelbach, R.: 1978   “Der Rangstreit der Städte Asiens und die Rede des Aelius Arsitides über die Eintracht”, **ZPE** 32
- Mitchell, S. : 1991   “Ariassos 1990”, **Anatolian Studies** XLI, The British Institute of Archaeology at Ankara, Londra, s. 159-172.

- Mitchell, S. – Waelkens, M.: 1998 **Pisidian Antioch**, Duckworth & The Classical Press of Wales, Londra.
- Mittag, P. F.: 2002 “Zu I. V. Perge 87 und der Widmung des marmornen Bogens in Perge”, **EpigrAnat 34**, s. 165-169.
- Okatan, F. : 2004 **Attaleia Kent Kapıları**, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Antalya.
- Özdizbay, A. : 2008 **Perge'nin M.S. 1.-2. Yüzyıllardaki Gelişimi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Pallottino, M. : 1958 “Arco onorario e trionfale” **Enciclopediae dell'arte antica**, I, s. 595-598.
- (ed.) Pleket, H. W. – Stroud, R. S. : 1984 **Supplementum Epigraphicum Graecum**, vol. XXXI - 1981, J.C. Gieben Publisher, Amsterdam.
- Quass, F. : 1993 **Die Honorationschicht in den Städten des griechischen Osten**, Franz Steiner Verlag, Stuttgart.
- Ramsay, W. M. : 1898 “Asiana”, **Bulletin Correspondance Hellenique** - 1898, Paris, s. 237-239.
- Ramsay, W. M. : 1926 “Studies in the Roman province of Galatia VII: Pisidia; VIII: Map of Yalowajd; IX: Inscriptions of Antioch of Phrygia towards Pisidia (Colonia Caesarea)”, **Journal of Roman Studies** 16, s. 109-119.
- Ramsay W. M. - A. von Premerstein : 1927 **Das Monumentum Antiochenum**, Berlin.

- Robinson, D. M. : 1926a “Roman Sculptures from Colonia Caesarea (Pisidian Antioch)”, **The Art Bulletin** IX-1, New York University Press, New York.
- Robinson, D. M. : 1926b “Greek and Latin Inscriptions from Asia Minor”, **Transactions and Proceedings of the American Philological Association** 57, s. 195-237.
- Rose, C. B. : 2005 “The Parthians in Augustan Rome”, **American Journal of Archaeology** 109, s. 21-75.
- Rubin, B. B. : 2008 **(Re)Presenting Empire : The Roman Imperial Cult in Asia Minor, 31 BC – AD 68**, Michigan University, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ann Arbor.
- Rumpf, A. : 1949 **Yunan ve Roma Sanatı**, Çev. Jale İnan, Ankara Matbaası, İstanbul.
- Schäfer, J. : 1981 **Phaselis**, Istanbuler Mitteilungen - Beiheft 24, Verlag Ernst Wasmuth, Tübingen.
- Schneider – Karnapp : 1938 **Die Stadtmauer von İznik (Nicaea)**, IstForsch, Beiheft 19.
- Schorndorfer, S.: 1997 **Öffentliche Bauten hadrianischer Zeit in Kleinasien**, Lit Verlag, Münster.
- Sear, F. : 1998 **Roman Architecture**, Cornell University Press, Londra.
- Sokolicek, A.,; 2009 **Das Magnesische Tor in Ephesos**, Forum Archaeologiae 51/VI/2009 (çevrimiçi <http://farch.net> 29.08.2009)

- Sommer, F. : 1905   **Griechische Lautstudien**, J. Trübner, Straszbourg.
- Seiterle, G. : 1982   Das Hauptstadttor von Ephesos, **Antike Kunst** 25.
- Sterrett, S. : 1888   The Wolfe Expedition to Asia Minor, **Papers of the American School of Classical Studies at Athens**, vol. III, Boston.
- Stierlin, H. : 1986   **Klienasiatisches Griechenland: Klassische Kunst und Kultur von Pergamon bis Nemrud Dagh**, Stuttgart.
- Swoboda H., – Keil, J. – Knoll, F. : 1935   **Denkmäler aus Lykonien Pamphylien und Isaurien**, Verlag Rudolph M. Rohrer, Prag.
- Şahin, S. : 1978   „Bithynische Studien – Bithynia İncelemeleri“, **Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien**, Bd. 7., Bonn.
- Şahin, S. : 1979   **Katalog der Antiker Inschriften des Museums von İznik (Nikaia)**, *Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien*, 9, s. 25-28.
- Şahin, S. : 1995   “Studien zu den Inschriften von Perge II: Der Gesandte Apollonios und seine Familie”, **EpigrAnat** 25, s. 1-24.
- Şahin, S. :1999   **Die Inschriften von Perge I**, *Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien* 54.
- (ed.) Talbert, R., J., A. : 2000   **Barrington Atlas of the Greek and Roman World**, Princeton University Press, Oxford.

- Taşlıalan, M. : 1994 “Pisidia Antiocheia’sı 1992 Yılı Çalışmaları”, **IV. Müze Kurtarma Kazıları Semineri**, s. 245-284.
- Temizsoy, İ., Uysal, M. V., Mertek, K. : 1994 **Karaman Müzesi Yıllığı 2**, Konya.
- Thür, H. : 1989 **Das Hadrianstor in Ephesos**, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viyana.
- Traversari, G. : 2000 **Laodicea di Frigia**, Rivista di Archeologia, Supplemanti 24, Giorgio Bretschneider Editore, Roma.
- Traversari, G. : 2001 “1999 Survey at Laodikeia ad Lycum”, **18. Araştırma Sonuçları Toplantısı – II**, Ankara, s. 219-224.
- Tuchelt, K. :1983 “Bermerkugen zum Tempelbezirk von Antiochia ad Pisidiam”, **Beiträge zur Altertumskunde Kleinasien. Festschrift für Kurt Bittel**, Leipzig, s. 501-522.
- Türkmen, M. : 2007 “**Pamphylia ve Kilikia’da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi**”, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- Vandeput, L. : 1997 **The Architectural Decoration in Roman Asia Minor**, Studies in Mediterranean Archeology I, Brepols, Leuven.
- (ed.) Vecchi, I. : 1986 **Sylloge Nummorum Graecorum – Switzerland 1, Levante – Cilicia**, Credit Suisse Berne Numismatic Department, Berne.

- Versnel, H.,S. : 1970 **Triumphus - An Inquiry into the Origin, Development and Meaning of the Roman Triumph**, E.J. Brill, Leiden.
- Verzone, P. : 1957 “Anazarbus”, **Palladio** - Rivista di Storia dell’Architettura I, Cenova, s. 9-25.
- Verzone, P. :1959 “Isaura Vetus (Palaia Isaura)”, **Palladio** – Rivista di Storia dell’Architettura I-II, Cenova, s. 1-11 (ayrı basım).
- Waelkens, M. : 1999 “Sagalassos. Religious Life in a Pisidian Town during the Hellenistic and Early Imperial period”, **Les Syncrétismes Religieux dans le Monde Méditerranéen Antique**, Brüksel, s. 191-226.
- Ward-Perkins, J. B.: 1981 **Roman Imperial Architecture**, Yale University Press, New Haven.
- Zanker, P., 1988 **The Power Images in the Age of Augustus**, University of Michigan Press, Ann Arbor.

ÖZGEÇMİŞ

HÜSEYİN MURAT ÖZGEN

M.S.G.S.Ü. Fen – Ed. Fak., Arkeoloji Bölümü

Meclis-i Mebusan Cad., Orya Han No:85B,

Fındıklı, İstanbul. Tel: 0090 2435760 – 131

e-mail : [uratozgen@yahoo.com](mailto:muratozgen@yahoo.com)

29.08.2009

Ünvan / Ad - Soyad: Araş. Gör. Hüseyin Murat ÖZGEN (M.A.)

Doğum Yeri ve Tarihi: İstanbul / 07-11-1976

Eğitim :

1987 – 1991 İSTEK Vakfı Özel Uluğbey Lisesi (Orta Bölümü)

1991 - 1994 İSTEK Vakfı Özel Belde Lisesi

1994 – 1998 İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü

Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı

Lisans Programı

1998 - 2002 İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Programı

Tez Konusu; “Latmos (Beşparmak) Dağları, Güzeltepe’deki

Antik Yerleşim - Topoğrafik Bir İnceleme”

Tez Danışmanı; Prof. Dr. Halûk ABBASOĞLU

2002 - halen İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Anabilim Dalı Klasik Arkeoloji Bilim Dalı
Doktora Programı
Tez Konusu; “Anadolu’da Roma Dönemi Takları ve Tak
Biçimli Kent Kapıları Kapıları”
Tez Danışmanı; Prof. Dr. Halûk ABBASOĞLU

Yabancı Diller : İngilizce
Almanca (Mittelstufe)

Akademik Görev :

2000 – halen Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen – Edebiyat
Fakültesi Arkeoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi

Katıldığı Kazı ve Yüzey Araştırmaları :

- 1995** “Tekirdağ, Menekşe Çatağı Kazısı ”
Doç. Dr. A. ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
- 1995** “Kırklareli- Kanlıgeçit Kazısı”
Prof. Dr. M. ÖZDOĞAN (İstanbul Üniversitesi)
- 1996** “Büyük Saray – Boukoleon Yüzey Araştırması” - İstanbul
Dr. E. BOLOGNESI (Roma Üniversitesi)
- 1996-2000** “Perge Kazı ve Onarım Çalışmaları” - Antalya
Prof. Dr. H. ABBASOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
- 1997** “Adalar Yüzey Araştırması” - İstanbul
Prof. Dr. E. ÖZBAYOĞLU (İstanbul Üniversitesi)
- 1998-2000** “Latmos Dağları Prehistorik Kaya Resimleri Araştırması” - Aydın /
Muğla

Dr. A. PESCHLOW (Deutsches Archäologisches Institut - Berlin)

1998-2002 “Latmos Dağları Yüzey Araştırması” – Aydın / Muğla

Dr. A. PESCHLOW (Deutsches Archäologisches Institut - Berlin)

2001-2006 “Karaevlialtı – Heraion Teichos Kazısı” - Tekirdağ

Prof. Dr. Neşe ATİK (Mimar Sinan G. S. Ü.)

kapsamında kent planı projesi ve ölçüm çalışması üstlenilmiştir

2001- 2003 Aydın - Denizli Yüzey Araştırması - Buldan TUBA Kültür Envanteri Pilot Projesi

Prof. Dr. N. ATİK (Mimar Sinan G. S. Ü.)

2004 “Nif – Olympos Dağları - Kemalpaşa Yüzey Araştırması”

Prof. Dr. E. T. TULUNAY

kapsamında Ballıkaya Kalesi topoğrafik plan projesi

2004 „Allianoi Kurtarma Kazısı“

Yard. Doç. Dr. A. YARAŞ (Trakya Üniversitesi)

kapsamında topoğrafik plan projesi

2004-2006 “Anadolu’da Roma Dönemi Tak ve Tak Biçimli Kent Kapıları”

başlıklı doktora tezi alan çalışması (Kültür Bakanlığı izni ile)

Bildiri - Konferans :

6-8 Mayıs 2003 “Latmos – Beşparmak Dağları, Güzeltepe Antik Yerleşimi” başlıklı bildiri ve poster sunumu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Yüzey Araştırmaları Toplantısı – 3

5 Kasım 2007 “Topographical Researches on the Ancient Settlement of Güzeltepe in the Latmos Region” başlıklı sunum, Giessen Justus Liebig Universität, Institut für Altertumswissenschaften – Giessen

4 Haziran 2008 “Roman Honorary & Triumphal Arches in Asia Minor” başlıklı bildiri, Deutsches Archäologisches Institut – Roma

7 Temmuz 2008 “A Review on the Localisation & the Function of the Roman Arches in Asia Minor ” başlıklı konferans, Giessen Justus Liebig Universität, Institut für Altertumswissenschaften

15-17 Nisan 2009 “Anadolu’da Roma Dönemi Takları ve Tak Biçimli Kent Kapıları” başlıklı bildiri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeolojik Kazı ve Yüzey Araştırmaları Toplantısı - 9

Makale :

2008 “Latmos Dağları’nda bir Sınır Yerleşimi – Güzeltepe”, Prof. Dr. Halûk Abbasoğlu’na 65. Yaş Armağanı – Euergetes, Suna İnan Kırâç AKMED Yayınları, İstanbul, 2008, s. 899-910

2009* “The Ancient Settlement of Güzeltepe” başlıklı makale DAI Milet Süreli Yayınları kapsamında yayın aşamasında*

Burslar :

2004 Suna - İnan Kırâç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Doktora Araştırma Bursu

2007-2008 DAAD (Deutscher Akademischer Austausch Dienst) “Birleştirilmiş Doktora Bursu” ile Prof. Dr. W. MARTINI danışmanlığında bir yıl Giessen Justus Liebig Universität’te çalışmalarını sürdürmüştür.

LEVHALAR

Lev. 1

Graef, B., "Triumph- und Ehrenbogen", Denkmäler des klassischen Altertums, vol. III, 1889	Frothingham, A. L., "A Revised List of Roman Memorial and Triumphal Arches", AJA VIII, 1904	Kähler, H., "Triumpbogen (Ehrenbogen)", RE XIII, 1939	İdiş, V., "Anadolu'da Roma İmparatorluk Devri Zafer Takları", Jale İnan Armağanı, 1989
1	Attalia I City Gate, "Perge Gate" Cladius ? M.S. 50 II Memorial Arch Hadrian M.S. yaklaşık 125-130	Adalia (Atteleia)	Attaleia Hadrianus Kapısı, M.S. 130
2	Akkale yakınları City (?) Arch	Ak Kale	
3	Antioch yakınları Arch of Bridge over Meander +	Antiochia ad Maeandrum + M.	
4		Alexandria (Colonia Alexandria Troas) + M.	
5		Antiochia (Colonia Caesarea) 2 adet	Pisidia Antiocheia I Tiberius Kemerli II Batı Kapısı
6		Assos	Assos
7	Cilician Gates Road Arch Augustus ?	Bairamli	Bayramlı Vespasianus M.S. 69-79
8	Celenderis Funerary Arch	Celenderis	
9	Cyzicus Arch of Conquest of Britain ? Cladius M.S. Yaklaşık 51 +	Cyzicus + I.	Kyzikos Cladius Dönemi M.S. 41 - 54
10	Ephesus I Magnesian Gate Vespasian ? II & III 2 Forum Arches Hadrian	Ephesus 3 adet	Efes I Mazaus ve Mithridates M.Ö. 4/3 II Liman Kapısı, Hadrianus Dönemi
11	Hierapolis Forum Arch Commodus	Hierapolis	Hierapolis I Hadrianus Dönemi II Frontinus Kapıları, Domitianus Dönemi M.S. 81-96
12	Isaura I South City Gate Hadrian c.125-130 II Forum Arch Hadrian c.125-130	Isauria 3 adet	Isaura I Hadrianus II Marcus Aurelius M. S. 161-180 III Severus Alexander M.S. 222-235
13	Cretepolis City Gate Hadrian ?	Kretepolis	Ariassos Takı, ? M.S. 1.yy'ın sonu
14		Korykos	Korykos Tetrapilonu, M.S. IV. yy
15		Merkes Kalesi	
16		Mopsuestia - Issus Yolu Üzeri	
17	Labandja Arch of Hadrian (?)	Labandja	
18		Lesbos + I.	
19	Nicaea I City Gate of Hadrian M.S. 120(?) II City Gate of Hadrian M.S. 120 (?) III Triumphal Arch of Cladius II M.S. 240(?) IV Triumphal Arch of Cladius II M.S. 240	Nicaea + R.	Nikaia I Lefke Kapı Vespasianus - Titus & Hadrianus II Kuzey Kapı, Vespasianus - Titus
20		Colonia Parium + M.	Isaura I Hadrianus II Marcus Aurelius M. S. 161-180 III Severus Alexander M.S. 222-235
21	Patara Triumphal Arch of Hadrian (?)	Patara	Patara Mettius Modestus Takı, yaklaşık M.S. 100
22	Mopsuestia yakınları Arch of Bridge over Pyramus +	Pyramus Üzerinde Yeralan Köprü'de + M.	
23	Perge South City Gate	Perge	Perge Hadrianus Kapısı M.S. 120-122
24	Sagalassos I Street Arch II Arch near Gymnasium	Sagalassos	Sagalassos
25		Tarsos	Tarsus M.S. II yy
26	Olba Forum Arch M.S. 4. yy?	Urundja Burdj (Diokaisarea) 4 adet	Diokasereia (Olba ; Uzuncaburç) Şehir Kapısı (M.S. 395-408 onarmı vaziti)
27	Xanthos I Triumphal Gate Hellenistic + II Arch of Vespasian yaklaşık M.S. 71	Xanthos +	Xanthos Vespasianus Dönemi
21	Patara Triumphal Arch of Hadrian (?)	Patara	Patara Mettius Modestus Takı, yaklaşık M.S. 100
22	Mopsuestia yakınları Arch of Bridge over Pyramus +	Pyramus Üzerinde Yeralan Köprü'de + M.	

Tablo 1/2

Lev. 2

Graef, B., "Triumph- und Ehrenbogen", Denkmäler des klassischen Altertums, vol. III, 1889	Frothingham, A. L., "A Revised List of Roman Memorial and Triumphal Arches", AJA VIII, 1904	Kähler, H., "Triumpbogen (Ehrenbogen)", RE XIII, 1939	İdil, V., "Anadolu'da Roma İmparatorluk Devri Zafer Takları", Jale İnan Armağanı, 1989
23	Perge South City Gate	Perge	Perge Hadrianus Kapısı M.S. 120-122
24	Sagalassos I Street Arch II Arch near Gymnasium	Sagalassos	Sagalassos
25		Tarsos	Tarsus M.S. I.yy
26	Olba Forum Arch M.S. 4. yy?	Urundja Burdj (Diokaisarea) 4 adet	Diokasereia (Olba : Uzuncaburç) Şehir Kapısı (M.S. 395-408 onarım yazıtı)
27	Xanthos I Triumphal Gate Hellenistic + II Arch of Vespasian yaklaşık M.S. 71	Xanthos +	Xanthos Vespasianus Dönemi
28		Kilikya ve Suriye Sınırlarında +	
29	Laodicea Memorial City Gate Domitian ?		Laodikeia
30	Miletus Triumphal Gate Trajan		Miletos Liman Kapısı Erken Roma Dönemi
31	Parium Memorial Gate Gallienus +		
32	Aphrodisias 4 City Gates Constantius M.S. 351		Aphrodisias Tetrapylonu, M.S. 2. yy'n 2. yarısı
33	Anazarbus I 4 City Gates M.S. 4. yüzyıl + II Forum Arch		Anazarbus (Anavarza) Takı, Severuslar Dönemi M.S. 3.yy
34	Aspendos Forum Arch		
35	Iassus Tetrapylon		
36	Pompeipolis City Gate		
37	Selge South City Gate		
38	Side Harbor Gate		Side M.S. 3. yy'n ilk yarısı ?
39	Symrna City Gate "Kara Kapu" +		
40	Termessus 2 City Gates		
41	Balbura City Arch of Septimius Severus		
42	Antioch yakınları (Syria) Road Arch, "Bab el Hawâ" + Augustus		
43	Antioch (Syria) I East City Gate Tiberius + II 2 Tetrapyla of Colonnaded Avenues Tiberius ? + III Gate of Cherubim Vespasian ? yaklaşık M.S. 71 + IV West Triumphal Gate, "Porta Aurea" Vespasian ? + V Tetrapyla of Colonnade Gallienus M.S. 257-260 +		
44	Amanus Dağı (Syria) Arch of Germanicus c.19		
46			Thyateira (Akhisar)
47			Balbura
	"+" işaretleri = Korunagelmeyenler (Gri arka plan)	"+" işaretleri = Korunagelmeyenler (Gri arka plan)	Mavi = Tek Kemerliler
		"* M." işaretleri = Korunagelmeyen ve sikket betimi olan	Kırmızı = Üç Kemerliler
		"* I." işaretleri = Korunagelmeyen ve yazıtlar aracılığıyla	Siyah = Tetrapylonlar
		"* R." işaretleri = Korunagelmeyen ve rölyefler aracılığıyla	
* YER ve YAPI ADLARI İLE YAPI KISA AÇIKLAMALARINDA HERHANGİ BİR DÜZELTME VEYA ORTAK DÜZEN YAPILMAMIŞ, ARAŞTIRMACILARIN ORJİNAL DEYİŞLERİ OLDUĞU GİBİ YANSITILMIŞTIR			

Tablo 2/2

Lev. 3

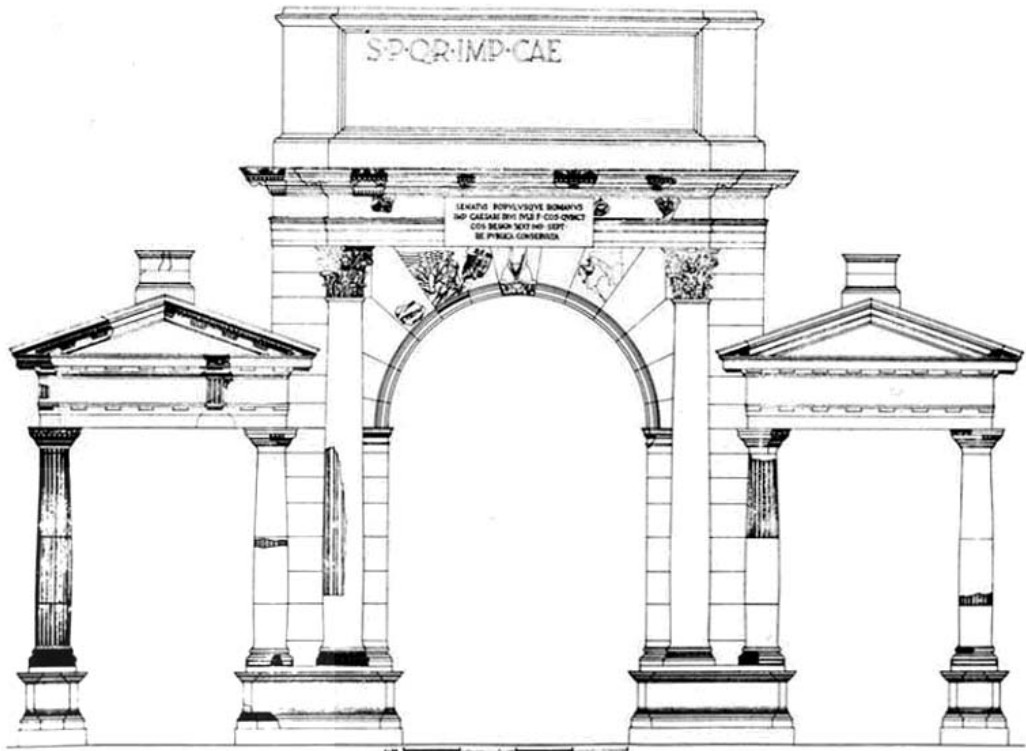
Res. 1

Res. 2

Res. 1

Çiz. 1

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

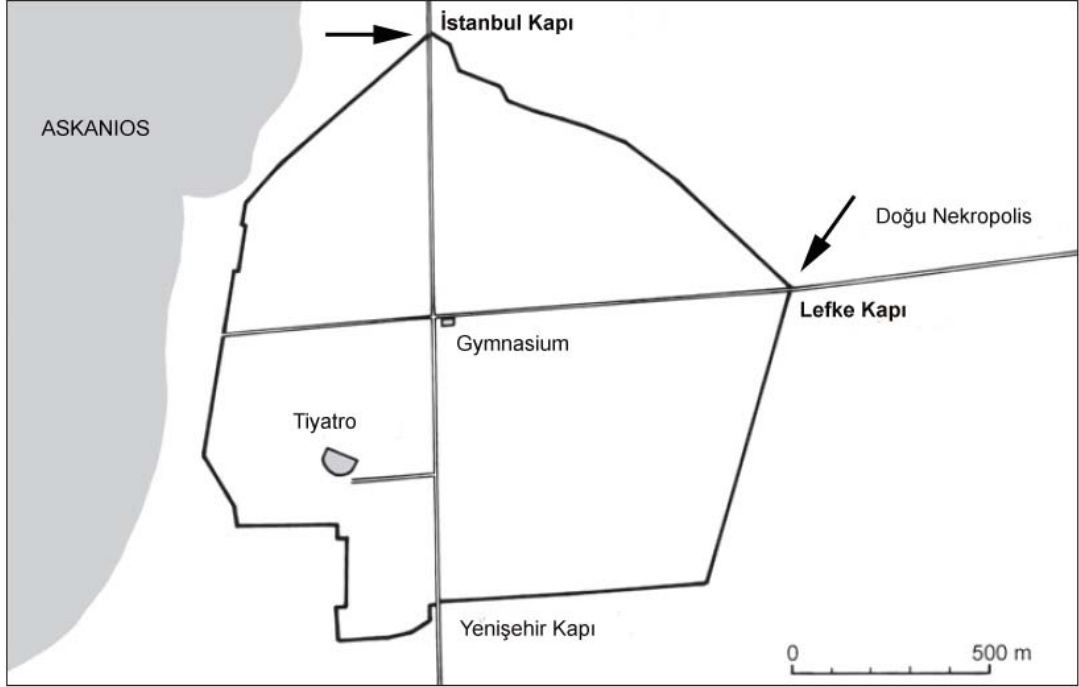
Res. 2

Res. 1

Res. 2

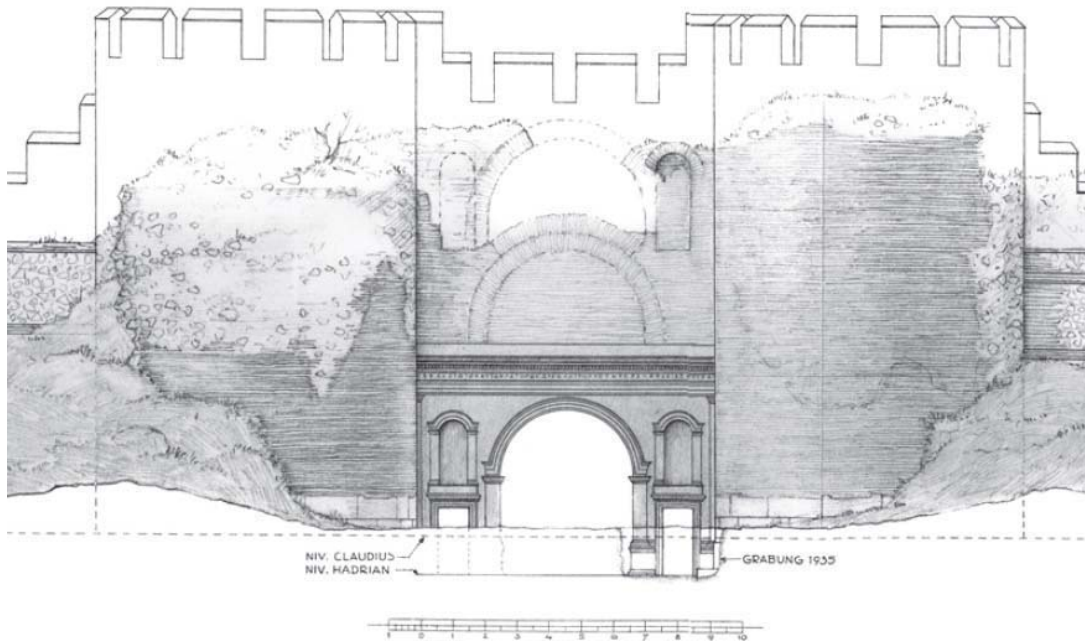
Plan 1

Res. 1

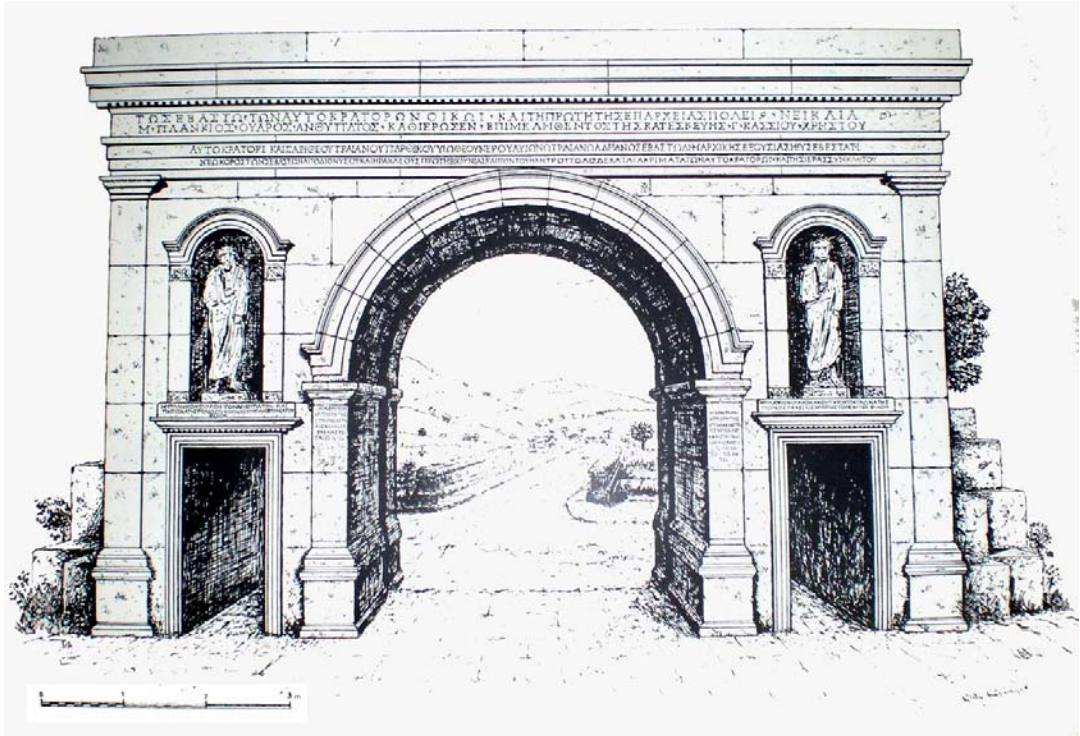

Res. 1

Çiz. 1

Çiz. 1

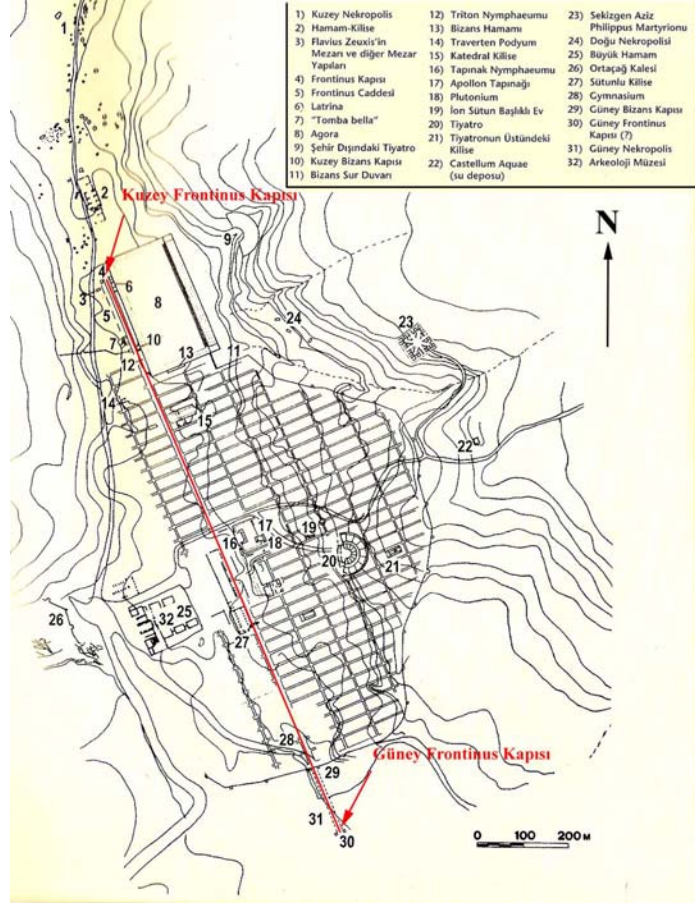
Res. 1

Res. 1

Res. 2

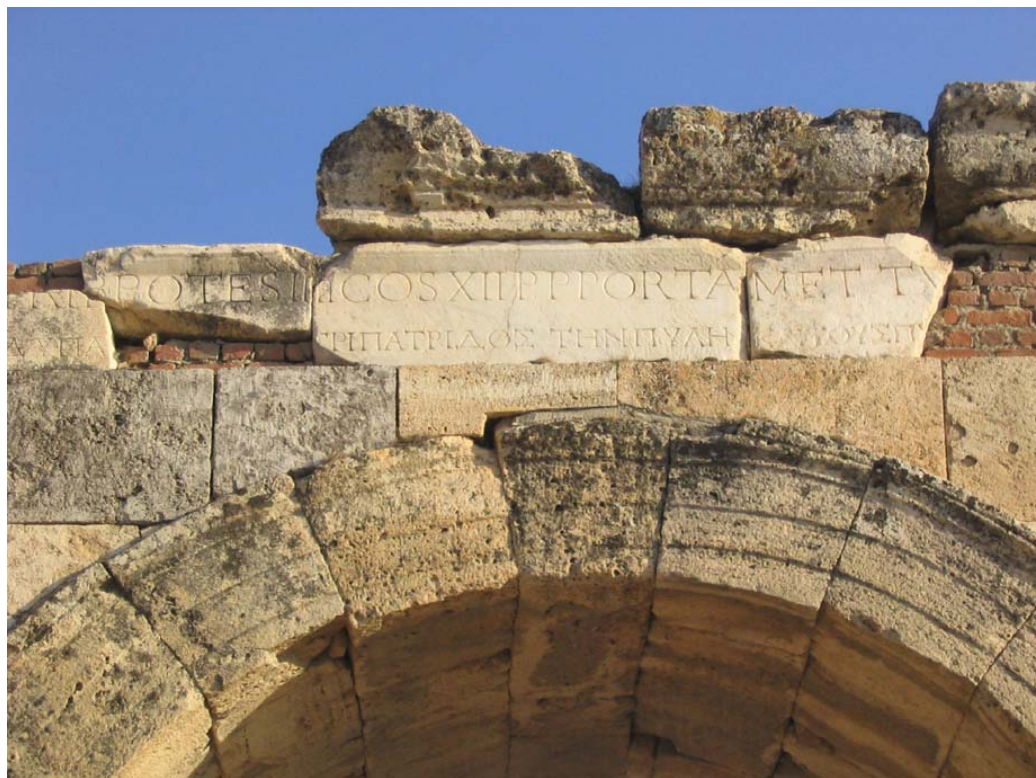
Plan 1

Res. 1

Res.1

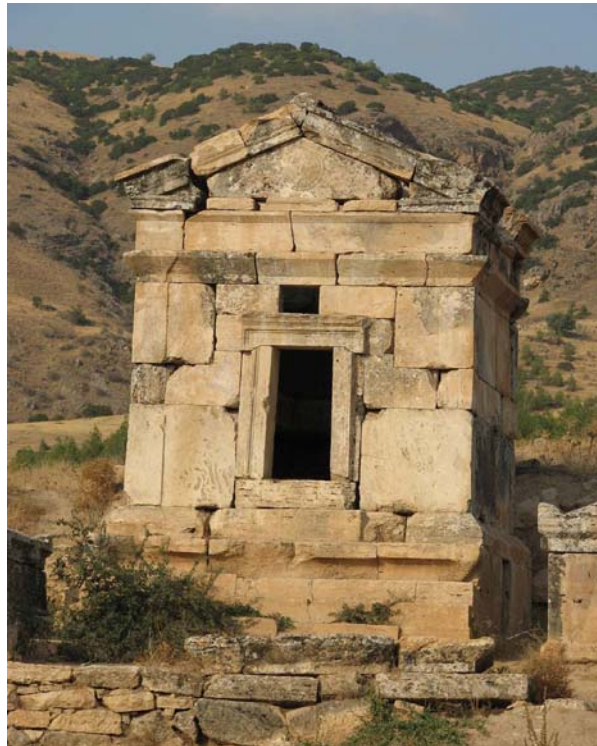
Res. 2

Res. 1

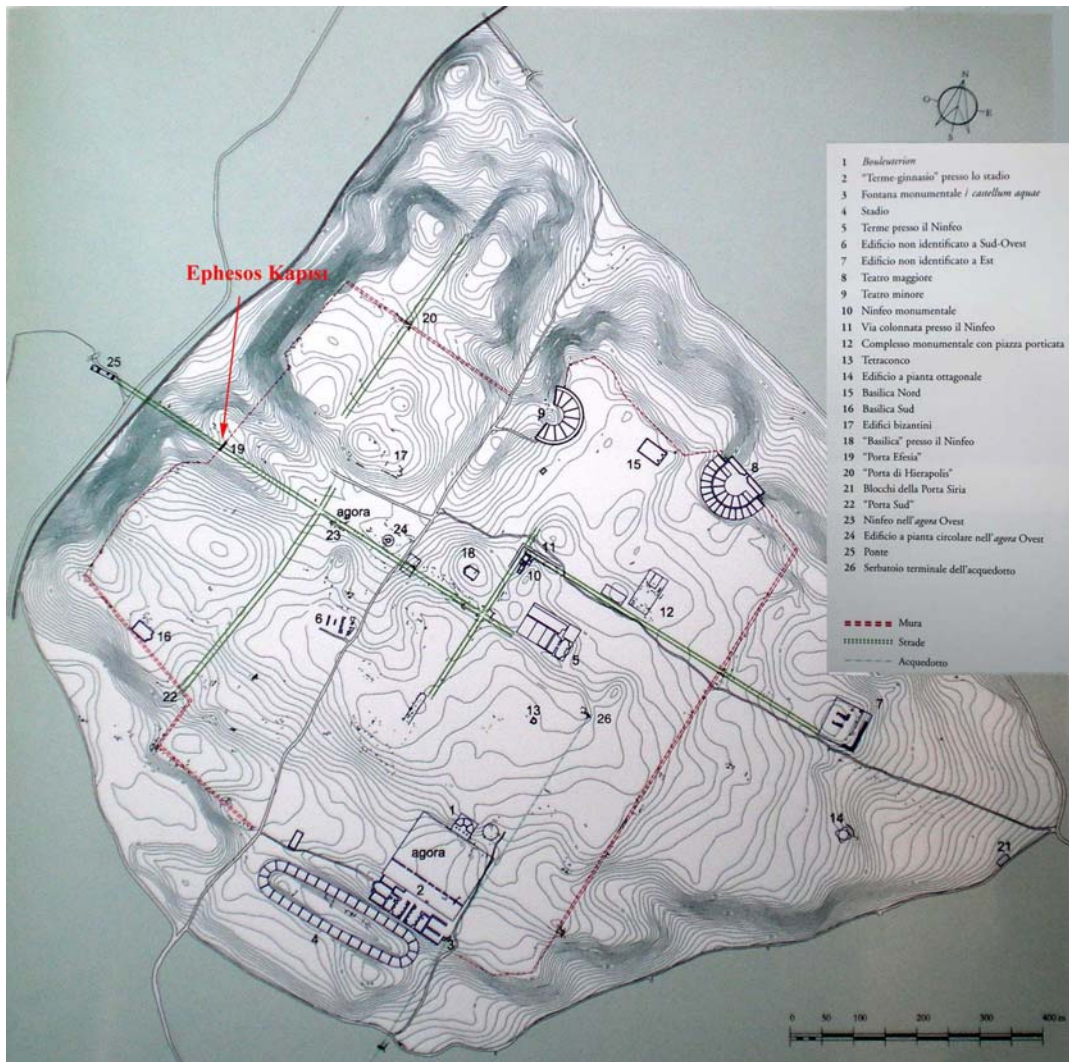
Res. 2

Res. 1

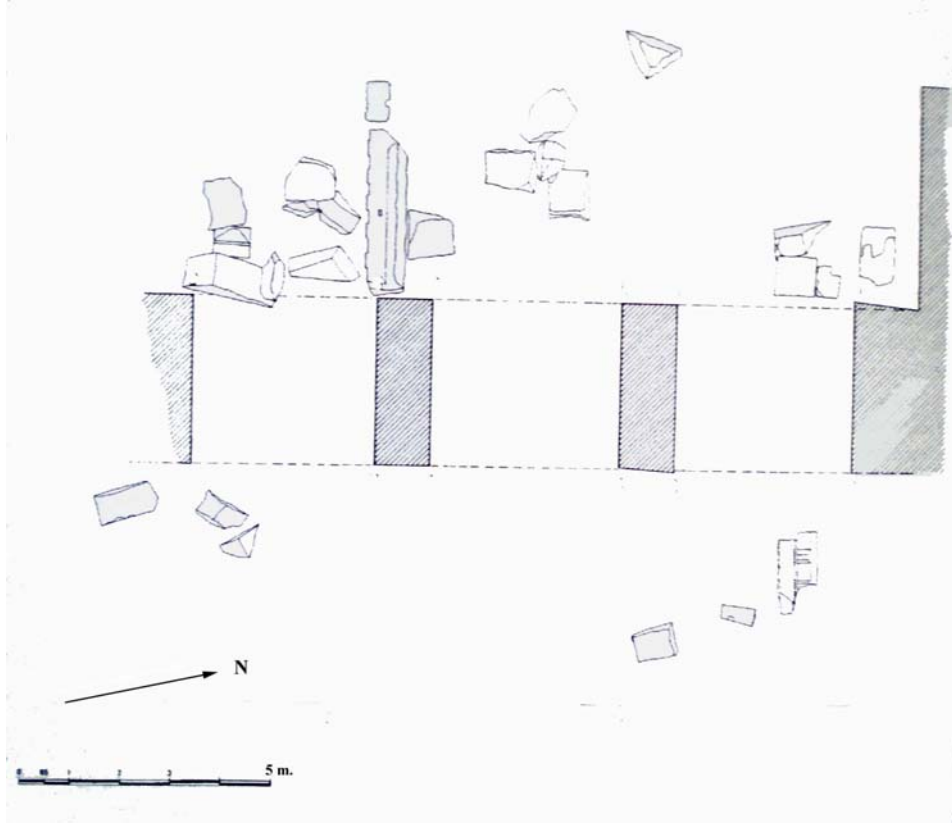
Res. 2

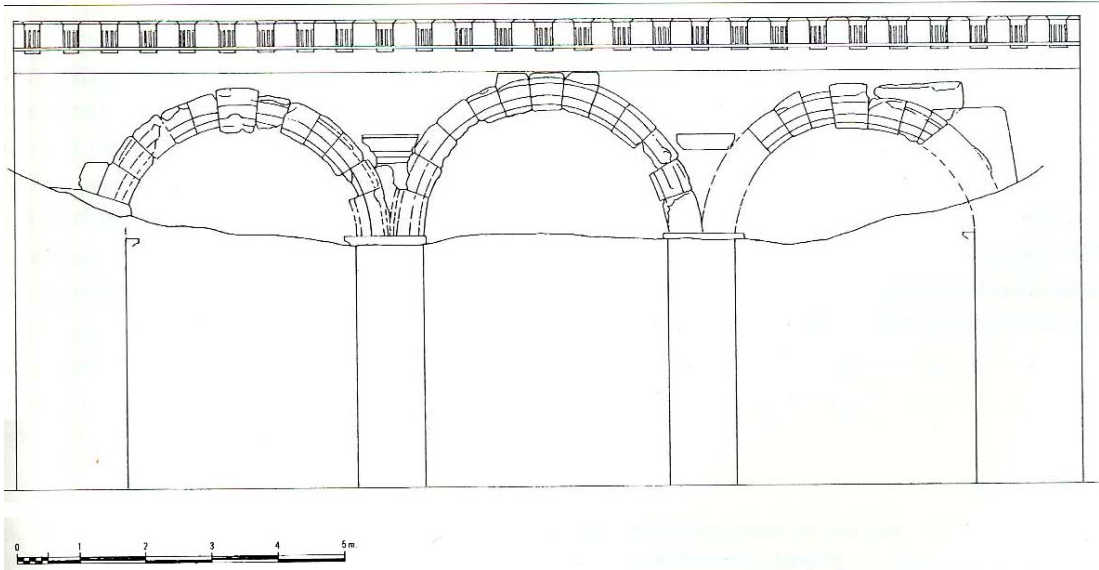
Plan 1

Res. 1

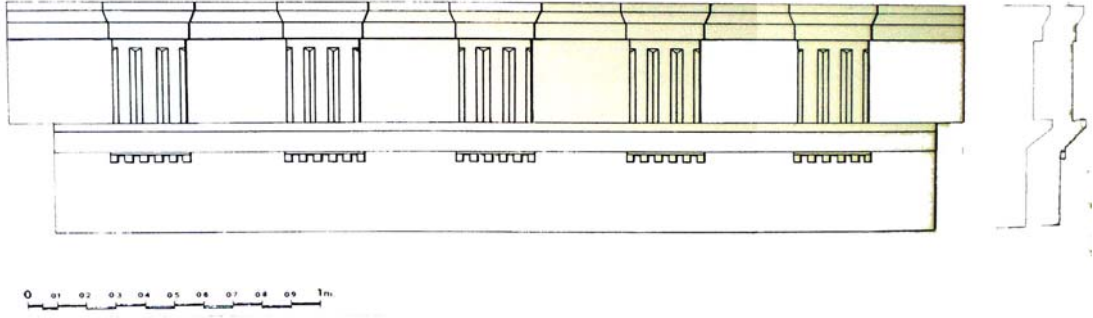

Plan 1

Çiz. 1

Çiz. 1

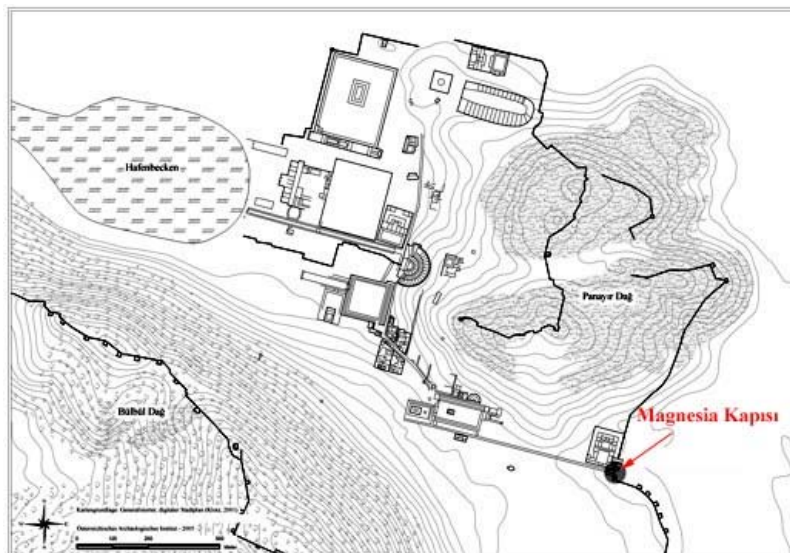

Res. 1

1 Nördliches Hafentor	12 Kolonnadenvorhof	23 Stadionstraße	33 Serapistempel	46 Hanghaus 2	57 Nekropole	66 Fontäne	77 Mykenisnes Grab
2 Mittleres Hafentor	13 Konzilskirche	24 Theatergymnasium	34 Mazaeus-Mithridatestor	47 Hanghaus 1	58 Nistempel (?)	67 Straßenbrunnen	78 Johannesbasilika
3 Südliches Hafentor	14 Erzbischöfliches Palais	25 Stadttor	35 Celsusbibliothek	48 Hanghausgasse	59 Monument und Nymphaeum des Sextilius Pollio	68 Sep. Lukasegrab	79 Zaiselle
4 Hafennagazine	15 Olympia (?)	26 Theater	36 Monumentaltor	49 Kuretenstraße	60 Wasserschlöß des C. Laecanius Bassus	69 Ostgymnasium	
5 Arkadien	16 Apollotempel (?)	27 Hellenistisches Brunnenhaus	37 Nekropole	50 Nymphaeum Traiani	61 Prytaneion	70 Magnesisches Tor	
6 Byzantinische Stadtmauer	17 Lysimachische Stadtmauer	28 Römischer Statthalterpalast (?)	38 Hadriantor	51 Rundbau	62 Tempel der Dea Roma und des Divus Iulius	71 Siebenschilfmercurmeterium	
7 Vieräulenbau	18 Heron (?)	29 Marmorstraße	39 Wohnhaus	52 Memmiusmonument	63 Bouleuterion	72 Heiligtum der Göttermutter	
8 Halensherme	19 Viehstallgymnasium	30 Agora	40 Scholastikatherme	53 Domitiantempel	64 Basilika	73 Tempel der Artemis Ephesia	
9 Hafengymnasium	20 Korinthisches Stadttor (?)	31 Agora-Westtor	41 Hadriantempel	54 Rundgrab	65 Sep. Varusbad	74 Optileter der Artemis Ephesia	
10 Verurteilungshallen	21 Stadion	32 Weststraße	42 Badgasse	55 Paulusgrotte		75 Isasmoschee	
11 Atrium Thermen Constantinianum	22 Statthalterpalast (?)		43 Heron	56 Staatsmarkt		76 Tor der Verfolgung	

Plan 1

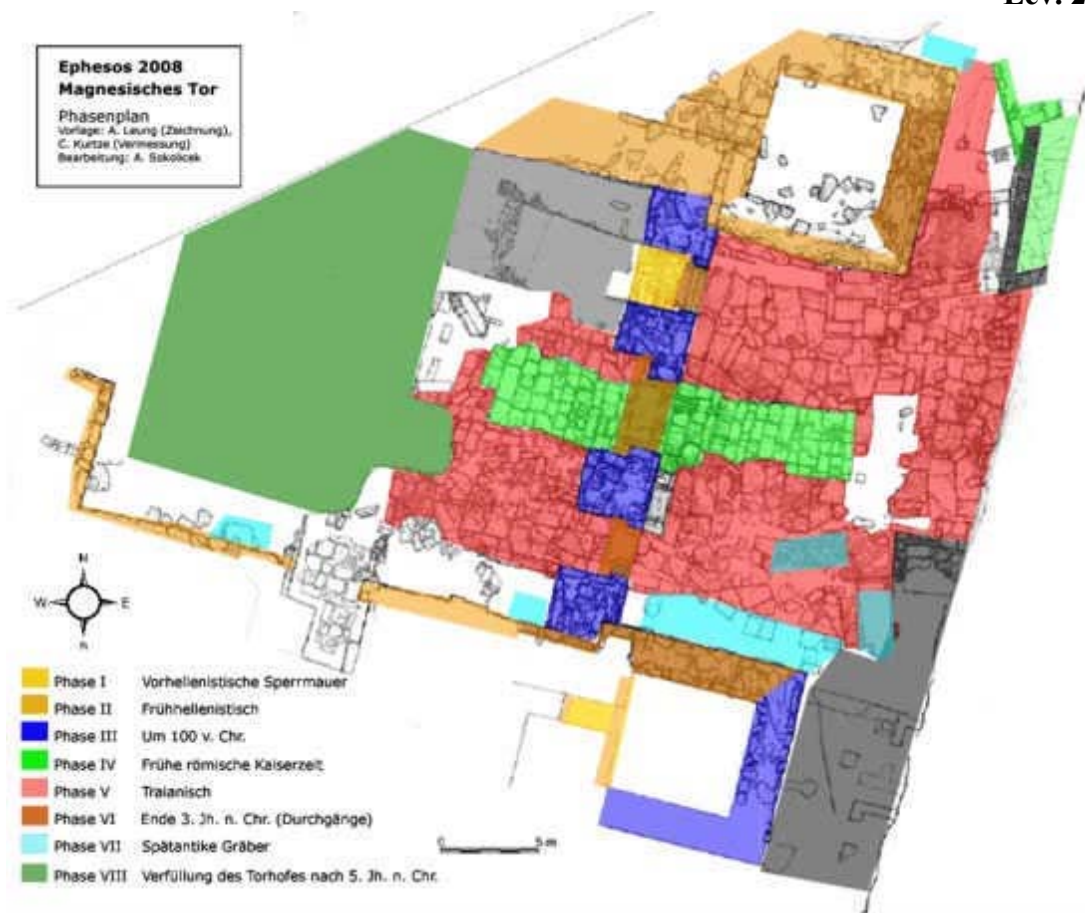
Plan 2

Res. 1

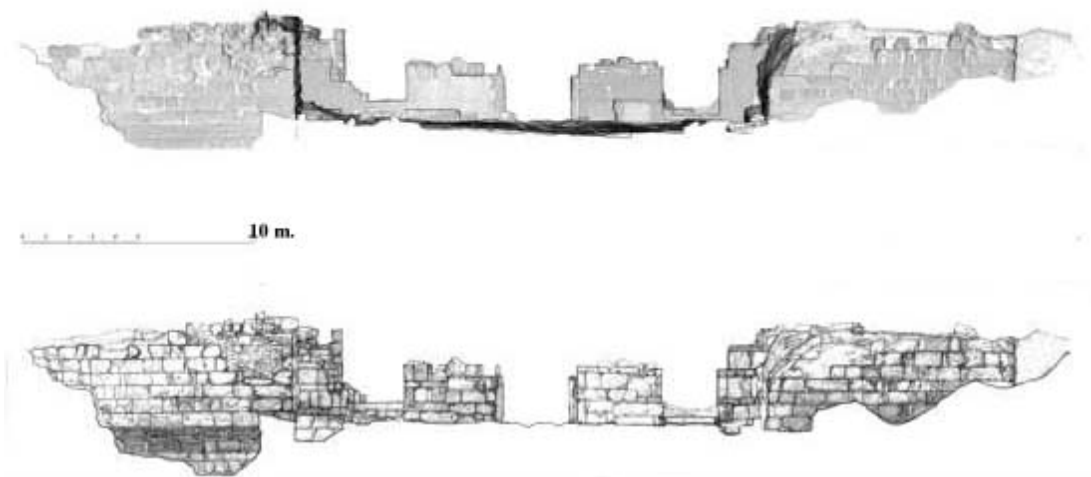
Res. 2

Plan 1

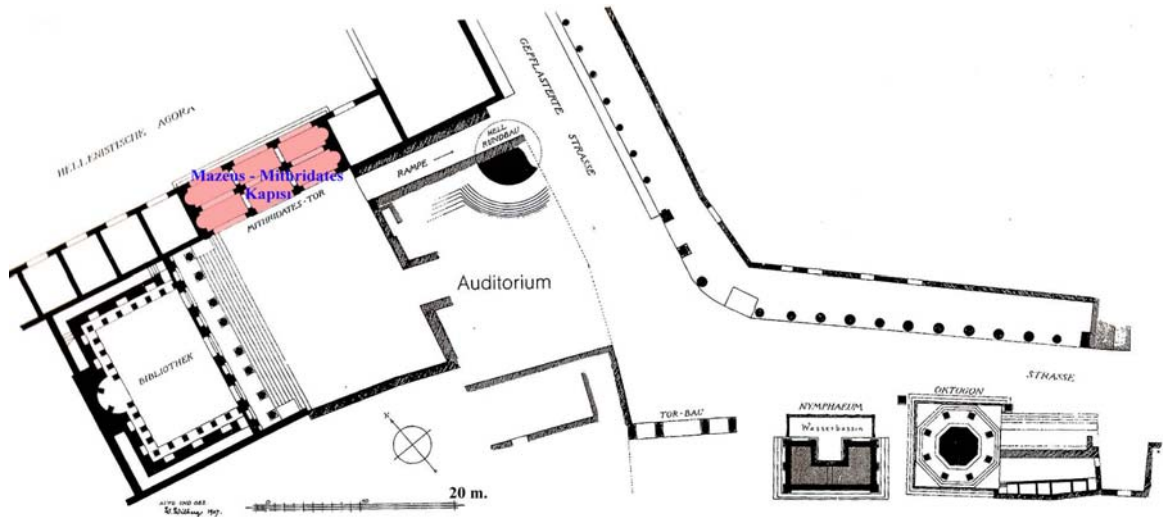
Plan 2

Çiz. 1

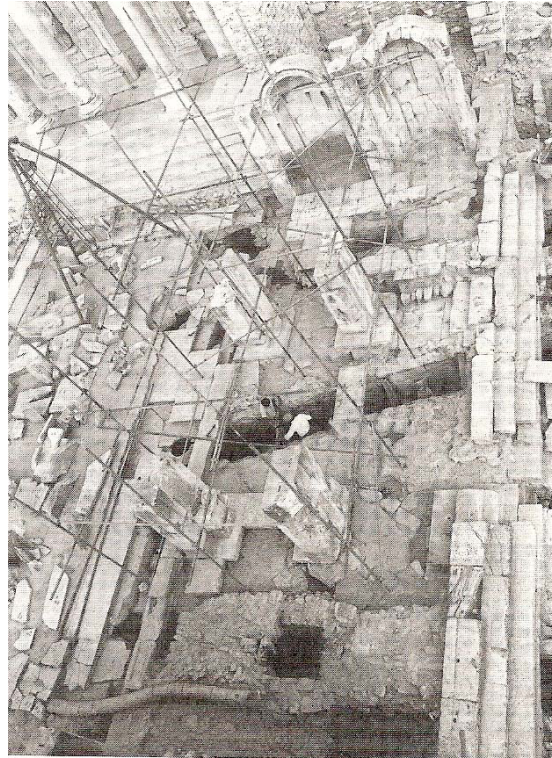
Res. 1

Plan 1

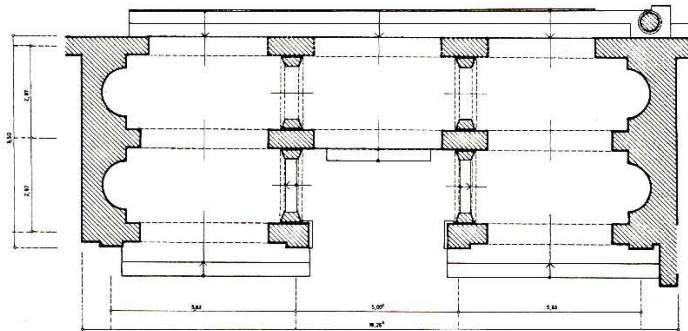
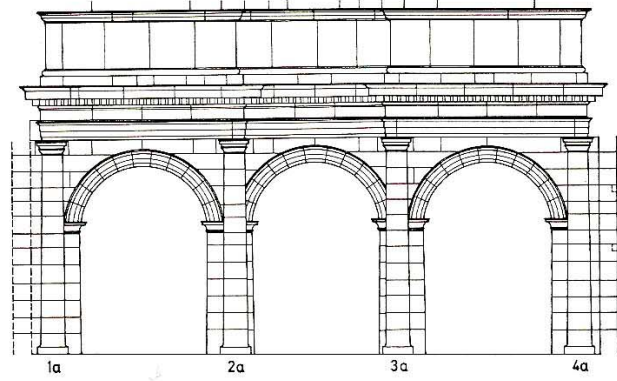
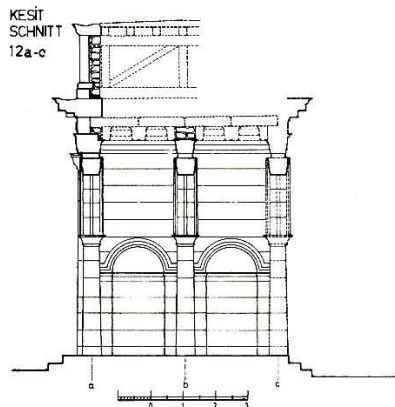
Res. 1

Res. 1

Res. 2

Plan 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

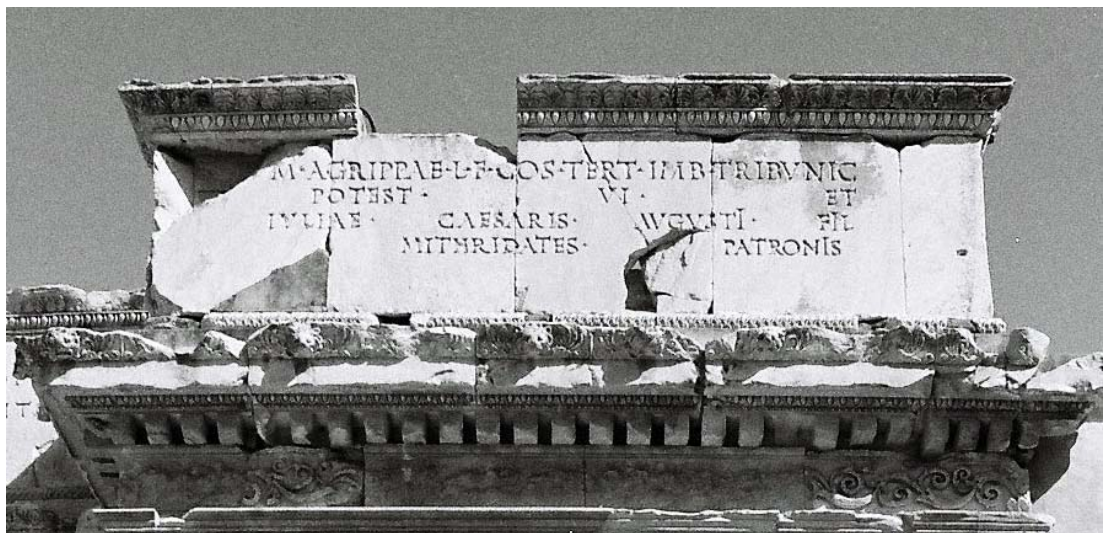
Res. 1

Res. 2

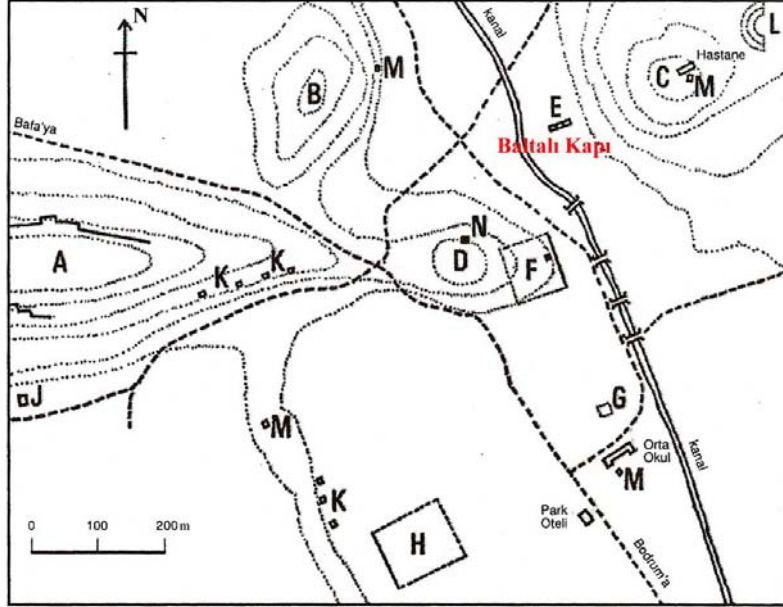

Res. 1

Res. 2

Lev. 30

Plan 1

Res. 1

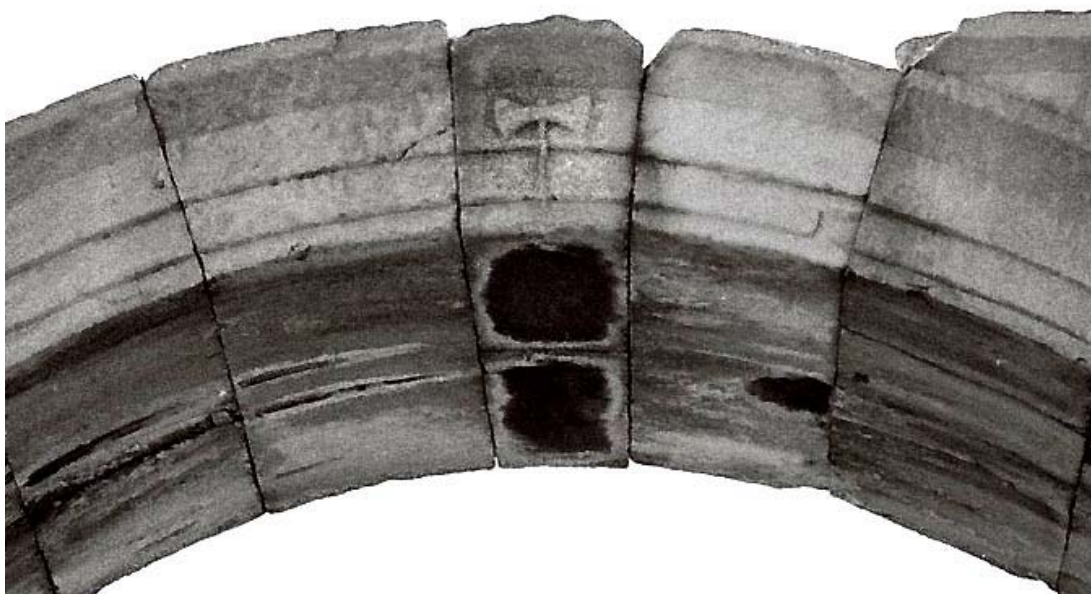
Res. 1

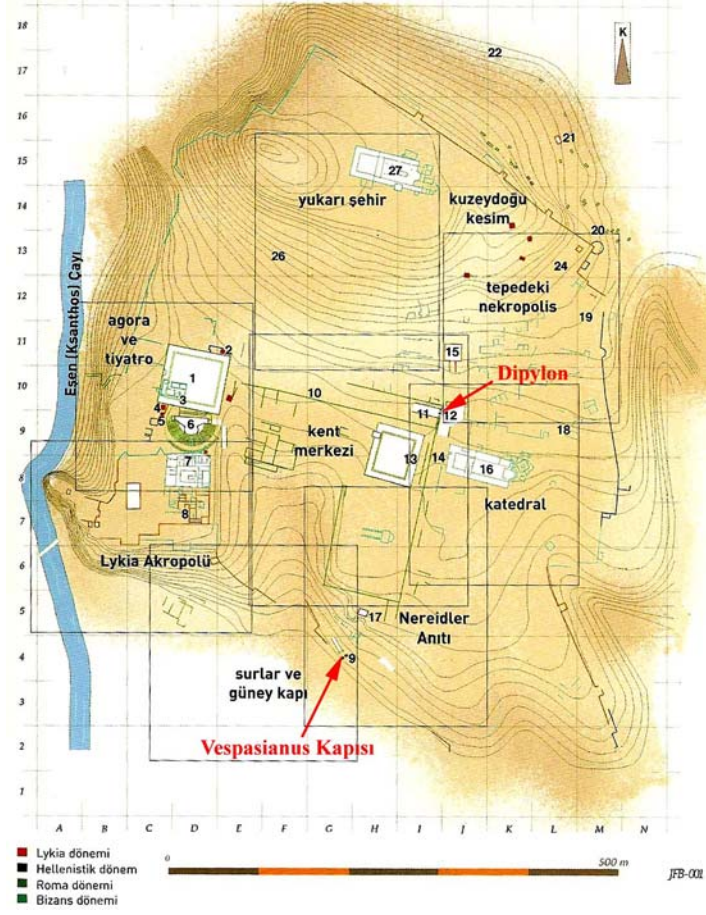
Res. 2

Res. 1

Res. 2

Plan 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Çiz. 1

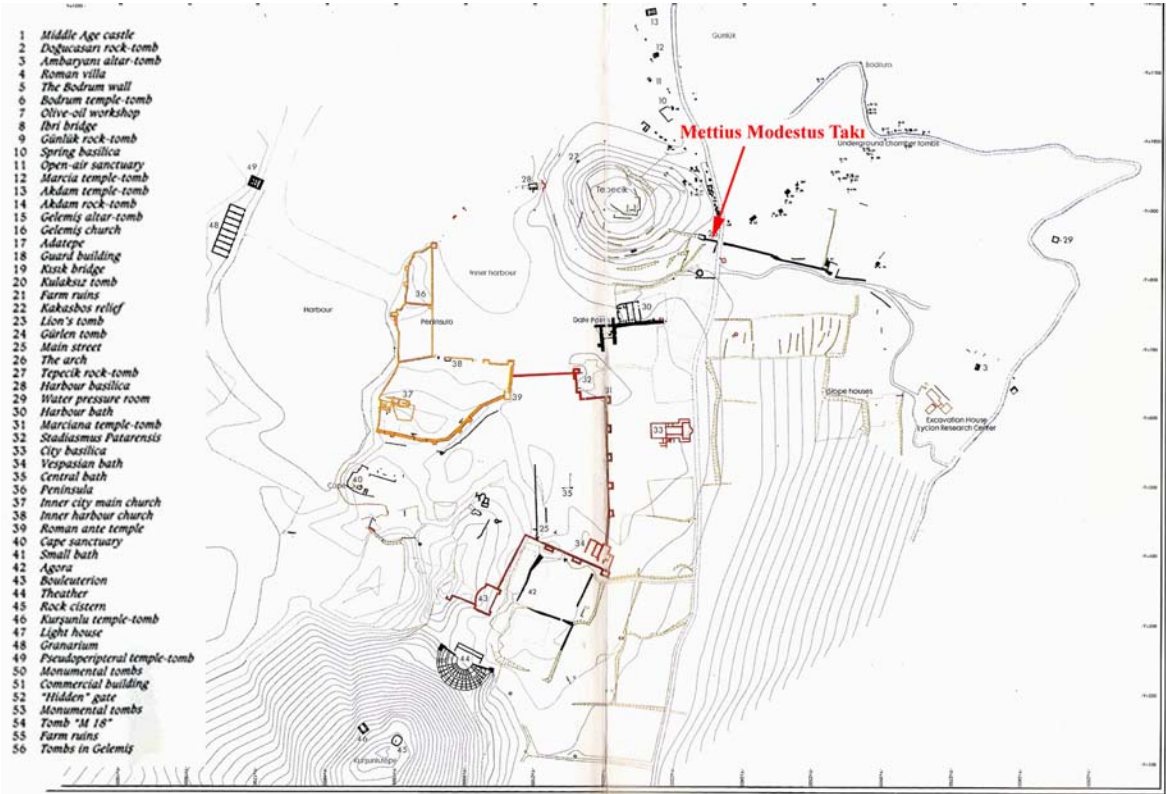
Res. 2

Res. 1

Res. 2

Plan 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

Res. 1

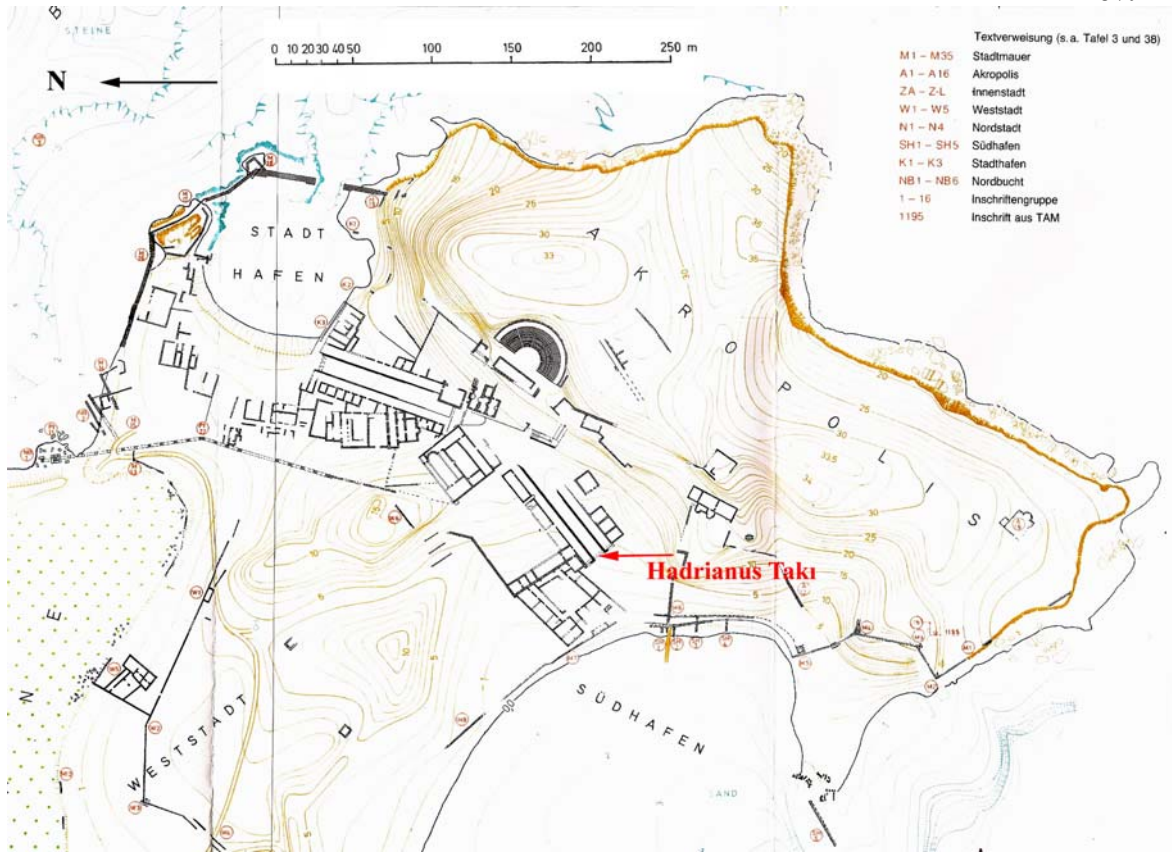
Res. 2

Res. 1

Res. 2

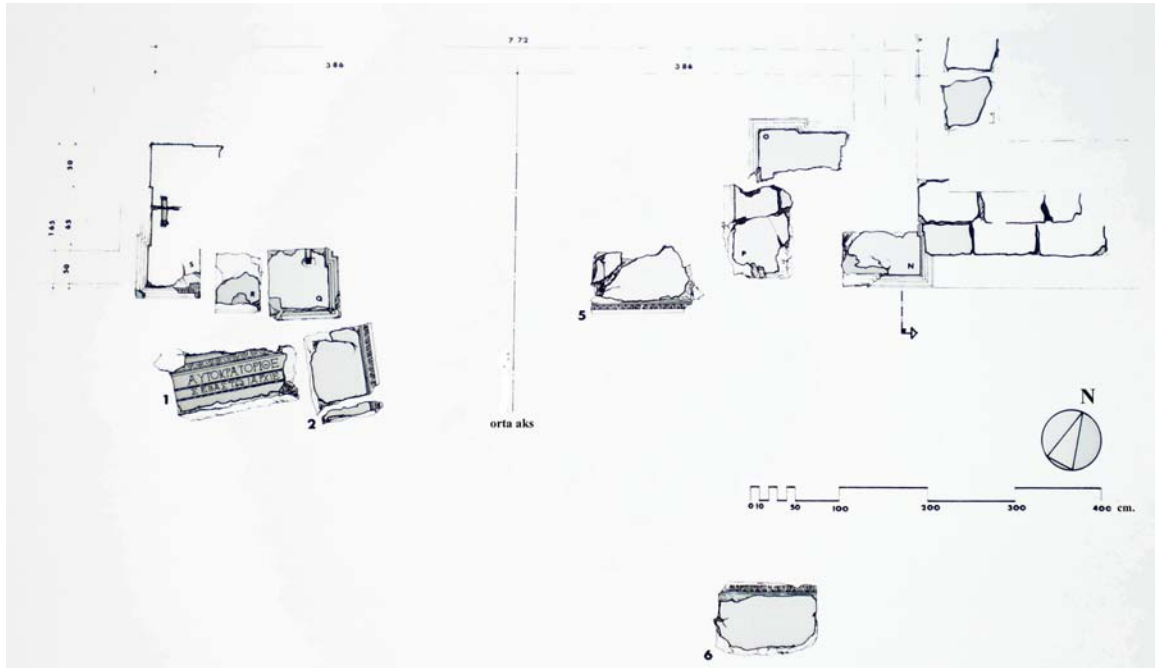
Plan 1

Res. 1

Res. 1

Çiz. 1

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

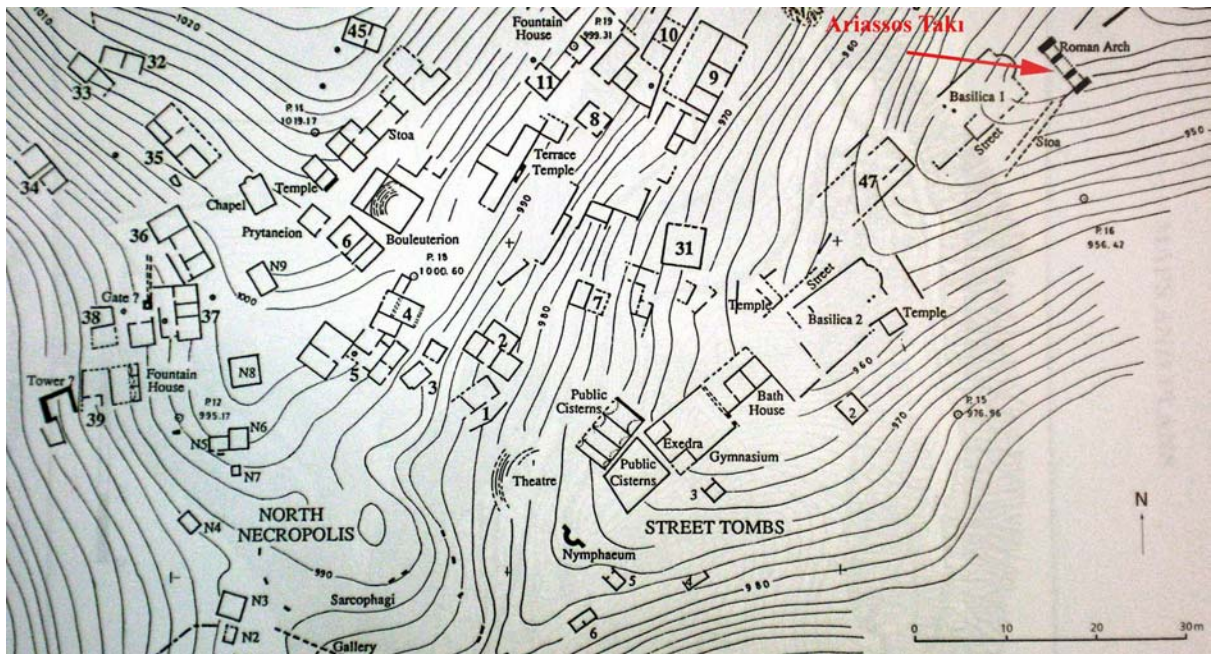
Res. 1

Res. 2

Res. 1

Plan 1

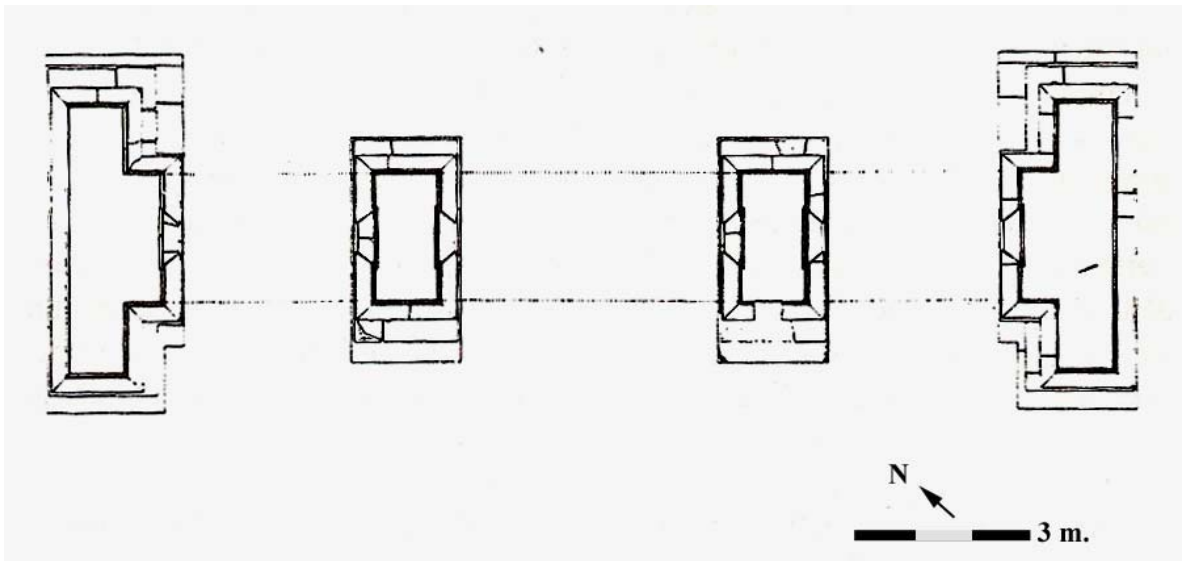

Res. 1

Res. 2

Lev. 50

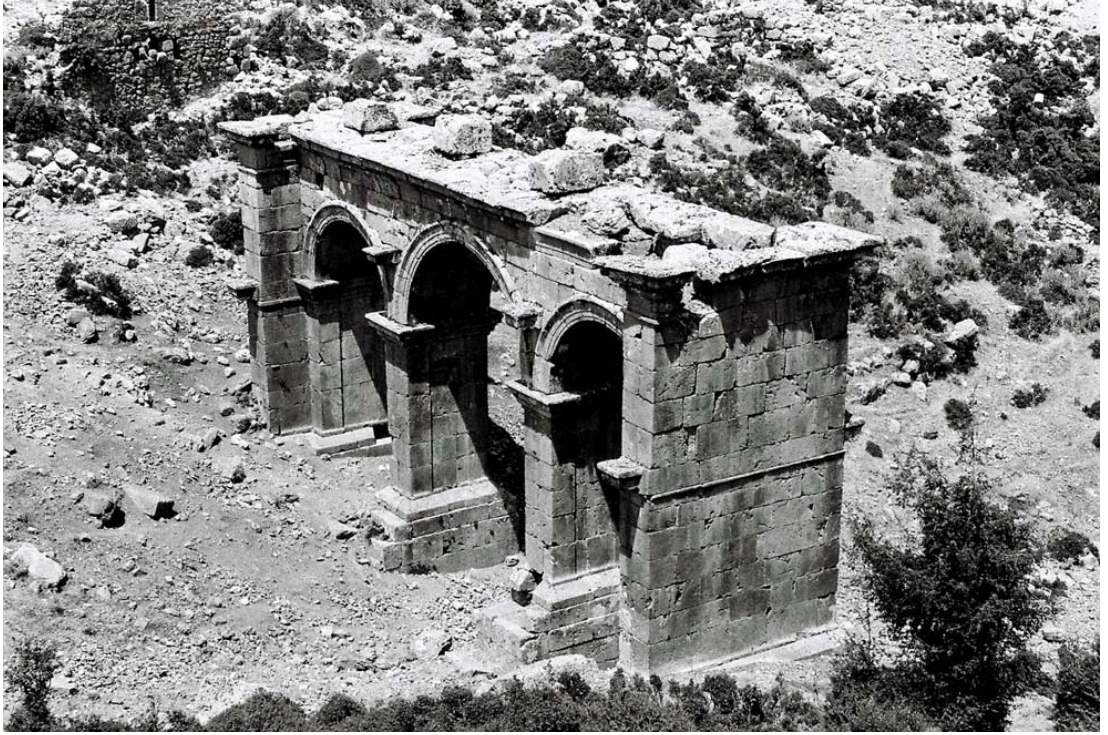

Plan 1

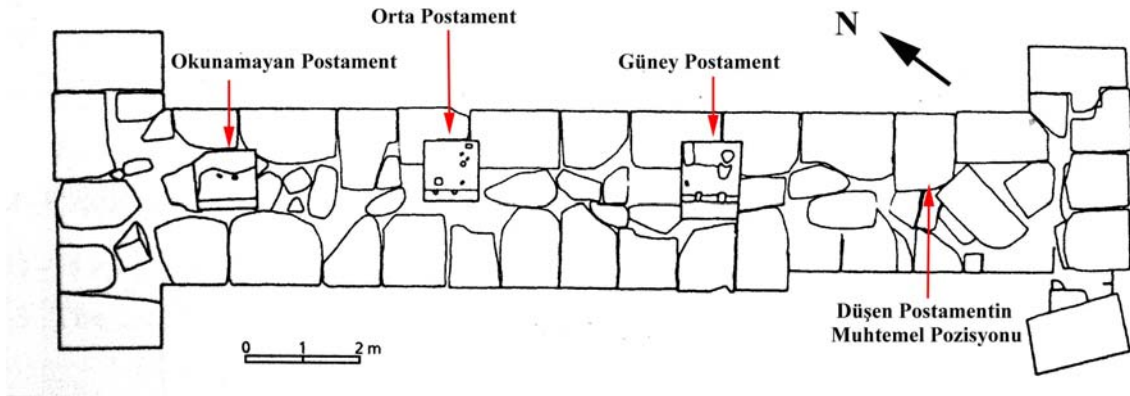

Res. 1

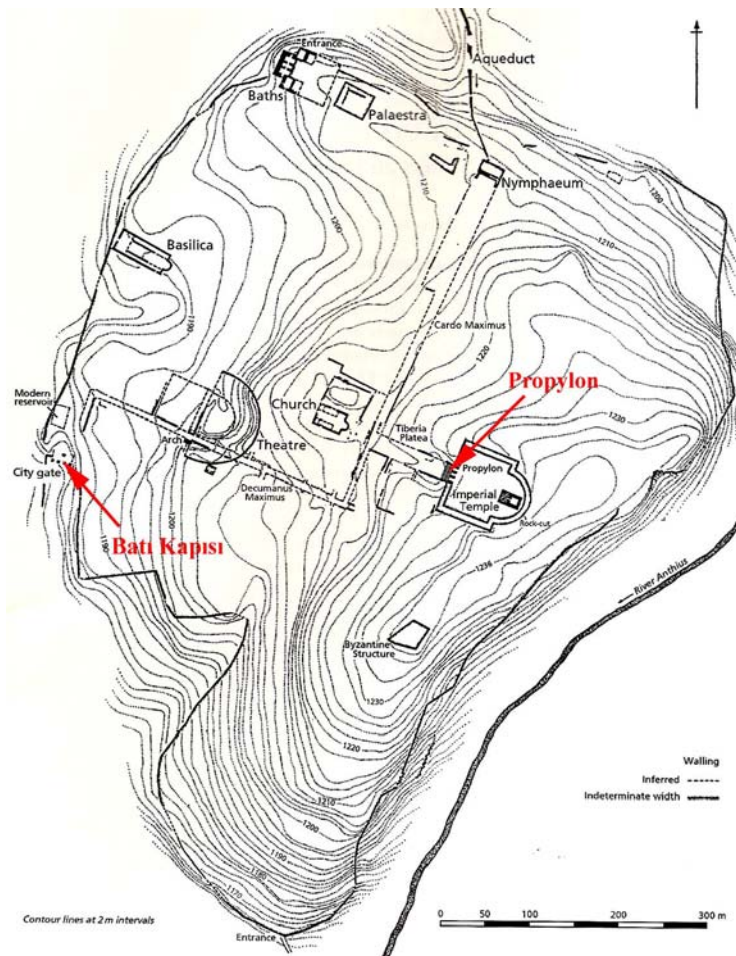

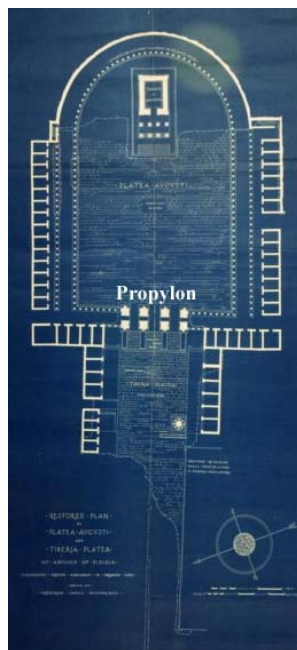
Res. 1

Çiz. 1

Plan 1

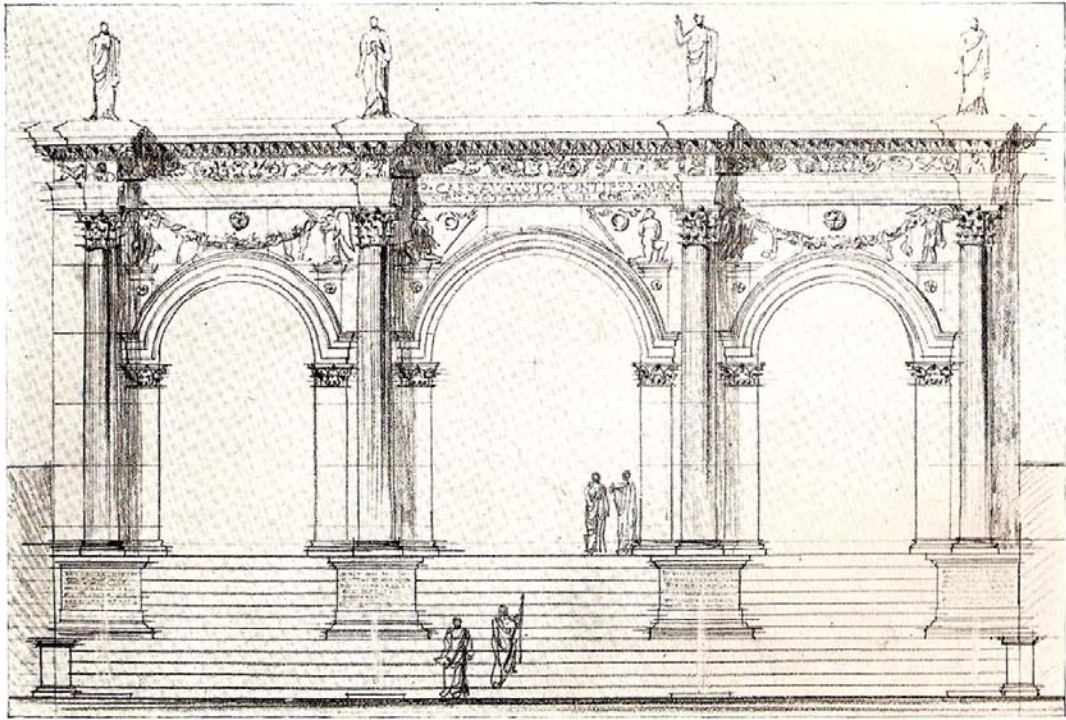
Plan 2

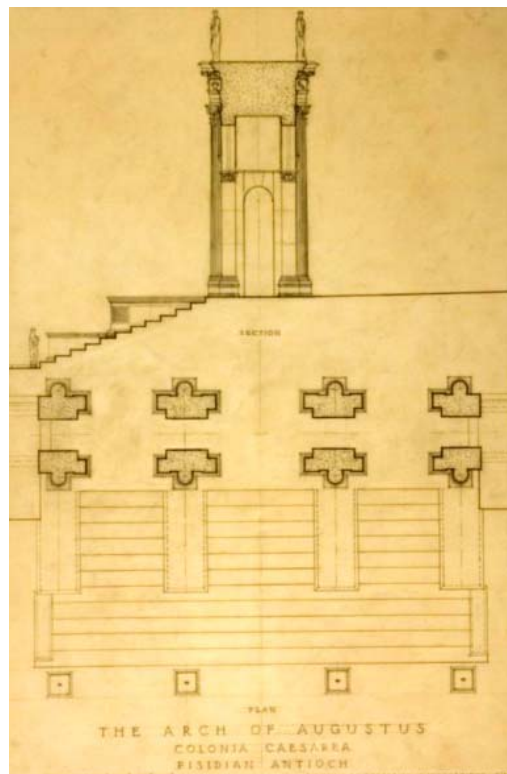
Res. 1

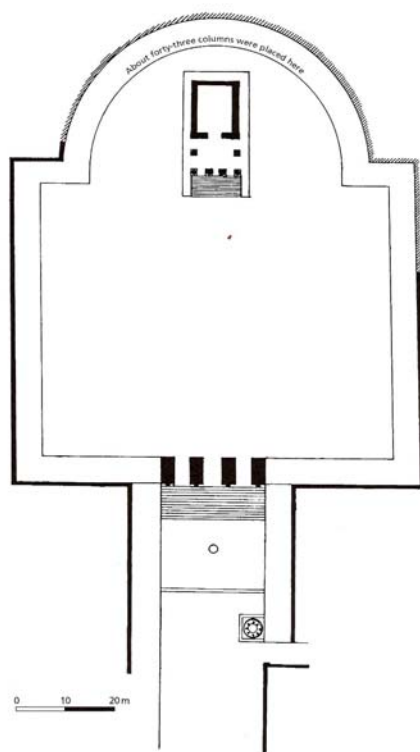
Res. 2

Çiz. 1

Çiz. 2

Plan 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

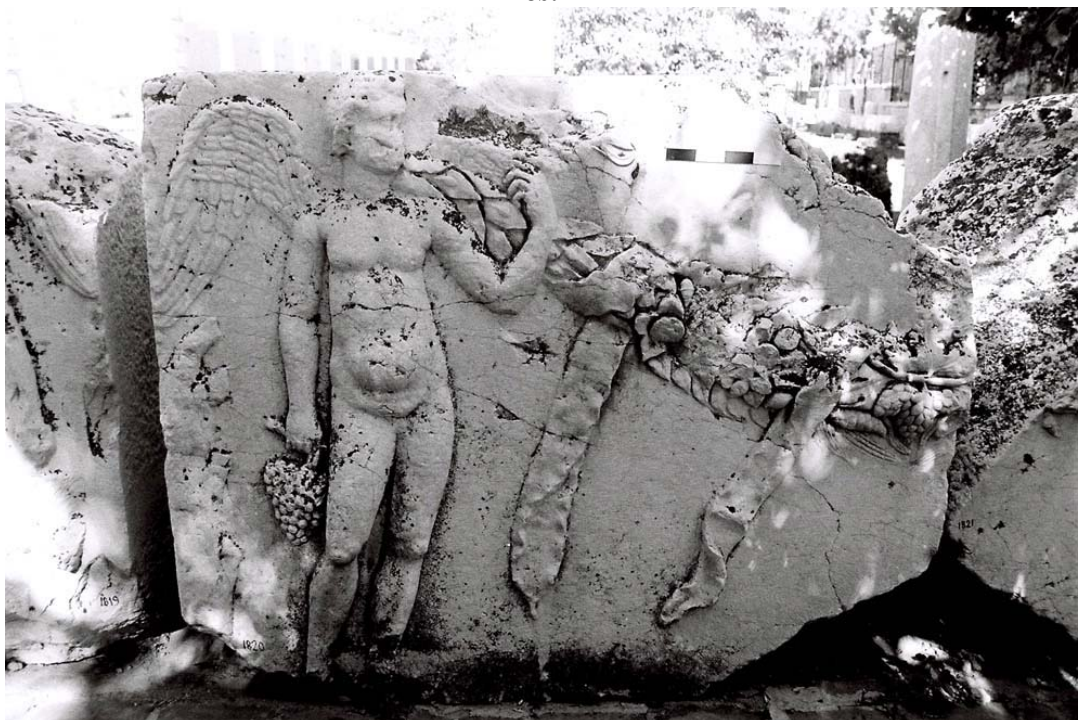
Res. 1

Res. 2

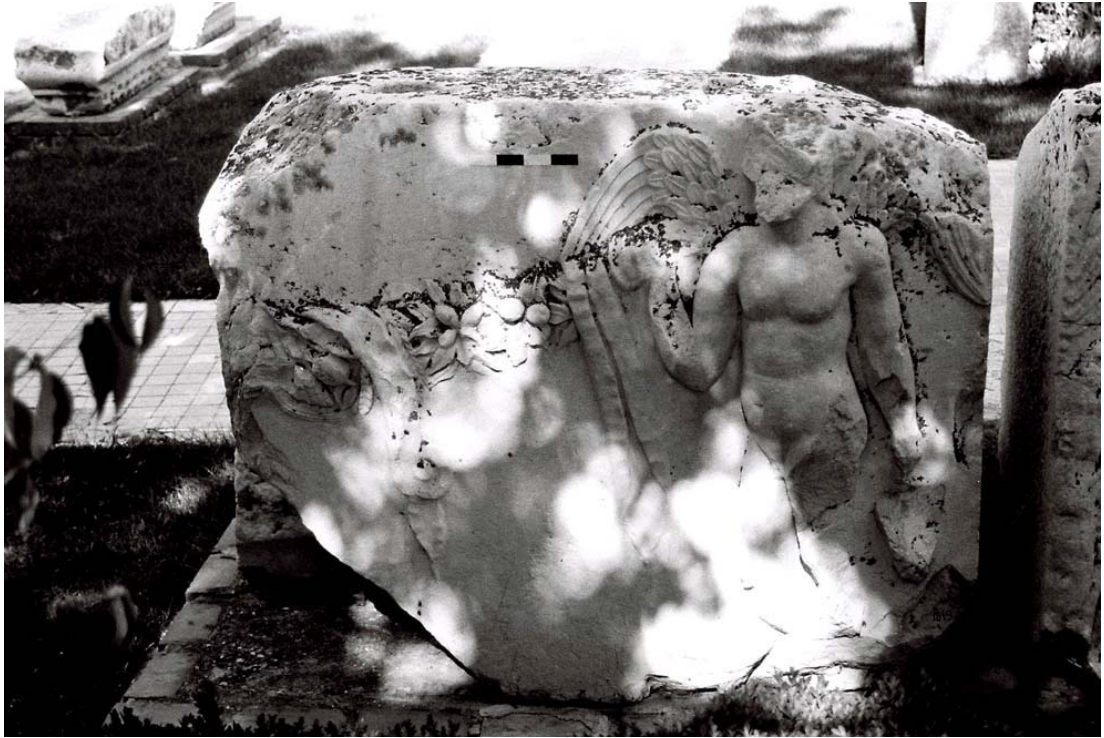

Res. 1

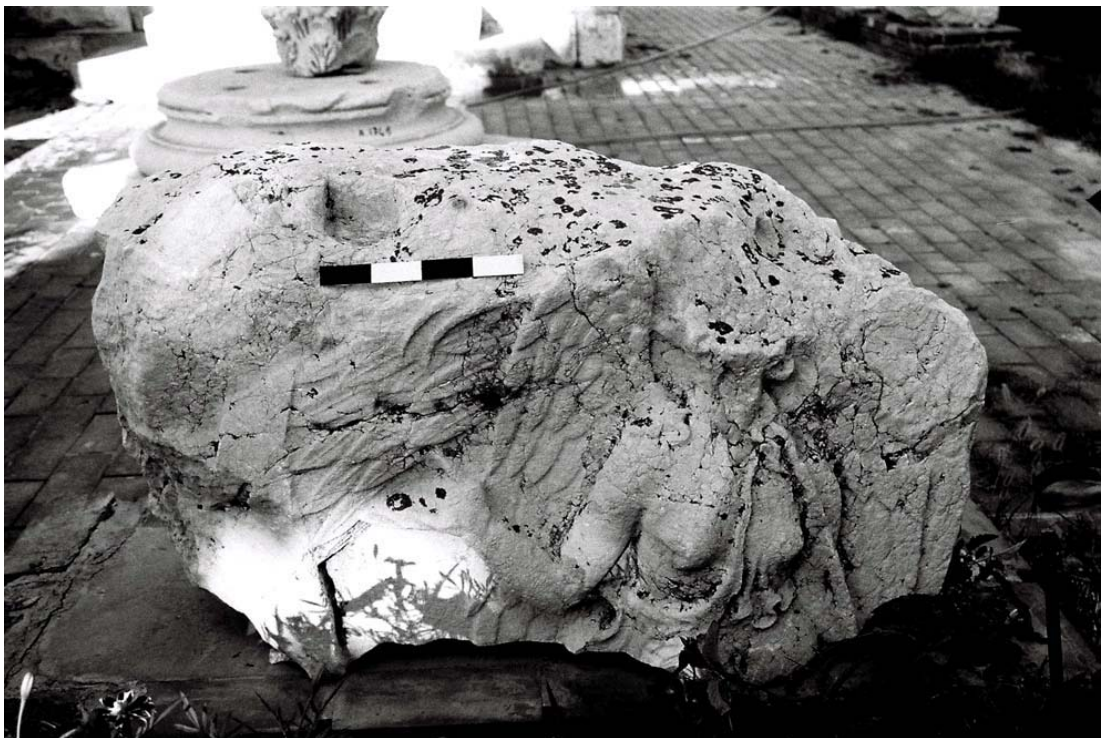

Res. 2

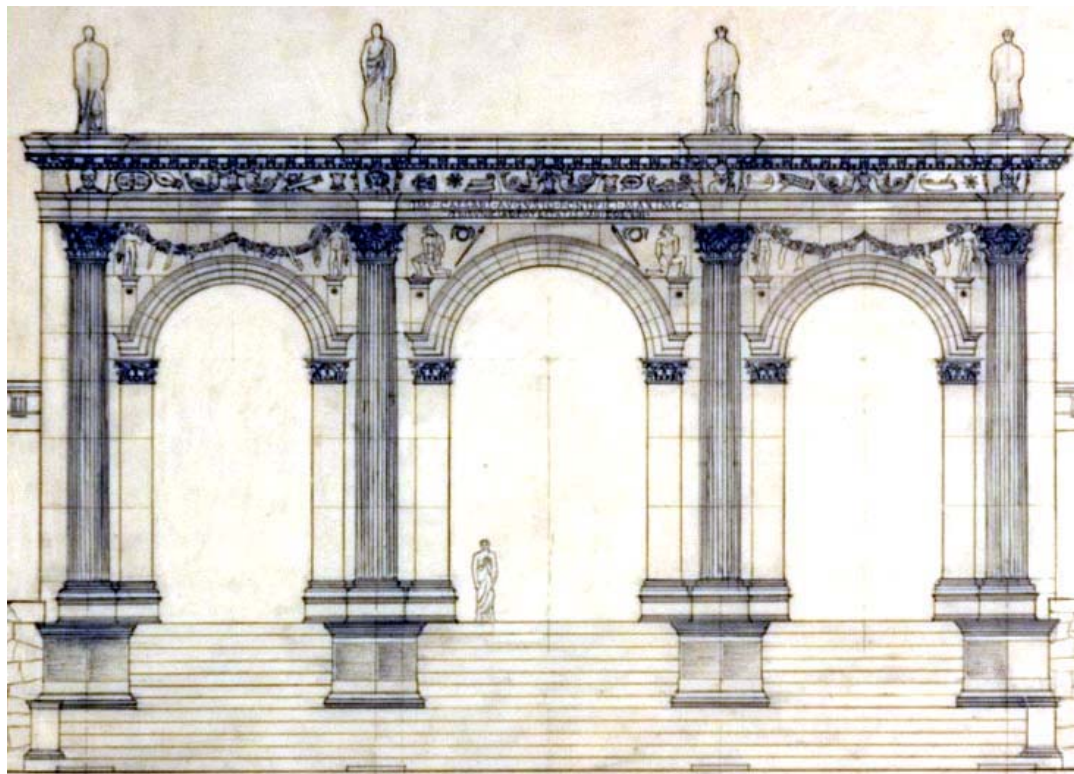

Res. 1

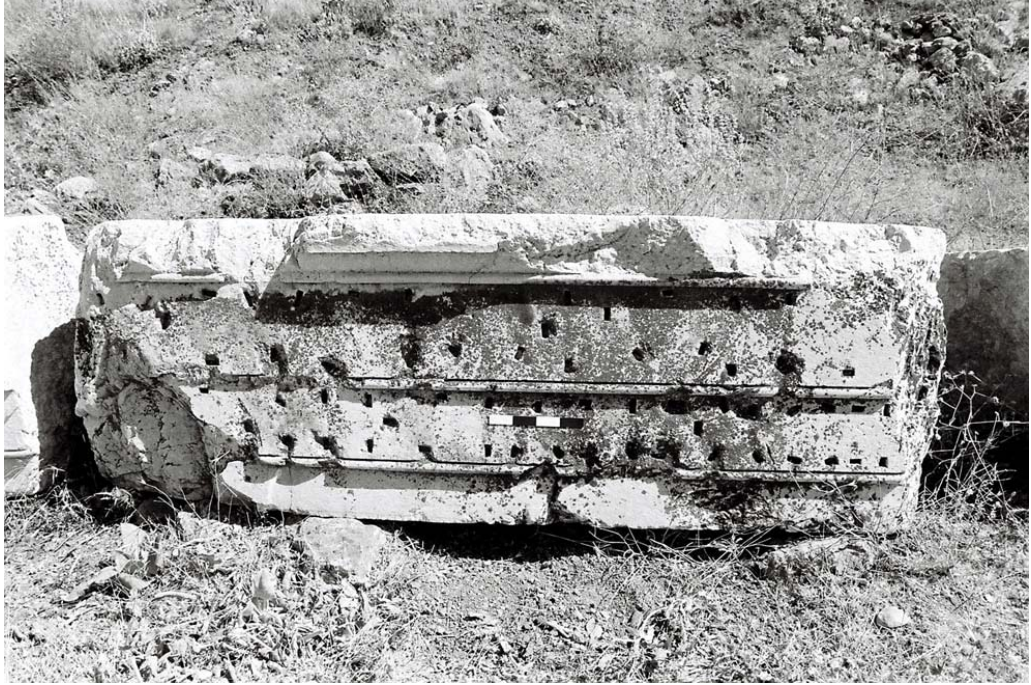
Res. 2

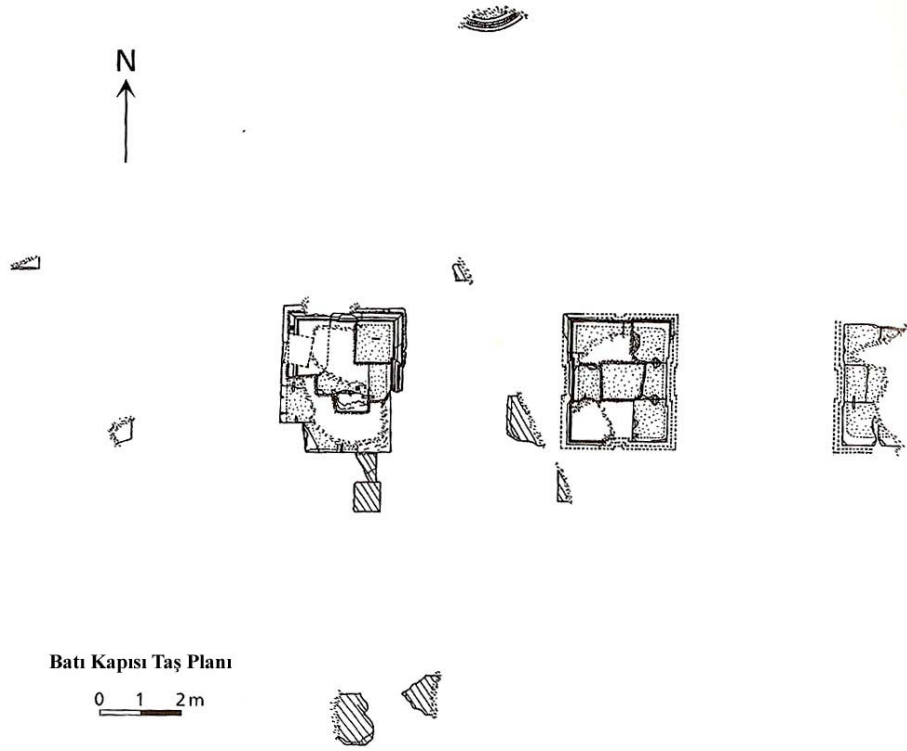
Çiz. 1

Res. 1

Res. 1

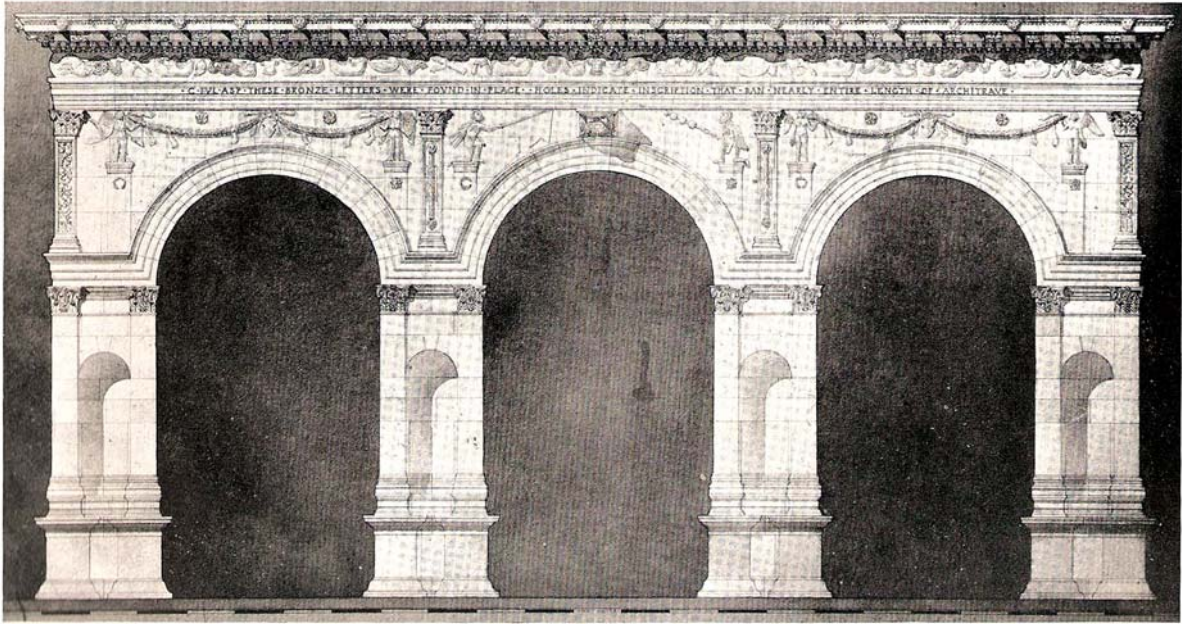
Çiz. 1

Res.1

Res. 2

Çiz. 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

Res 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Lev. 69

Res. 1

Res. 2

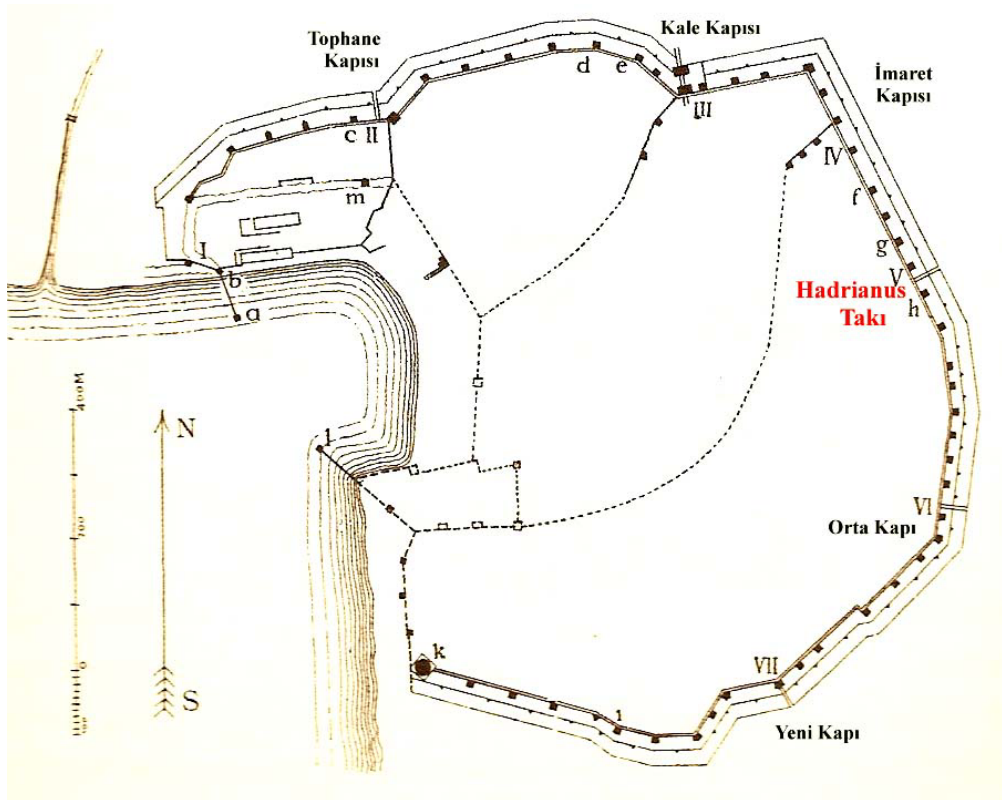
Res. 1

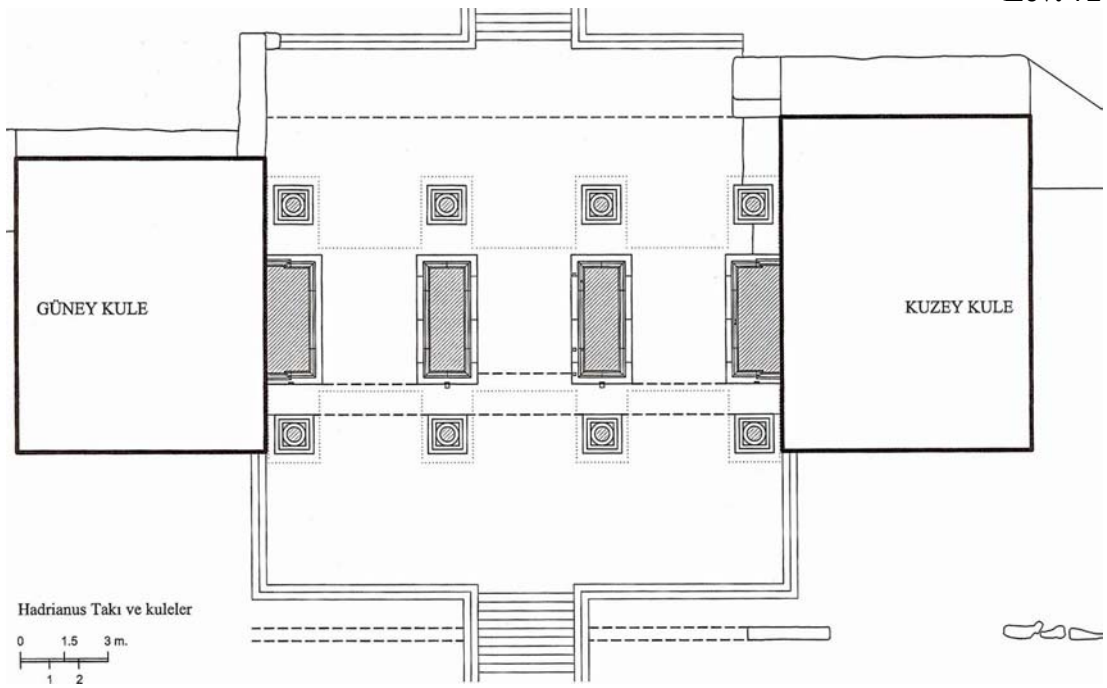
Res. 2

Res. 1

Plan 1

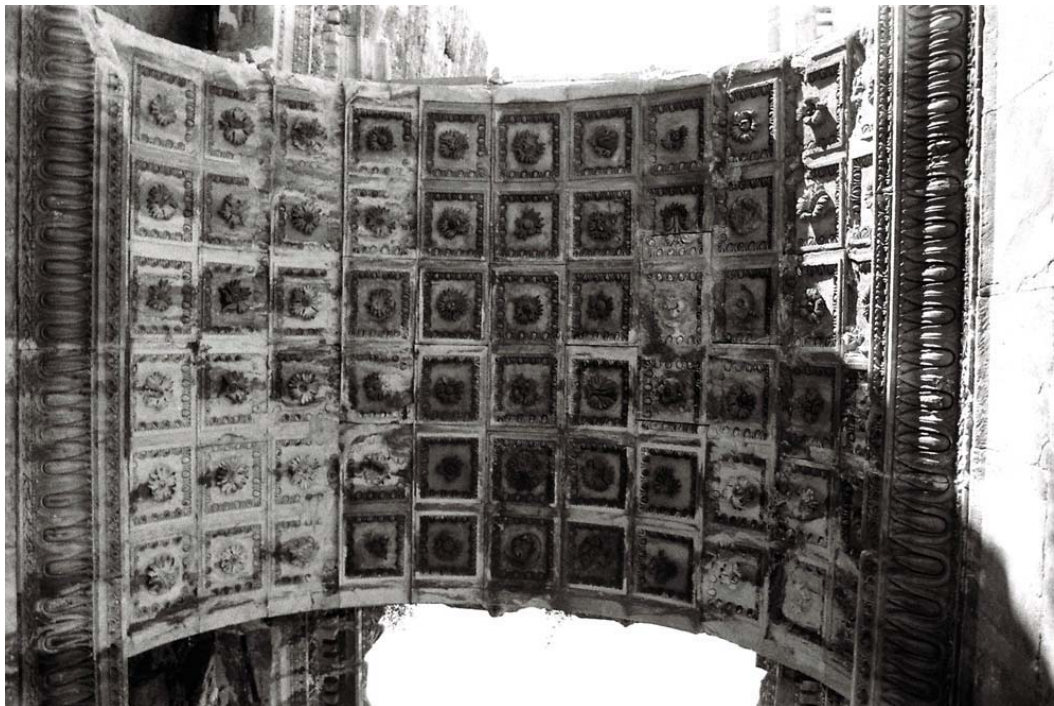
Plan 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

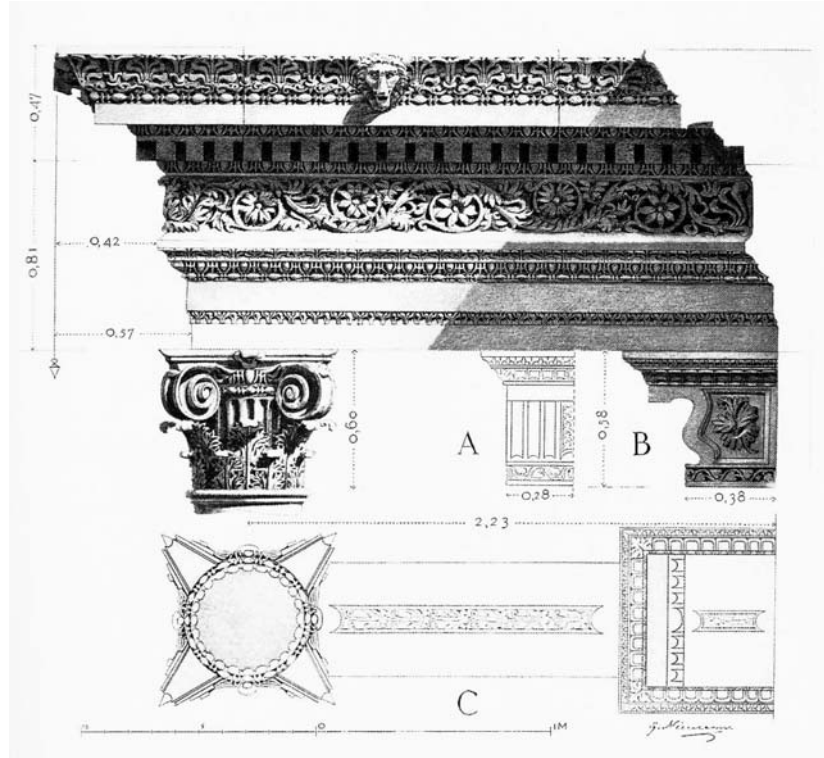

Res. 1

Res. 2

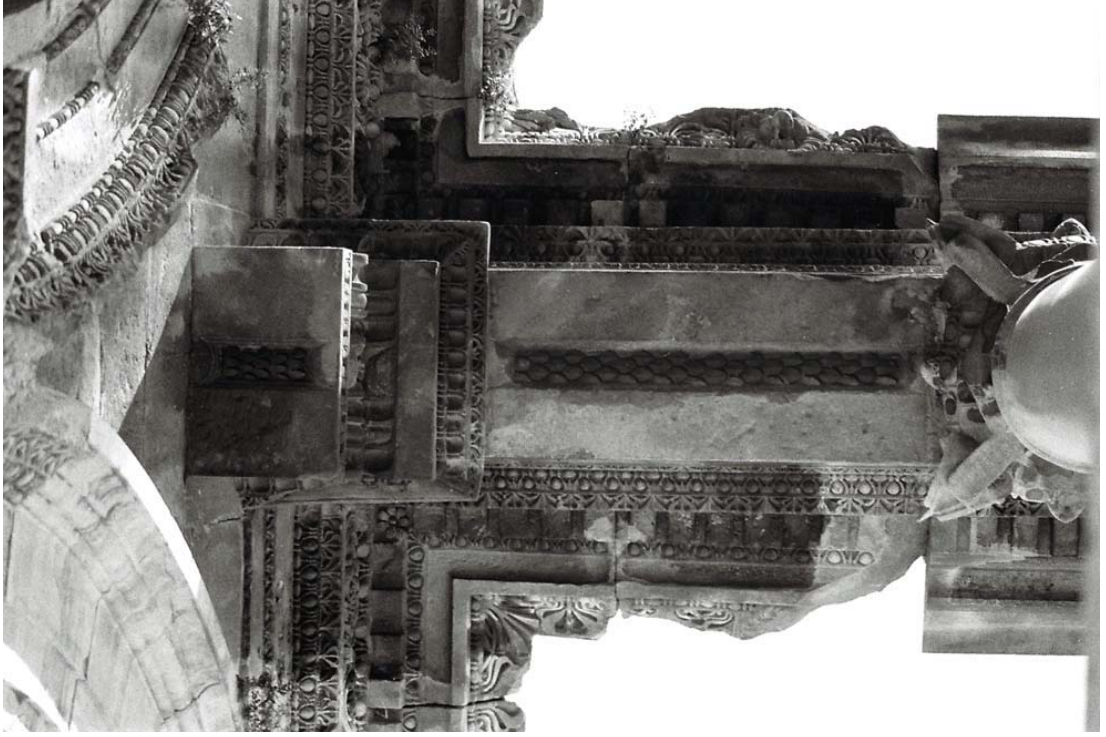

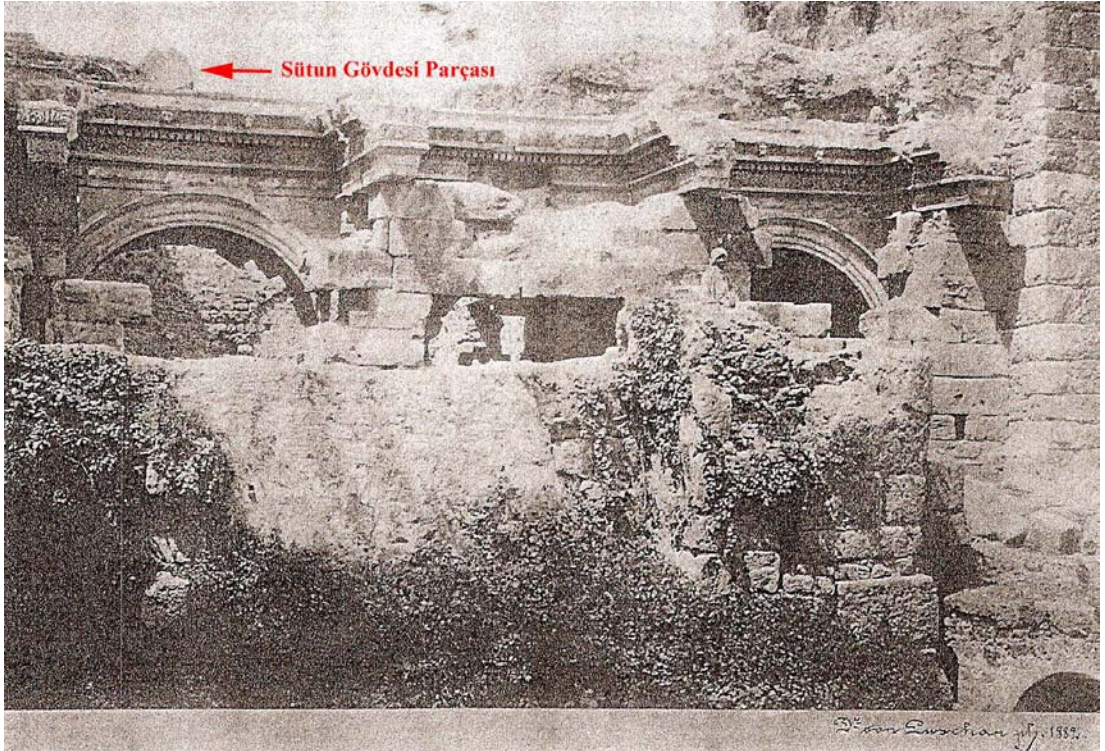
Çiz. 1

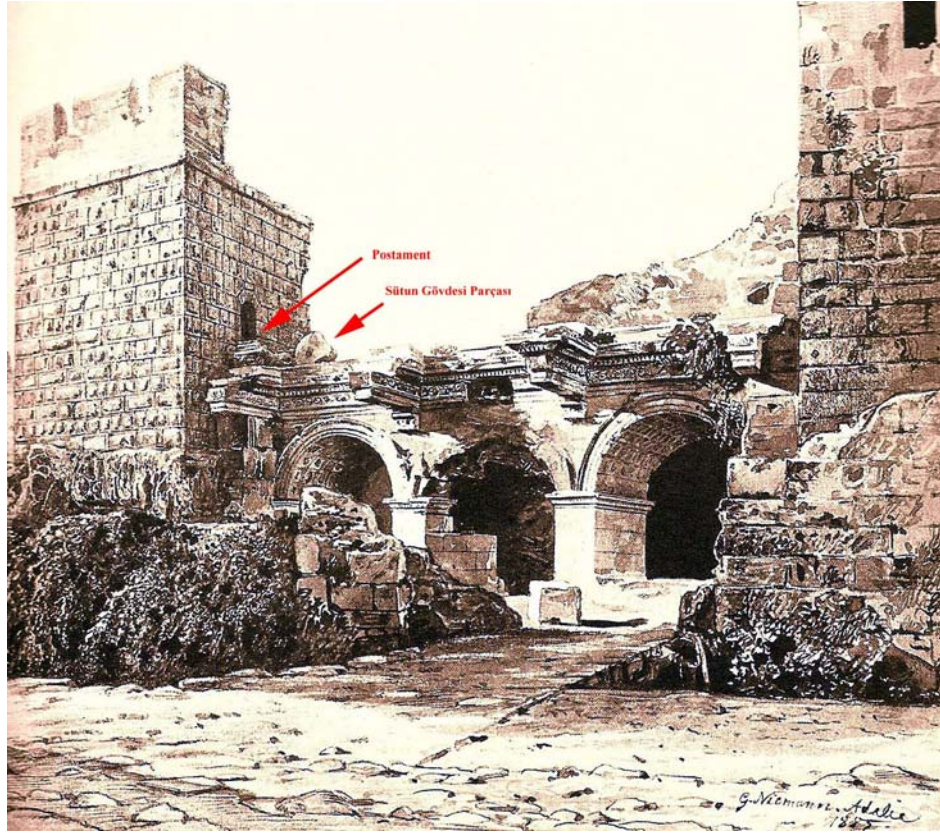
Res. 1

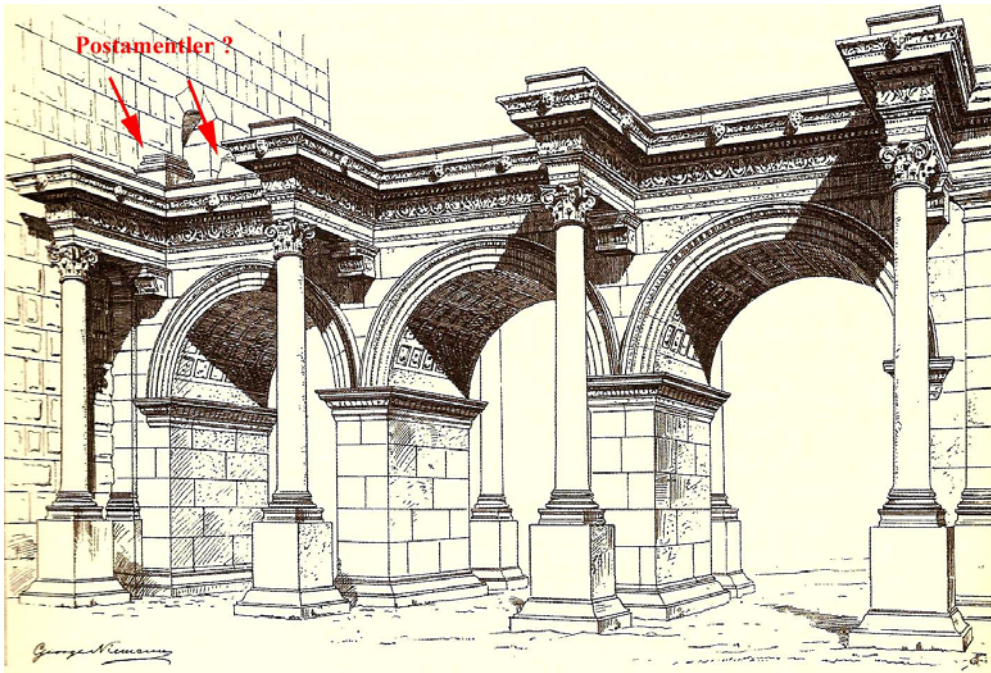
Res. 1

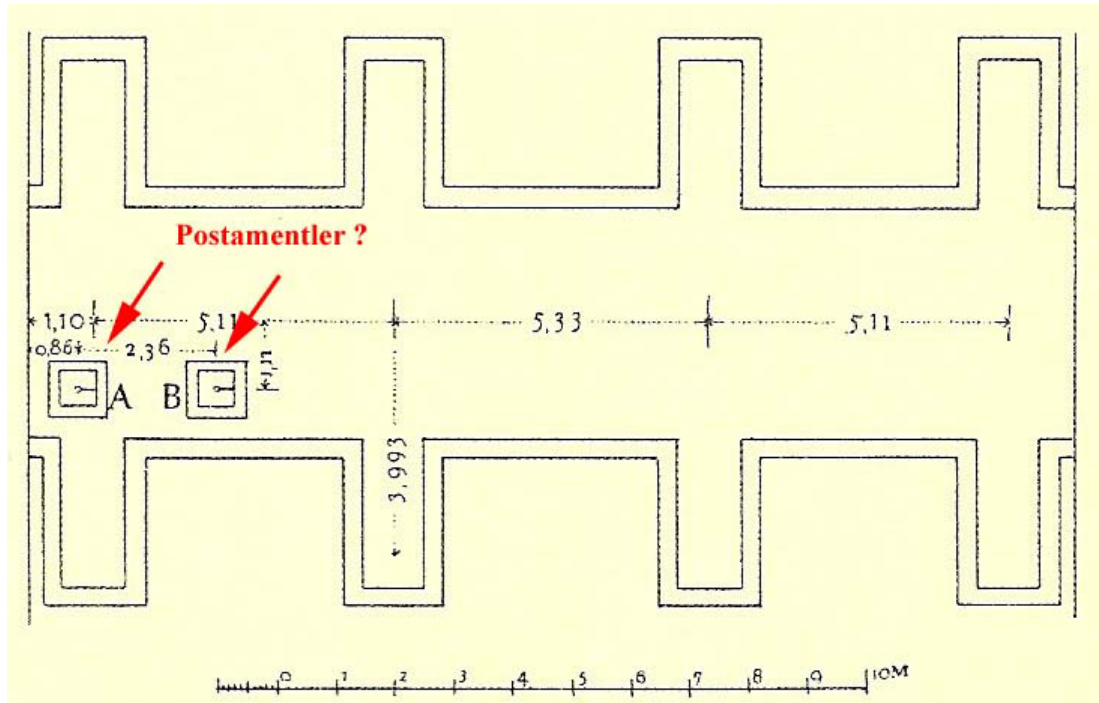
Res. 2

Çiz. 1

Çiz. 2

Plan 1

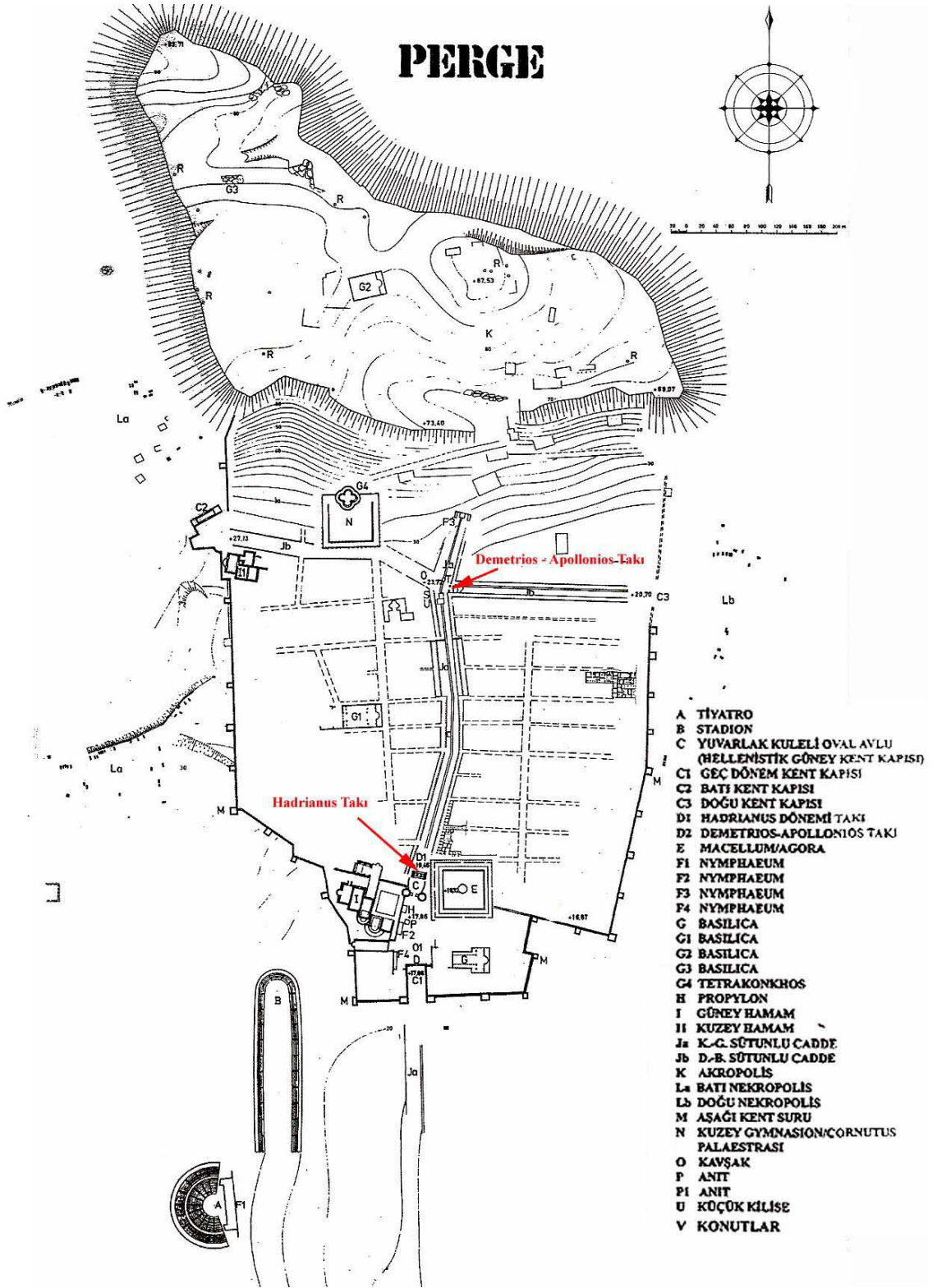
Res. 1

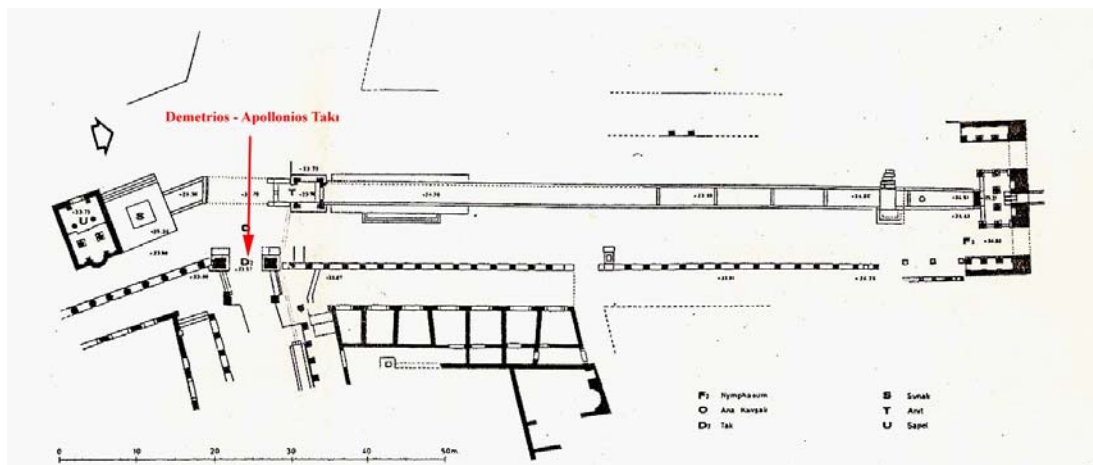
Res. 1

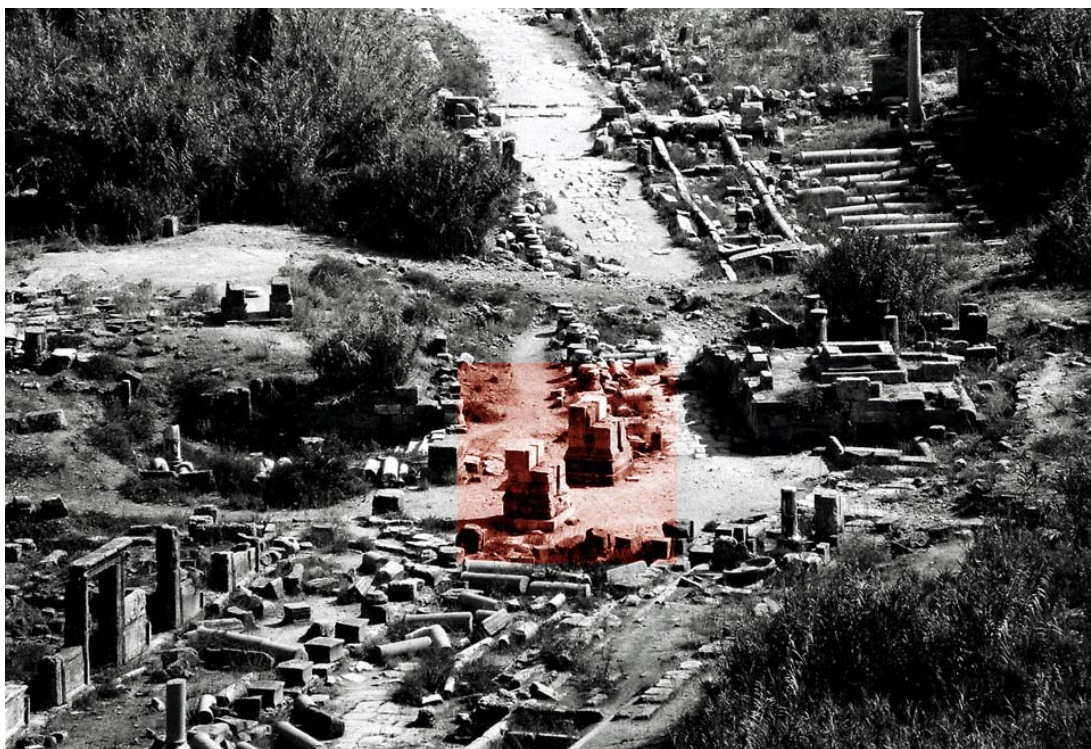
Res. 2

Plan 1

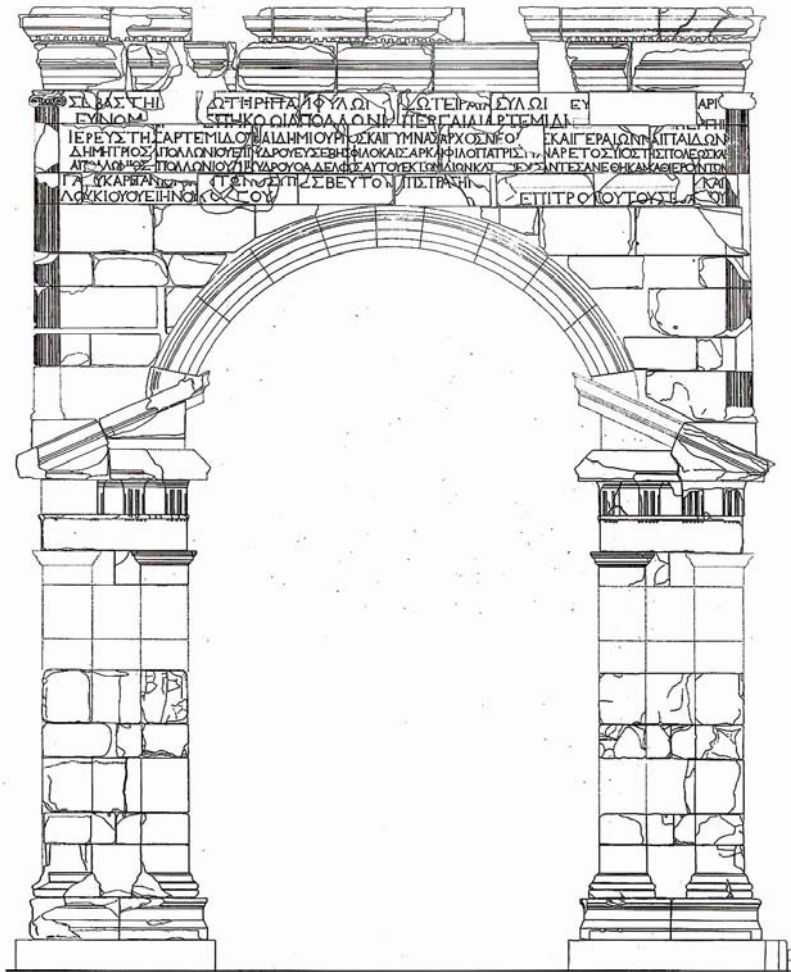
Plan 1

Res. 1

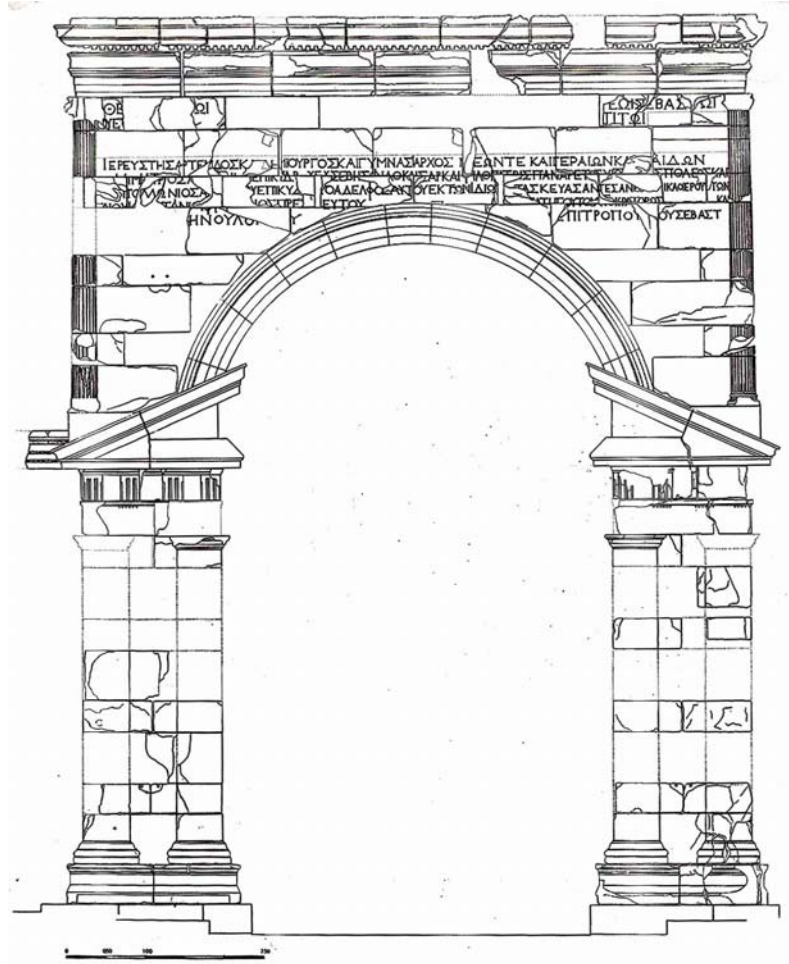

Res. 1

Çiz. 1

Çiz. 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

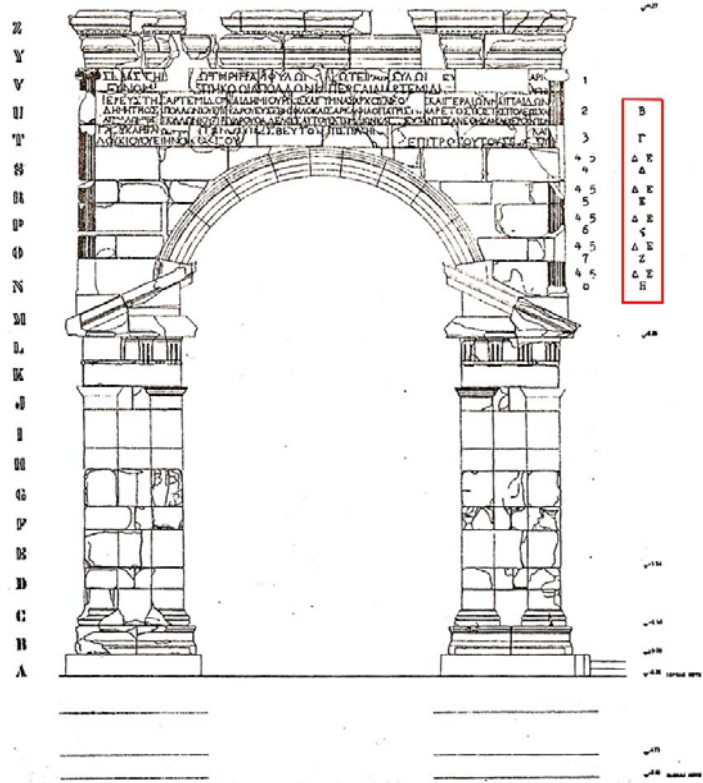
Res. 1

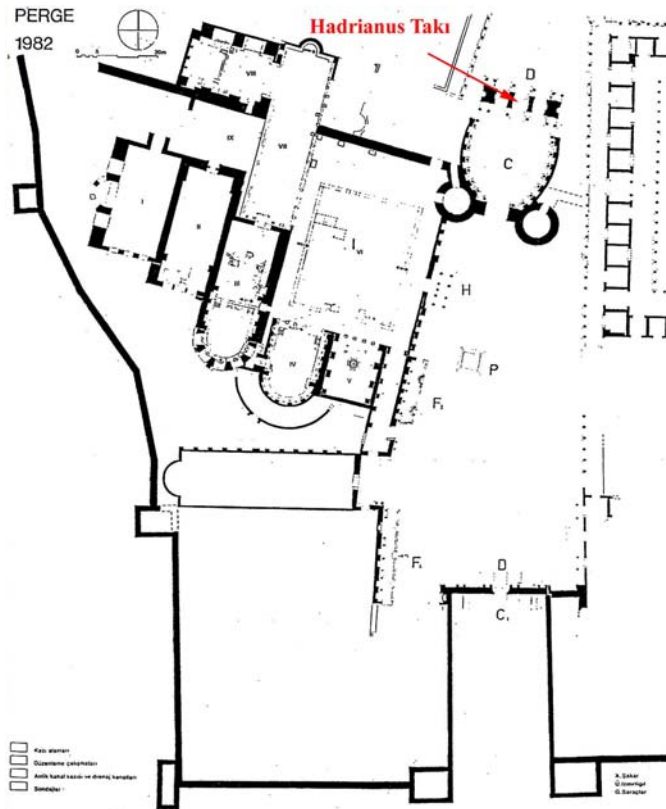
Res. 2

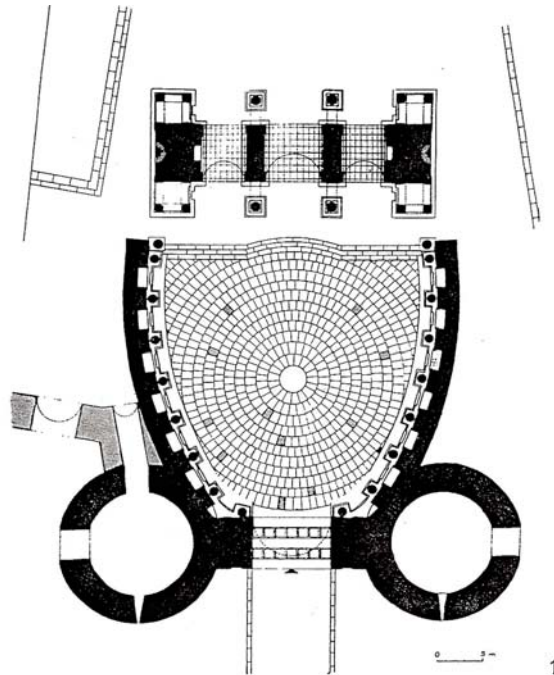
Res. 1

Çiz. 1

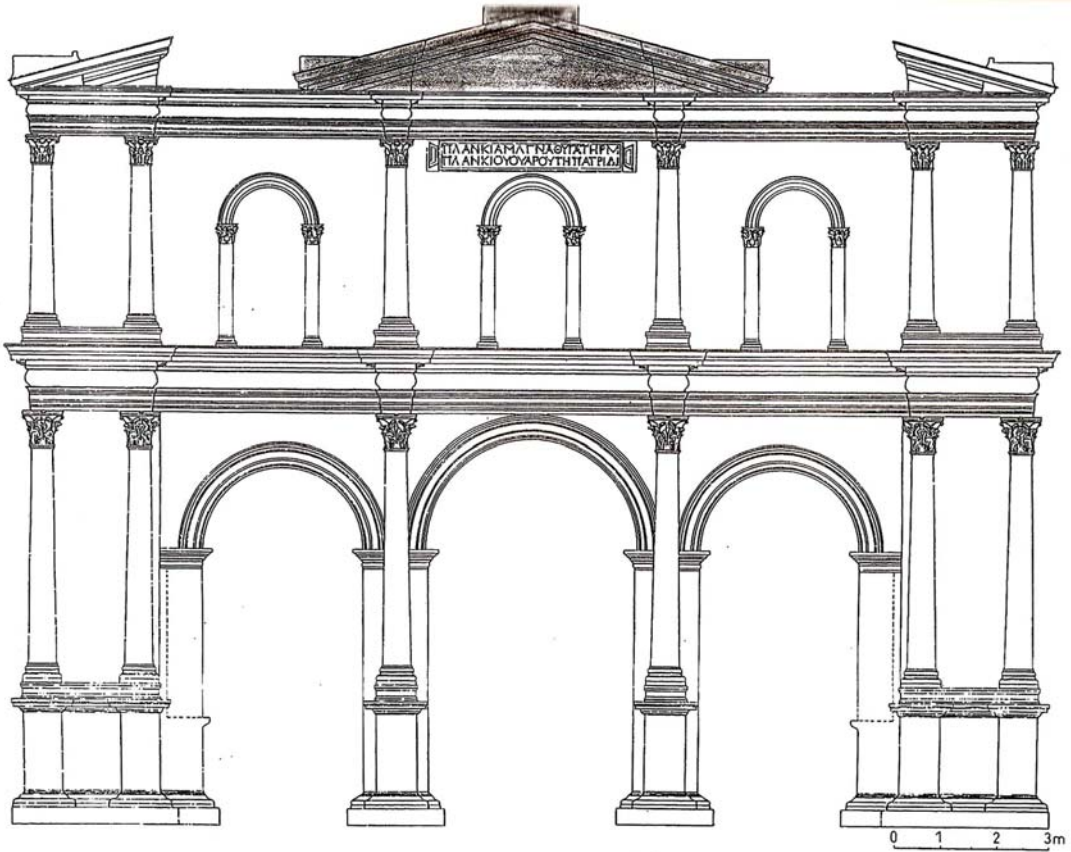
Plan 1

Plan 2

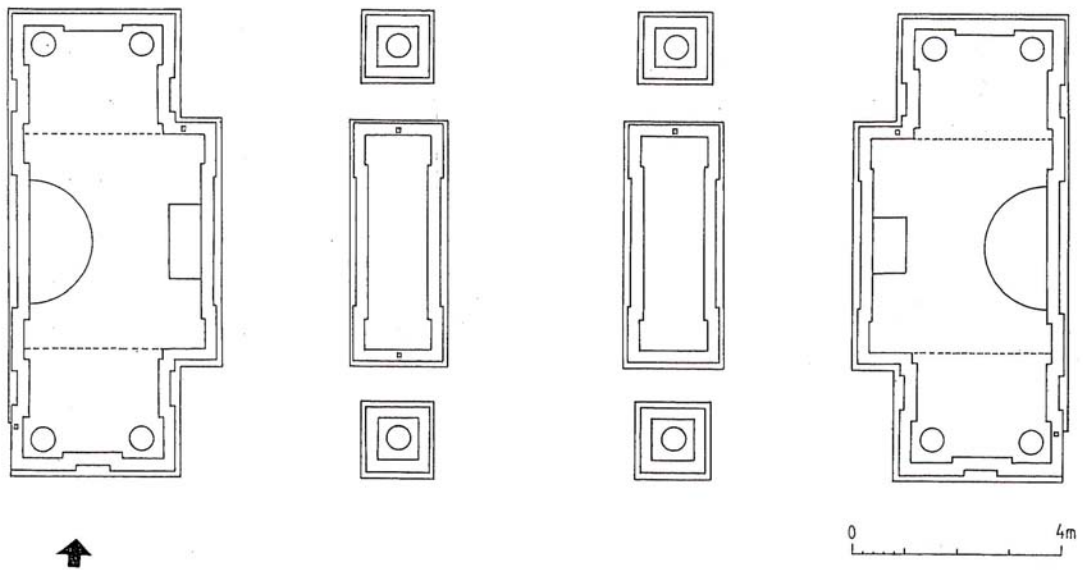
Res. 1

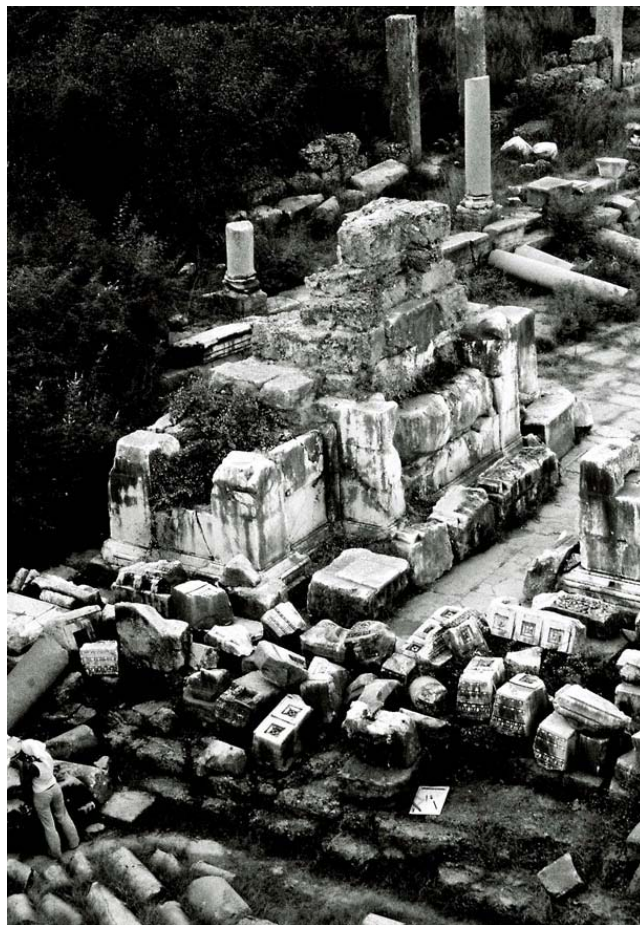
Çiz. 1

Lev. 91

Plan 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

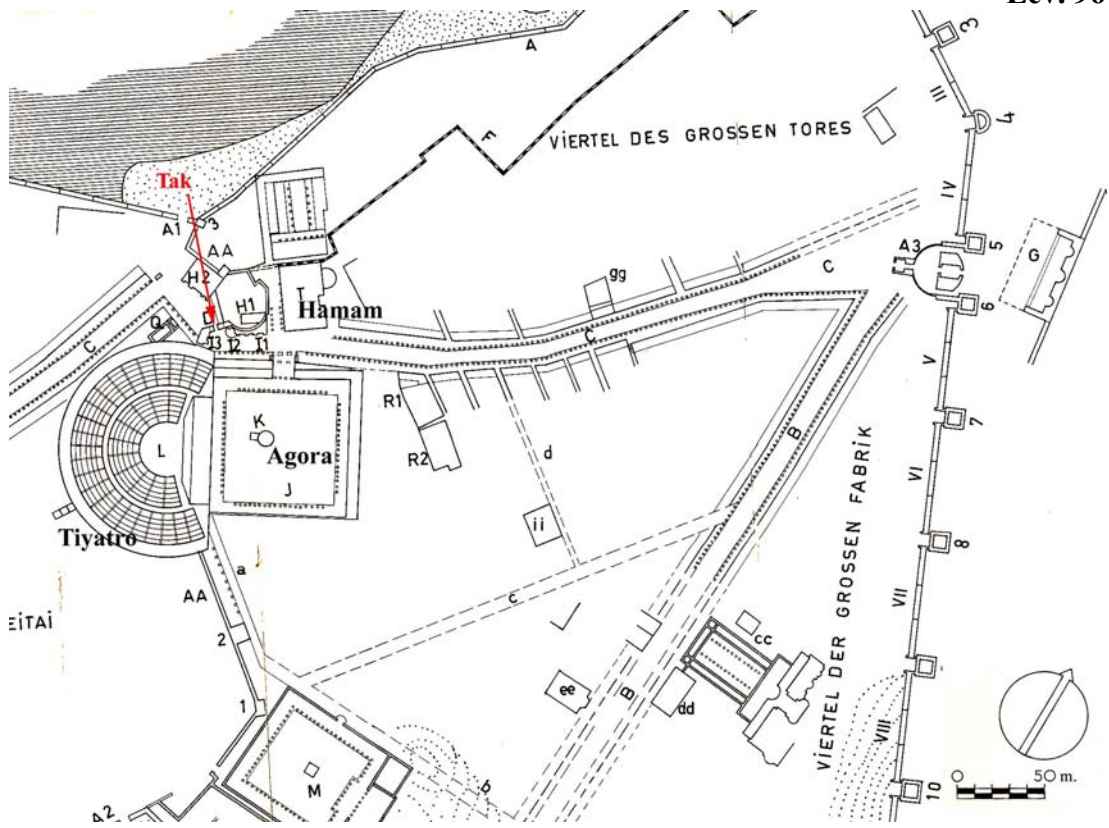
Res. 2

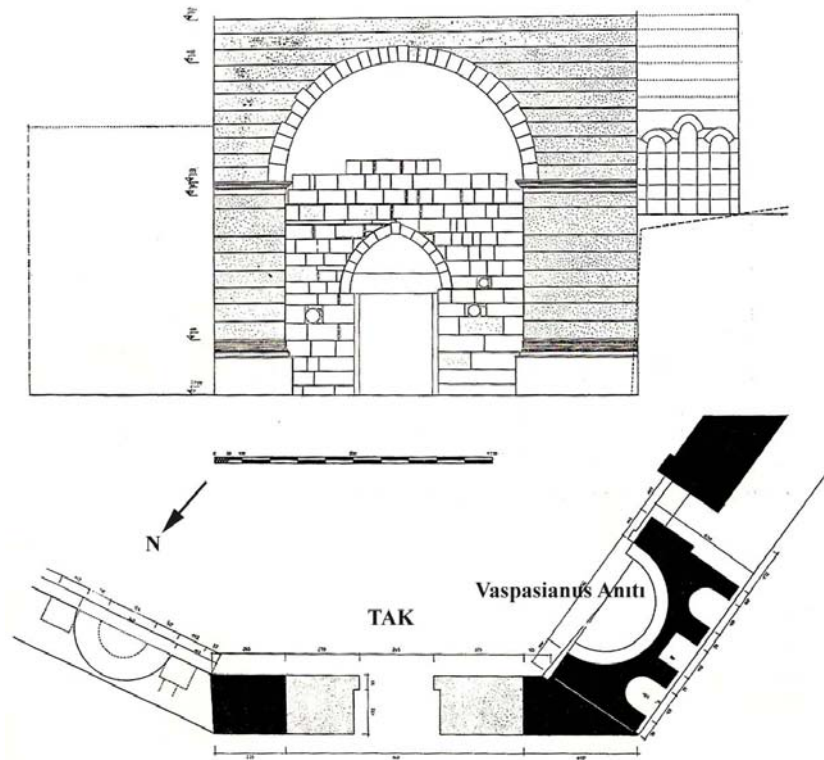
Res. 1

Res. 2

Plan 1

Plan 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

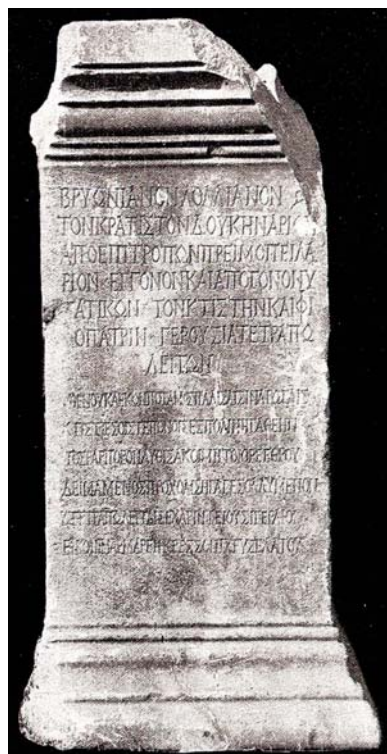

Res. 2

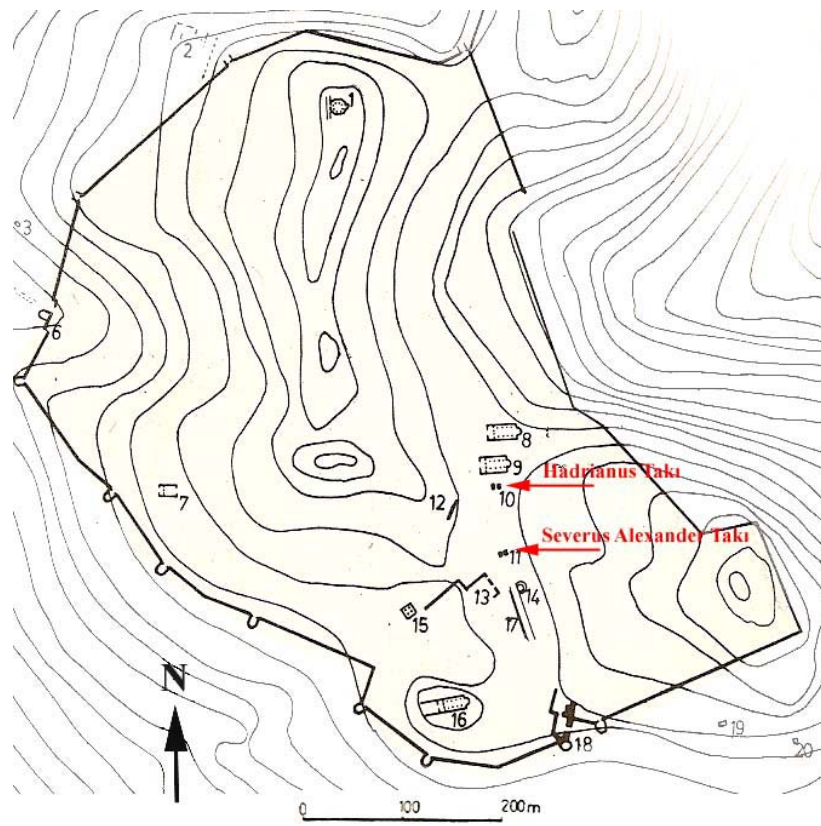

Res. 1

Res. 2

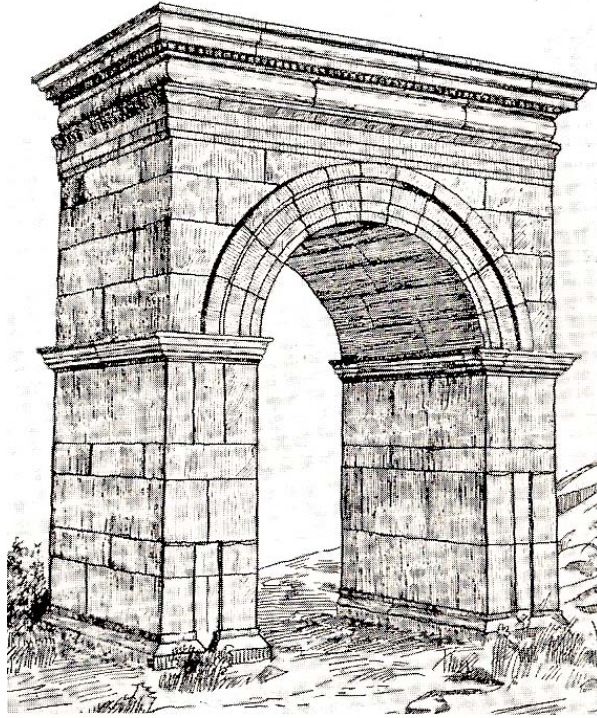
Lev. 100

Plan 1

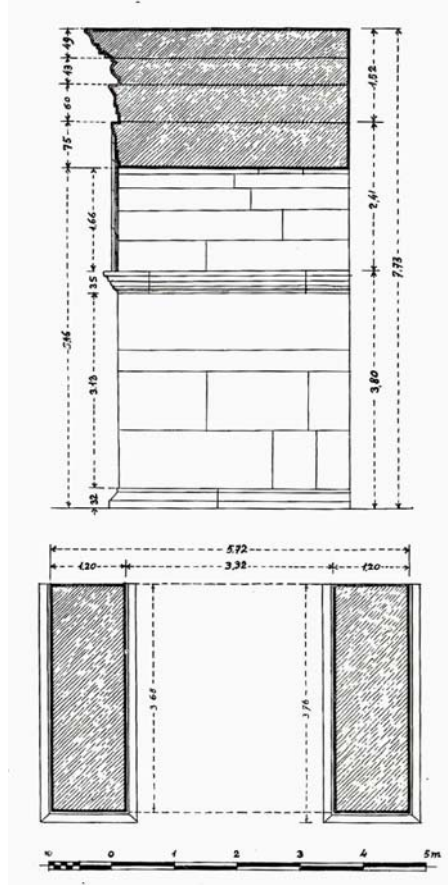
Res. 1

Çiz. 1

Res. 1

Çiz. 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2

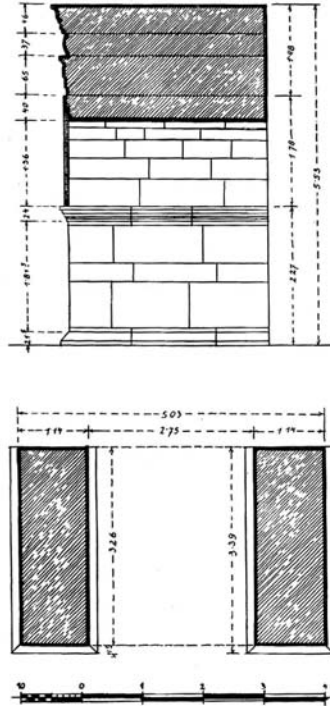
Res. 1

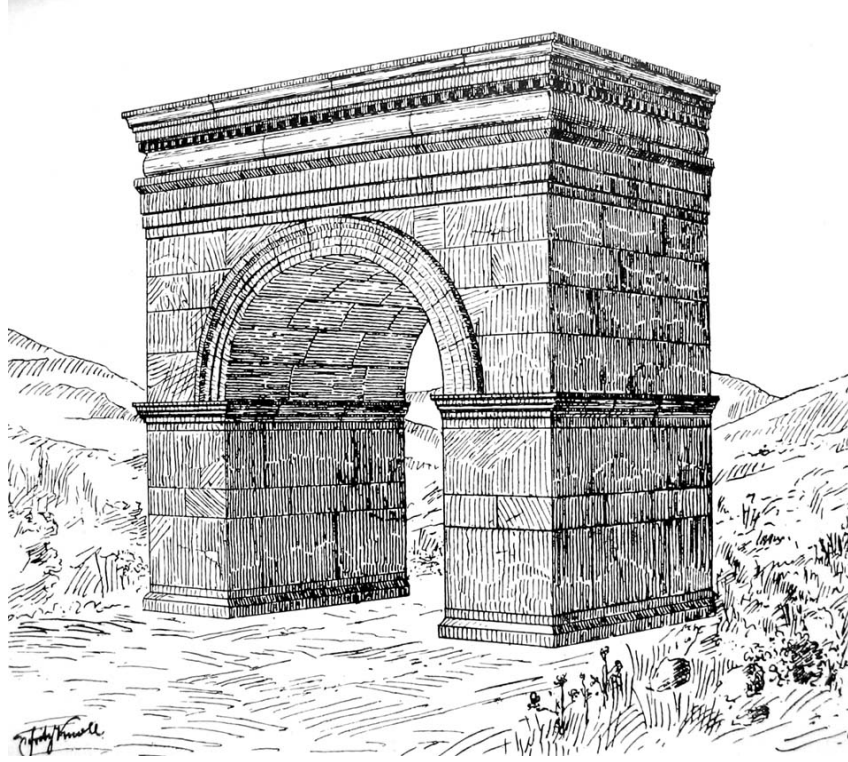
Res. 2

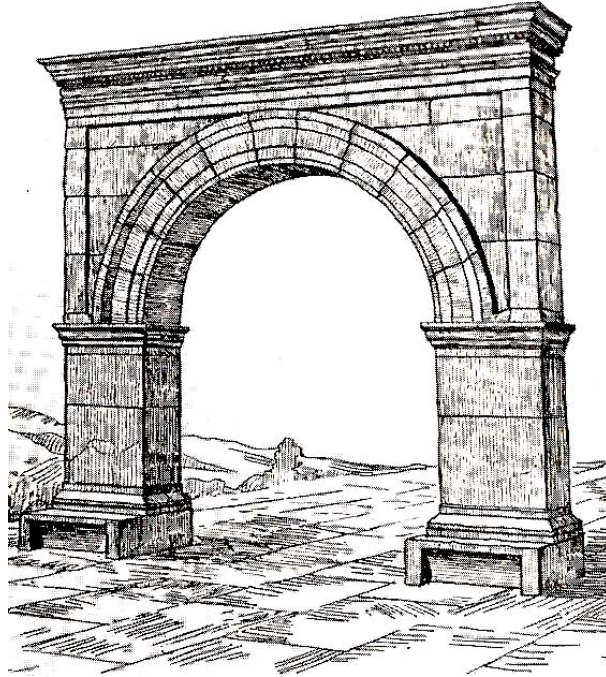
Res. 1

Çiz. 1

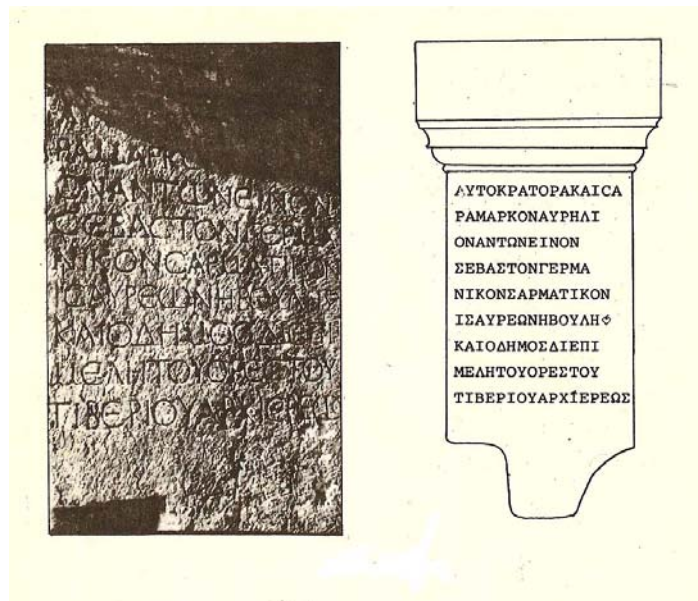

Çiz. 1

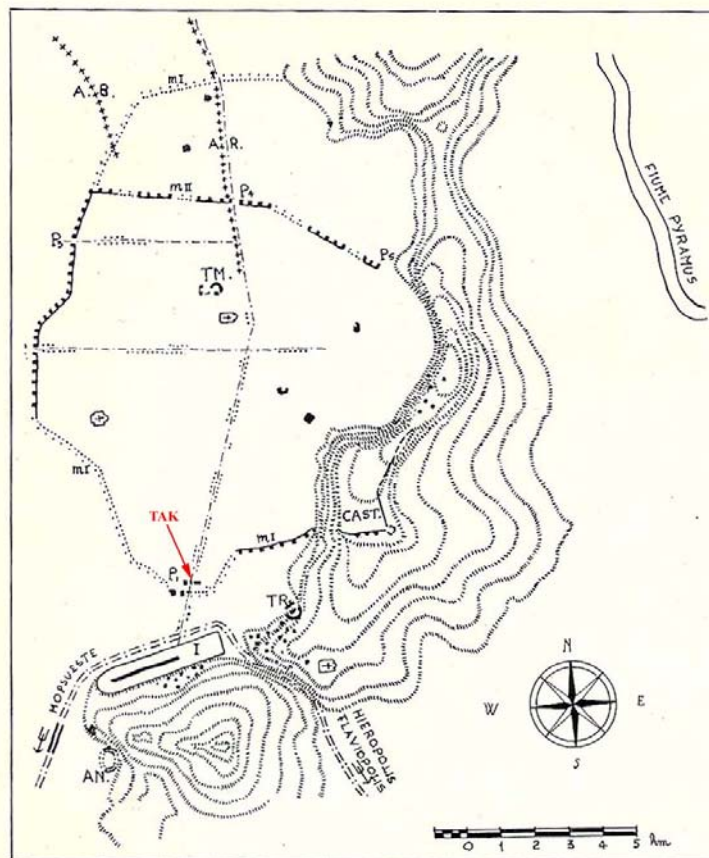

Çiz. 2

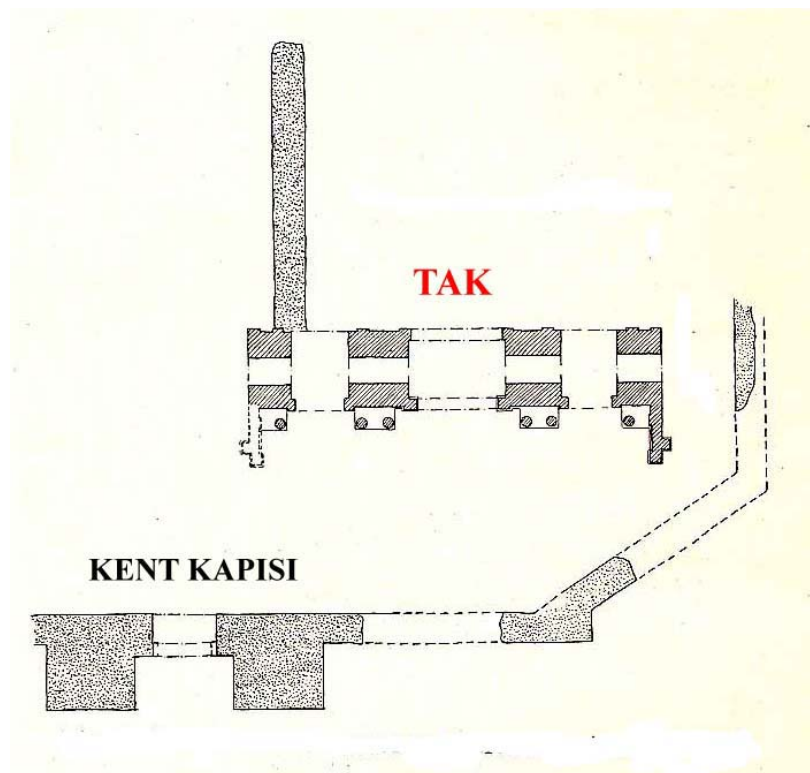
Res. 1

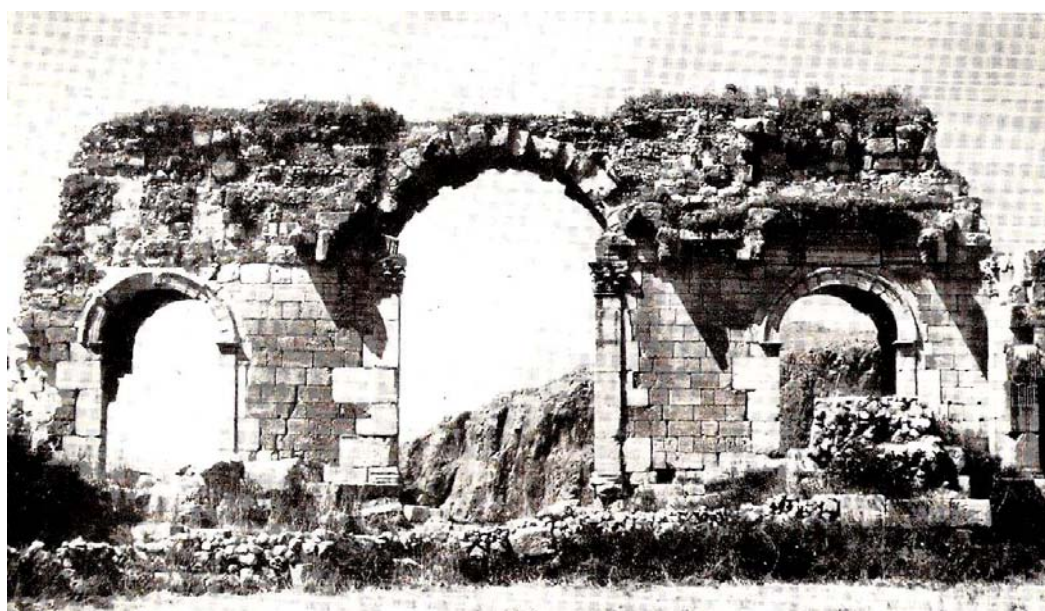
Anazarbus: Schizzo planimetrico (scala in ettometri)

A. R. : Acquedotto romano.	M I : Muro più antico.
A. B. : Acquedotto bizantino.	M II : Muro bizantino.
P ₁ : Porta d' Onore.	Cast. : Castello.
P ₂ , P ₃ , P ₄ : Porte.	T. R. : Teatro.
T. M. : Terme.	A. N. : Anfiteatro.
	I : Stadio.

Plan 1

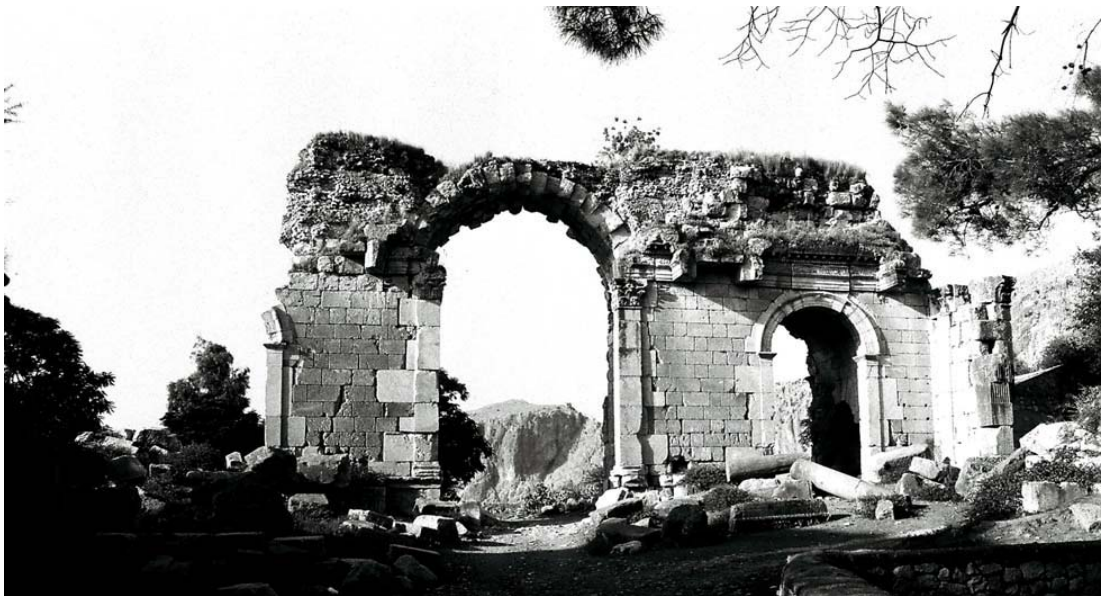
Plan 1

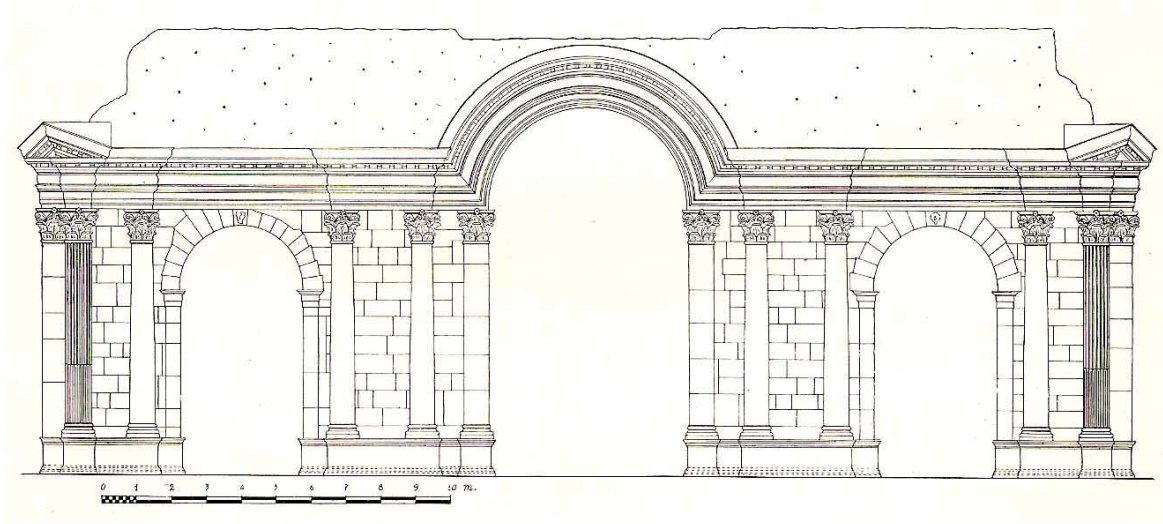
Res. 1

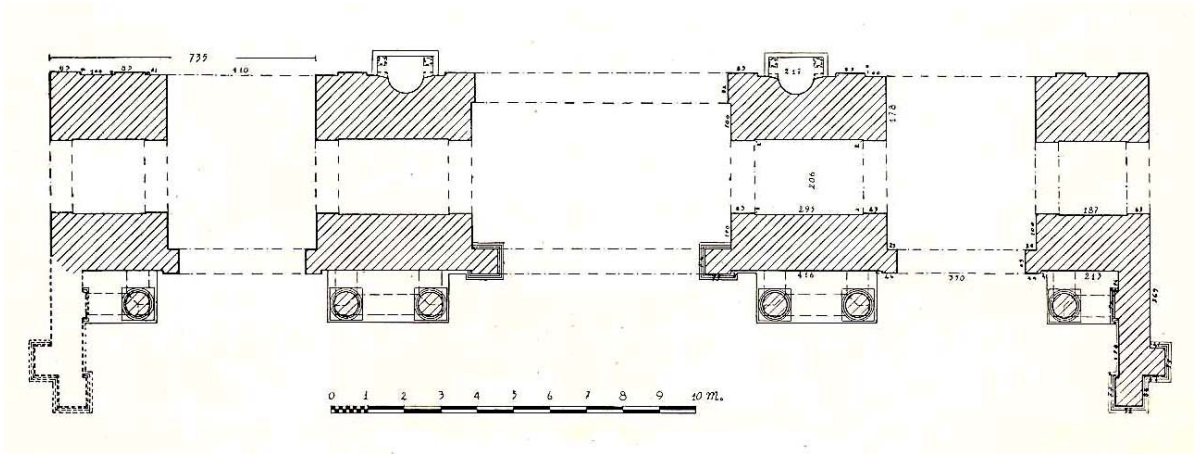
Res. 1

Res. 2

Çiz. 1

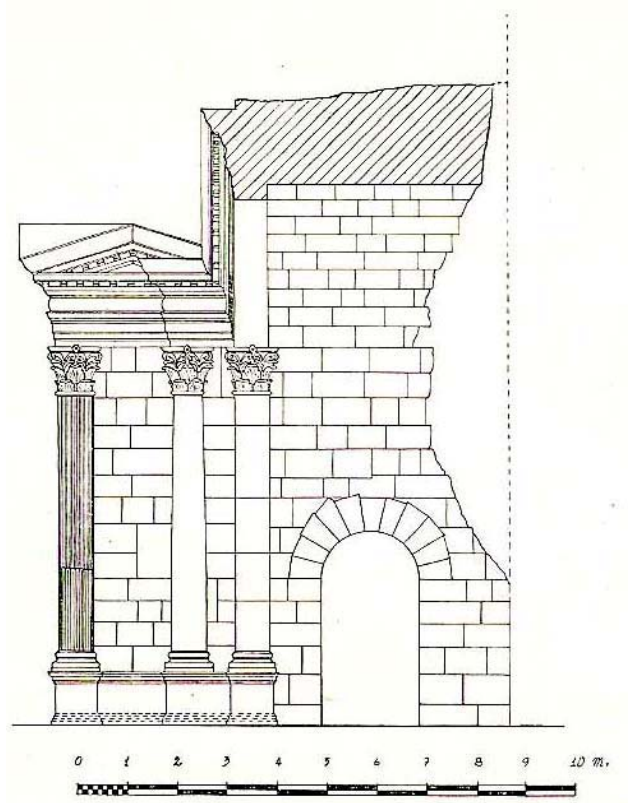
Çiz. 2

Res. 1

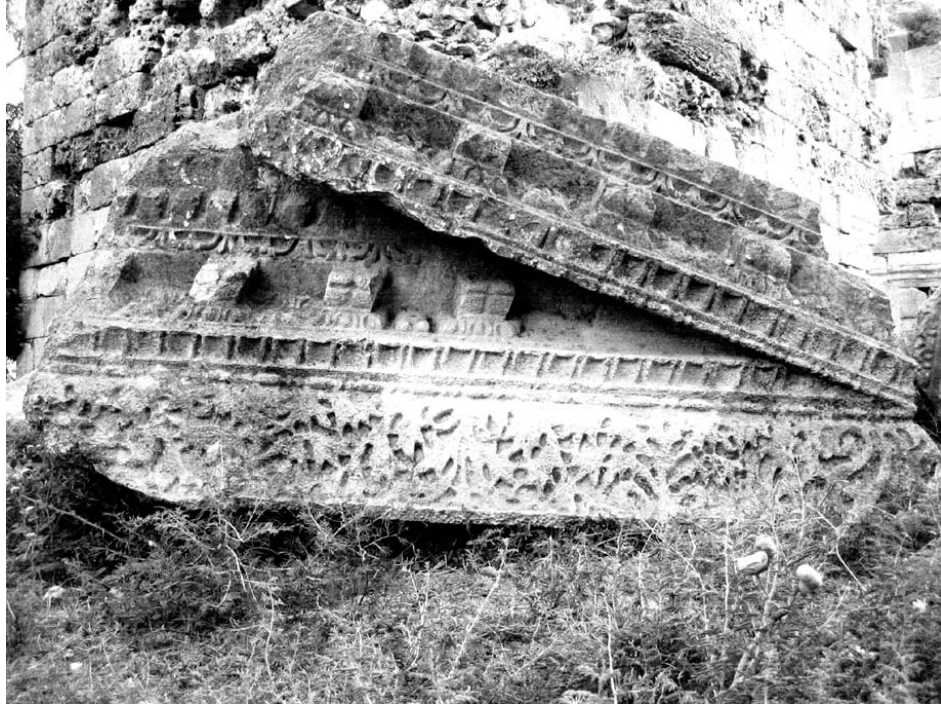
Res.2

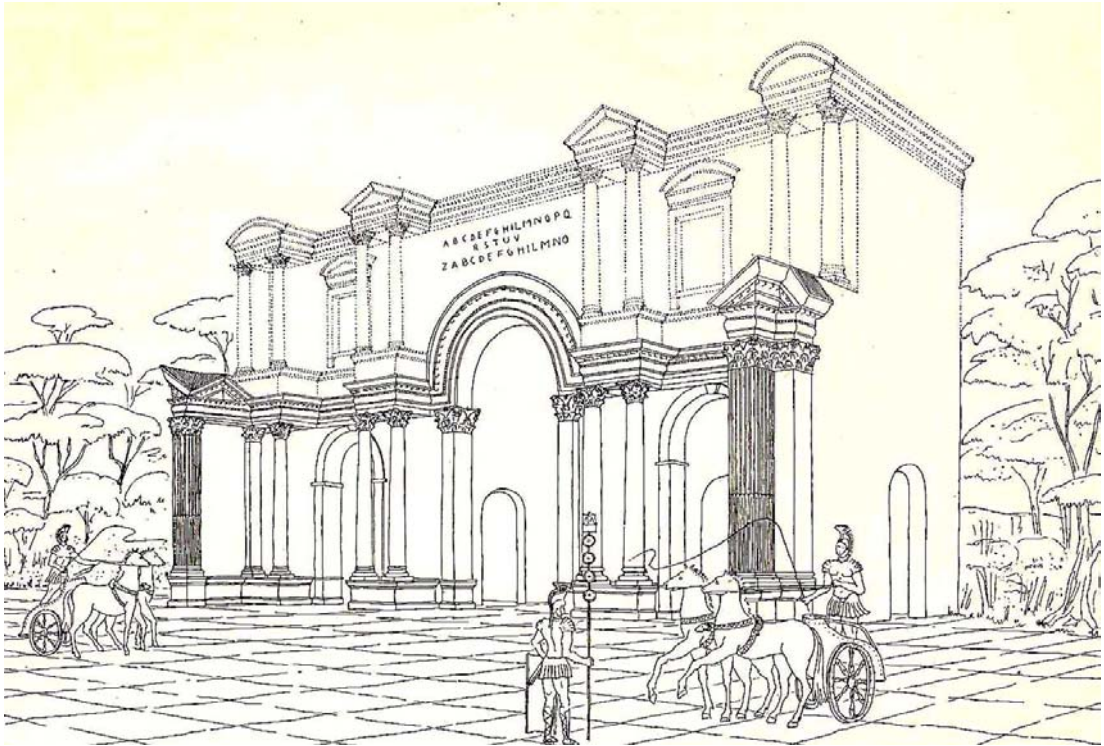
Çiz. 1

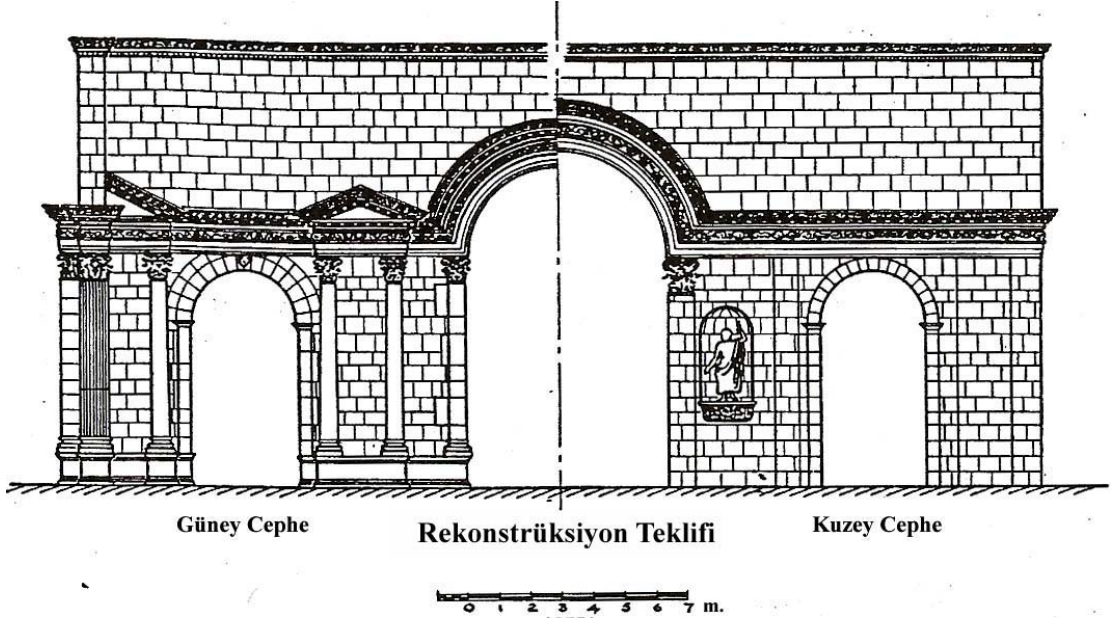
Res. 1

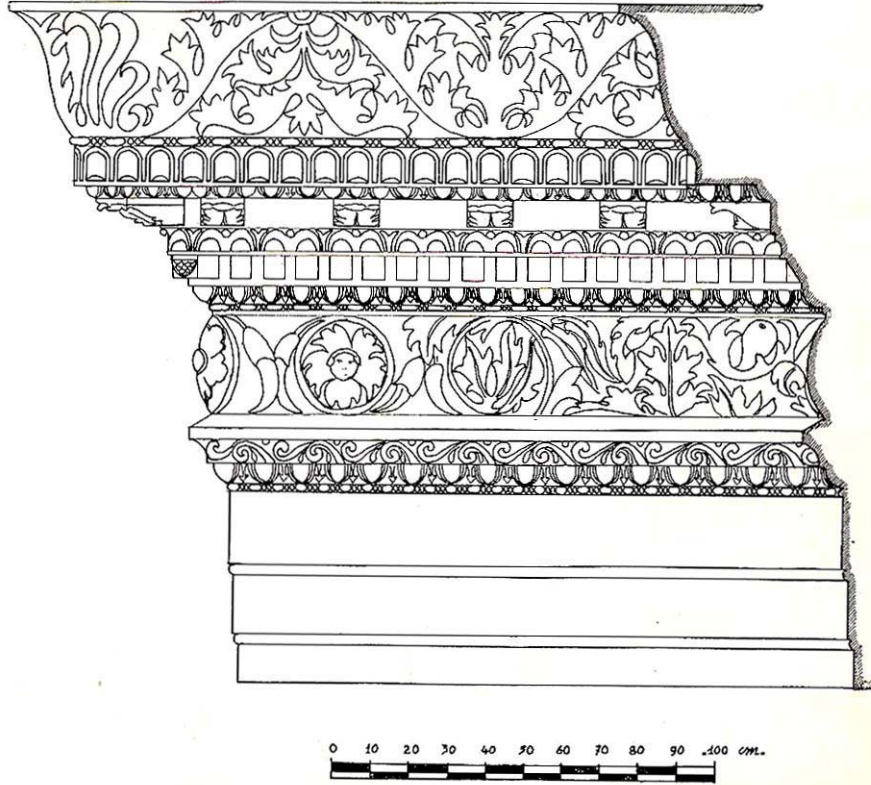
Res. 1

Çiz. 1

Çiz. 1

Çiz 2

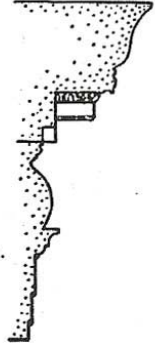
Res. 1

Güney Cephe Friz Detayı

Güney Cephe
Saçaklık Kesiti

0 01 02 03 04 05 06 m.

Çiz. 1

Res. 1

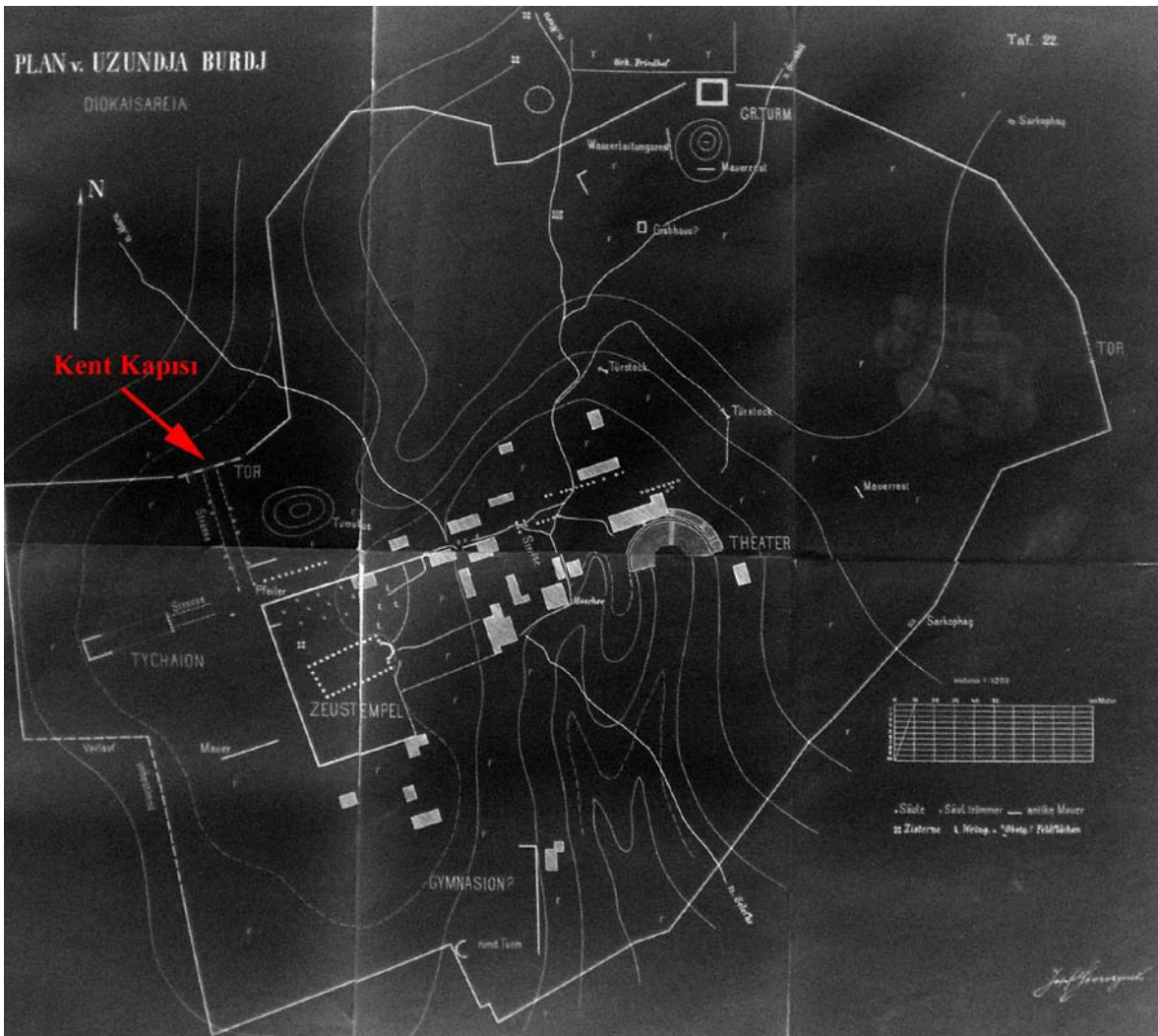
Res. 2

Res. 1

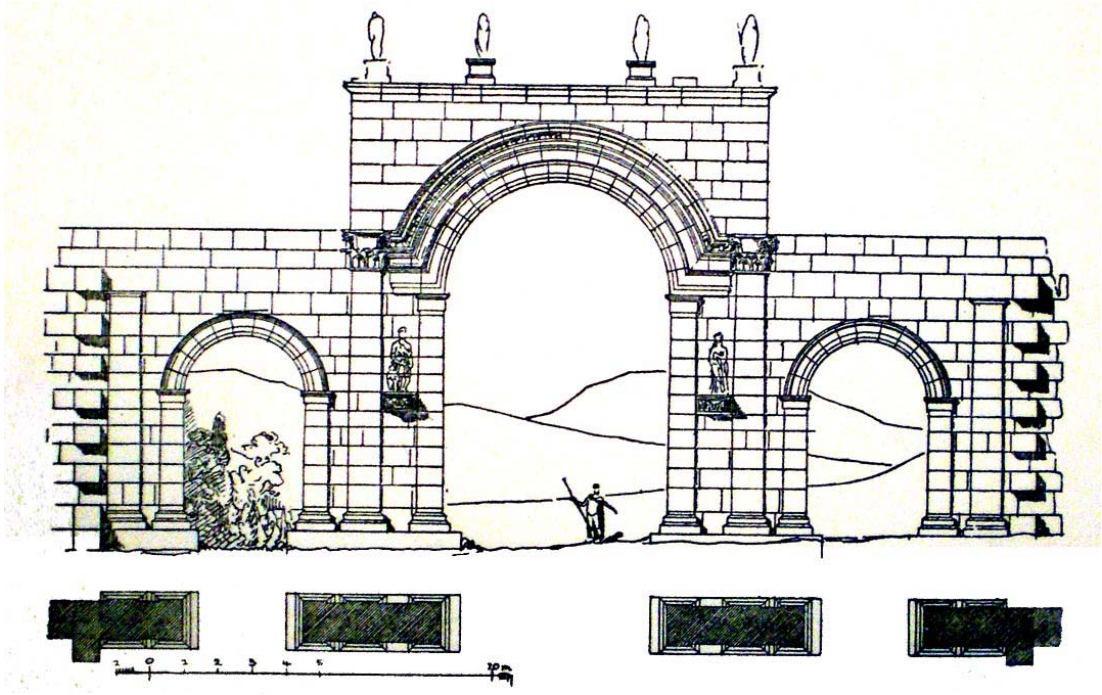
Res. 2

Plan 1

Res. 1

Çiz. 1

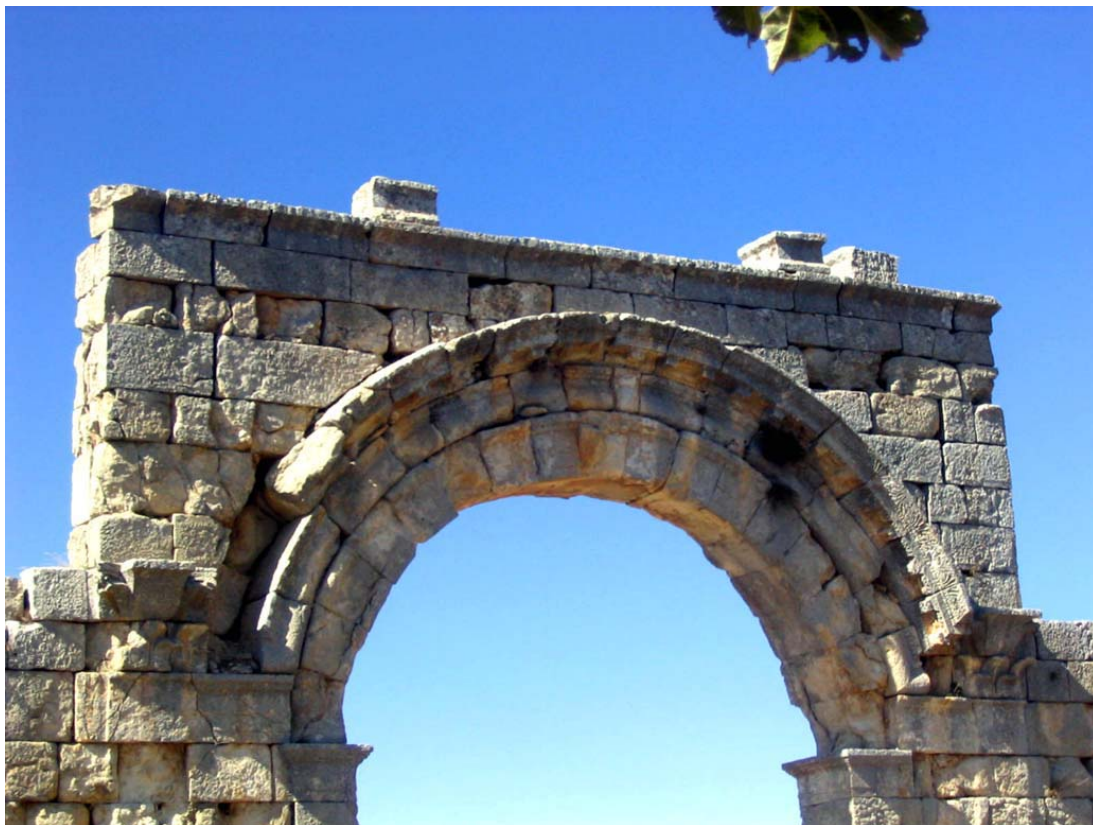
Res. 1

Res. 1

Res. 2

Res. 1

Res. 2

Res. 1

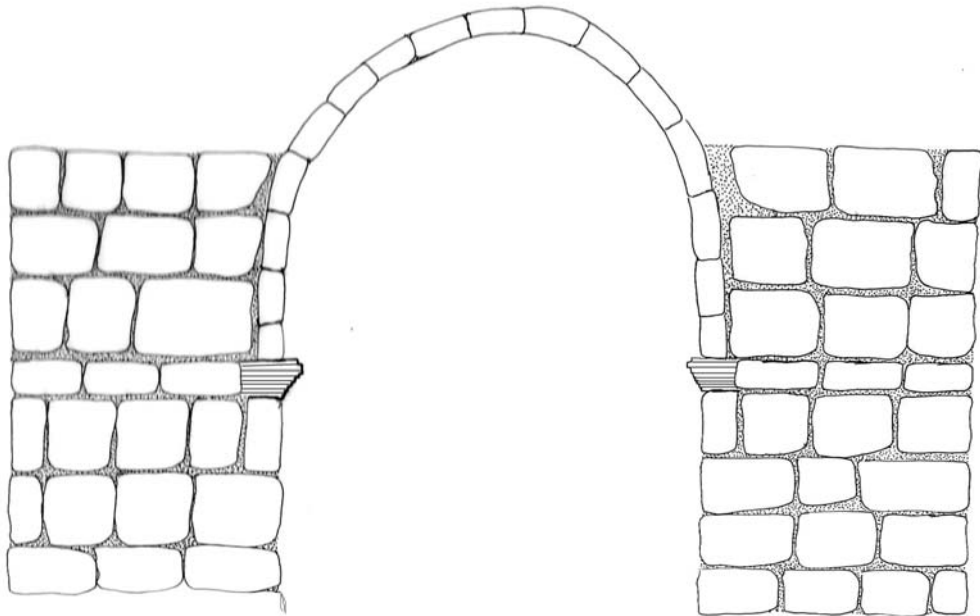

Res. 2

Res. 1

0 10 20 30 40 50 cm.

Çiz. 1

Res. 1

Çiz. 1

Res. 1

Res. 2

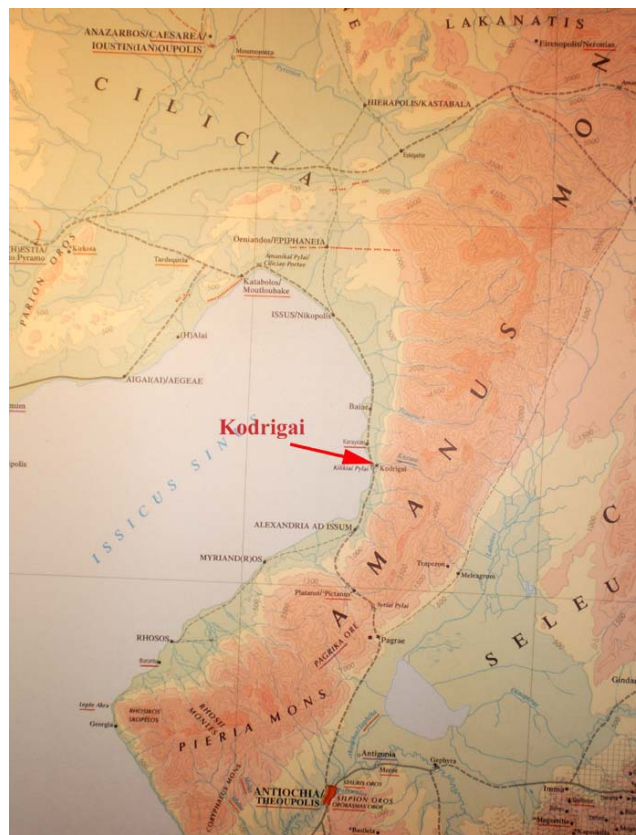

Res. 1

Res. 2

Lev. 127

Har. 1

Res. 1

Res. 1

Res. 2